

პირველი ნაბიჯი

პირველი ნაწილი

იყო დრო, როცა ქალაქ ფოთის ნავსადგურში პირველად იწივლა ცეცხლის გემმა, მისმა წივილმა პირველად განუფრთხო ძილი მტრისგან მოუძღვრებულ საქართველოს ერს. ეს იყო ახალი დროის მამლის ყვირილი დასავლეთ საქართველოში. ფოთი აღინიშნა შავი ზღვის კიდეზე კავკასიის ბოლაზათ. სამეგრელოში ატყდა დიდი ფაცა-ფუცი, დიდი და პატარა ყველა ფოთისკენ გარბოდა. იმ დროს ერთადერთი ფულის მოსაგები კუთხე ფოთი შეიქნა. მალე გაიკვერა კავკასიის შუაგულზე ქვეყნის სავაჭრო გზატკეცილი. დასავლეთით ფოთი შეიქნა კავკასიის სავაჭრო ყურე, ევროპისაკენ მიქცეული, და აღმოსავლეთით ბაქო- მეორე სავაჭრო ყურე, აზიისკენ მიქცეული. დადგა მეორე ხანა კაცობრიობის მოძრაობისა და კვლავ მოუბრუნდა იმედი კავკასიას; მასთან საქართველოსაც განუახლდა ძველიდგანვე დაკარგული სასოება, რომ ხელმეორედ გამხდარიყო კაცობრიობის განათლების გზათ და ხიდათ. იმ დროს უცხო ქვეყნების ნაწარმოებს დაშლა არ ჰქონდა კავკასიის ნიადაგზე შემოტან-გატანისა. ფოთში უცხო ტომის კაცები იმ დროს ჭიანჭველასავით ირეოდნენ. ისინი ყიდულობდნენ კავკასიის ნაწარმოებს იაფ ფასად და გაჰქონდათ უცხო ქვეყნებში. იმ დროს თქვენ აქ, მდინარის რიონის შესართავთან, ბერძენსაც შეხვდებოდით, ინგლისელს, ფრანგს, გერმანელს, ამერიკელს, ოსმალელს და სლოვენის ტომის სხვა-და-სხვა გვარობას. ამათ ჰქონდათ ევროპის სხვა-და-სხვა სახელმწიფოსთან, აგრეთვე სპარსეთთან ინდოეთამდის ვაჭრული დამოკიდებულება, გაჰქონდათ ზღვით და ხმელეთით ნიგვზის კუნძები, ბზა, ურთხველი, ყოველნაირი ხე-ტყე, მატყლი, აბრეშუმი, სიმინდი, პური, ღვინო, ბეწვეულობა, საქონლის ტყავები, თივთიკი, ლეკის შალები, ნაბდები და ნუხური ხალები. მრავალი მათგანი ამ ნაწარმოებში სცვლიდა უცხო ქვეყნიდან მოტანილ ფართალს, აბრეშუმის ქსოვილებს, მაუდებს, სხვა-და-სხვა კოლონიის საქონელს და წვრილმან საფაფუკო, სადიდკაცო ავეჯეულობას. ეს ის დრო იყო, როცა შავ ზღვაზე ახლად დაარსდა რუსის სავაჭრო და ცეცხლის გემის საზოგადოება, როდესაც ახალ ფეხადგმული რუსის ინჟინრები ადგენდნენ პროექტებს, სხვა-და-სხვა საშუალებით გაეკეთებიათ ფოთში პორტი, მაგრამ პორტის გაკეთების მაგიერად აუარებელი ხე-ტყე გამოახვრევიან ზღვის ჭიას და თვითონაც აუარებელი ფული გამოხრეს ხაზინაში. იმ დროს ფული ბჟირივით იყო. კაცის ხელი უფრო ძვირად ფასობდა. მაშინ მეგრელისათვის რომ გეკითხა: "სო მეურქო" (სად მიხვალო?) - "ფოთიშა მეურქ, პატონი" (ფოთს მივდივარ, ბატონო)- მოგიგებდა: "ეგება ჟირიოდე ფარა ივშუა" (ეგება ორიოდე ფარა ვიშოვო).

ამ შესანიშნავ დროს ბახვა ფულავა იყო პაწია, ათი წლის ბიჭი. ის თეკლათის ტყეებში დატანტალობდა გაცვეთილი ხამის პერანგის ამარა, თავშიშველი, ფეხშიშველი და წელს ქვემოთ დედიშობილა; ათიოდე თხა ებარა და მათ ერეკებოდა. ხელში ეჭირა მუდამ კოდალბზეკალი (შვილდ-ისარი). სალამოს შინ ისე არ დაბრუნდებოდა, რომ ორი, სამი ჩიტი, კოდლით მოკლული, უბეში არ სდებოდა. ბახვა ყოველ მზის ჩასვლისას მორეკდა შინ თავის თხებს, დაამწყვევდა წნულ სათხებოში, მერე შეიჭრებოდა სახლში, იქ დედა მიაგებებდა ცივ ღომს. ბახვა თავის მოკლულ ჩიტებს შამფურზე წამოაგებდა,

ცეცხლზე დაუფიცხებდა, ცივ ღომს ნაკვერცხლებზე შეაფიცხებდა და მადიანად შეექცეოდა ვახშამს.

სანამ დედა-მისი თხებს მოწველიდა, ბახვას ერთი დიდი დოქი წყალი უნდა მოერბენინებია: ესეც ბეგარად ჰქონდა დადებული ოჯახში. დღე-და-ღამის გაყრისას დედა დაუგებდა ლოგინზე მის სიგრძე ნაზდის ქეჩას, ხის სასთუმალზე დაწვირიანებულს შილის ყურბალიშს მიუგდებდა, მერე ეტყოდა ბახვას, დაწეპიო, და ზედ დაფარატირებულს შილის საბანს წააფარებდა. სანამ სოფლის ვახშმოზა შეიქნებოდა, ბახვას ერთი პირი ძილი გასრულებული ჰქონდა.

როგორც კი განთიადი მოაწევდა, ის ზეზე იყო, შემოირტყამდა პერანგზე თავის ძველ ქამარს და, დედა-მისი რომ ქათმებს გასძახებდა: "რრუ, რრუ, რრუო!" ბახვა გამობტებოდა სახლიდან და მიწიწინებდა კოდის წყაროზე პირდასაბანათ; ეშინოდა მზის პირველმა შუქმა პირდაუბანელს, ნამძინარევს არ დამხედოს და არ მაჯობოსო, ჩხიკვმა ან გუგულმა პირდაუბანელს არ დამძახოს, თორემ ის დღე უბედურად ჩამივლისო: ან თხები გადმემალეზიან, ან ჩიტებს ვეღარ მოვკლავ, ან ვინმე გამლახავსო. ასე იყო დედისაგან შეგონებული. რაკი ღმერთი ისე შეეწევოდა, რომ პირდაბანის შემდეგ გუგულის ხმას გაიგონებდა, მაშინვე სამჯერ მიაძახებდა: "მიჯობნია, მიჯობნია, მიჯობნიაო!" ამის შემდეგ სულ ხტომით ამოირბენდა კოდის წყაროდან გორაზე, სადაც მისი სახლი იყო გამოჭიმული.

დილის გამარჯვებით ბახვას გული ჰქონდა განებივრებული, საუზმესაც მხიარულად მიეგებებოდა და მეწველ თხებსაც სიამოვნებით დაუჭერდა დედას. ორტოტა ხელები რქებში ჰქონდა თხისათვის ჩაჭიდებული და საწველ ქოთანში ფეხის ჩაკვრას არ გააბედვინებდა. ამგვარის ერთგულებისათვის დედაც არ რჩებოდა თავის ვაჟს უმადურად. დედა-მისს ყოველთვის ჰქონდა მომზადებული საგზლათ ნახევარი კეცის მჭადი და ახლად ამოყვანილი ყველის ჭიპი.

წნული სათხებო ოთხ მაღალ ბოძზე სახლს უკან იყო მიდგმული. სათხებოს ერთი დაჭდობილი ძელი კიბედ ჰქონდა მიკეთებული.

დამწყვდეული თხები ცისიერზე იგრძნობდნენ ბახვას მოსვლას და შორიდანვე მიეგებებოდნენ "ჰეტელითა" და "ფრუტუნით". გააღებდა თუ არა საგდულით ჩაკეტილს ლასტის კარს, თხები თითო-თითოდ გამობტებოდნენ სათხებოდან და კვინტრიშით ჩამოირბენდნენ ძელის კიბეზე, მერე გაიფანტებოდნენ ეზოში; ერკემლები ერთმანეთს დაეჯახებოდნენ, თითქოს სურდათ, დედალი თხების წინაშე თავი მოეწონებიათ.

ამ დროს, თხებს გარდა, ეზოში იმყოფებოდნენ მაყურებლებად: თავმომწონე მამალი, რომელიც დეზებშემოსილი და ბიბილოებჩამოშვებული მიაძახებდა გაბნეულ დედლებს: "ჰეიჰა! ჰეიჰა!! აქეთ წამოდით, თხები არ დაგეტაკოსთო!" იხვები, რომელნიც ფრთების ფართქუნით თითქოს ტაშს უკრავდნენ და მოწონების ნიშნით იძახოდნენ: "ვახ, ვახ, ვახ!!!"...

ამ დროს ბახვაც წვრილის ხმით შესძახებდა: "ბელაჰ, ბელაჰ!.." ერკემლებს კარგათ ესმოდათ მისი ხმა და მაშინვე ჭიდილს თავს დაანებებდნენ. ორი მათგანი, უფრო მორჩილი ერკემლები, გასწევდნენ წინ გზის საკვლევადა, მოხუცებული ვაცი კი უკან ჩამორჩებოდა, შუაში დედალ თხებს ჩაიყენებდნენ თავიანთ თიკნებიანათ და ამრიგად

ჩაირბენდენ სერს, სადაც მიბურული იყო უზარმაზარი წიფლნარი.

ბახვა გადიგდებდა მხარ-თემოზე თავის ბზეკალს (შვილდს), კოდალი (ისარი) ხელში ეჭირა, კალთაში საგზალი ჰქონდა გამოხვეული და სრულებით არ დარდობდა, რომ მისი ტოლი მწყემსი გოგონები ჩაუფარებელს წელს ქვემოთ მის სიმდიდრეს უცქეროდენ. ის ხტომით ჩაირბენდა ქოჩორა ტყით დაჩრდილულ სერსა, წინ თხები თიკნებიანათ მიკუნტრუშებდენ. მის წკრიალა ხმას და "რირაორირას" მღერას ხურმისა და თხმელის დობილოიანი ხეები ბანს აყოლებდენ. ჩიტები, თავის ვერაგის მტრის დანახვაზე გაოცებულნი, ცქრიალითა და ჟღვილით იწყებდენ გადაფრენ-გადმოფრენას. მომეტებულათ შაშვი უფრთხოდა ბახულიას. შეშინებული წამოიძახებდა "უფუ ვაი, დავიღუპეო!" ფრთქიალით ჩამოეშვებოდა ხიდან და შეგოგდებოდა ეკლიან ჩირგვნარში, რომ თავი მოერიდებია იმის კოდალ-ბზეკლისათვის.

თხებმა კარგა ძალზე წაუსწრეს წინ ბახვას, გავიდენ მინდვრად და მოედვენ ნეკრიანს თხილის ჯაგებს ლორთქო ტოტების საკვრებად.

ჩირგვებით გარემოცულ მინდორში დაუხვდენ ბახულიას თავის ტოლი გოგობიჭები, რომელნიც ორ ხეს შორის გაბმულ ყურძნის ვაზზე ქანაობით თავს იქცევდენ. ბახულიამ დააგდო ხის ძირას კოდალბზეკალი, იქვე ბალახში ჩააწყო თავისი საგზალი, მერე შურიანათ გასწია საქანაოსკენ, ჩამოაგდო ზედ შემჯდარი მწყემსი გოგონა, შესკუპდა საქანელაზე და დაიწყო თითონ ქანაობა.

I

მდინარე ცივი მოშორებით მიშხუოდა. გაღმით თეკლათის კლდეში მოჩანდა უზარმაზარი ქვის სამტვრევი; იქ მუშები ჭიანჭველასავით ირეოდენ; დროგამოშვებით მოისმოდა ნაღმის გრიალი. იქიდან მოკიდებული შორს მინდორზე ორი ალმასის გველივით თანტოლად მიიკლაკნებოდენ რკინის ზოდები.

ამ დროს მატარებლის მანქანამ იწვილა. ბახვა მაშინვე გადმოხტა საქანელადან, გავარდა მდინარე ცივს გაღმა და მიაშურა მუშებს, რომ მატარებლის მოსვლაზე იქ დასწრებოდა. ეს პირველი იყო მისგან რკინის გზის მატარებლის ახლოს ნახვა, თუმცა მისი სტვენისა და შორიდან მისი ვეშაპნაირი სრიალისთვის რკინის ზოდებზე ხშირად ეყურებინა.

იმ დროს ამ ალაგას თეკლათის ქვის ცემენტი მზადდებოდა. ზედ ქვის სატეხში რკინის გზა იყო შეყვანილი, რომ აქედან ცემენტის ფქვილი და ქვის ლოდები წაეღოთ ფოთს პორტისათვის. კიდევ მივიდა ბახულია ქვის სატეხში და მატარებელიც გაჩერდა. მუშებმა გაჩქარებით დაუწყეს ზესადგრებს (პლატფორმებს) დატვირთვა. როგორც კი შეხედა გაკვირვებულს ბახვას ერთმა მუშამ, მაშინვე უთხრა:

- პაწია ბიჭო, მოგვეხმარე ქვის ზიდვაში და მაშინაზე დაგსვამ.

ბახვამ გაიღიმა და კრძალვით დაუწყო პატარა ქვებს ბოჭვა. ორი საათის განმავლობაში რკინის გზის მატარებლის ზესადგრები ყველანი დატვირთულნი იყვნენ. მუშამ მოავლო ხელი ბახვას და შესვა ზესადგარზე, მერე თვითონაც ზედ შეხტა. იწვილა მატარებელმა და პაწია მწყემსი გზას გაუყენა. ბახვას ძალიან მოეწონა რკინის გზაზე გასეირნება.

თეკლათიდან მოკიდებული დიდ გზამდის, შვიდი ვერსის სიგრძეზე, რკინის გზის ტოტი იყო გაკეთებული. იქ, დიდ გზაზე, დატვირთულ ზესადგრებს სხვა მატარებელს მოუბამდენ და გაისტუმრებდენ ფოთისკენ; მაგიერათ ცარიელი ზესადგრები ისევ ბრუნდებოდა თეკლათის ქვის სატეხში დასატვირთავათ.

ბახვამ დიდ გზაზე სხვა მუშებიც ბევრი ნახა და ერთი უფროსი ინჟინერიცა. ამ კაცს ძალიან მოეწონა ბახვას ცოცხალი სახე და უთხრა მუშას: იქნება, ეს პაწია ბიჭი დამიქირავო ხელზე მოსამსახურეთო. იმ დღეს ბახვას კარგად აჭამეს, ასვეს და მზე რომ გადაიხარა, ისევ თეკლათის ქვის სატეხში დააბრუნეს.

- ბიჭო, ის აპელატებიანი ინჟინერი ხომ მოგეწონა?- კითხა მუშამ.

- კი,- მიუგო ბახვამ.

- იმას ბევრი ფული აქვს,- განაგრძო მუშამ:- თუ წახვალ და დადგები მასთან, კარგათ ჩაგაცმევს და დაგახურავს, კარგათ გასმევს და გაჭმევს, შვილსავით მოგივლის და ბევრ ფულსაც მოგცემს. ცივი ღომის ჭამას და ეგრე უნიფხოთ ტანტალს ის არ გირჩევნია, იმ ინჟინერთან ბატონიშვილივით იყო?

ბახვას მოაგონდა თავისი დედ-მამა, თხები, საყვარელი კოდალ-ბზეკალი, ამხანაგი მწყემსები, მისი ტოლი გოგო-ბიჭები, "რირაორერას" გაძახილი, ჩიტების ჟღივილი, მათზე ნადირობა- და საჩქაროდ თავი გაიქნია უარის სათქმელათ. მერე ჩაფიქრდა, ხმა აღარ ამოუღია, მაგრამ მუშის კითხვა მაინც თავიდან არ სცილდებოდა და, მეტი არ შეიძლება, ისე აღტაცებული და გახარებული იყო იმ დღის მგზავრობით. ისეთი საჭმელები აჭამეს, ისეთი ღვინო დააღვინეს!.. ინჟინერმა ორი კამფეტიც აჩუქა. იმ დღის სადილის გემო ჯერაც არ გამოსცლოდა პირიდან.

ის ყოველთვის სითვალხარბით იგონებდა თავის ბიძაშვილის მშვენიერ ტანსაცმელს და ვერცხლით გაწყობილ ქამარ-ხანჯალს... მისი ბიძაშვილი, მართლაც, ორ-სამ წელიწადს სახლს მოშორებოდა და ფოთში ემუშავნა. შინ რომ დაბრუნდა, ბახვამ ვერც კი იცნო პირველ შეხვედრაზე, ასე ეგონა, თითქო ვიღაც ბატონიშვილი მოსულიყო ისი მამის ოჯახში.

ერთხელ, საადღომოთ, მისმა ბიძაშვილმა მედიდურათ შემოაღო მათი სახლის კარები. მას ტანთ ეცვა სირმიანი ჩოხა, სირმით მოქარგული წულები, წელზე ერტყა ვერცხლით გაჭედილი ქამარ-ხანჯალი, მხარ-ბეჭზე ჰქონდა კობტად გადაგდებული სირმით გაწყობილი ყაბალახი. ეს ნახული სურათი უეცრად წარმოუდგა ბახვას გონებას თვალწინ და ამასთანავე უცებ ძირს დახარა თავი და დააცქერდა თავის ტალახიან ფეხებს და შეჩუთრულ წვივებს. არ მოეწონა, მას თან-და-თან იტაცებდა მისი მომავალი ბედნიერების სურათი; მერე თითქოს კიდევ დაიწყო გულში ნანობა: მუშის რჩევას ასე აჩქარებით უარი რათ ვუთხარიო?

როცა მატარებელი თეკლათის ქვის სატეხში დაბრუნდა, მზე ჩადიოდა. ბახვა გადმოსვეს ზესადგრიდან. მას მხოლოდ ახლა მოაგონდა ღვთის ანაბარათ მიგდებული თხები, კოდალ-ბზეკალი და საგზალი. მაშინვე მოკურცხლა მინდვრისკენ, საცა ვაზის საქანელა ეგულეობდა, მაგრამ იქ მას აღარც გოგო-ბიჭები დაუხვდენ და ველარც კოდალ-ბზეკალი იპოვნა, მან ერთ ლანდზე შემოირბინა ჩირგვები, მთელი ის არე-მარე, ბოლოს

გადავიდა კლდიან ადგილებში, საცა მის თხებს და თიკნებს უყვარდათ პოტინი და მალლიდან გადმოყურება. ბოლოს მორთო კვილი და ძახილი; ერთხანს თხებსაც უძახოდა: ბელაჰ! ბელაჰ!!- მაგრამ ხმა არსაიდან აღარ მოესმა, ვეღარც თხების ფაჩუნი გაიგონა კლდიან ჯაგებში, ბახვა მიეცა სრულ სასოწარკვეთილებას, დავარდა იქვე მიწაზე და მორთო ხმამალალი ტირილი.

აბა ტირილი რას უშველიდა? მზე კარგა ხანი ჩასული იყო, ბინდიც შემოიპარა. აი, ახლა გამოერკვა ბახვა. ის ჩავარდა ორ შიშს შუა, ცალი მხრით ღამის კუდიანების ემინოდა, მეორე მხრით, შინ მისვლასაც ვეღარ ბედავდა ხელცარიელი. მაგრამ კუდიანების ხელში ჩავარდნას ისევ დედის კალთაში არჩია თავის მიყრდნობა. წამოდგა ზეზე და ბანცალით დაადგა გზას შინისაკენ. ამასობაში კიდეც დაბინდდა.

მამა-მისი დიდი ხანია შინ დაბრუნებულიყო მუშაობიდან.

- ბახვა სად არის ამდენ ხანს?- წამოიძახა დედამ გულგახეთქილმა. მამამ არა უპასუხა-რა, წამოდგა ზეზე, გავიდა გარეთ და მორთო ხმამალა ძახილი, იქნება ხმა მაინც მივაწვდინოვო. ის სულ წინ მიიწევდა ტყისაკენ, თან ყვიროდა, ბახვას უძახოდა. მისი ძახილი თან-და-თან სუსტდებოდა, ამის გამო შინ დედას გული თან-და-თან უფრო უღელდებოდა. ის გახურებულ კეცებზე მჭადებს აკრავდა, ქმარ-შვილს ვახშამს უმზადებდა; მაგრამ ვაი ამ მომზადებას! ნახევრად თავის გონზედ აღარ იყო...

- ვაი შენს დედას, შვილო! ვაი, თუ რამე გიჭირდეს?!

ამ დროს ბახვა შემოიპარა ქოხში უკან კარიდან. მამის ძახილი იმ თავითვე გაეგონა, მაგრამ შიშისაგან პასუხს ვერ აძლევდა.

დედამ შეასწრო თუ არა თვალი, მაშინვე საკეცე გააგდო ხელიდან და შვილისაკენ გაექანა.

- ბახვა, შვილო, აქამდის სად იყავი? ცუდი ხომ არ დაგმართია-რა, თხები ხომ არ დაგკარგვია?..

ბახვა ხმას არ იღებდა. დედამ ჩაიკრა შვილი გულში. თხები კი არა, იმ წუთს სახლ-კარიც რომ დასწვოდა, მაინც არაფრად მიიჩნევდა, რაკი მისი ბახულია შინ დაუბრუნდა უვნებლათ. დედის ალერსმა ბახულიას თითქოს სინდისი გაუღვიძაო, და, რადგან თავის გასამართლებელი პასუხი ვერ ეპოვნა, მორთო ტირილი.

- ვაი შენს დედას, თხები დაკარგე განა?

ამ ლაპარაკზე მამამ შემოდგა ქოხში ფეხი და მწარედ შეწუხებულისა და ნადვლიანის ხმით წამოიძახა:

- რამდენი არ ვუძახე, ვერ გავაგონე: უნდა წავიდე სამებრად.- მერე მოტრიალდა ცოლისკენ და ბახულია რომ დაინახა დედის კალთაში სულგანაბული, მხიარულად შესძახა:

- აგერ არ ყოფილა!.. - ბიჭო სად იყავი აქამდის? შენმა ძებნამ მომკლა ამ უმთვარო ღამეში.- მოკიდა ხელი სიყვარულით და წინ დაიყენა. ბახვა უნდობრად მივიდა მამასთან. იცოდა კარგი არ დაემართებოდა-რა, როცა მამა შეიტყობდა თხების ამბავს. მამამ დაიდგა ცეცხლისპირს სკამი, დაჯდა ზედ და შვილი კალთაში ჩაისვა. შვილის

ნახვის სიამოვნებამ მამას თხების ამბავი იმ წუთას გადაავიწყა. დედამაც გაკრა სუნგალი, საკეცით გადმოდგა გახურებული კეცი ძირს და ზედ მჭადის გუნდა დააკრა. ცოტა რომ მოისვენა მამამ, მერე მიუბრუნდა შვილს და ჰკითხა:

- თხები ხომ ყველა მოდენე?

ბახვამ ჩაღუნა თავი და ხმას არ იღებდა.

- ბიჭო, რატომ ხმას არ იღებ, თხები სად არიან?

ბახვა ხელმეორედ აღრიალდა.

მამა დარწმუნდა, რომ თხები დაჰკარგოდა, და გაჯავრებულმა ერთი ლაზათიანად სტკიცა ბახვას ლოყაზე. დედა მივარდა უცბად და გამოგლიჯა შვილი ხელიდან.

- რა ღმერთი გიწყრება?- შეუტია ცოლმა.

- ხანჯლით უნდა მოვკლა ეგ ეშმაკის შვილი!

- განა იმას არ მადლობ ღმერთს, რომ შვილი ცოცხალი დაგიბრუნდა?..

ბახვამ კარგა ხანს იტირა ლოგინზე განართხულმა, სანამ ღრმათ არ ჩაეძინა. დედამ აიყვანა და თავის ქვეშაგებში ჩააწვინა. მეორე დღეს ბახვა ცისიერზე ფეხაკრეფით გამოვიდა გარეთ და თეკლათის ქვის სატეხისაკენ გაუდგა. მიიბინა თუ არა, მაშინვე მოძებნა თავისი მეგობარი მუშა და უთხრა: ინჟინერთან წასვლა მინდაო... ახლავე გამგზავნე, თორემ დედ-მამა მომნახავს და აღარ გამიშვებსო...

ამ დროს რკინის გზის მატარებელიც დაიძრა. ბახვა შესვეს ზესადგარზე და ფოთს გაუყენეს...

II

ბახვა იყო ერთად-ერთი შვილი მარტოხელის გლეხისა. მამა-მისს მახლობელ სერზე ამოერჩია სამოსახლო, რადგან დაბლობში მის მეზობლებს ციებ-ცხელება არ აყენებდა; ის გამოყოფოდა თავის ძმებს და იქ დასახლებულიყო.

მისი ცოლი, ბახულიას დედა, თუმცა კარგი მეოჯახე ქალი იყო, მაგრამ რძლები გადაკიდებოდნენ ერთმანეთს. სანამ ბახულიას მამა ძმებთან ერთად იყო, შვილი არ რჩებოდა. თუმცა ის ძმებზე უფროსი იყო, მაგრამ ამათ ორორ-სამსამი ვაჟი კარგი მუშა ბიჭები გაგზავნილი ყავდათ ფოთს ფულის მოსაგებათ. იმათგან თავიანთ დედ-მამებს ფულები მოდიოდათ. რძლები მუდამ საყვედურში იყვნენ: ჩვენი შვილების ფული ოჯახში მარტოხელა მახლზე იხარჯებაო.

ბახვას მამა ამაყი გულის პატრონი იყო. რძლებმა ორჯერ-სამჯერ გააგონეს უნასი ლაპარაკი, ბოლოს იმან შეკრიბა უმცროსი ძმები და ასე უთხრა: მე თქვენთან დგომა აღარ მარგიაო, იქნება რასმე მამადლიდეთ, და მე დამადლებული არა მინდა-რაო; ჩემი წილი უნდა გამოვიყო და გაგეცალოთო. უმცროსი ძმები ბევრს ეხვეწენ, მაგრამ იმან აღარ ქნა: ერთხელ გატეხილი პური აღარ გამთელდებაო. ამასთანავე გულშიც ფიქრობდა, იქნება ახალ სამოსახლოზე უფრო ბედნიერად ვიცხოვროთ, ერთი პაწია ვაჟი დამრჩენია, იქნება, ის მაინც გამეზარდოსო. აიღეს ძმებმა ბაწრები, დაჰკრეს მთასა და ბარს და გაშორდნენ ერთმანეთს.

ბახვას მამას ერგო ხუთი ქცევა სახნავი მიწა, შვიდი ქცევა ქოჩორა ტყე და ქცევა-ნახევარი დობილო (მაღლარი ვენახი), სახლებს შორის ბოსელზე მიდგმული ერთი ფიცრული ოთახი, რომელსაც ორი საყენი სიგრძე ჰქონდა და საყენ-ნახევარი განი, ერთი ხულა (პაწია ბეღელი), ერთი პატარა საღორე, ერთი ხბოიანი ძროხა, ცალი ხარი, ხუთი თხა, ოთხი თიკანი, ერთი ბოტი (დაკოდელი ვაცი), ორი წლის ჭაკი კვიცი, ექვსი ქათამი, ერთი მამალი, ერთი ნეზვი ღორი, ორი ათჩაფიანი ქვევრი, ორი ქოთანი, ხუთი ხის ჯამი, ერთი კარდალი (მორჩილი ქვაბი), ერთი კინთი, კბილებჩამტვრეული საჩეჩელი და ერთი ჩიხრიხი (ბამბის გასარჩევი). ამას გარდა, რაც წლის ჭირნახული ჰქონდა, მესამედი გამოიყო, შეიწია ორი დღით მუშა ხარ-ურმიანი, სულ ათი კაცი, რომელთაც ეს მთელი მისი ხაბაკ-ხუბაკი გადაუტანეს და დაუდგეს სერზე. ამ დროს ბახვა იყო ოთხი წლისა. ექვსის წლის განმავლობაში ჯაფის ამტანის დედაკაცის წყალობით ეს ახალი განაყოფი ოჯახი მოღონიერდა.

ბახვას მამამ ცულის ხელი იცოდა, ფიცრებს ფიცრებზე ლამაზად აჭდობდა და ძელურს აშენებდა. ამით მეზობლები ძალიან მომადლიერებული ჰყავდა, ასე რომ თავის სახლ-კარის გადმოტანა და სერზე გადმოჭიმვა ბევრად არ დაჯდომია. მეზობლებს, რომელნიც მუშათ ეხმარებოდენ, დაუკლა ერთი თხა და ორი ბათმანი მჭადი შეაჭამა.

მის სახლ-კარს ცალი მხრით უფარებდა ქოჩორა ტყე და მეორე მხრით დობილო (მაღლარი). შორიდგან ხორც-შესხმულ კაცს არ შეეძლო მისი სახლ-კარის დანახვა, რადგან შუაგულ ტყეში იყო ჩადგმული. ამით იმან ღამის მგზავრებს მოარიდა თავი.

სამეგრელოში არც სასტუმროები, არც რესტორანები, ნამეტურ იმ დროს, არ იყო. თუ სადმე გზისპირად სამიკიტნო იდგა, იქ მეგრელი მგზავრი მაინც არ შეუხვევდა, რადგან კაპიკის დახარჯვა მეგრელს სიკვდილივით ეზარება. შემოალამდებოდა თუ არა მგზავრს, მაშინვე გზიდან გადაუხვევდა და რომელსამე მოსახლეს მიადგებოდა ღამის გასათევად. ეს ჩვეულება თითქმის აქამდის დარჩენილა. ამ მგზავრებში ზოგი ცხენის ქურდი იყო, ზოგი საქონლისა, ზოგი ვაჭარი, ზოგი მებატონე. მთელი სამეგრელო ამისთანა სტუმრობით იყო აკლებული. ვისაც სურდა, თავი მოერიდებინა ამისთანა ღიანგისთვის, უნდა გაშორებოდა დიდ გზას, მიუდგომელ ტყეებში და მთებში უნდა დასახლებულიყო.

ბახვას მამას სხვა განზრახვაც ჰქონდა, მდინარე ცივზე გადამდგარ სერზე რომ დაესახლა. თევლათის მუშებს ხშირად სჭირდებოდათ ძელები, ხის ნამორები და ფიცრები. იქვე ქოჩორა ტყე იყო. ზამთრობით ბახვას მამა რამდენიმე დღით ჩავიდოდა თავის სადურგლო იარაღითა, წაიყვანდა ორს თავის მეზობელს და გაჰქონდათ იმათ ცულდებს დღენიდაც კაკუნი. თუმცა ცოლ-ქმარს წლის სარჩო მარტოხელობის გამო ვერ მოჰყავდათ, მაგრამ ზამთარში ნაშოვნნი ფულით, რაც გაზაფხულის მიწურულში დააკლდებოდათ, იმას ყიდულობდენ და ასე გამოდიოდენ.

როცა ბახვა ათი წლის შეიქნა, მის მშობელს ყავდა თიკნიანათ ოცი სული თხა, ერთი უღელი ხარი, ერთი კვიციანი ჭაკი ცხენი, ერთი მეწველი ძროხა, სამი უშობელი, წლის მოზვერი, ოთხი დედა ღორი და ექვსი გოჭი. წვრილ-ფეხეულობა: ქათამი, იხვი და ბატი- ბლომათ. მშობაში ნარგები სახლი ბოსლათ გადაეკეთებინა; სადგომათ კი ახალი ძელური წამოეჭიმა თავის საკუჭნაოთი, საცა მის ცოლს ქვეშაგები ჰქონდა შენახული; სახლს ხულა (ბეღელი) ჰქონდა მიდგმული, რომლის ზესხვენზე (ქერზე) გაუცეხველი

დომი ეყარა; თვითონ ხულაში ხელის სატრიალებელი წისქვილი ჰქონდა მოწყობილი. ამ პაწია წისქვილს ბახვას დედა კვირაში ორ დღეს ააგრიალებდა და საღომე სიმინდს ღერღავდა. იქვე ახლოს ოთხ ბოძზე წნული სასიმინდე იყო შესკუპებული; თვითონ ძელური გარშემო საბუდრებით იყო შემოჭედილი, ზოგი ამათგანი ჩამოკიდებული იყო გარეთა კედლებზე, ზოგი სამკაპალა ბოძებზე იყო დაწული. ზევით ძელური ისლით იყო გადახურული; ძელურის შუაგულს კერა იყო გაჩაღებული და, რომ ისლს კერადან ცეცხლი არ გასჩენოდა, სახურავიდან ზედ კერაზე იყო ჩამოკიდებული ოთხ ჭიგოზე ზესხვენი (ჭერი) ფიცრებ-გალაგებული. ისინი ჭვარტლისგან გაშავებული იყვნენ და ჭვარტლიც ზედ ფარატინებათ ეკიდა. შუაგულ ზესხვენიდან კერაზე დასწვრივ ორი ხის კაკვი იყო ჩამოშვებული და ერთმანეთზე რიკებით დამაგრებული. ამას ემახდენ საქვაბეს, მისთვის რომ ზედ სპილენძის კარდალი ეკიდა და შიგ მუდამ წყალი თბებოდა. თვითონ ზესხვენზე ბევრი რამ ეკიდა საქვაბეს გარდა: მაჭიკი, საკიდელი, თხის ძვლები, თუთუნის ფოთლები, სხვადასხვა ბალახეულობა ძაფზე აკინძული, რომლისაგანაც ბახვას დედა ზამთრობით მხლის საჭამადს აკეთებდა; ეკიდა აგრეთვე სხვადასხვა სოკოები, განსაკუთრებით ბევრი იყო მანჭკვარა. ზესხვენს ზემოთ კი მრავალი ხურმა იყო გასახმობათ დაყრილი თავის ტოტებიანათ.

ბახვას მამას კარგა ხანია ღვინო აღარ მოსდიოდა. შონურს ნაცარს აყრიდა; მაგრამ, რაც უნდა წამხდარიყო ყურძენი, ბახვას მამა ერთ ათ-ჩაფიან ქვევრს მაინც გაავსებდა. იმას ჰქონდა ორი მამაპაპეული ქვევრი, კაკალს ქვეშ ჩაფლული, ბადიმით დახურული და თიხის მიწით თავწაგლესილი. ამ ათ-ჩაფიანს წელიწადში ორჯერ გადიღებდა. პაწია ღვინის ამოსაღები ორშიმო, რომელსაც ბახვას მამა "ხრიკას" ემახდა, იქვე კაკალზე იყო ჩამოკიდებული.

III

იმ საღამოს, როცა ბახულიამ თხები დაკარგა, მამა-მისი ძალიან ჩაფიქრებული იყო: ერთი- რომ შვილი გალახა და მერე ნანობდა, მეორე- რომ ცოლი გააჯავრა, მესამე- თხების ბედ-იღბალიც ძალიან აწუხებდა. მის გარშემო ტყეებში ტურები ისე გამრავლებული იყვნენ, რომ დარიან ღამეში შიგ ეზოშიაც შემოდიოდნენ და კივილ-ყმუილით იქაურობას იკლებდნენ. მათ ხელში თხებს კარგი არა დაემართებოდათ-რა. ის ვახშმის წინ დაღვრემილი სამფეხა სკამზე წამომჯდარიყო და შემდეგნაირს ფიქრებში იყო გართული: "დღეს დილითვე ვატყობდი, კარგი არა დამემართებოდა-რა. გამოვედი თუ არა კარზე, ჩემი ცულდი პირადმა ამართული დამხვდა; ამ დროს ყვავმაც დამმახა. მალე კი შევმახე: შენი ნისკარტი ქვას, შენი გულ-ღვიძლი ძაღლს მეთქი, მაგრამ რას უშველიდა! იმ მამალის ტურის არჩივმა მაინც ცუდად დამმახა. კიდევ იმიტომ არ მამღევედა დღეს გული სამუშაოდ წასვლასა".

- დარია,- უთხრა ხმამაღლა თავის ცოლს:- თხებს შეულოცე, იქნება გადარჩენ ნადირის კბილისაგან.

დარიამ გამოიტანა ერთი მუჭა მარილი, აურია სიმინდში და ასე დაიწყო:

"ეკენია- ბეკენია!
ბეკეს ხატი სვენებია.
მეუფეო, ჩამოაგდე

ხელბორკილი რკინისა.
ნადირს კბილი შეუკარი,
მეკობრესა ხელ-მხარი;
გადააგდე ზღვაში,
ნუ გაუშვებ გზაში".

სამჯერ გაიმეორა დარიამ ეს ლოცვა, მერე დაყარა შელოცვილი მარილ-სიმინდი ჯამზე და შედგა თახჩაში, რომ მეორე დილას შინაური საქონლისათვის ეჭმია.

იმ ღამეს ხახულიას- ასე ეძახდნენ ბახვას მამას- არ სძინებია. როგორც ინათლა, მაშინვე ზეზე წამოვარდა, გამოვიდა გარეთ, გადიხედა საჩეხში და იქ პირველად ბებერ ბოტს შეასწრო თვალი, რომელიც აფულული და მოწყენილი ღობეზე რქებს იხეხავდა, თითქოს ჯავრისაგან კედელზე თავს ურახუნებსო ცხოვრების მეგობრების დაკარგვის გულისათვის. დანარჩენი თხები ხახულიას დანახვაზე, ღამით ნადირისაგან დაფეთებულნი, წამოვარდნენ და აქეთ-იქთ დაიფანტნენ, პატრონი ვეღარ იცნეს. თხებს აკლდათ ორი ერკემალი, სამი დედა თხა და ერთი თიკანი. დამფრთხალი თხები ერთად შეიხურხლენ საჩეხის კუნჭულში. მხოლოდ მოხუცებული ბოტი მამაცურად წამოდგა წინ, გადმოდგა რამდენიმე ნაბიჯი ხახულიასკენ და რქები ამართა დასატაკებლად. ხახულიამ მარილ-სიმინდით სავსე ჯამი გაუწვდინა, ბოტმა უხვია განზე.

- ბელაჰ, ბელაჰ, ბელაჰ!- ტკბილის ხმით დაუყვავა პატრონმა, ბოტი თითქოს ამ ხმაზე გონებას მოეგოვო, მოტრიალდა, შემოხედა გამოწვდილ ჯამს, მივიდა და კრძალვით ჭამა დაუწყო. შემდეგ ხახულია მივიდა სხვა თხებთანაც. ამათ რაკი შენიშნეს, რომ ბოტი პატრონს არ უფრთხოდა, ყველანი მოტრიალდნენ საჩეხის კუნჭულიდან და დაუწყეს მარილ-არეულ სიმინდს კვრება. ამ დროს დარიამაც გამოიტანა საჩეხში ქოთანის და თხები მოწველა. იმათ ბევრი არა ედგათ რა ჯიქნებში: შიშისაგან რძე გაქრობოდათ. ცოლმა-ქმარმა მოუარა საქონელს. მზე მოვლილი იყო ბაკებზე. დარიამ საკიდელი უქნა რძეს და ჩადგა ქოთანი ნელთბილ ღაღარში. მარტო მამინ მოაგონდა, რომ ბახვა აღარსად იყო.

- ეს ბიჭი სად არის ამდენხანს?- შემოდგა თუ არა შინ ფეხი, იკითხა ხახულიამ.- საქონელს გარეკა დაუგვიანდა.

- აბა, გადაიხედე წყაროზე!- უთხრა ცოლმა.

ხახულია ისევ უკან გატრიალდა, ჩავიდა დობილოში, მივიდა წყაროსთან, სადაც შორიახლო ღომის საცეხველი იყო წყალზე მომართული და ხანგამოშვებით ისმოდა მისი რახუნი. იქ რომ არ დახვდა, გამოტრიალდა შინისკენ საჩქაროთ, ერთი კიდევ გადაავლო თვალი სახლ-კარის გარემოს; რომ ვეღარსად ნახა, გული აუჩქარდა, გაექანა ქოჩორა ტყისკენ და მორთო ძახილი. პასუხი არ იყო. მერე აზრი აიღო, მეზობლებში არ გადამალულიყოსო. ჩავარდა დაბლა, მდინარის ცივის პირად.

მიიკითხ-მოიკითხა, იქაც ვეღარა შეიტყო-რა. მერე გავიდა ცივს გაღმა, თეკლათის ქვის სატეხში. ნაცნობმა მუშამ უთხრა: ეს ერთი საათია, რაც ბახულია მატარებელს დაუჯდა და ფოთისკენ გააქანეს ინჟინერთან დასაყენებლათაო.

ბახვას მამა იქვე ჩაიკეცა ჯავრისაგან.

- როგორ გაფითრდი, რა დაგემართა. ვაჟკაცი არა ხარ?- შეუტია მუშამ,- შენი ბედნიერების დღე ახლა არის. შინ რას გაგიკეთებდა, რას ისწავლიდა კერიასთან ნაცარქექიაობის მეტსა? დღეის იქით შენი ბახულია პურსა სჭამს, ფულს იშოვის, გამოიცდება, რუსულს ისწავლის, კაცი გახდება.

- არ მინდა, ჩემო ბიძია, არც მისი ფული და არც მისი კაცობა. მე გულდაჩაგრული კაცი ვარ: შვილი არ შემრჩენია. ეგ ერთი ღლაპი მყავდა და ეგეც დამეკარგა. რაღაა ჩემი სიცოცხლე?..

ხახულიას ცრემლები მოერია თვალებზე.

- არა, მამა, თუ არა გსურს, ძალას ვინ დაგატანს?- შებრალებით ანუგეშა მუშამ.- წადი, დიდ გზაზე გადი, იქ ინჟინერია, სთხოვე და საღამომდის უკან მოგიბრუნებენ.

ამ სიტყვებმა, ცოტა არ იყოს, მალამო მოსცხეს გაფიცებულ გულს; ის ადგა, დაიჭირა ჯოხი ხელში და გაუდგა დიდის გზისკენ: განიზრახა, უფროს ინჟინერს მუხლზე მოხვეოდა, რომ შვილი უკან დაებრუნებია.

შუადღე შეიქნა, როცა ბახვას მამა ინჟინრის ადგილსადგომთან მივიდა, საცა რამდენიმე ბამბის კარავი იყო გამართული. ინჟინერი ერთ კაკლის ძირში სამგზავრო სუფრას მიჯდომოდა და სადილს შეექცეოდა. ბახვას მამამ წინ დაუჩოქა და ქუდმოხდილი შეევედრა. ინჟინერი განათლებული, გულჩვილი კაცი იყო, სკამი დაუდგა ხახულიას და თავის გვერდით მოისვა. გულდაჩაგრული მამა ანუგეშა, შვილს ძალიან კარგად გაგიზრდიო, ახლავე ჯამაგირს დავუნიშვნავ, ოთხ-ხუთ წელიწადს ფულიც ექნება და გაბედნიერებული შვილი მოგივაო. მოსამსახურე ბიჭს უბრძანა, ხახულიას სადილი მოუტანეო; კახური ღვინით გამოაბრუნა, ერთი თუმანი უსაგზლა და უკან გამოუშვა.

ბახვას მამა სრულებით კმაყოფილი დარჩა თავის შვილის ბედისა. მხოლოდ ინჟინერს თვალცრემლიანი შეევედრა, რომ შვილის ამბავი ხშირად ეცნობებია. ინჟინერი, ამას გარდა, დაპირდა ხახულიას, რომ სააღდგომოთ და საშობაოთ ბახულიას ყოველთვის გამოგიზავნიო. შხის ჩასვლისას ბახვას მამა მხიარული შემოვიდა თავის ეზოში. ცოლი კარის წინ დახვდა თმაგაწეწილი და საცოდავით მოსთქვამდა შვილის დაკარგვას. ქმარმა შვილის კარგი ამბავი უთხრა, თუმნიანიც მიუტანა და ანუგეშა.

გულშეწუხებულ დედას მეტი რა ღონე ჰქონდა, უნდა ენუგეშებია თავი ქმრის სიტყვებით, თუმცა მას აქეთ მის სახეს სიხალისე დიდხანს აღარ მოსვლია.

ბახვას მამამ მეორე დღესვე იქირავა მეზობლის ბიჭი თხების მწყემსად და საქონელიც იმას ჩააბარა. ამის შემდეგ წამი ისე როგორ გავიდოდა, რომ ბახვას დედას არ წამოემძახა: "ბახვა, სკუა, სკანი გოლუაფირო ჩქიმი დუდი" (ბახვა, შვილო, შენ შემოგვევლოს ჩემი თავი!..).

ბახულიას დედ-მამამ ამიერიდან გამართა ჩამოლოცვები და საწირავები შვილის სადღეგრძელოთ.

თეკლათის მოშორებით ჩრდილო-აღმოსავლეთისაკენ გაეკვრება სერები, რომელთაც ჰქვია აბედათის მთები. იმათში, რომელიც უფრო მაღალი გორაა, იქ იდგა ერთი დიდი მუხა. ყოველი გაჭირვებული კაცი მიდიოდა მუხასთან და მიჰქონდა სხვა-

და-სხვა შესაწირავები. ამას გარდა ს. ჭაჩხურის მახლობლად, ტეხურის ხეობაში, სერზე იდგა ერთი ცაცხვი, რომელსაც ეძახდნენ "ისკიოდა"-ს. მესამე ცაცხვის ხე იდგა მთაზე, ნობულევის სოფელთან, აბაშის ხეობაში, ბალდას მახლობლად. მარტვილიდან იქამდის ორი საათის სავალია. ამ სამ ხეს ბახვას დედ-მამა ყოველ წელიწადს სწირავდა თითო-თითო საკლავს: ერთ ხბოს და ორ თიკანს. ქრისტეშობისთვის რომ დადგებოდა, ხახულია ადგებოდა ცისიერზე უბრათ, წავიდოდა ახელათის მთაზე. წაიღებდა კვერს და ორ ლურსმანს, მუხლს მოიყრიდა წმინდა მუხის წინაშე, მოიხდიდა ჩაბალახს და ასე შეევედრებოდა: "მუხავ პატიოსანო, შენ შებორკე ჩემი ბახულის მტერი და დამაწყევარი, იხსენი ყოველნაირი ავადმყოფობისაგან, განარინე ბატონები: წითელა, ყვავილი, ხველა და მუცელა (ყვანა), დააბი და ნუ მოუშვებ მაზედ, სანამდის ეს ორი ლურსმანი, შენდა მოძღვნილი და შენ შორის ჩაჭედილი, თვისით არ ამოვარდეს". ამ ლოცვას შემდეგ დააჭედდა მუხის ძირზე ორ ლურსმანს, მერე სამჯერ შემოუვლიდა მუხას და ისე უბრათ გამოსწევდა შინისკენ.

იმ ღამეს ბახვას დედ-მამას შინაც ამისთანა ლოცვა ექნებოდათ, მაგრამ აქ ნასუქს ხბოს ბოსლიდან გამოიყვანდნენ ძელურში და სამჯერ შემოატარებდნენ კერიას გარშემო შემდეგის ჩამოლოცვით: "მუხა პატიოსანო, შემოგვიწირავს შენთვის ეს უშობელი ჩვენის შვილის ბახულის სადღეგრძელოთ". შემდეგ ხბოს ძელურში დააბამდნენ თავისთან და კიდევ უფრო ასუქებდნენ. დილა-საღამოს ხბოს მარილსაც აჭმევდნენ. იმ დღეს ხახულია და მისი ცოლი ერთმანეთს ხმას არ გასცემდნენ, უბრობა და მარხულობა დაწესებული ჰქონდათ. შობის წინადღეს ამგვართვე ჩამოილოცავდნენ, მოხდიდნენ ათ-ჩაფიანს, დაკლავდნენ წინადღით შეწირულს ხბოს; შობა დღეს მოიწვევდნენ მეზობლებს სადილად; პირველი ლოცვა ბახულის სადღესასწაულოდ წარმოითქმებოდა, მერე შეუდგებოდნენ საერთო მოღბენას.

ამგვართვე მოიქცეოდნენ ცოლ-ქმარი, როცა ხახულია ადღომის კვირაში წაიღებდა "ისკიოდას" ცაცხვთან მის შესაწირავად ორს ადღომის წითელ კვერცხს და იქიდგან დაბრუნებული დაკლავდა პატიოსანის ცაცხვისადმი შეწირულს თიკანს, და "ნობულევის" ცაცხვთან გაეშურებოდა მარიამობას. ეს ცაცხვი დღესაც შეხირხლულია ცხენის ნალებით, ლურსმნებით, ბამბის ძაფიანი თითისტრებით და გარშემოხვეულის ბამბის ძაფებით. ვისაც ცხენი, ან საქონელი დაეკარგება, თავის მოვალეობად რაცხს, წაიღოს ცხენის ნალი და დააჭედოს ცაცხვზე ამ სიტყვებით: "ცაცხვო პატიოსანო, შენ შეუკარი ხელ-ფეხი და ასე დააჭედე ერთს ადგილას ჩემი ცხენის ქურდი. სანამდის გულწრფელად არ გატყდეს და შემოგპირდეს საწირავით თავის აშვებას, ნაპარავის ჩემთან მოყვანას, ნუმცა შეგისმენია მისი ვედრება".

IV

მას აქეთ, რაც ბახულია ფოთს წაიყვანეს, დედა-მისი ყოველ კვირაობით ჩადიოდა თეკლათის ქარხანაში შვილის ამბის საკითხავათ. ის გააკეთებდა მშვენიერ სულგუნებს (გადაზელილ ყველებს), მოუქსოვდა შვილს ჭრელ ღაზლის წინდებს, სულგუნებს ინჟინრის ცოლს უგზავნიდა და ჭრელ წინდებს თავის ბახულის. ამიერიდან დარიასთვის რკინის გზის მატარებლის სტვენა ჩიტის ძახილათ გადაიქცა, და, როგორც ჩიტის ძახილს, მატარებლის სტვენასაც ისე უპასუხებდა: "ჩიტო, ჩვენ კარგი ამბავი, შენ ოქროს ნისკარტი, გაშალე ფრთა, გადაიარე მთა".

როცა დარია შინაურ საქმეებს მორჩებოდა, ყველაფერს მიაღაგ-მოაღაგებდა, მერე წავიდოდა ქოჩორა ტყისკენ. იმ სერზე, ერთ ხის ძირას, დარიას ერთი პტყელი ქვა ჰქონდა ამორჩეული საჯდომათ, ყოველს კარგ ამინდში წაიღებდა იქ თავის ხელსაქნარს და საღამომდი სულ თევკლათის რკინის გზის მუშებს უცქეროდა, ქვის ტეხაზე და მატარებლის წინ და უკან ტარებაზე აყოლებდა გულს. ასე ეგონა, ყველა- მატარებლიან, მუშებიან, ბახვაზე ელაპარაკებოდენ, მის ამბავს ეჩურჩულებოდენ შორიდან მოყვარულ დედას. ხანდახან ვახშმოზისას, როცა მოწყენილი ცოლ-ქმარი ოჯახობის ამბავს მოლევდენ, დარია გაუტარებდა სიტყვას ხახულის ფოთს გამგზავრებაზე და ბახვას ნახვაზე. ქმარი ამოიხვნეშებდა და იტყოდა: გაზაფხულზე უნდა წავიდე, როცა ჩემი ჭაკი ცხენი კვიცის მოგების შემდეგ ღონეზე მოვაო. გაზაფხულიც დადგა, მაგრამ ხახულის ხან ყანის თესვა, ხან მეოთხედის გადახდა უშლიდა ხელს, ფოთს წასულიყო. ამ მზადებაში გავიდა ერთი წელიწადი.

ქრისტეშობის დღესასწაულის წინა ღამე იყო. ბახვას მამას შეწირული ხბო დაეკლა და ატყავებდა. დარია კერას აჩალებდა, ზედ დიდი ნალოები (ხის მორები) ედო და ცეცხლს აღუზღუზებდა. წყლით სავსე ქვაბი, საქვაბეზე ჩამოკიდებული, შიშინებდა. მოჯამაგირეს ხან ჩაფით წყალი მოჰქონდა, ხან ხმელი ფიჩხები. ამ დროს ნაცნობმა კონდუქტორმა შემოდგა ფეხი სახლში. დარიამ სიხარულით წამოიძახა: "უი, შენ, ჩემო ღვთის ანგელოზო! ბახულის კარგი ამბავი თუ მოგაქვს!.."

- ძალიან კარგი ამბავი,- უპასუხა კონდუქტორმა:- ინჟინერს უნდოდა გამოეგზავნა თვითონ თქვენი შვილი, მაგრამ დღესასწაულებზე მოსამსახურეები შინ გაუშვა და ბახვამ ვეღარ მოიცალა. მაგიერათ აი რა მოგიტანე! თვითონ ბახულის დაწერილი წიგნი და შიგ ერთი თუმანიც გახვეული.

დარიამ უცებ ხელიდან გამოსტაცა წიგნი და აღტაცებით იძახოდა:

- სკანი გოლუაფირო, ჩქიმი ბახვა, ჩქიმი ჭიჭე, ჩქიმი ანგელოზი!.. (შენ შემოგვევლე! ჩემი ბახვა, ჩემი პაწია, ჩემი ანგელოზი!..). დარია გაგიჟდა სიხარულით: ხან გულში იკრავდა წიგნს, ხან კოცნიდა ბარათს და ზედ ცრემლების კურცხლებს აფრქვევდა. ბოლოს გამალა წიგნი და რომ ნახა ბახულის ნაწერი, ერთი უნებურად გადიხარხარა და სიცილი ტირილად გადაექცა:

- "დიდა, ნანაი, ჩქიმი ბახვამ ნაჭარი, ჩქიმი ბახვამ ხე, მუში ჭირმა..." (დედა, დედა, ჩემი ბახვას ნაწერი, ჩემი ბახვას ხელი, მისი ჭირიმე!) დაუწყო ბარათს კოცნა.

ხახულიამ მოიხადა ყაბალახი, თვალეები ზეცას მიაპყრო და რაღაცას ბუტბუტებდა, ეტყობოდა ღმერთს მადლობას სწირავდა ბახულის კარგად და ბედნიერად ყოფნისათვის.

კონდუქტორი რვა დღეს არ გაუშვიათ. რაც კი რამე შეეძლოთ, ცოლ-ქმარს არა დაუზოგავს-რა, რომ კონდუქტორი მოელხინათ, მეზობლები დაუპატიჟეს ახალგაზრდა ქალებიანათ. მუზიკა, ჰარმონიკა, დაირა, ჩონგური და სხაპვა-თამაში მათ ხელათ იყო. კონდუქტორმა ის დღეები ძალიან მხიარულებით გაატარა. დოლბანდიანნი ლამაზი ახალგაზრდა გოგოები კეკლუცი ცელქობით და მოხდენილი თამაშით ერთმანეთს ეჯიბრებოდენ, რომ კონდუქტორის ყურადღება მიექციათ თავიანთ თავზე...

იმ რვა დღეს მუდამ ერთი განუწყვეტილი სიცილი, კიჟინა, მეგრული სიმღერები და ჩონგურ-დაირის კვრა იყო გამართული. ქალები ხშირად გააბამდენ ფერხულს, ნამეტურ ვახშობისას, ჩაირევდენ კონდუქტორს და მანამდი უვლიდენ ანთებულ კერას სიმღერით, სანამდის არაქათწართმეულნი აქეთ-იქით ტახტებზე არ დაეყრებოდენ.

ხანდახან კონდუქტორი სადღაც გაილალებოდა და მეორე დღეს სადილობისას ძლივს შემოვიდოდა სახლში. ხახულია და დარია არ დარდობდენ მის დაკარგვაზე, რადგან დარწმუნებულნი იყვენ, რომ კონდუქტორს მეზობლებში ბევრი მოკეთე ყავდა; წინდაწინვე იყვენ დარწმუნებულნი, რომ იმას უსიამოვნო არა შეემთხვევოდა რა.

შობის მეორე დღეს დარიას ჩვეულებათ ჰქონდა, რომ ღორის ხორციით და ქონით გატენილი დიდი მჭადი გამოეცხო. ეს იყო შეთქმული და შელოცვილი ბახვას საბედნიეროთ. სადილად რომ დასხდებოდენ, ამ მჭადს ერთი ლამაზი ქალი დაიჭერდა ხელში და მოიპატიჟებდა ახალგაზრდა ვაჟს ერთად გასატეხათ. მჭადს დასდებდენ დიდი ხის ნამორზე, რომელიც კერაზე იყო გაზოდვილი. ქალი ცალკე ცდილობდა, რომ მისკენ მჭადის უდიდესი ნაწილი გადამტყდარიყო, და ვაჟი ცალკე. ვისკენაც უფრო დიდი ნატეხი გადავიდოდა, ის იყო მოგებული. იმ დღეს ლამაზმა ქალმა კონდუქტორი მიიპატიჟა მჭადის გასატეხათ და, რადგან მჭადი ბახვას საბედნიეროდ იყო გამომცხვარი, ლამაზმა ქალმა უფროსი ნახევარი კონდუქტორს არგუნა. გატეხვაზე სტუმრებმა დიდი ყიჟინა დასცეს და მიულოცეს დედ-მამას ბახვას ბედნიერება, რადგან მჭადის უფრო დიდი ნახევარი ვაჟმა გადითრია თავისკენ.

V. VI. VII. VIII. IX.

.....

.....

X

ფოთის პორტში დიდი ხნიდან მუშაობდა ერთი რუსი მჭედელი, სახელად ივანე. იმას ჰქონდა ჩაბარებული ერთი სამჭედური, მთავრობის ხარჯით გაკეთებული. კვირაში იღებდა თავის შრომის ფასად შვიდ მანეთს. თუმცა ივანე კარგი და პატიოსანი მშრომელი კაცი იყო, მაგრამ ერთი ახირებული ნაკლულევანება სჭირდა, თვეში ერთხელ დათრობა ჩვეულებად ჰქონდა და, თუ ვინციგობაა ამ რიგს ასცდებოდა, მაშინვე ავად გახდებოდა, ისე კი დათვრებოდა, რომ იმ სამ-ოთხ დღეს მკვდრად ეგდო ლოჯინზე. ივანეს რომ სალდათად სამსახურის ვადა გაუსრულდა, დაეთხოვა მთავრობას და ფოთში მოიწყო სახლ-კარი; მან ჩინებულად შეისწავლა ქართული და მეგრული, რადგან მეგრელის ქალი შეირთო ცოლად, თვითონაც ქართველობდა.

მისი ცოლი ერთი იმ მეგრული ქალთაგანი იყო, რომელნიც ბედუკუდმართობისაგან მოვარდნილან ფოთს და ერთს დროს გამვლელ-გამომვლელის ჟინის მოსაკლავად გამხდარან. საზოგადოთ მომეტებული ნაწილი ამ გვარის ქალებისა სულითა და ხორციით წაწყმედილი არიან; მაგრამ სალომეზე, რომელიც ივანე რუსს ცოლად შეხვდა, ამას კაცი ვერ იტყოდა, ის მეტად კარგი და ჯერ კიდევ სულ-ხორციით წაუბილწავი არსება გამოდგა.

სანამ სალომეს შეირთავდა, ივანე რუსი კვირაში ორჯერ თვრებოდა, ხანდახან

სამჯერაც. ერთი სიტყვით, იმ დროებში ივანე თავის ნაშოვარს ყველაფერს არყის სმაში ღუპავდა. სალომემ ისე გამოაკეთა ეს ლოთი, რომ უწინდელი მისი მნახველები და მეგობრები ველარ ცნობდენ.

დაქორწინების შემდეგ სალომე შეუდგა ოთახის თადარიგიანობას. ზოგი ქმრის ნაშოვნით, ზოგი თავის ყაირათობით შეგროვილის ფულებით სალომემ იყიდა ერთი ხბოიანი ძროხა. ამ სახით ცოლი შინ გამეცადინდა: თუ სარეცხებს იღებდა, თუ ძროხის რძეს ჰყიდდა; ქმარმა კი პორტში დაუდვა გული მუშაობას. ივანე რუსს, როგორც დამსახურებულ სალდათს, მისცეს ფოთში პორტის მახლობლად ერთი ნაჭერი ადგილი. მან ზედ დაიდგა ერთი ფაცხური სახლი, შელესა შიგნით და გარეთ მიწით, მერე შეფეთქა კირით; სახლი სამ თვალად გატიხრა: ერთში სამზარეულო მოაწყვეს, მეორეში თავიანთი საწოლი ლოგინები, მესამე თვალი სასტუმროდ გახადეს.

რაკი ივანე რუსმა შენიშნა სალომეს სიყვარული და მომჭირნეობა, მერე ისიც სინდისს მოეგო, გადაწყვიტა სიმთვრალის გადაგდება. მართლაც თითო თვე ისე გავიდოდა, რომ არყის წვეთსაც არ ჩაუშვებდა ყელში.

ერთხელ ივანე რუსს მოსვლოდა არაყის ხურუში, რომ იმ შაბათ საღამოს პორტის საწვრილმანო დუქნისკენ გაქანებულიყო. შუაღამემდის უცადა ქმარს სალომემ და, რომ აღარ მოვიდა, მაშინვე იგრძნო, რაც უბედურება იყო მის თავსა. ნაშუაღამევს ფარნით თვითონ სალომე წავიდა საწვრილმანო დუქანში და წამოიყვანა იქ გდებული გრძნობამიხდილი ქმარი.

ამის შემდეგ სალომე ყოველ შაბათს საღამოს თვითონ მიდიოდა პორტში და მის ხვედრ ფულს თვითონ იღებდა. პირველ ხანებში ივანე ძალიან კმაყოფილი დარჩა ამით. მაგრამ ბოლოს და ბოლოს, როცა არაყის ჟინი მოუვიდოდა ხოლმე, ივანე კიდევ გაკრავდა თითო-ოროლა მუშტს სალომეს. ჩათრევას ჩაყოლა სჯობიაო. სალომემაც, როგორც ჭკვიანმა დედაკაცმა, ქმარს პირობა დაადებინა, რომ ის თვეში მარტო ერთხელ დამთვრალიყო, ისიც შინ, და არა სამიკიტნოში. როგორც თვე მიიწურებოდა, მეოთხე შაბათს სალომე წავიდოდა პორტში ივანეს ჯამაგირის ასაღებად და ამასთანავე ერთ შტოფ არაყსაც თან გამოიმძღვანებდა ქმრისათვის.

მესამე წელიწადს, ქორწილის შემდეგ, სალომეს მიეცა ქალი, და დაარქვეს ესმა, ანუ შემოკლებით ესია. ეს ქალი იყო ერთად-ერთი ნუგეში დედ-მამისათვის. რაკი ქალი ეყოლა, ივანე რუსმაც ერთიორად იკეთა და იწყო ოჯახში მომჭირნეობა, თითქმის იშვიათად თვრებოდა, და შოვნითაც, უწინდელზე შედარებით, ბევრს შოულობდა. პორტში განწესებულ მუშაობის გარდა კერძო სამუშაოსაც ბევრს იღებდა: ვის დანას გაუკეთებდა, ვის მოშლილ თოფ-დამბაჩას გაუსწორებდა. ამგვარის მოქმედებით ივანე რუსმა ყველას თავი შეაყვარა, ცოტაოდენი ფულიც გაუჩნდა.

რვა წლის რომ შეიქნა იმათი ქალი, პირველდაწყებით სასწავლებელში მისცეს. ზრდასთან ესმას მშვენიერებაც ემატებოდა. სკოლაში შეისწავლა ქართულ-რუსული წერა-კითხვა, სხვა-და-სხვა ხელსაქნარი: კრუჟევების ქსოვა, ყასნადის ნემსით ქარგვა, ჭრა და კერვა.

ცამეტი წლის რომ შეიქნა ესმა, დედამ სასწავლებლიდან გამოიყვანა და ერთს ფრანგის მკერვალ ქალს მიაბარა. თხუთმეტი წლის რომ შეიქნა, ესმა კოკორად გაფეთქილ

მაისის ვარდს დაემსგავსა. ისეთი ააგდო ტანი რომ დედა მხრებზე ვეღარ სწვდებოდა. ფოთში ივანე რუსის ესიას ყველა იცნობდა. მისი ლამაზი თეთრ-ყირმიზი სახე, შავთვალ-წარბიანი, გრძელ-წამწამებიანი გამვლელ-გამომვლელს, განსაკუთრებით ფოთის ნოქრებს, ცეცხლს უნთებდა გულში.

ესმა ხშირად მიდი-მოდიოდა ფოთის ქუჩებში მკერვალის ქალის სახლამდის. ვინც კი ამ დროს მის ლერწამს ტანს და ჯეირნის თავ-კისერს თვალს შეასწრებდა, უნებურად წამოიძახებდა: "ნეტავი შენს დედ-მამას, რომ ციდან მოწყვეტილი ვარსკვლავი ჩამოსვლიხარო!" მაგრამ ჯერ გზაზე მას ვერავინ გახუმრებოდა და ურიგოდ ხელის ხლება ჯერ მისთვის ვერავის გაუბედა. მისი თავდაჭერილობა ყველას უღვიძებდა გულში ღრმა პატივისცემას მისდამი, მისი დიდრონი თვალების, ნამეტურ ნოქრებს, ძალიან ერიდებოდათ.

ესმა მაშინვე მიეჩვია ლამაზად კერვას, ტანისამოსის მოხდენით გამოჭრას. ჯერ ერთი წელიწადიც არ გასულიყო, რაც ესია მიებარა მკერვალ ქალს, და ის უკვე სარგებლობდა თავის შეგირდის შრომით; მას ძალიან შეუყვარდა ესია მომჭირნეობისა და ბეჯითად შრომის გულისათვის. ის შოულობდა ახალ-ახალ მოდეებს, ზოგს რუსულის, ზოგს ფრანგულის ჟურნალებიდან, მოუტანდა ესიას და აჩვენებდა, თუ როგორ უნდა გამოეჭრა ან შეეკერა იმათი ბადალი. თვითონაც, რაც იცოდა, ყველაფერს ასწავლიდა და არაფერს შურავდა მისთვის.

XI

ერთს კვირა დღეს ივანე რუსს პორტის სამჭედურში ძალიან დააგვიანდა. რაღაც ბევრი და საჩქაროდ საკეთებელი ავეჯეულობა მიებარებინათ. ივანემ ნაშუადღევამდის კვირამალი გასტეხა. მუშაობას რომ მორჩენილიყო, კვირამალის გატეხისათვის მიეცათ ორი მანეთი ქირა, ჯამაგირს გარდა, და შინ გამოესტუმრებიათ. მას ასდევნებოდენ გზაზე ამხანაგები და გადაეწყვიტათ იმ ფულით ქეიფობა.

სალომემ და ესიამ იმ დღეს გადაწყვიტეს წირვაზე წასვლა და ამის გამო დილაადრიანათ სადილი გააკეთეს; იმათ იცოდენ, რომ ივანეს პორტში იმ დღეს ბევრი მუშაობა ჰქონდა და საღამომდის შინ აღარ მოვიდოდა.

კვირა დღეს დიდი ჯარი მოგროვილიყო წირვაზე. განსაკუთრებით ბევრი ახალჩამოსული ცხენოსანის ჯარისკაცები ყოფილიყვენ. წირვა რომ გამოვიდა და საყდრის გალავანში ხალხი გამოეფინა, ესმას თავის სიცოცხლეში პირველად მოესმა შემდეგი სიტყვები, ბოხი ხმით წარმოთქმული: "ნეტამც ეს ლამაზი ქალი ვინ არის?"- ესმამ მოიხედა და ცხენოსანის ჯარის რამდენიმე ახოვანი კაცი (ვსადნიკები) იდგა მის გვერდით. ერთი მაინც, იმათში ყველაზე უდიდესი, შეუპოვარი შეხედულების იყო. ესმამ თავისი დიდრონი თვალები შეანათა ამ კაცს, მაგრამ მალე უცბათ ძირს დაუშვა, რადგან ის კაცი ცდილობდა, ესმასთვის თვალი თვალში გაეყარა.

- დედა, მოვშორდეთ ამ ალაგს; ეს კაცები უკმეხად გვიყურებენ,- წასჩურჩულა სალომეს ესმამ.

სალომე და ესმა გაეშურენ შინისაკენ. იმათ ეგონათ, ცხენოსანი ჯარისკაცები საყდრის გალავანში დარჩებოდენ. შინ რომ მიახლოვდენ, იმავე ჯარისკაცებმა დედა-

შვილს გზა გადაუჭრეს, და ამ დროს ესმას კიდევ შეეფეთა წინ იმ უზარმაზარის ჯარისკაცის ცეცხლივით ანთებული თვალები: ქალს შიშისაგან კინაღამ გული წაუვიდა.

- დედა, ნეტავი აგი კაცი არ დამენახა!- გულგახეთქილმა ესმამ უთხრა სალომეს დაბალის ხმით.

- რატომ შვილო? ის ძალიან მოხდენილი და ჯავარიანი კაცია, ვინც უნდა იყოს ის დედ-მამა-ცხოვნილი!- უპასუხა სალომემ.

- არა, ნანაია, მაგი კარგი კაცი არ უნდა იყოს, ფირალს გავს. ასე მგონია, ის კაცი რაცღა უბედურებას შეგვამთხვევს...

- არა შვილო! ეგენი ვსადნიკები არიან, მოსამსახურე კაცები. მაგათში სულ ჩვენებური თავად-აზნაურის შვილები არიან, პატიოსანი კაცები. ცუდს რავა იკადრებენ.

- არა, ნანაია, მაგი ცუდია, ვინცღაა, ცუდი!..

- შენ რა გენაღვლება, შვილო, შენ რას დაემებ?

- ნანაია, მაგ კაცმა გლახათ ყურება დაიწყო.

- მისი თვალი ქვას, მისი არჩივი ძაღლს, შვილო!..

ამ ლაპარაკით დედა-შვილი შევიდნენ თავიანთ სახლში, გაიხადეს სადღესასწაულო ტანსაცმელი და დასხდნენ წინდაწინ დამზადებული სადილის საჭმელად.

ესმას თვალიდან არ სცილდებოდა მაღალის, მოსულის ვსადნიკის სახე, მის შუბლზე შეკრულს შავს სხვილ წარბებს და ცეცხლის მაფრქვევ თვალებს ესმას ნორჩი გამოხატულება საშინლად შეერყია. იმას ყმაწვილობისას ბევრი ზღაპარი ჰქონდა გაგონილი, საცა ავსული, შავრქიანი დევები დედამიწას ანგრევდნენ, ქალ-ვაჟებს იტაცებდნენ და სჭამდნენ. მისგან ნახული საშინელი "ვსადნიკი" მისი აზრით სწორეთ იმ დევის მსგავსი უნდა ყოფილიყო. ამ "ვსადნიკს" ფოთში ემახდნენ იერემია წარბას.

ჯერ ორი თვეც არ გასულიყო, რაც ქართველი ცხენოსანი ჯარი (Конно-иррегулярный полк) დააყენეს ფოთში და "იერემია წარბას" სახელი ყოველგან ისმოდა. მის ვაჟკაცობას, სიმარდეს და ამხანაგობას ყველა აქებდა. ის იყო თავის ამხანაგების ღმერთი. თუ რომელსამე ვაჭარს კონტრაბანდის გამოტანა ენდომებოდა ზღვით, მაშინვე იერემიას მიმართავდა. იმისი დათანხმება და საქმის გაჩაღება ერთი იყო.

იმ დღეს სალომე და მისი ქალი ოჯახობაში გაერთვნენ. საღამოს დედამ ძროხა მოწველა და დააბინავა, ხბო ცალკე ბოსელში შეაგდო. მერე დედა-შვილმა ვახშამი დაამზადეს და უცდიდნენ ივანეს. მაგრამ ის არსად იყო. სალომემ მაშინვე გადაწყვიტა, ამხანაგები გააბრიყვებდნენო, და გასწია პორტის სამიკიტნოებში. იქ რომ ვერა შეიტყო-რა, დაბრუნდა შინ გულგახეთქილი და დედა-შვილმა მთელი ის ღამე თითქმის უძილოდ გაატარეს.

მეორე დღეს დილით, მზის ამოსვლისას, რაღაც ხმაურობა გაისმა ქუჩაზე. სალომე უცბათ გამოიჭრა გარეთ. რას ნახავს მისი თვალები?.. მისი ივანე თავგათხლეშილი და მკლავებდამტვრეული ცხედარით შემოიტანეს შინ მუშებმა. იმათ უკან მოსდევდა ერთი ახალგაზრდა მეგრელი, რომელიც ავი თვალთ არ ინახებოდა, ისეთი მოხდენილი

ჭაბუკი იყო. ეს იყო პორტის მუშების თავმდგომი და უფროსი. თურმე ამ ყმაწვილს იმ ღამეს უნდა გადაეცა სალომესთვის მთელი თავის ივანე მჭედლის ქირა.

მომეტებულად დამთვრალი ივანე შინისაკენ წამოსულიყო იმ ღამეს და, რკინის გზის ლიანდაგი რომ ვეღარ გადაევიდა, ზედ რკინის ზოდებზე გამოტილიყო და იქვე ჩასძინებოდა. ღამით მატარებელს გადაევიდა ზედ და გაეჭყლიტა.

თავგაჭექყილი ქმრის დანახვაზე სალომემ საოცარი ხმით იკვილა, მორთო წივილი საცოდავად, აგრეთვე ესმამაც. დედა-შვილის მწუხარებას საზღვარი არა ჰქონდა. იმათ ისეთნაირად მოსთქვეს, რომ ქვაც ატირდებოდა. ესმას უმანკო სახემ, სქლად გაშლილმა და მხარბეჭზე გადაყრილმა მისმა შავმა თმამ და მარგალიტის ნაკადულმა ცრემლებმა ღრმა შთაბეჭდილება მოახდინეს პორტის მუშების თავდგმურზე. თვით ამ ახალგაზრდას წარმოუდგა თვალწინ თავის საკუთარი სიობლე, მოაგონდა თავისი ახლადდამარხული მშობლები და ესმას საცოდაობის შემხედვარემ ცრემლის კურცხლები გადმოყარა თვალებიდან.

ტირილით რომ მოიღალა, სალომემ ზევით აიხედა და ხელმეორეთ მორთო საცოდავი კივილი. მის მწუხარე გულს ცეცხლი ახლა კიდევ უფრო აენთო. თუმცა იმ ახალგაზრდამ სალომეს ვინაობა არ იცოდა, მაგრამ, სალომეს დიდი ხანია შეეტყო ცხოვრების თავის ქმრისაგან იმ ახალგაზრდას ვინაობა და მისი სიკეთე. იმ დროს, როცა ეს მშვენიერი ჭაბუკი თხებს უდგა, სალომე გასათხოვარი ქალი იყო. ის თურმე ხშირად დადიოდა ამ ჭაბუკის დედ-მამის ოჯახში და მისთვისაც ბევრჯერ მოუვლია. იმ დროებში საწყალი სალომე რკინის გზის კონდუქტორებმა შეაცდინეს და გაუყენეს ფოთს ერთ აფიცერთან საცხოვრებლად. აფიცერი მალე გადაიყვანეს რუსეთს. სალომე შეიქნა ქვეყნის ანაზრად საცხოვრებელი.

ყოველივე ამბავი თავის ცხოვრებისა სალომემ მოთქმით უთხრა იმ მოხდენილ ჭაბუკს და ამასთანავე, როგორც მისი ქვეყნის ქალი, თითქმის იმის დედ-მამის ოჯახში გაზრდილი, სთხოვდა იმ ახალგაზრდას, პორტის მუშების თავდგმურს, შემწეობას და მფარველობას.

იმ კაცსაც, რასაკვირველია, გული აუჩვილდა და ბევრი იტირა. ამის შემდეგ ეს ახალგაზრდა კაცი მართლაც პატრონი შეიქნა სალომესი. ივანე რუსი თითქმის თავის ხარჯზე გაასვენა და დაასაფლავა და მერე ხშირად იწყო სალომეს ქოხში სიარული. ეს მოხდენილი ჭაბუკი გამოდგა ბახვა ფულავა, რომელიც ერთს დროს თეკლათიდან ფოთს გაუყენეს.

XII

ბახულია ფულავა ინჟინრის სახლობამ როგორც შვილი, ისე შეითვისა. ინჟინერის მეუღლემ ღამაზად ჩააცვა, დაახურა და ყოველგან დაყავდა, როგორც ფარეში. სანამდის ბახულია თოთხმეტი წლის იქნებოდა, ინჟინრის ცოლი ფოთის პირველ-დაწყებითს სკოლაში ატარებდა ცხრა საათიდან თორმეტ საათამდის ყოველდღე. სკოლიდან რომ მოვიდოდა, შინაც ტყუილად არ აჩერებდენ: ასწავლიდენ ხელზე სამსახურს, სტუმრის მიღებას. ინჟინრისა და მისი ცოლის წიგნების წამლებ-წამომღებიც ის იყო. პორტის მუშები ბახულიას ინჟინრის ლაქიას ემახდენ, და ყველანი პატივს სცემდენ. ვისაც ინჟინრის შინ ნახვა უნდოდა რაიმე საჭიროების გამო, ყველა მისგან იტყობდენ ამბავს,

როდის ჰქონდა ინჟინერს დრო, როდის უფრო იყო მოცლილი, ან კარგს გუნებაზე. ბახულიამ სკოლაში კარგი წერა-კითხვა ისწავლა რუსულ-ქართული; ჩინებულათ ლაპარაკობდა რუსულად და ანგარიშიც იცოდა ჩოთქზე.

ინჟინერს ჰყავდა მისი ხნის ქალი, რომელსაც ისე შეუყვარდა ეს ბახულია, რომ თვალიდან აღარ იცილებდა. ყმაწვილები მუდამ ერთად თამაშობდნენ, თუ ბანქოს, თუ კეგლსა და რიკ-ტაფელასა, ან დედოფალობიას. დედ-მამას პირველ ხანებში ძალიან უხაროდათ, რომ იმათმა საყვარელმა ქალმა იშოვნა ამხანაგი, რაც შეეძლოთ, ბახულიას ყურს უგდებდნენ და სუფთათ ინახავდნენ; ინჟინერმა რამდენჯერმე ბახულიას დედ-მამაც მიიპატიჟა ფოთში და დასაჩუქრებული ისევ უკან გამოისტუმრა.

ინჟინრის ქალი ათი წლის რომ გახდა, ქალაქს წაიყვანეს და იქ ერთს პანსიონში მიაბარეს. ყოველ კანიკულებზე დედ-მამას თავის ქალი მიჰყავდათ ფოთს და იქ ბახულია და ის სულ ერთად თამაშობდნენ. ქალაქიდან რომ წიგნს მოიწერებოდა, ბახულიასთვისაც მოკითხვა რომ არ შემოეთვალა და კანფეტები არ გამოეგზავნა, არ იქნებოდა.

როცა ინჟინრის ქალი თხუთმეტ-თექვსმეტი წლის შეიქნა და კანიკულზე შინ მოვიდა, ბახულიაც გადადგა იმ დროს მეზვიდმეტე წელიწადში და ძალიან დამშვენდა. ინჟინრის ქალს ყმაწვილური მეგობრობა რაღაც გამოუთქმელ გრძნობაზე შეეცვალა. იმათ ერთმანეთს გულისთქმით დაუწყეს ყურება. ინჟინერმა და მისმა ცოლმა შეიტყვეს ეს ამბავი და მაშინვე დააშორეს ქალ-ვაჟი. ქალი პიატიგორსკში ბიძას გაუგზავნეს და ბახულია პორტში განაწესა ინჟინერმა მუშების ზედამხედველათ.

ინჟინერმა აუხსნა ბახვას ანგარიშების წერა, ან კვიტანციები, ან ფულის მისაღები ტალონები როგორ უნდა ეწერა. ბახვა ფულავა მალე მიუხვდა ინჟინერს თავის განზრახვებს. როცა დღიურს ანგარიშს უწერდა, მუშების საანგარიშო წიგნში დღიური მუშები ხან ოცი მუშით მეტი გამოჰყავდა, ხან ოცდაათი, ხან ორმოცით. ყოველ შაბათობით ბახვა ადგენდა კვიტანციებს ამა-და-ამდენის მუშის ფასი ამდენი და ამდენი ფული მივიღეო; თითო კვიტანციაში იყო ხან ათი, ხან თხუთმეტი მუშა მომატებული. ბახვა ყოველ შაბათობით წარადგენდა ხუთს, თუ ექვს ამისთანა კვიტანციას. თითო კვიტანციაში ჰქონდა ინჟინრისაგან დანიშნული თითო მანეთი საჩუქრათ, ჯამაგირის გარდა.

ბახვა ყოველ შაბათობით ურიგებდა ფულებს დღიურს მუშებს. ზოგს აძლევდა დღეში ორ აბაზს, ზოგს თოთხმეტ შაურსაც. ეს გარემოებაზე იყო დამოკიდებული. ბახვამ გაიმართა თავისი საკუთარი კანტორა; ანგარიშის დავთრები ცალკე ჰქონდა და კვიტანციის წიგნები ცალკე. დღე არ გავიდოდა, რომ ბახვას კანტორაში ოცი და ოცდაათი კაცი არ შესულიყო. ზოგი პორტში მუშაობას სთხოვდა, ზოგი პოდრიადის (იჯარის) გარიგებას ინჟინერთან, ზოგი ფულს ესესხებოდა თამასუქის ჩამორთმევით ან გირაოს საშუალებით. ამგვარის დამოკიდებულებით იმან გაიცნო მთელი ფოთი. ყველას შეყვარდა და ისიც ყველას პატივს სცემდა; განსაკუთრებით ყურადღებას აქცევდა მეგრელებს და სხვებზე უფრო ისინი ებრალებოდა. სამი წლის განმავლობაში ბახვამ ათას თუმანს გამოკრა ხელი პორტში მუშაობით.

ერთს სადამოს ბახვას თეკლათიდან მოუვიდა ამბავი, რომ მამამისს სახადი

შეყოფიდა და სულზე მიგდებულყო. ბახვა მაშინვე დაეთხოვა ინჟინერს რვა დღით; თავის მაგივრად პორტში ბიძაშვილი დატოვა, სახელად ნესტორა. ეს უდგა ბახვას მოჯამაგირეთ კანტორაში სხვა-და-სხვა საქმეებზე გასაგზავნ-გამოსაგზავნად. მეორე დღეს, დილით ბახვა რკინისგზის მატარებლით გაემგზავრა თეკლათისაკენ. სადამოს მივიდა შინ. მამა-მისი იმ დღეს მომკვდარიყო. მის ეზოში მეზობლები და ნათესავები ხმამაღლა ტიროდნენ. შევიდა თუ არა შინ, ბახვას ენა დაეხრა, ვერა თქვა-რა და კალთაში ჩაუვარდა დედას. დარია მშობლიურის გრძნობით შემოხვია შვილს ორივე ხელი, მიიკრა მკერდზე და ნახევარ საათს აღარ მოუშორებია. როგორც საწყალი ხახულია დაასაფლავეს, მის მეორე დღეს დარია დაეცა ლოგინად იმავე ავის სენით შეპყრობილი. ბახვა დარჩა შინ და არაფერი ღონისძიება არ დაუკლია, რომ დედა-მისი მაინც გადაერჩინა სიკვდილისაგან, მაგრამ ყოველივე ცდა მისი ამაო იყო. სამის კვირის განმავლობაში ბახვამ დამარხა თავის დედა-მამა, გადასცა სახლ-კარი და ადგილ-მამული ბიძას მოსავლელად. თვითონ დაბრუნდა საჩქაროდ ფოთს.

ინჟინერი ძალიან უკმაყოფილო დაუხვდა. აღარც კი უნდოდა მიღება, რადგან მის მაგივრად ერთი ვიღაც სამსახურიდგან დათხოვნილი აფიცერი ასჩემოდა, რომელსაც შეეჩვილა თავის გაჭირვებული ცოლ-შვილის მდგომარეობა. ინჟინერს დროებით გადაეცა მისთვის ბახვას თანამდებობის ასრულება. ამ დროს ბახვაც დაბრუნდა ფოთს. როცა ინჟინერმა დაწვრილებით შეიტყო მისი გაჭირვება და დედა-მამის სიკვდილი, ისევ მოუბრუნდა გული, ნამეტურ ცოლმა და ქალმა აღარ მოუსვენეს, რომ ბახვა ისევ მიეღო სამსახურში. ამის გამო სამსახურიდან დათხოვნილი აფიცერი თავის საკუთარ კანტორაშიკად გახადა და ბახვას ისევ დაუბრუნა პორტის კანტორაშიკობა.

ამის შემდეგ ერთ წელსაც არ გაუვლია, რომ მთავრობის კომისია დაესხა თავს უეცრად ინჟინერს პორტის მუშაობისა და ანგარიშების შესამოწმებლად. კომისიამ დაწვრილებით გამოირკვია საქმე და დარწმუნდა რომ, თუმცა ინჟინერს ბევრი ჯაფა და მუშაობა გაეწია, მაგრამ მის ნამუშევარს დიდი წარმატება არ ეტყობოდა. როგორც ჩანდა, ეს ინჟინერი არ იყო თავისი საქმის მტკიცედ მცოდნე. რაც აქამომდე პორტის შენებაში ფული დახარჯულიყო, სულ უქმათ იყო გადაყრილი.

კომისიამ დაასკვნა, რომ იქ, სადაც ინჟინერი პორტს აკეთებდა, მისი აგება შეუძლებელი იყო: ან სულ უნდა დახსნოდნენ პორტის აგებას, ან, თუ მთავრობა არ მოიშლიდა, სხვაგან სადმე უფრო მოხერხებული ალაგი მოეძებნათ. ამგვარმა გადაწყვეტილებამ მაშინდელი პორტის მაშინდელი უფროსობა გააუქმა. ბახვა ფულავას მფარველმა ინჟინერმა ბარგი აიკრა და ცოლ-შვილიანათ ქ. ტფილისს გადაესახლა; თვითონ ბახვამ პორტში მუშაობას თავი მიანება და შეუდგა სიმინდისა და ნიგვზის კუნძების ვაჭრობას.

XIII

ივანე რუსის ქვრივ-ობოლს ყველაზე უფრო დიდი თანაგრძნობა ფრანგის ქალმა გამოუჩინა. იმან გადიყვანა ესმა თავის სამკერვალოში, დააყენა თავისთან და წილში მემესამედეთ გახადა. რაკი ესმამ თავი ობლად იგრძნო და დედაც სარჩენი ეგულეობდა, მუშაობას ერთი-ორად უმატა; იმას ხშირად უგზავნიდა თავის მოგებულ ფულებს და ქვრივ-ობრობა სრულებით არ შემჩნევია. ყოველ შაბათობით დედასთან მოდიოდა და ორშაბათს დილით ისევ მკერვალ ქალთან ბრუნდებოდა.

ერთ შაბათ საღამოს ესმა ჩვეულებრივად შინ მიდიოდა, ხელში გაუთავებული საკერავები ეჭირა ფუთაში გამოკრული. რადგან იმ დღეს ბევრი სამუშაო ჰქონებოდა, შინ წამოსვლა დაგვიანებოდა: რაც ვერ მოესწრო, ის შინ წამოელო მოსათავებლად. დღე და ღამე იყრებოდა, სახლს რომ მიუახლოვდა, რაღაც ნაბიჯის ხმა მოესმა: თითქოს ვიღაც მოსდევდა. მოიხედა თუ არა, ეოცა. მას გზა გადაუჭრა იმ უზარმაზარმა კაცმა, რომელიც შარშან საყდარზე შეხვდა და ასეთი შთაბეჭდილება მოახდინა მის უმანკო გონებაზე.

- სად მიხვალ აგრე გაჩქარებით, შენი გულისა?..- ჰკითხა აღელვებით იერემიამ.
 - რას გეკითხება?.. ვინ ხარ, ვერ გიცნობ; გზა მიტეი!
 - აგრე ადვილად გზას როგორ გიტევ, ჩემო ოცნებავ!
 - ვინ ხარ, კაცო, მაგისთანა უზრდელი?
 - მე შენთან უზრდელობას რა მრჯის, ქალთა-მზე!- უპასუხა იერემიამ.- ნურც იფიქრებ, უპატიურობა რამე მოგაყენო. მე მინდა მხოლოდ შენი გაცნობა.
 - რა საჭიროა!..
 - ძლიერ დიდი, ენით გამოუთქმელი.
 - მე ვინ ვარ, შენ ვინ ხარ!..- გაჯავრებით შესძახა ესმამ.
 - ერთმანეთის შესაფერი, ჩემო თვალის სინათლევ.- ამ სიტყვებით ხელი გაუწვდინა ჩამოსართმევად.
 - ხელი იქით, თორემ ეს არის დავიყვირე!
 - რად დავიყვირებ, ხომ არა მიკადრებია-რა?
 - გზა დამანებე, კაცო, მაგვიანდება!
 - აქვე შენ წინ მოვიკლავ თავს, თუ ყური არ მიგდე.
- ესმა უნებურად შეაჩერა ამ რიხიანმა სიტყვებმა.

თანდათან ბნელდებოდა და შიში კიდევ უფრო შეეპარა ქალს გულში; ტუჩებმა თრთოლვა დაუწყეს; ქალი გაჩუმდა, გაშტერდა; მაგრამ ეს გაშტერება არც გავდა თანხმობას, არც თანაგრძნობას. ესმა იმნაირმავე გრძნობამ აღიტაცა, რა გრძნობაზედაც დადგება ჯეირანი, როცა მის წინ ლომია გალურსული დასატაკებლად. უნდოდა დაეკვივლა, მაგრამ აღარც ღონე მოსდევდა, აღარც ხმა. იმან არჩია ისევ გაჩუმება ცოტაოდენი ძალისა და ღონის მოსაკრეფათ.

- ქალთა-მზევ!- დაიწყო იერემიამ,- უკაცრავათ ამ სახელს რომ გიძახი, მაგრამ მე სხვა შენი სახელი არ ვიცი. გახსოვს, შარშან რომ საყდარზე გნახე? მას აქეთ შენი სახე ჩემს გულს მოსვენებას არ აძლევს. მას აქეთ ჩემს გულში უშრეტი ლამპარია ანთებული შენი სიყვარულისა. იცი, მე ვინა ვარ? მე ისეთი კაცი ვარ, რომ შენისთანა მადლიან ქალს ხის წვერზე დავარჩენ. მე რომ მამის შენის საფლავზე გნახე თმაგაშლილი, სულ აბედსავით მომედო ცეცხლი. შენის ბარობით ის შენი მამაც ისე შემიყვარდა, თითქოს საკუთარი მამა მომკვდომოდეს. მისი კუბო მე და ჩემმა ამხანაგმა საფლავამდის არავის დავანებეთ. დავიჯერო, ამისთანა თანაგრძნობამ შენში ნაპერწკალიც არ გამოიწვია ჩემის

სიყვარულისა?..

- ახლა რა გნებავს?- ჰკითხა გულცივათ ესმამ.
- შენი სიყვარული, ჩემო მზეო,- მიუგო იერემიამ.
- უწინამც სიკვდილი!- გამეხებით უთხრა ესმამ.
- ქალთა-მზევ, მე ნუ გადამიმტერებ,- დამუქრებით მიუგო იერემიამ.
- რა მაქვს შენი სამტრო?
- თანაუგრძნობლობა.
- მე შენ მეზიზღები,- უთხრა ესმამ.

- როგორ თუ გეზიზღები?.. თუ კაცი ვარ, თავს შეგაყვარებ.- ამ სიტყვებით უცებ მოხვია ხელები ესმას და მიიზიდა მკერდზე.

ამ დროს გაისმა საშინელი წივილი, თითქოს ვისმეს ყელში დანას უყრიდნო. უცერად გაჩნდა ყოველის მხრივ პოლიციელების სტვენა.

იერემიამ იგრძნო, რომ იქ იმის დგომის დრო აღარ იყო. უშვა ხელი ესმას და გაქრა ამ სიტყვებით: "დღეს თუ ხვალ მაინც ჩემი იქნები".

პოლიციელები მოვარდნენ და ნახეს ესმა გზაზე მუხლებჩაკეცილი, იმათ ძალიან ეოცათ ეს ამბავი და ჩაკითხავდნენ, რა მოგივიდაო. ესმა შიშისაგან ხმას ვერ იღებდა. პოლიციელებმა მოკიდეს ხელი და მიაცილეს სახლამდის. სალომე გამოვარდა შინიდან პოლიციელების ხმაურობაზე, დაინახა თუ არა თავისი ესმა, იკვილა, ფარსაგი არა ეგონა-რა და გულში ჩაითბო, როდესაც ესმა გონებას მოეგო, უამბო დედას თავისი გადასავალი. მას აქეთ სალომეს მარტო აღარსად გაუშვია ქალი. როცა სადმე წავიდოდა, ან თვითონ გაყვებოდა, ან მოჯამაგირე ბიჭს უკან დაადევნებდა, თუმცა ესმა მალე გამოერკვა შიშისაგან, მაგრამ იერემიასაგან წამონასროლი სიტყვები ბნელ ღამეში სულ ყურში უწივოდა: "დღეს თუ ხვალ მაინც ჩემი იქნებიო". დიდხანს არ დავიწყებია ესმას ეს შემთხვევა და, როცა მოიგონებდა, ყოველთვის ტანში გააჟრჟოლებდა.

XIV

ბახვა ფულავას მრავალი კუთხის კაცები ჰყავდა გაცნობილი პორტში მუშაობის წყალობით. გინდ სიმინდის ვაჭრობა დაეწყო, გინდ კუნძებისა, სულ ერთი იყო, ყველა ხელს შეუწყობდა; ვისაც კი მიანდობდა საქმეს, ყველა დიდი სიამოვნებით იკისრებდა მასთან საქმის დაჭერას, რადგან ბახვა ნაღდი კაცი იყო. ბახვამ პირველ ხანებში გამართა ფოთში რკინეულობის მაღაზია. დუქანში დააყენა თავისი ბიძაშვილი ნესტორა სავაჭროდ, თვითონ კი ხან სამეგრელოს წავიდოდა, ხან გურიას, ხან ქვემო იმერეთს, თავისი გაგზავნილი კაცების ყურის საგდებათ. ეშინოდა, ფული არავის გამოეტყუებინა და მოუსაქმებლათ ჯიბეში არ ჩაედო. მას აქეთ, რაც სალომესა და მის ქალს ესმას გაეცნო, ბახვა, როგორც კი ფოთს მობრუნდებოდა ხოლმე, უსათუოდ მათ ნახავდა, გამოკითხავდა სალომეს მის ავან-ჩავანს, ჩაის დალევდა, მერე მოუყვებოდა თავის თავგადასავალს და სხვა-და-სხვა ვაჭრულ ანგარიშებს. ამგვარმა მონაწილეობამ ბახვას მხრით და მისმა ყურისგდებამ სალომეს მალე გამოაგლოვინა ქმარი.

მისი ავლა-დიდება და ცხოვრების ნუგეში იყო ლამაზი ესმა, რომელიც მუდამ ერთ ფრანგის მკერვალ-ქალთან იდგა და მასთან მუშაობდა. სალომე ყოველ შაბათ-კვირას სწორედ დღესასწაულსავით მოელოდა, რადგან ამ ორ დღეს ესმასთან იყო ხოლმე. კვირის-კვირობამდე რასაც კარგს იშოვნოდა, ყოველსავე თავის ესმას უნახავდა.

თვითონაც ბახვამ ისე მორთო საქმე, რომ ორშაბათიდან შაბათამდის ვაჭრობდა, ან თუ სხვაგან იყო, შაბათ-კვირას შინ რომ არ დაბრუნებულიყო, არ მოხერხდებოდა. სალომეს ბახულია მიაჩნდა თავის ქვეყნის შვილათ და თითქმის თავის გაზრდილათაც. ერთ მის შეხედვაზე მთელი თავისი უმანკო წარსული დრო:- სამშობლო მხარე, დედ-მამა, ნათესავები, თავისი ქვეყნის ქალი და კაცი, ხატობაზე სათემოთ შეკრებილნი, მომღერალნი, დაირისა და მუსიკის ხმაზე მოცეკვარნი თვალწინ გაუცოცხლდებოდა. ის წარმოიდგენდა თეკლათის გორაკებიან ველებს, უზარმაზარი ხეებით სქლად დაჩრდილულებს, სერებზე ლურჯი კლდის ბაქნებს, ქვევით ცივის მდინარის ყვითელ წყალს, საცა არაერთხელ თავის ამხანაგ გოგო-ბიჭებთან პაწია ღორჯოები და კიბორჩხალები უჭერია; წარმოიდგენდა ამათ და თვალცრემლიანი წამოიძახებდა: "ნეტა იმ დღეს!.." მას აქეთ ბევრი რამ ცუდი და ზნეობის შემწიკვლელი გამოუცდია, ბევრს მწუხარებას, გაჭირვებას, ვაისა და ვარამს გადაუვლია სალომეს თავზე. ბევრი ზნეობითი ჩირქი და კაცის შეუფერებელი უსიამოვნება მისდგომია მას და უდროვოდ დაუჭკნია მისი ფუნთუშა გულ-მკერდი. აწ იმას ბევრი აღარა დარჩენია-რა ცხოვრებაში სამხიარულო; დღეს ის შესტრფოდა თავის ესმას. ბახულია მას მიაჩნდა წარსულის გაუჩირქიანებულ სიყმაწვილის სარკედ, ის ხშირად იხედებოდა გონების თვალთ ამ სარკეში და სწორეთ ღვთისაგან მოვლენილ ნუგეშისმცემელ ანგელოზათ მიაჩნდა იგი.

პირველ ხანებში ესმა ძალიან მორცხვობდა ბახვა ფულავას ნახვაზე. სანამდის ბახვა იმათსა იყო და სასტუმრო ოთახში იჯდა სალომესთან, ესმა არ გაეკარებოდა ხოლმე დედას. მხოლოდ ხანდახან, როგორც მოზარდ ქალებს სჩვევიათ, გული არ მოუთმენდა და ჩუმად მიიპარებოდა კარის ჭვრიტიმალთან, რომ მოხდენილის ახალგაზრდისათვის თვალი მოეკრა; მაგრამ იმ წამსვე უკან გამოტრიალდებოდა, ემინოდა, ბახვამ არ დამინახოსო.

დედა-მისი ყოველთვის სიამოვნებით ლაპარაკობდა თავის ქალთან ბახულიაზე, იგონებდა მის სიყმაწვილეს, რამდენჯერაც ის ხელში აუყვანია, ან რამდენჯერ დაურწია მისთვის აკვანი, მერე მოყვებოდა იმის ჭკუაზე, გამოცდილებაზე, ან როგორ წამოეყვანათ ის ფოთს თეკლათიდან, როგორ უვლიდენ მას ინჟინრის ოჯახი, როგორ მარჯვედ სწავლობდა სკოლაში, ბოლოს მოყვებოდა მის სიმდიდრეზე ლაპარაკს და აწინდელს იმის ბედნიერ ცხოვრებაზე. ესმა თანდათან მიეჩვია ბახვას, როგორც ძმას, ისე დაუწყო მას ცქერა და ამასობაში მორცხვობაც დაეკარგა. შემდეგ ისე გათამამდა, რომ, როცა ბახვა იმათთან მივიდოდა, პირველად ესმა შეეგებებოდა მცინარე სახითა და ატარებდა დროს მასთან. ყოველ შაბათობით იმან უფრო აღრიანად იწყო შინ დაბრუნება, უფრო იმისთვის ისწრაფოდა მკერვალიდან შინ მოსვლას, რომ უნდოდა ჩაი თვითონ გაეკეთებია და თავისი ხელით მიერთმია ბახვასათვის. იმასაც სწორედ ნათესაურად ეჭირა თავი. ხშირად მოხდებოდა, რომ ბახვა ხან კამფეტს მოიტანდა, ხან დარაიას, ხან საკაბეს, ხან რაიმე საოჯახო სამკაულს,- ყველა ამეებს მისცემდა სალომეს და თან უბოდიშებდა: "შენმა მორდილმა (გაზრდილმა) მოგართვაო. უკაცრავათ ნუ გახლდებით ასე მცირე

მოკითხვისათვისო". სალომეს სიხარულის კურცხლები სცვიოდა ხოლმე თვალებიდან.

სალომემ ჩონგურის მშვენიერი დაკვრა იცოდა, ზედაც ამღერებდა ლექსებს. ესმასაც უყვარდა პატარაობიდან დედის ჩონგურის დაკვრა და იმის ლექსების დამღერების მოსმენა. როცა დედა თავის მწუხარებას ჩონგურის დაკვრით აშთობდა, პაწია ესმა იქვე გვერდით უჯდა და უკვირდებოდა თუ სიმების ჟღერას, თუ თითების ჩონგურზე ხმარებას. მერე, როცა დედა-მისი საქმეში იქნებოდა გართული, ესმა ჩამოიღებდა კედლიდან ჩონგურს და უბარტყუნებდა სიმებს თავის პაწაწინა თითებსა. ბოლოს, თითქმის დედის დაუხმარებლად შეისწავლა ყველა ხმების დაკვრა და სიმღერები, რაც დედამ იცოდა. შემდეგ ისე დახელოვნდა, რომ თვითონაც იგონებდა ახალ-ახალ ხმებსა. როცა ესმა დაუკრავდა და თან დაამღერებდა, იმდენი მშვენიერება გამოიხატებოდა მის სახეზე, იმდენი სიამოვნება ეძლეოდა მის მიერ გამონაჟღერს ჩონგურის ხმებს, რომ გეგონებოდა, ქვებიც ყურს უგდებენ და სიამოვნების ცრემლსა ღვრიანო.

ესმამ ჰარმონიკაზედაც კარგი დაკვრა იცოდა. უკრავდა ყოველნაირს საცეკვარ პიესებსა, რამდენიმე რომანსისა და ევროპიული არიების დაკვრასაც მისჩვეოდა, სულ ზეპირ-გაგონებით. ჯარში, საცა კი ის დაესწრებოდა, ყველას იმაზე რჩებოდა თვალები. თემობაში ესმაზე უკეთ ვერც ჰარმონიკას დაუკრავდა ვინმე, ვერც ლეკურ-მეგრულ-აფხაზურ სხაპვას ითამაშებდა.

ერთ შაბათ საღამოს, ჩაის შემდეგ, სალომე ჩააცივდა ესმას, ჩონგური დაუკარიო. ბახვას ჯერ იმის ჩონგურის დაკვრა არ გაეგონა.

- განა ესმამაც იცის დაკვრა?- ჰკითხა ბახვამ სალომეს.
- არა, არ ვიცი; დედა ტყუილს ამბობს,- დაატანა ესმამ.
- ჩემო ნანაი, დაუკარი!- ეხვეწებოდა თავის ქალს სალომე.
- ვაი, ნანა, რა დაგემართა, ხომ არ გაგიჟებულხარ? მე რა ვიცი ჩონგურის დაკვრა?..
- ესმა, თუ დაუკრავ, იმისთანა ჩონგურს გიყიდი, ჯერ ჩვენში ქალს ხელში არ სჭეროდეს,- უთხრა ბახვამ.

ესმამ კეკლუცურად ჩაღუნა თავი, ტუჩებზე ღიმილი ეპარებოდა და ისე ამბობდა:

- არა, არ ვიცი... არა,- იმან ხელი ჰკრა ნაზად დედას, რომ თავიდან მოშორებოდა, მაგრამ სალომე არ ეშვებოდა და თავის ქალს, ხან ეხვეწებოდა, ხან ემუქრებოდა და ჩონგურს მაინც კალთაში უდებდა.

ბახვამ შენიშნა, რომ ესმა იმასთან მორცხვობდა. ადგა და გავიდა დერეფანში ამ სიტყვებით: "თუ ჩემი გრცხვენიან, მე გავალ, ოღონდ შორიდან მაინც გამაგონე შენი დაკვრაო".

ბახვა გავიდა თუ არა გარეთ, დედამ ქალს წასჩურჩულა:

- ესმა, გენაცვალოს ჩემი თავი, ბახვა ფულავასთანა ჩვენ ვინა გვყავს? ჩვენი პატრონი, ჩვენი ყურისმგდებელი ეს არის. თუ მაგას არ ასიამოვნე-რა, შენი ხელით დაგიკლავარ და ეგ არის!..

ესმამ მოჰკიდა ნაზად ხელი ჩონგურს, დაჯდა ტახტზე და დაიწყო მართვა. ბახვა

სულგანაბული დერეფნიდან გაღებულ ფანჯარაში უჭვრეტდა ესმას შვენიერებას; ის კი დარწმუნებული იყო, რომ ბახვა იმას ვერ ხედავდა.

მან ჩამოჰკრა ჩონგურს და ზედ სირინოზის ხმით დაამღერა შემდეგი ლექსი:

დამეთხოვე, თუ ღმერთი გწამს,
მაწუხებელი ბევრი მყავს.
არ მოვიშლი, რაც დამითქვამს:
საყვარელი მყავს და მიყვარს!
დედამთილთან წამიყვანეს,-
სკამს დამიდგამს, ამბავს მკითხავს;
გავუტყდები, მასაც ვეტყვი:
საყვარელი მყავს და მიყვარს!
მამასახლისს რა უნდოდა,
მას ჩემს ამბავს ვინა ჰკითხავს?
თუ არ დადგა, წვერს დავაგლეჯ:
საყვარელი მყავს და მიყვარს!
რომ შემოვქოს, ციხეს ჩამსვას!-
ქმარმა მომკლას, კუბოს ჩამდვას,
კუბოდანაც ამოვძახებ:
საყვარელი მყავს და მიყვარს!

ესმამ ისეთი გრძნობით აატირა ჩონგური, იმისთანა ტკბილი ხმით დაამღერა ზედ, რომ ბახვა ფულავა სანთელივით ჩამოდნა იმის ყურებით. ის უცქერდა ესმას სარკმლიდან და იმ დროს თვალწინ ციური ანგელოზი ეხატებოდა, თითქოს ფრთებგაშლილი დატრიალებდა ესმას და იპატიჟებდა ზეცისკენ სანეტაროდ.

ბახვამ უნებურად გაივლო გულში: "ჩემს ბედნიერ ცხოვრებას ესმას მეტი არა აკლია-რაო". ამასთანავე ისიც იფიქრა: "ეგ უნდა იჯდეს დიდებულის თავადიშვილის სახლებში მდიდრათ მორთულ ტახტზე; აი, მართლაც, მაშინ ჩამოიტანს ეგ დედამიწაზე ციურ სამოთხესო".

ამ საღამოდან ბახვა სულ გამოიცვალა. მას ღრმად ჩაებეჭდა გულში ესმას სიყვარული და გადაწყვიტა მისი ცოლად შერთვა.

XV

ამიერიდან ბახვამ განსაკუთრებით დაუწყო გაზეთებს თვალყურის დევნება. რაკი მამულის ყიდვა გულში ამოიჭრა, "დროებაც" დაიბარა. იმ დროს ტფილისის და ქუთაისის საადგილ-მამულო ბანკების განცხადებანი "დროებაში" იბეჭდებოდნენ. მოუვიდოდა თუ არა "დროების" ნომერი, მაშინვე გაზეთის უკანასტარს ეცემოდა და ისე შემოყვებოდა კერძო განცხადებების კითხვას. მისი სანატრელი საკითხავი ბანკის განცხადებები შეიქნა. გასაყიდად გამოცხადებულ მამულთა შორის განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობდა ქუთაისის მაზრაში მდებარე მამულები. დაიწყებდა თუ არა კითხვას: "ისყიდება ამა და ამ მებატონის მამული სარგებლის შეუტანელობის გამოვო", მერე კი საშველი აღარ ჰქონდა... ათჯერ მაინც ამოიკითხავდა სხვადასხვა გვარებს მებატონებისა და თან ყოველს იმათ გვარს ასე დაატანდა, "ისყიდება იმათი მამული".

ბახვას ამგვარ კითხვაში ოფლი პირზე ასკდებოდა, მაგრამ კითხვას მაინც არ იშლიდა, ეტყობოდა, რომ ამდენს აუარება გასაყიდ მამულებში არც ერთი არ მოსდიოდა ჭკუაში. ჩათავებდა თუ არა ბოლომდის განცხადებების კითხვას, ისე დაილღებოდა, რომ გაზეთი ხელიდან გაუვარდებოდა, მერე ერთს ღონივრად ამოიხვნეშდა და ასე იტყოდა: "დაილუპა იმერეთის თავადაზნაურობა!.. ოცის წლის განმავლობაში ერთიც აღარავინ დარჩება იმათგანი ფარსაგი მამულის მეპატრონე. ეს იყო ჩვენში, ამას ქადაგებდენ, ბანკი ააშენებს ქვეყანასაო!" თუმცა ბახვა ფულავა ამგვარ ყვედრებაში იყო ყოველთვის, როცა ბანკის განცხადებებს ჩააბულბულებდა, მაგრამ ეს მაინც არ უშლიდა იმას, ერთი კარგი თავადისეული მამული ჩაეგდო ხელში საყოველთაო ვაჭრობით, თუ კი რომ ღმერთი იპრიანებდა და ამისთანა საგულდაგულო რასმე წაატყდებოდა. იმას სურდა იმერეთში დასახლებულიყო, რადგან სამეგრელოში იქაური მეპატონეების შურისძიებისა ძლიერ ეშინოდა.

იმ ჟამად სამეგრელოში ისეთი დრო დადგა, რომ მეოჯახეს ოთხფეხი საქონელი აღარ რჩებოდა, ცხენებისაგან მაინც სულ გაანადგურეს იქაურობა. ბატონყმობა რომ მოისპო, იქაურ მეპატონეებს ყმებიც გამოეცალენ. ქირით კაცი გამვირდა: მამულებს შემოსავალი სარჩოთაც არ ყოფნიდათ. ფული აღარსად იყო, მაგრამ უწინდებურს ცხოვრებას მაინც არ იშლიდენ. მეტი რა ღონე იყო საიდგანმე უნდა აღმოეჩინათ მიუცილებელი საჭიროების დასაკმაყოფილებელი სახსარი. ამ მდგომარეობამ ისევ გამოიწვია გადავიწყებული ჩვეულება. თავად-აზნაურობის ახალგაზრდობამ შეადგინა საიდუმლო წრეები. ერთი მხრით, გამართეს დამოკიდებულება აფხაზეთთან, მეორე მხრით, ოსეთ-ყაზარდოსთან რიონისა და ყვირილის ხეობით. იმათი მოქმედების ასპარეზი კი განსაკუთრებით სამეგრელო შეიქნა; თუმცა ხანდახან იმერეთსაც სწვდებოდენ, მაგრამ მაგდენათ ვეღარ. დღეს აქ დაეცემოდენ, ხვალ იქ და აწიოკებდენ დიდსა და მცირეს. მთავრობამ ვერა გააწყო-რა, რადგან მძარცველ წრეებს ისე ჰყავდათ შეშინებული ხალხი, რომ იმათ გათქმას ვერავინ ბედავდა. პირველს შემთხვევაში ორი, სამი მაგალითი კიდევ მოხდა, რომ ქურდები დაასახელეს. ჩამოართვეს ნაქურდალი ცხენებიც; მაგრამ რა!.. გათავდებოდა თუ არა გამოძიება, ნამდვილს ქურდებს ისევ თავდებს ქვეშ უშვებდენ. ისინი ბრუნდებოდენ თავის წრეებში და გამთქმელებს შავი დღე უდგებოდათ. ერთი კვირაც არ გავიდოდა მათი გამოშვების შემდეგ, რომ გამთქმელების სახლ-კარს ცეცხლი მოედებოდა, მათი ყოფა-ცხოვრება ამ საზოგადო ალიაქოთში ისევ ქურდებს მიჰქონდათ. ორი, სამი მაგალითი ამისთანა საკმაო იყო, რომ ხალხს ახალ სასამართლოზე გული აეყარა: "ღმერთო, უარესისაგან დაგვიცავიო",- იძახოდა ხალხი.

ამიტომაც არაფრად ეპიტნავებოდა ბახვა ფულავას სენაკისა და ზუგდიდის მაზრაში დასახლება. ის უფრო იმერეთის მეპატონეების მამულებს ათვალიერებდა განცხადებებში. ბოლოს აუხდა კიდევ თავის სურვილი. ერთ საღამოს ბახვამ ამოიკითხა გაზეთში შემდეგი განცხადება: "ისყიდება საყოველთაო ვაჭრობით თავადის თავჭვილაძის მამული, მდებარე ვაკე იმერეთში: სამოცდაათი ქცევა ეზო, სამასი ქცევა სახნავი, ორმოცი ქცევა სახარდნე, ქვითკირის სახლი, ახლად დამწვარი, თავისი საოჯახო შენობიანათ და წისქვილიანათ. ვაჭრობა მოხდება 10 ივლისს 188... წელსა. მთელი მამული არის დაგირავებული ოცდახუთი ათას მანეთში. მყიდველს შეუძლია ბანკის ვალი გადიტანოს, თუ ნედლიძკას სამას ორმოცდაათ თუმანს შეიტანს ბანკში". აი, ეს

მამულია საჩემო!- წამოიძახა ბახვამ სიამოვნებით,- ამ მამულის გარემო ჩემს ესმას, ქალთამზეს უნდა დავაშვენებინო.

XVI

ვინ იცის, რამდენი დიდებული დრო ახსოვდა ამ მამულის გარემოს, მის განიერ ეზოს, მის ოდესმე დიდებულს ქვითვირის შენობას, რომელსაც ახლა კედლები ჩამონგრეოდა და ორი გატიტვლებული, ძეგლათ აყუდებული, თავგადანგრეული ბუხარი მწუხარებით დღე-და-ღამ თავს დასტიროდა დიდებული ოჯახის დამხობას. აბა, ვინ მოსთვლის, რამდენი წარჩინებული ღვინო გადახდილა ამ განიერ ეზოში! ისე დღეობა როგორ ჩაივლიდა, რომ აქ სამი, თუ ოთხი ძროხა მაინც არ დაკლულიყო,- სამი თუ ოთხი საპალნე ღვინო ერთ იჯრაზე არ დაღეულიყო!.. ნეტავი იმ დღეს, როდესაც ამ განიერ ეზოში ჯირითი, მარულა, ყაბახი იყო გამართული და ღვინო ცის კარამდის უწევდა თავის "ვალალსა". ნეტავი იმ წუთს, როცა დახატული მანდილოსნები მინდვრის ყვავილებად გამოიფინებოდნენ ამ განიერ ეზოზე. მათ შესტრფოდნენ ჩერქეზულად გამოწყობილი ახალგაზრდა ვაჟები. მათს ერთმანეთში მხიარულებას, ტრფიალებასა და ლაღობას, დროგამოშვებით მათ წკრიალა ხმით კისკისსა რა სჯობდა!..

სანამდი ბატონ-ყმობა არსებობდა, ამ ოჯახს ასეთი ბედნიერი დრო არ მოშლია. სამასის კომლის ნაჭირნახულები ამ დიდს ოჯახში დაუშრეტელ სიმდიდრის წყაროთ ქუხდა, მაგრამ ვაი წუთისოფლის სიმუხთლეს და ჟამთა დაუდგრომლობას! დღეს ეს სიუხვის წყარო დამშრალა.

გლეხები დიდი ხანია განთავისუფლდნენ. რაკი მუქთი გლეხები და შინაყმები დიდებულ მებატონეს ხელიდან გამოეცალენ, იმან სოფელში ვეღარ შესძლო ცხოვრება. მას გამოეზარდნენ ქალ-ვაჟნი, რომელნიც დიდკაცობას არ იშლიდნენ. სასწავლებელში გამოზრდილი მისი ქალები ახალ მოდებს აყოლოდნენ. აბა, ბალებს, პიკნიკებს, მასკარადებს როგორ დააკლდებოდნენ!.. მარტო იმათის "ბათინკებისა" და "პერჩატკების" ყიდვით სული ჰქონდა მამას ამორთმეული. ეს კიდევ რა?

ქალებს წამოეწიენ ვაჟები. იმათ სწავლას გული აუცრუეს და გამოხტენ მეოთხე, მეხუთე კლასებიდან. შესახედავად და ჩაცმა-დახურვით მათ ახალგაზრდა არ სჯობდათ. მაგრამ, საუბედუროთ, მიეჩვიენ სასტუმროებში თრევასა და იქ ბანქოს თამაშს.

აი, ამისთანა საქმეებში აგებდნენ მთელის მამულის შემოსავალს, ამდენ ხარჯსა და ვარამს მამამ ვეღარ გაუძლო. დაუწყო სანადელო გლეხებს ნელ-ნელა გათავისუფლება. გლეხების ფული რომ შემოეჭამა, მერე ქუთაისის ურიებს მიმართა. ისინი დიდი სიამოვნებით უმართავდნენ ხელს მოხუცებულ მებატონეს, ამღევდნენ ფულს სესხად, "ვექსილითა" წლის ვადით და უწერდნენ სარგებელს თუმანზე თვეში ორ აბაზს. მაგრამ ამასაც არ აჯერებდნენ. როგორც გიჭირდეს, ისე გიღირდესო. ურიები ართმევდნენ აგრეთვე გულკეთილ მებატონეს "ნეუსტოიკის" ხელწერილს იმდენისას, რამდენიც თამასუქით ესესხებიან, უკუეთუ ვადას გადაცილდებოდა. ამ სახით აუარება მიწა-წყალი და ადგილ-მამული გამოჩენილის თავადისა დაიტვირთა ვალებით. დიდებულ მებატონეს თავი მოაბეზრეს მოშამ და მანუქამ სასამართლოებში თრევითა, ის შიშითა და მწუხარებით მოელოდა დღედღეობით თავის მამულზე ვაჭრობის დანიშვნას. შესწუხდა, თითქმის ილაჯი გაუწყდა მებატონეს. აი, ამ დროს ასტყდა საზოგადოებაში დიდი

სურვილი საადგილმამულო ბანკის დაარსებისა...

XVII. XVIII. XIX

... მაშინ ისეთი დრო იყო, რომ ყველას სწყუროდა საჩქაროდ ბანკის გახსნა, ადგილ-მამულის მიგირავება, იქიდგან სესხის აღება. ამას კი აღარავინ კითხულობდა: "მართალია, დღეს ჩემს ადგილ-მამულს ვაგირავებ, ფულს ვსესხულობ, მაგრამ შეუძლია თუ არა ჩემის მამულის შემოსავალს სესხად აღებული თავნის, სარგებლის და მრავალნაირის შტრაფების ხდაო?.." ამ საზოგადოების ხმას აჰყვა ცნობილი, დიდებული მებატონე თავქვილაძეცა. ის ერთი პირველთაგანი იყო, რომელმაც ახალ გამართულს ბანკში გადააგირავე თავისი ადგილ-მამული, ეზო, სახლ-კარი და იმ წუთას ასე ფიქრობდა: "ძლივს არ მეშველა?. მადლობა ღმერთს, გადარჩა ჩემი ადგილ-მამული ურიების პატრონობას!"

XX

თავქვილაძეს მისცეს თავის მამულში ოცდახუთი ათასი მანეთი სესხათ. ბევრი ამბობდა, მისი მამული მაგ ფასად არც კი ღირსო, რომ გაეყიდა, მაგის ნახევარ ფასსაც არავინ მისცემდაო. უსათუოდ ბანკს შეატოვებსო.

იმ დროს ბანკის გირაოს ფურცლები- ყოველი ას მანეთიანი- რვა თუმან-ნახევრად გადიოდა ბირჟაზე. ამას გარდა თავქვილაძეს დაუჭირეს დაზღვევის ფული და დაფასებისაცა. ამ სახით ის ყოველ ას მანეთში თითქმის თექვსმეტ მანეთს კარგავდა. რაც დაგირავებაში და დოკუმენტების შოვნაში დაეხარჯა, ესეც რომ სულ ერთმანეთზე შეაკეცა, გამოვიდა, რომ ოცდახუთი ათასი მანეთის მაგივრად ხელში მისცეს თვრამეტი ათასი მანეთი; რასაკვირველია, ნახევარი წლის სარგებელიც იქავე დაათვლევინეს.

ამ ფულიდან თოთხმეტი ათასი მანეთი ურიებს დაურიგა. შვილების ტანსაცმლისა, ზოგი სახლის მორთულობისა, ზოგი პურის, ზოგი ღვინის, ზოგი სახლის ქირა კიდევ შედგა ხუთას მანეთამდის. დარჩა თავქვილაძეს ხელთ სახარჯო ფული სამას ორმოცდაათი თუმანი. ეს ორმოცდაათი თუმანიც ქალ-ვაჟებმა წაართვეს ახალი ტანისამოსისა და ბანქოს სათამაშო ფულად. მებატონემ მხოლოდ სამასი თუმანი გამოიზოგა წლის სახარჯოდ. იმ ზამთარში მისი შვილები სულ მაინც გადარჯულდენ; კვირა არ გავიდოდა, რომ მამისათვის ძალა არ დაეტანებიათ, ან მასპინძლობა, ან მუსიკით საღამო არ გაემართვინებინათ. ამისთანებით წელიწადიც არ გასულა, რომ შვილებმა ეს სამასი თუმანიც ხელიდან გამოაცალეს მამას. მოხუცებულმა ანგარიში დაკარგა და შეტოვა უჩვეულო მოუსვენარ ცხოვრებაში. სისხლის სამართლით დასჯილ კაცსაც ასე სჩვევია. თუმცა იმას თვალწინ სახრჩობელა უდგას, ნამდვილადაც იცის ხვალ მაზე ჩამოკიდებენ, მაგრამ დღეს, სინანულის მაგივრათ, იმას სურს თავის მწუხარება ღვინოში და ხვევნა-კოცნაში ჩანთქას. ასე დაემართა თავქვილაძესაც. იმას სრულებით აღარ მოაგონდა, რომ ერთ წელს შემდეგ ბანკში სარგებლის შეტანა უნდოდა და იმაზე უნდა ეფიქრნა. ის სრულებით წაიღო განცხრომის ბურანმა.

ერთ საღამოს, ნოემბრის შუა რიცხვი იყო, თავქვილაძემ "დროების" ნომერი მოითხოვა და დაყვა უკანასტრიდან კითხვას. უეცრათ თვალში შეეჩხირა ერთი განცხადება: "თავადის თავქვილაძის ადგილ-მამული, ეზო და სახლ-კარი ისყიდება ბანკში საერთო ვაჭრობით. სარგებლის შეუტანლობის გამო".

იტკვლიცა თავში ხელი მოხუცებულმა მებატონემ: "გაზეთში გამომქედეს, დარბაისელ მებატონეს თავი მომჭრეს, ვისლა დავენახო, ვისლა?.." იმახოდა გამწარებული მებატონე. ბოლოს მაინც იმ თავის კარგ ნაცნობ ურიას მიმართა ფულის სასესხებლათ. ურიამ წინანდელზე უფრო მოუჭირა ხელი სარგებელს. იმან დაუწყო წლისწლობამდე მანეთზე თოთხმეტი შაურის თხოვა. მისცა კიდეც, მაგრამ მებატონეს მაინც ყოველ მეექვსე თვეზე ადგილ-მამულის სავაჭროთ გამოცხადებამ ზაფრის ქარები აუტეხა, დაავადმყოფდა და მესამე წელიწადს ბანკის დაარსებიდან სულიც განუტევა. დარჩენ ქალ-ვაჟნი ცარიელზე. ამათ სხვა რომ ველარა მოახერხეს-რა, თავის ძველ სასახლეს ცეცხლი წაუკიდეს, იქნება დაზღვევის ფულმა დროებით მაინც შეაჩეროს სახლ-კარისა და მამულის გაყიდვაო. მაგრამ ვერც ამან უშველა-რა. სახლ-კარი დაიწვა და მებატონის მამული დაგირავებიდან მეხუთე წელს მაინც გასაყიდი შეიქნა.

დეკემბრის 15 იყო. მწუხარებისაგან სახე-დადრეჯილი თავად-აზნაურობა მიდი-მოდიოდა ბანკის დარბაზში. ამათ შორის ხანდახან გამოჩნდებოდა ტანმორჩილი, პირხმელი, თვალციმციმა, შავწვერა, გრძელკიკინებიანი კაცი. მის პირის სახეს ღიმილი დაკრთოდა. მას იმედი ჰქონდა, რომ ამ ორ საათში გახდებოდა ერთის რომლისამე ორსართულიანი სახლის მეპატრონე. ურიებს გარდა ბანკის ზალაში აქა-იქ თვალს შეასწრებდა კაცი ღიპგადმოგდებულს და ცხვირდიდა ვაჭრებს, ესენიც ადგილ-მამულის ვაჭრობას გამოეწვია. ზოგიერთი გლეხთაგანი, ახლად გამდიდრებულნი, მეორე გილდის ვაჭრებათ ჩაწერილებიც, მოსულიყვენ სეირის საყურებლათ. სხვათა შორის, ბახვა ფულავაც იქ იყო და გულისძგერით ელოდა იმ წამს, როდესაც დაიძახებდნენ თავადის თავჭვილაძის მემკვიდრეების მამულის ვაჭრობას. იმას გადაწყვეტილი ჰქონდა ამ მამულის ყიდვა და ხმადაბლა ელაპარაკებოდა თავის მეგობარს: "ოცდახუთიათას მანეთამდის ვივლიო"...

ცოტა ხანს იქით მოისმა ზარის წკარუნი; გამოჩნდნენ ბანკის მოთავენი, გამგებელი და ორი დირექტორი.

თავადაზნაურობა დრტვინავდა, ზოგი ხმამალღაც ილანძლებოდა, ზოგი გაჩუმებული იყო, მაგრამ იმათი დაღვრემილი, პირკუმტი სახე საყვედურს გამომეტყველებდა... გავიდა ვაჭრობით ერთი მებატონის მამული, მეორე, მესამე... ასე ზედ მიყოლით ოცამდის. საზოგადოებას უფრო და უფრო მოსდიოდა გული. ბოლოს დაიწყეს თავჭვილაძის მამულის ვაჭრობა. ეს მამული დარჩა ბახვა ფულავას ოციათას მანეთში, რადგან დანარჩენი სესხი დაზღვევის ფულს გაესტუმრებინა, მეტი აღარავინ შეაძლია. ნაღდი ნედლიმკების ფული წარადგინა სამასი თუმანი...

ამ დროს მოისმა საზარელი ყვირილი ბანკის ზალიდან: "ბატონებო, რას მერჩით, რა დავაშავე, რა გინდათ ჩემგან..."

- წაურთეთ, წაურთეთ!.- ისმოდა მეორე ხმა,- უბრალო ვაჭარმა როგორ გაბედა მებატონის მამულის ყიდვა! წაურთეთ მაგას, რომ მეორეთ მაგისთანა კაცებმა აქ ველარ შემოხედონ.- შეიქნა ერთი მიწევ-მოწევა, ხრიალი და ჩოჩქოლი. ბანკის მართველობამ დახურა ვაჭრობა და ყველანი აქეთ-იქით გაილაღენ. ბანკის გამგებელმა მოითხოვა ეტლი, ჩაჯდა შიგ და გაუტია შინისკენ. იმას გაჰყვა ბახვა ფულავა, რომელიც მხიარულებისაგან აღარ იყო, რომ ამისთანა კარგი მიწა-წყალი, ერთი სათავადიშვილო მამული, ხელში ჩაიგდო.

გალახული ერთი ვიღაც ჩარჩი გამოდგა, რომელსაც ხეპრულად დაეტრაბახნა ვაჭრობის დროს, რომ იმერეთის თავადაზნაურობის მამულებს სულ ჩვენ ვიყიდითო.

XXI

188... წელს ქ. ფოთში დღესასწაულობდენ პირველ მაისს. მთელის ქალაქის მცხოვრებლები, საგარეო ტანისამოსით შეპკეპლულები, მოედანზედ იყვენ გამოფენილნი. ამ დღეს ფოთში ყოველთვის კარგი დროს გატარება იციან. მუსიკა, დაირა, ჰარმონიკა, დაფა-ზურნა, მეგრულ-გურული სიმღერები, ცეკვა-თამაში და ხანდახან თოფის სროლაც აცოცხლებდა იმ არემარეს.

ერთგან ხალხი შეჯგუფებულიყო და იქ სათამაშო წრე გაეკეთებიათ. ერთი ქალი ჰარმონიკას უკრავდა, მეორე დაირას აყოლებდა ზედ, დანარჩენი ტაშს სცემდენ. ორი ახალგაზრდა ქალ-ვაჟი ცეკვავდა. მათ სიმშვენიერეს და ბუნებითს კეკლუცობას საზღვარი არ ჰქონდა.

ვაჟი იყო შავად გამოწყობილი, ტანთ ეცვა შავი მეგრულის შალის ჩოხა, შავი გიშრის ქილები, შავი რქის კოპლებიანი ქამარი, შავტარიანი ხანჯალი, შავი სამოგვის წულები; მხოლოდ თავი ჰქონდა თეთრი ბაშლაყით შეხვეული, ვიწრო ყვითელი სირმით მოვლებული; ბაშლაყის წვერზე ყვითელი სირმის ფოჩი ეკიდა. ჭაბუკი იყო ოცდახუთის წლის მოხდენილი ვაჟკაცი. მისი ჟრუნნი გამწვავი თვალები და ქერა წვერ-ულვაში მის წითურ ლოყებს საუცხოვოთ ამშვენებდენ; პირისახე ქერათ ეღინღლებოდა და მისი ლოყები სიმწიფით შეწითლებულ ატამს მოაგონებდა კაცსა.

ქალს სახეზე ეხურა წმინდა აბრეშუმის ბადური დოღბანდი, სქელი შავი თმები მის ლამაზ სახეს ყორნის ბოლოებათ შემოსდგომოდენ; მაყვლის თვალ-წამწამი, მაისის ვარდის კოკრებივით გაფეთქილი წითელი ტუჩები, მის თეთრ-ყირმიზს სახეზე, კაცის გულს იტაცებდენ. ისეთი წვრილი წელი ჰქონდა, ცალ მუჭში დაეტეოდა. მისი გულ-მკერდი ერთი შეკრული ვარდის კონა იყო. იმისი ერთი შეხედვა ოთხმოცდაათის წლის კაცის თვალებსაც გადაახალისებდა.

ქალ-ვაჟი ცეკვავდა, მაგრამ მათი თამაში დედალ-მამალი მერცხლების ჰაერში ტრფიალებას ემსგავსებოდა. ხან ერთმანეთს დაუახლოვდებოდენ ნაზის ტანის რხევით და შედგებოდენ ერთის წუთის ვადით; ვაჟი ამ დროს ცდილობდა, ქალისთვის თვალი თვალში გაეყარა. მაგრამ ქალი უცბათ მოტრიალდებოდა და გაშორდებოდა, თითქოს ვაჟს უტიფრობის გულისთვის გაებუტათ. მერე გაშორებული ისევ ვაჟის პირდაპირ დადგებოდა და დაუწყებდა ნაზის ტანის რხევით ჯავრობას. ვაჟი გაემურებოდა მისკენვე, ქალი კატასავით განზე გაინავარდებდა, მაგრამ ვაჟიც იქითკენ გახტებოდა, თითქოს ცდილობს მის დაჭერასაო... ეს იყო შემაქცევარი რაღაც კატა-თაგვობია, სხაპვა, ანუ მეგრულ-აფხაზური თამაში. ვაჟის რხევაზე მისი ბაშლაყის ფოჩიც თავის ჩრდილს ეთამაშებოდა. ქალი ვაჟს ემალებოდა თამაშობაში და ვერც დამალვოდა; შემდეგ ისევ გაშლიდენ ხელებს მერცხლის ფრთებივით და დაქროდენ წრეს გარშემო საამურათ. მათი სინარნარე, თამაშის შნო და ერთმანეთის კეკლუცობა ისე ართობდა მაყურებლებს, რომ არც დაირისა და ჰარმონიკის დამკვრელებს ეტყობოდათ მოღალვა და არც ტაშის მკვრელებს; ის კი არა, აქ შეგროვილ ხალხს თითქოს კიდევ ენანებოდა, ვაი თუ ქალ-ვაჟმა მოხდენილი თამაში მალე გაათავოსო; რაც შეეძლოთ, არ სწყვეტდენ ტაშის კვრას.

ამ დროს უეცრათ მოისმა რიხიანი ხმა: "ჩამოდექით, ჩამოდექით, გვაცურებინეთ ჩვენც თამაშს"! უეცრათ გროვამი ჩოჩქოლი შეიქნა. ერთი ვიღაც ახოვანი "ვსადნიკი" არღვევდა წრეს და შემოგლიჯა კიდეც. მას თან მოყვენ მისი ამხანაგები. ღვინით შეჟინჟღილებულ პირსახეზე ამ კაცს ეტყობოდა უტიფრობა. "ოჰ, ეს ვინ თამაშობს"?- გაიკვირვა სიამოვნებით "ვსადნიკმა"- "შენ გენაცვალოს, ესმა, მთელი ეს ჯარი, შენი ფეხის გოგმანის ჭირიმე! როგორ თავგებივით დახტიან, ერთმანეთს არ ეკარებიან!" ამ დროს მართლაც ქალმა იმას წინ გამოუქროლა. "ვსადნიკმა" წელზე ხელი შეავლო. ქალმა იუკადრისა, წრემ ეს შეურაცხყოფათ მიიღო. უცებ შეწყვიტეს დაირისა და ჰარმონიკის კვრა. შეიქნა ხმამაღალი ლაპარაკი. ქალთან მოთამაშე ვაჟმა თავი გამოიღვა. იმას უქომაგეს მაყურებლებმა. მთელი გროვა გაიყო ორათ: ცალი მხრით იყვენ "ვსადნიკები", მეორე მხრით მოთამაშე ვაჟი, დანარჩენი ხალხიც ამას მიემხრო. ვაჟმა დაუწყო ამ ახოვან "ვსადნიკს" შერცხვენა და ლანძღვა. ამან უპასუხა: "გაჩუმდი, თორემ წიწილსავით თავს წაგწყვეტო". ვაჟი ელვაზე უმაღლ მივარდა და სილა გააწნა. "ვსადნიკმაც" მოასწრო ერთი მუშტი. შეიქნა ხელჩართული ცემა-ტყეპა. ქალებმა მოშორებით მორთეს კივილი. ამ არეულობაში ახალგაზრდა ვაჟმა ხანჯალი იძრო და ამგერა "ვსადნიკს" ბარდაყში. ამის გამო გააფთრებულმა მისმა ამხანაგებმა იხმარეს იარაღი და ბარე ორს, სამ კაცს თავები გადააფრიწეს. ქალებმა კივილს უმატეს: "მოკლეს, მოკლესო!" ზოგი ქმარს ჩივოდა, ზოგი მაზლსა, ამასობაში მოიჭრენ პოლიციელები, შემოერთყენ ცხენოსნის ჯარისკაცებს და გააზავეს, დაჭრილები წაიყვანეს. ახოვანი "ვსადნიკი", თუმცა მძიმეთ დაჭრილი იყო, მაგრამ კიდეც ფეხზე იდგა და თავის ხელით იხვევდა ჭრილობას. "მე ბახვა ფულავამ დამჭრა. მალე მტერი მოგიკვდეს მალე მის ცხედარზე დედა-მისი ავატირო. ტყუილად არ დასდევს ის ესმას, ამბობენ, ირთავსო. მე იმას შევრთავ შავ მიწას"!..

შეიკრა თუ არა ჭრილობა, მოუყვანეს ეტლი, ჩასვეს შიგ. იქით-აქით ორი პოლიციელი მოუსხდა და გაამგზავრეს პოლიციაში. ეს ახოვანი დაჭრილი კაცი გამოდგა იერემია წარბა.

დღესასწაული ჩხუბით გათავდა; მაგრამ ყოველ ავს კარგიც მოაქვსო. აქაც ისე მოხდა. დღემდის ესმას გული ყინულის ქერქით იყო გარემოცული. ამ ყინულის ქვეშ ანკარა წყაროთ სდიოდა მისი უმანკო გულის წადილი. ჯერ სიყვარულის სითბოს არ გაედნო ეს ყინულის ქერქი და არ აემღვრია მისი გულის თქმანი. დღემდის ის ბახვას ძმასავით უყურებდა და დამძური გრძნობა ღვიოდა მის გულში. პირველად ამ ჩხუბის შემდეგ დაადგა მის გულს მწვავე შუქი სიყვარულისა, უცებ შემოადნო ყინულის აბკი და აფუშ-დაფუშა მისი გულის ტალღები. ესმამ თუმცა დიდი შიში გამოსცადა ხანჯლების ტრიალში, მაგრამ მაინც გულმხიარული მიისწრაფოდა შინისკენ. თავი ძირს დაელო, გვერდზე ვერ ბედავდა მოხედვას. გრძნობდა, რომ გვერდით მიყვებოდა მეტის აღელვებისაგან ხმაგაკმენდილი ბახვა. ესმა რაღაც არაჩვეულებრივს აღტაცებაში იყო გართული. თვალწინ ბახვას გმირული სახე ელანდებოდა, მისი თავგანწირულობა ესმას შეურაცხყოფისათვის რაღაც ტკბილ ოცნებათ თავს დასტრიალებდა. იგი ჩასჩურჩულებდა: მომავალს გამოურკვეველ ბედნიერებას: "დღეს მე ბახვამ დამიხსნა ვეშაპის კლანჭებისაგან; დღეის იქით მე მისი ვარ სიკვდილ-სიცოცხლით. ჩვენ ერთმანეთს სამარის მეტი ვერა დაგვაშორებს-რა." სულ ამისთანა ფიქრებში იყო ესმა გარინდული, სანამ სახლში არ შედგა ფეხი და დედის შეძახილმა არ გამოარკვია ბურანიდან. ესმას ღიმილი მოუვიდა სახეზე, მაგრამ დედას არა უთხრა-რა. ბახვა კი

გაფითრებული იყო. არც იმან გასცა სალომეს პირველ შემთხვევაში პასუხი. სასტუმრო ოთახში შევიდა, ქუდი სუფრაზე დააგდო, მერე ათრთოლებული ხმით წამოიძახა: "არა, არაფერი; მხოლოდ უსიამოვნება შეგვემთხვა: იერემია დავჭერი". – სალომე ძალიან შეაკრთო ამ ამბავმა. იმან უნებურად წამოიკივლა, მაშინვე მიხვდა, ესმას მიზეზით იქნებოდაო. მერე დაუწყო თავის ქალს გამოკითხვა: "რაო, შვილო, იმ წყეულმა შენ ხომ არ გაკადრა-რაო?"..

- არა, ნანაი, არაფერი,- სიცილით უპასუხა ესმამ.

- განა მაგას რასმე აკადრებდა და მე ვიქნებოდი ცოცხალი?.. უთხრა ბახვამ და უნებურად ესმას თვალი შეასწრო.

ეს იყო პირველი შეხედვა, იმისთანა, რომ საუკუნო ბორკილს შეაბამდა მიჯნურსა. ესმას თვალების სხივიც პირველად იმ წუთას მოხვდა გულში ბახვას და ისეთნაირად შეუფრიალა, რომ თითქოს ბუდიდან ამოხტომას აპირებსო. აი, ამ შეხედვით მიუხვდენ ერთმანეთს გულის წადილსა. ბახვა წამოიჭება სახეზე, მხიარულებით შესცინა ესმას, ქუდი ხელში აიღო და უთხრა: "მე უნდა წავიდე, ჩემს კანტორაში საქმე მაქვსო". ესმამ თვალები ძირს დაუშვა და ხელი უკან წაიღო, არ უნდოდა გამოთხოვება.

- ბახვა, შენ შემოგველოს ჩემი თავი, სადილათ ჩვენთან დარჩი, მომიყევი დღევანდელი ამბავი, რა მოხდა ჯარიანობაზე, აგერ-აგერ გადვირევი. რათ მოგივიდა ჩხუბი იმ არაწმინდა კაცთან? არ შემძლია, ვერ გაგიშვებ, ვერა!- ქუდი დაუჭირა.- საღამომდის ჩვენთან დარჩი, თავი მოარიდე იმ წყეულს. ვინ იცის, იქნება მისი ამფსონები კიდევ გიყარაულებენ.

- არა, სალომე, ისინი ყველანი პოლიციაში წაიყვანეს; ფიქრი ნურაფრისა გაქვს. დღევანდელს ამბავს ესმა მოგიყვება. მე დღეს სტუმრები მყავს, რომ არ წავიდე შინ, არ იქნება. საღამოს ისევ შემოგივლით, თუ მოვიცალე.

- აბა, შენ იცი, თუ არ მომატყუებ. იცოდე, სანამდის არ მოხვალ, გული თავის ალაგს არ გვექნება, მშვიდობით.

- მშვიდობით, ესმა,- გაუწია ხელი ბახვამ.

- მშვიდობით!- უთხრა გრძნობით ესმამ და თვალები მის სახეს დააშტერა.

ბახვა შეაკრთო ესმას დიდმა თვალებმა. საკვირველი იყო ამ კაცის საქმე! იერემიასთან ჩხუბში ოდნათ არ შემდგარა და ამ სუსტ არსებას თვალი ვერ გაუჩერა. როცა მის ახლოს იდგა, ყოველთვის ვერხვის ფოთოლივით კრთოდა.

XXII

ბახვა ფულავას იმ დღეს სტუმრები არ ჰყავდა, მაგრამ თავი უნდოდა გაეთავისუფლებინა. ესმასთან დარჩენა მაინც არ შეეძლო, ისეთნაირად იყო ადელვებული. მას ორნაირი ცეცხლი სტანჯავდა: ერთი- რომ იერემიამ მის ციურ ანგელოზს თავის ბინძური ხელი შეახო, მეორე- რომ ქრისტიანის სისხლში ხელი გაისვარა. რადგან მრავალნაირი ფიქრებით იყო მოცული და გზა ვერ გაერკვია, ეშინოდა, თავმოჭრილი ქათამივით გაბურბუსალებული არ სჩვენებოდა ესმას. აი, ამიტომაც ვეღარ დადგა იქ. გამოეთხოვა სალომეს და ესმას, წამოვიდა თავის კანტორისაკენ; მაგრამ ვაი იმ

წამოსვლას! მისთვის სიკვდილი იყო ესმას მოცილება, მაგრამ რა უნდა ექნა?.. მოცდა მაინც არ შეეძლო.

ბახვას ჰქონდა პატარაობიდან გაგონილი: "კაცს კაცის სისხლი არ შერჩებაო". ეს დედ-მამის სიტყვები გავარვარებულ შანთათ გადაეცა, რომელიც სწავდა და დაგავდა მის მოსაზრებას. მის გამო მთელს მის გონებრივ აგებულებას ცეცხლი ჰქონდა შემოდებული. "ამიერითგან დაღუპული კაცი შევიქენიო- ფიქრობდა ბახვა,- ქრისტიანის სისხლი კისრად ვიდე, კაენობა დამიმტკიცდა, რაღა პირი მაქვს საცხოვრებელი, რაღათ მინდა ბედ-იღბალი: ღვთის პირისაგან დაწყევლილი შევიქენი. ამიერითგან ჩემგან დათხეული სისხლის უნდა მეშინოდეს; ყოველ დროსა და ჟამს უნდა ვიყო სამაგიეროთ გამზადებული. რა მრჯის, ჩემს უბედურებაში ის უმანკო ღვთის ანგელოზი რომ ჩამოვითრიო?.. არა.. მე ხელი უნდა ავიღო ესმაზე საუკუნოთ!.. საუკუნოთ!.. მე მისი ღირსი აღარა ვარ". ამის თქმა გულში და მის ტანში გაზრიალება ერთი იყო. ამნაირი შავი ფიქრებით მოცულმა ისე გამოიარა მთელი გზა კანტორამდის, რომ არც კი შეუტყვია, სანამდის კანტორის დაკეტილ კარს კინალამ თავით არ დაეტაკა. მხოლოდ მაშინ გამოფხიზლდა, მიიხედ-მოიხედა, მთელი ერთი წყება დუქნები მის კანტორასავით იყვნენ ჩაკეტილები, ქუჩები დაცარიელებულნი; მხოლოდ შორს ბულვარიდან მოისმოდა საჯარო მუსიკის ხმა და ცამდის მორაკრაკე "კუჩხაბედნიერის" მღერა, მაშინ მოაგონდა მარტო, რომ მისი ბიძაშვილი, ნესტორა, იმ დღეს სხვაგან იყო დაპატიჟებული. ვინ იცის, იქნება იმ დროს თვითონ ნესტორაც მღეროდა თემში, ან ლამაზ ქალთან თამაშობდა. ბახვა მხოლოდ ახლა გამოერკვა, მოვიდა გონზე, დარწმუნდა, რომ მის კანტორაში არც არა თბებოდა-რა, არც არა უცხელდებოდა, რადგან წინადლით თვითონ იმას დაეთხოვნა საქეიფოთ მოსამსახურე ბიჭები, იმ განზრახვით, რომ პირველ მაისს სალომესთან და ესმასთან აპირებდა დროს გატარებას.

იმ წუთას მაზედ უფრო უბედური კაცი ქვეყანაზე აღარ იყო. თვალწინ წარმოუდგა, თითქოს ყველანი მას ერიდებიან, მისგან გარბიან და, როგორც კაცისმკვლელზე, თითოთ უჩვენებენ. ამასთანავე წარმოუდგა, ვითომც იერემია მისგან ფერდში ყოფილიყოს დაჭრილი და არა ბარძაყში, სულს ღაფავდეს, პოლიციაში განკარგულებას ახდენდენ მის დასაჭერათ; მერე წარმოუდგა, ვითომც ის დაეჭიროსთ და ციხეში მიჰყავდათ გამაგრული; იქ ტუსაღის მაზარას (შინელს) ჩააცმევენ: კვირის კვირობამდის იქნება დამწყვდეული, მერე ყოველ კვირა დღეს ხიმტიანი რუსებით ბაზარში ჩაატარებენ და ამ დროს ყველა მისი ნაცნობები პირს იქით მიიბრუნებენ; ასე გასინჯე, ისინიც კი, რომელნიც ყველაზე უფრო თვითონ ბახვასგან ყოფილან დავალებულნი, მისი ხელით სიღარიბის ლექიდან ამოყვანილნი და კუჭგამაძღარნი!.. ესმა!?. აკი იმანაც უმტყუნა!.. ისიც შორიდან მოსჩერებია ბახვას გამხდარს, გაყვითლებულ სახეს, მის ფეხებში ბორკილის რაჩხუნი ესმის; ისიც იქითკენ მიიბრუნებს პირს, არ უნდა, თავის კარგი ნაცნობი, რომელიც ახლა მის გვერდით უდგას, ბახვა ფულავას გააცნოს, არც თვითონ უნდა გამოეცნაუროს, რადგან ეშინიან, იმასაც კაცისმკვლელი არ დაუძახონ. ესმას რომ გვერდით უდგას, ის მშვენიერი ახალგაზრდაა, კარგი ოჯახის შვილი და მდიდარი საქმრო; ის ზიზღით ბახვაზე უჩვენებს, როგორც კაცისმკვლელზე. ბახვა გასჯილია, გულზე შავი ფიცარი აქვს დაკიდებული, ზედ დიდრონი ასოებით სწერია: "კაცისმკვლელობისათვისო", ტროიკაზედაც აჯდენენ. ბახვა შედგება ტროიკაზედ, მიიხედ-მოიხედავს და დაინახავს, რომ იმის ესმას ხელი-ხელში

გაუყრია თავის საქმროსათვის; ესმა იცინის, ხითხითებს და სრულებითაც ადარ აგონდება ბახულია...

ამისთანა ფიქრები ბახვას მოსვენებას არ აძლევდენ, თავს დასეოდენ, როცა თვითონ ის გარინდული, გამოშტერებული დადიოდა წინ-და-უკან კანტორის დერეფანში.

მზე გადაწეული იყო დასავლეთისაკენ. მისი შუქი ოქროსფრათ ღებავდა არემარეს, შორს ზღვის კანდელი და დასავლეთისკენ მიქცეული ფანჯრის შუშები ისე პრიალებდენ, თითქოს ცეცხლის ალი მოსდებოდეთ, შავი ზღვა ლაჟვარდისფრათ იწვა თვის კალაპოტში და ბუმბერაზსავით ჩასძინებოდა. მის ძილს არ აკრთობდა არც კაცების ხმაურობა, არც სამხედრო მუსიკის გრიალი, არც წოიოების ჰაერში ნავარდობა და კისკისი, როგორც არ შეაკრთობს სპილოს ძილს კოლოების წუწუნი.

მზე დაიწურა დასავლით, ცაზე ალისფერი ატლასი გაეკრა და ბუმბერაზის ქეჩო ნარინჯისფრათ შეღება. ბუნება დამტკბარი, დამყუდრებული იყო; მხოლოდ არ იყო დამტკბარი და დაყუჩებული ბახვას გულისთქმები. მის გულ-გვამში და ტვინში იყო საშინელი ქარტეხილი, აღძრული სხვადასხვა შავის ფიქრებისაგან. მის გულს გაჰქონდა ბაგაბუგი; გაშმაგებული სისხლის ზვირთები ტანს რომ ვერ დაეტია, თავში ავარდნოდენ. იქ უპირებდენ კეფის ახეთქას და გადმოთხევას.

- "ეს არის გავგიჟდიო!"- წამოიძახა უნებურათ ბახვამ და თავისი კანტორის წინ მოტრიალდა ქუსლებზე.

ამ დროს ახალგაზრდა მეგრელების გროვა გამოჩნდა მის დუქნის პირდაპირ. ისინი მხიარულებით ტაშს სცემდნენ და "ორირაშას" იმღეროდენ. დამწყები იყო ნესტორა. ამან დაინახა თუ არა ბახვა, თავის კანტორის სვეტზე მიყრდნობილი შეჭმუხვნილი სახით, მაშინვე მიხვდა, რა ჭირიც სჭირდა, შეწყვიტა სიმღერა და მხიარული კიჟინით მოაშურა.

- ბიძია ბახვა, სად იყავი?.. დღეს მაიდანში სულ შენს სიმარჯვეზე ლაპარაკობდენ ქალი და კაცი. ყველა იმ სამაგელს იერემიას ემუქრებოდა. არზა უნდა მივცეთ ღრუბენატორს, რომ აქ არ დააყენონო. შენთვის ყველანი თავგამოდებული იყვენ. პრისტავი რომ მოვიდა, ხალხი შემოესია და ერთი-მეორის უმაღლ წინ ეტანებოდა, კითხავდა იერემიას ამბავს, მძიმეთ იყო დაჭრილი, თუ არაო?.. გამოდგა, რომ ბარდაყში ჰქონია ხანჯლის წვერი მოხვედრებული, არც კი დაწოლილაო. შენზედაც გამოვკითხეთ, საქმე დაიწყება თუ არაო?..- არაფერიო:- რამდენჯერ ჩხუბი მოხდება, თუ ყველას პოლიცია და სასამართლო გამოუდგა, მთელი სახელმწიფოს ხალხი პოლიციელებათ არ იკმარებსო- მერე ვკითხე, იერემიას საჩივარი ხომ არ შეუტანია-მეთქი,- არა და არც აპირებს საჩივარსაო,- მიპასუხა. ცოტა ხანს შემდეგ განზე გამიხმო და მითხრა:- ბახვა ამ საღამოს ჩემთან შემოვიდესო.

ამისთანა ამბებმა ბახვას აღშემოდებულ გულს ცივი წყალი გადაასხა და ერთ წამზე უმაღ ჩააქრო მისი შინაგანი მღელვარება. სახეზე სიხარულის ელვამ გადაჰკრა და გულდამშვიდებით დაუწყო შექეიფიანებულ ნოქრებს გამოკითხვა, ან თემი როგორი გაიმართა, ან ბურთის თამაში თუ იყო, ან სხვა ჩხუბი ხომ არა მომხდარა-რაო, ბოლოს მისცა ნესტორას ერთი თუმანი და სთხოვა, რომ იმ საღამოს კარგი ვახშამი

მოემზადებინა, მისი ამხანაგები ყველანი დაეპატიჟნა, და დაპირდა, ვახშმათ მეც მოვალო. ბახვას ბიძაშვილი ალტაცებაში მოვიდა მისი სიუხვით, გადასცა მას კანტორის გასაღები და თვითონ კი განაგრძო ამხანაგებში მხიარულება.

ბახვა შევიდა დუქნის დერეფანში და გააღო კანტორის კარი. დახლიდან ხუთი თუმანი ამოიღო, ჩაიდვა ჯიბეში, გამოიკეტა ისევ დუქნის კარები, გასაღები ნესტორას დაუბრუნა და წავიდა ბოქაულთან.

XXIII

ბახვა როგორც კი გამოეთხოვა სალომეს, ის და მისი ქალი მოიღუშენ. ორივე გრძნობდა რაღაც გამოუთქმელ უსიამოვნებას. იმათ აღარც იმდღევანდელი დღესასწაული ახარებდა, აღარც ორის, სამის დღის შემზადებული მასპინძლობა. თითქოს იმ წუთს მათი სახლი ისე დაცარიელებულიყოს და გლოვის ზეწარი გადაკვროდეს, როგორც იმ დღეს, როდესაც სალომეს ქმარი გაასვენეს და დედა-შვილი შინ მობრუნდენ. მაშინ არ იცოდენ, რა ექნათ, რა მოესაზრებინათ დღიურის ლუკმის სავარამოთ. ახლა სალომე კიდევ უფრო ჩამოქვეითდა; სანამ ბახვას და ესმას თემიდან მოელოდა, მისი ფეხი და ხელი არ შეჩერებულა, იმედით სავსე იყო, რომ იმ დღეს ბახვა და ესმა მასთან ერთად კარგად მოილხენდენ.

სალომე წინა დღითვე შეუდგა დღესასწაულისათვის მზადებას. გოჭი ფურნეში შეაწვევინა, თვითონ ორი მოზრდილი "დედოპური" დააცხო, ყველითა და კვერცხით გამოტენილი ამისთანა პურს იმერეთში "ღვეზელს" ეძახიან. ერთი ღვეზელი ესმას სახელზე იყო გამომცხვარი, მეორე ბახვას სახელზე. ორსავე პურს ჩაუთქვა მათი პატრონების ბედ-იღბალი. თუ ორისავე ბედი კარგი იქნებოდა, მაშინ სადედოპუროთ მომზადებული კვერცხებიც საღები გამოდგებოდნენ. კვერცხები წინდაწინ ღველფში შეახვია, ისე უნდა შემწვარიყო, რომ არც ერთი კვერცხი, ღველფში შეხვეული, არ უნდა გამსკდარიყო. სალომე მეტათ გამხიარულდა, როცა დარწმუნდა, რომ ღველფში ჩასმული კვერცხები საღათ შეიწვა, არც ერთი არ გასკდა. ამას გარდა ერთი მთელი ინდოური საცივათ ჩასდვა თავის გაროსა და წვეწში, რომელიც იყო სანელებელით, ნიგვზით, ძმრით და პილპილით შეკაზმული. მეორე დღეს სალომე წირვაზე აღარ წასულა; ოთახის და ეზოს დასუფთავებას მოუწია. თავს აღარ იზოგავდა თავის ძვირფასი არსებისათვის. ამისთანა დაუწყენარებელი შრომა მისთვის სანატრელადაც გახდა. იმ დღეს და მეორე დღეს სადილობამდის არც მოლაღვა უგრძნია, არც დასვენებულა იმ იმედით, რომ მანისობას სამნივე მხიარულათ გაატარებდენ. მეორე დღეს შუადღემ მოაწია; სალომეს სადილი გაჩაღებული ჰქონდა, მოშუმებული ღომი კიდევ დაზილა ჩოგნით და სუფრა გააწყო. ამ დროს ესმა და ბახვა თემიდან მოვიდენ; მაგრამ რა მოვიდენ?! არც ერთს თავის ფერი აღარ ედვა, განსაკუთრებით ბახვა ყვითელ სანთელში ამოვლებულსა გავდა.

სალომეს იმათ დანახვაზე დარდები აეშალა და, როცა ნამდვილი ამბავი შეიტყო, მის გულს უცებ მწარე ნალველი გადაენტხია. იმ წუთას მისთვის ყოველივე ჩამზამებული იყო. მაშინვე იგრძნო, რომ კარგი არა შემთხვევოდათ-რა. ვაი თუ ბახვა გაება სისხლის სამართლის საქმეში კაცის დაჭრისათვის!.. ვინ იცის, ჭრილობა როგორი იყო?.. იქნება ჭრილობა მძიმე იყო, იქნება ის კაცი კიდევ მოკვდა!.. მაშინ, ხომ საუკუნოთ უნდა გამოთხოვებოდა ბახვას!.. მთელი მისი ოჯახი ხომ თავზე უნდა დანგრეოდა!.. ამისთანა შავი ფიქრები სალომეს უცბათ თავზე დააწვა და თავზარი დასცა. სანამდის ბახვა მის

ქობში იყო, როგორღაც თავი შეიმაგრე; მაგრამ წავიდა თუ არა, სალომე სრულებით მოეშვა. იმ წუთას ესმა აღარც კი გახსენებია, ჩავარდა სამზარეულოში, კარები მოკეტა და მორთო ტირილი.

ბახვას წასვლის შემდეგ ესმამაც მოიკეტა კარები და დაეცა ლოგინზე თავის საგარეო ტანისამოსით. ეხლა ახალი ტანისამოსის ჯავრი აღარ ჰქონდა, ან თუ დაიჭმუჭნებოდა, ან თუ მტვრით გაისვრებოდა. ისიც საეჭვო იყო, გრძნობდა თუ არა იმ წუთას თავის ტანისამოსს. "ნეტავ რათ აიჩქარა ბახვამ წასვლაო!- სთქვა გულში ესმამ.- ალბათ უტიფრობა დამწამა. რა ღმერთი გამიწყრა, მე დღეს იმასთან რომ ვითამაშე. არაფრით არ უნდა დავთანხმებოდი თამაშში გაყოლას; მაგრამ ან კი რა უნდა მექნა? ჰარმონიკა და დაირა როგორც დაუკრეს, ბახვა მაშინვე გამოხტა წრეში და აღარ მომცა საშველი. ხუთჯერ ჩამოუარა წრეს და ხუთჯერვე მე დამიკრა თავი; მაინცდამაინც უნდოდა, რომ მე გავყოლოდი თამაშობაში. ჩემს დღეში კაცისთვის თვალი არ გამიმართავს, ბახვამ პირველათ თვალი თვალში გამიყარა. გული ამიფრიალდა. მისმა მშვენიერებამ ჩემი თვალები მოიტაცა. გულიც თან გაიყოლა... ნანაია, მიშველე!.. ეს რა სიურცხვე მომივიდა! ახალგაზრდა კაცს ისე უტიფრათ როგორ გავუჩერე თვალები!.. ვინ იცის, რას იფიქრებდა ჩემზე? ვინ მე, ვინღაც ლოთი სალდათის გომბიო, და ვინ მდიდარი, ყველასაგან პატივცემული ბახვა!.. ეს როგორ დამემართა, რომ მისი სიყვარული მე დღეს გულში გავივლე!.. იქნება ამისთვისაც აღარ მოიცადა ჩვენთან სადილათ. ვაი თუ აღარც კი მოვიდეს!.." ამ ფიქრებში რომ იყო ესმა გართული, ერთი ისეთი საზარლათ დაიკვნესა, რომ სალომემ კედელს იქით სამზარეულოში გაიგონა.

დედა-მისი ზაფრანაცემივით ზეზე წამოვარდა, ნამტირალევი თვალები უცბად ამოიბანა, შევარდა შვილის ოთახში და შესძახა:- შვილო, ესმა, ეგ რა მოგსვლია? საგარეო ტანისამოსით ლოგინზე დაგდებულხარ, სულ დაგიჭმუჭნია! უი, ჩემ თავს, როგორ დაგმტვერიანებია ყველაფერი! შვილო, შინ რომ შემოდი, რატომ არ გაიბერტყე? არ იცოდი, ქუჩის მტვერი შენს კაბას მოედებოდა?- ეგ ხომ უბრალო კაბა არ არის, აბრეშუმია, ახალთახალი მოვი! ერთ ჩაცმაზე როგორ უნდა გააფუჭო?.. ადე, გენაცვალე, გაიხადე, საშინაო კაბა ჩაიცვი. სადილი დაგვიგვიანდა, ბარემც ვჭამოთ რამე. ესმა ლოგინიდან ზანტად წამოდგა და დაიწყო კაბის ღილების ხსნა. სალომე ისევ სამზარეულოში შეტრიალდა. ესმა ხელმეორედ ფიქრებმა წაიღო. ის სრულებით იმაზე არ ფიქრობდა, რომ ბახვა, შესაძლოა, სისხლის სამართლის საქმეში გაეხასო. მისი დარდი და ვარამი სულ სხვა იყო: "არა, მე... არა..."- იმეორებდა გულში: "თუ ერთი დღე კიდევ დაიგვიანა, ბახვა ჩვენთან არ მოვიდა, მე თვითონ წავალ მასთან, ბოდიშს მოვიხდი. როცა ის ცოლს შეირთავს, შევეხვეწები, გოგოთ მე წამიყვანოს... არა!.. ასე გაძლება აღარ შემძლია... ეს რა ამბავია? ფიქრებს რომ თავი ვეღარ წავართვი?.. ჯოჯოხეთია!.. რა დავაშავე ამისთანა, რომ ბახვა გაგვექცა დღეს. აკი, გუშინ დაგვპირდა, ხვალ მთელ დღეს თქვენთან გავატარებო, დღეს რა მოუვიდა ამისთანა?.. ნამდვილია, მე ვარ მიზეზი... მე... ვეტყვი შენ ძმა და მე და-მეთქი. დათ თუ არ მიკადრებს, გოგოთ ხომ მიკადრებს. ის კარგი გულის კაცია; დათანხმდება, კიდევ მოუბრუნდება ჩემზე გული... მერე პირობას მივცემ, რომ თავის დღეში თვალში აღარ შევხედო, რომ უტიფრობა აღარ შემწამოს..." ამისთანა ახირებული ფიქრებით გარემოცულმა ესმამ გაიხადა თავისი საგარეო ტანისამოსი, მიაგდ-მოაგდო ლოგინზე, საშინაო კაბა ჩაიცვა და გულსაფარი უკუღმა გაიკეთა.

სალომემ შემოიტანა ღომი და ყველი, დადგა სუფრაზე და დაუმახა ესმას, რომელიც ისევ თავის საწოლ ოთახში ყოყმანობდა: ეტყობოდა გამოსვლა ეზარებოდა.

- შენ შემოგველოს დედის თვალები, ეგ რა ამბავია? ეგრე შენს დღეში არ მინახავხარ, რანაირად დაგიყრია ტანისამოსი, ქალო! აბა, ზედა-წელი სად გდია, ქვედა-წელი სადა?.. უი, ჩემს თავს!.. ეს გულსაფარი როგორ უკუღმა გაგიკეთებია, სარკეში ვეღარ ჩაიხედე?! ამას პირველად ვხედავ, შენს გონზე აღარა ხარ, შვილო! მართლაც, განსაკუთრებით ცუდი ხომ არა დაგმართნია-რა თემში?..

- არა, ნანაია!

- აბა, რათა ხარ დღეს ეგრე გარეწარი და გულმავიწყი!..

- დავიღალე, ძალიან დავიღალე, ნანაია.

- მოდი შვილო, დავსხდეთ სადილათ. მითხარი დაწვრილებით, რა ამბავი მოხდა დღეს? სად გაჩნდა ის წყეული იერემია? რანაირათ მოხდა, რომ ბახვა და ის წაიჩხუბენ? მძიმეთ დასჭრა, თუ არა ბახვამ ის არაწმინდა სული?

ესმამ უამბო დაწვრილებით და გულწრფელად ყოველი იმ დღის მომხდარი, რომ სალომეს მის სიმართლეში ეჭვი არ აუღია. მისმა ნაამბობმა სალომეს ძლიერ დაუმშვიდა გული. რადგან ჭრილობა დიდი არაფერი უნდა ყოფილიყო, სალომემ იფიქრა, იქნება სისხლის სამართლის საქმეც არ შესდგესო. ბახვა მოხერხებული კაცია, შეიძლება, საქმეს სასამართლომდინაც არ მიაწვეინოსო.

ამას შემდეგ სალომეს თითქო მადაც მოუვიდა. დაისხა არაყი და გადაჰკრა. იმას ეს ჩვეულებათ ჰქონდა ქმრისაგან დანატოვარი. სულგუნის (გადაზელილი ყველია) ერთი ნაჭერი ღომში შეახვია, შემწვარ ქათამს ფრთა მოსტეხა და დაწიწკნა, თან ესმასაც ეხვეწებოდა, ეჭამა რამე.

- ნანაი, მადა არა მაქვს...- უპასუხებდა ესმა.

- დედაშვილობამ, კარგი შემწვარი ქათამია. აბა, ნახე, ეს ფრთა გაწიწკნე! მერე მადაც მოგივა. მჰჰ! მჰჰ! რა კარგია ეს ღომში შეხვეული სულგუნი! როგორ იწელება!.. გემრიელია, დედაშვილობამ. აბა, ახლა ღვინო დალიე. ნახევარი ჭიქა მაინც დალიე.

ესმამ აიღო ჭიქა ღვინო, მოწრუპა, სულგუნსაც ცოტა უკბინა, დადგა სუფრაზე და უთხრა დედას:- რა ვქნა, ნანაია, ახლა სულ არა მაქვს მადა. მერე ვჭამ.- ადგა სუფრიდან, შევიდა ოთახში და კარები შეიხურა, თითქოს ძილს აპირებსო.

- კარგი, შვილო, დაიძინე, დაღალულზე მართლაც არა იამება-რა კაცს. საღამოსთვის შეგინახავ.

XIV

სალომემ იჭვი აიღო ესმას სიყვარულზე. ეს უსიამოვნება, რომელიც ბახვას წასვლაზე ესმას დაეტყო, მერე ამნაირი გარეწობა, გულმავიწყობა, კითხვაზე პირდაპირი პასუხის მოუცემლობა- უსათუოთ რასმე მოასწავებდა: ჯერ ამგვარი რამე ესმას უმანკო გულს არ შემთხვევია. ერთის მხრით სალომეს ძალიან ეუცხოვა ეს ამბავი; ის კი არა, კიდევ ეწყინა. ის როგორ წარმოიდგენდა, რომ ბახვას მის ქალზე თვალი დარჩენოდეს.

ბახვას მისი ქვეყნის ღარიბი სახლობა მხოლოდ ეწყალებოდა, ეცოდებოდა უფრო მისთვის, რომ სალომესგან პატარაობისას ამაგი ახსოვდა.

უწყალო ბედს ის უბედური ქალი თეკლათიდან ფოთს გადმოეხვეწა ღვთის ანაბარზე. მისთვის არც ნათესავი, არც მეზობელი, არც არავინ მოკეთე. ერთი საწყალი ობოლი ქალი ხელზე ჰყავდა ატოტებული და სარჩენი. ვინც მათი ამბავი იცოდა, ქვის გული უნდა ჰქონებოდა, რომ ამისთანა ყველასაგან მოძულეებული დედა-შვილი არ შეწყალებოდა! მხოლოდ ღმერთმა არ მოიძულა და, როცა ბედმა უცხო ცის ქვეშ გადმოჰყარა ობლები, იმანვე მიუჩინა ბახვა პატრონად. მართლაც ბახვას იმდენი ამაგი ჰქონდა ქვრივ-ოხერზე, რომ სალომესათვის ცაში ღმერთი იყო და დედამიწაზე ბახვა მისი ნუგეში და შემბრალებელი. ესმას გატაცებულ გრძნობას ბახვასადმი მისთვის უბედურების მეტი არა შეეძლო-რა ექადებინა. იმედი ჰქონდა, იქნება ესმას თავის წრის, თავისი შესაფერი საქმრო ეშოვნა, რომ სალომეს სიბერის დროს მაზედ მიეყრდნო ცხოვრების ქარტეხილობისაგან დანთქმული სიბერის დღენი. ბახვას რომ კიდევ შეენიშნა ესმას სიყვარული და თვითონაც გამოეცხადებინა თავისი თანაგრძნობა, ეს სალომესათვის მეხის დაცემა იქნებოდა. იმას კარგათ ახსოვდა თავისი უბედურება ვიღაც რუსეთელ აფიცერთან. ნუ თუ, რასაც ის ასე ერიდებოდა, რისგანაც ასე დასჯილი შეიქნა ცხოვრებაში, სიბერის დღენიც იმ შემარცხვენელ გარემოებას უნდა წაეწყმიდა!.. ამ შავმა ფიქრებმა სალომე შეაშინა, შეადრწუნა, სასოება მოუღო ღვთის სამართალზე...

- არაო,- უთხრა მერე მეორე გულმა.- ბახვა იმისთანა კარგი კაცია, რომ ამას არ იკადრებს, ასე არ მომიძულებს, არ გამიმწარებს სიბერის დღესაო...

იმ დღის სადილი უბახვაოთ არც მისთვის იყო სადილი. მართლაც, სადილათ ერთი შემწვარი ქათმისა და სულგუნის მეტი არც არა მოუტანია-რა. ყველაფერი ვახშმათ გადასდვა ბახვას გულისთვის. დადგა სალამოც, დაღამდა. ბახვა მაინც არსად იყო. სალომემ დდაახშირა კარისკენ ყურება. ვახშმობის ჟამმაც მოატანა. ბახვას დაგვიანებაზე სალომეს აუტყდა გულის ფრიალი. იმის დაკვირვებით, ბახვა რასაც იტყოდა, კიდევ აასრულებდა. ამისთვის მისი დაგვიანება კარგს არას მოასწავებდა. - ვაი თუ კიდევ დაიჭირეს!.. ვაი თუ იერემიას საქმეში ცუდი რამ აუტეხონ!.. ის დღე რატომ არ დაიქცა, ესმას რომ ახალკვირას საყდარზე წასვლის ნება მიეცეცა! რომ არ წასულიყო, იქნება ეს ამბავიც არ მომხდარიყო. ეს უბედური შემთხვევა, უეჭველია, ესმას და ბახვას თამაშობამ გამოიწვია. მე კარგათ ვიცი, რომ ის წყეული იერემია ჩემს ქალზეა ატეხილი. მანამდის არ ააყენა ღმერთმა იერემიას გვერდები, სანამდის იმან ჩემი ქალი გასარყვნელად ვერ იშოვნოს. ეგ რომ მოხდეს, - მე ხომ სუსტი ქალი ვარ,- იმასაც მოვკლავ და ჩემ თავსაც მოვიკლავ. მადლობა ღმერთს, ქმრისაგან ერთი დაჟანგული რევოლვერი დამრჩა, ექვსი ტყვიით გატენილი. იერემია ისეა ატეხილი, რომ რევოლვერის ტყვიებს გამომტყუებს. - ასე ფიქრობდა სალომე და მეტის ჯავრისაგან ხელებს იმტვრევდა.

ბოლოს ადგა, ღვთისმშობლის ხატს სანთელი დაუნთო და წმინდის გულით შეავედრა ბახვას თავი.

ესმა ჯერ კიდევ თავის ოთახიდან არ გამოსულიყო. სალომეს უნდოდა მასთან შესვლა და ვერც გაეხედნა: ეშინოდა, ბახვას ამბავი არ ეკითხა. აბა, რა უნდა ეპასუხნა, რაც არა იცოდა-რა. სალომემ კარგათ იცოდა, რომ ესმას ძილი არ უყვარდა. თუ აქამდის საწოლი ოთახიდან არ გამოდიოდა, ეს ალბათ იმის ბრალი იყო, რომ ესმა კარგს

გუნებაზე არ იყო: შენიშნული ჰქონდა, როცა მისი ქალი დაღვრემილი იყო, ოთახში შეიკეტავდა კარებს და არავის ინახულებდა, მარტოობა ერჩია. სალომესთვის ცხადი იყო, რომ ესმასაც ბახვას მოუსვლელია აწუხებდა.- ვინ იცის, იქნება ჩემი მოსაზრება სულ ტყუილი იყო. შეიძლება, ისიც იმ მწუხარებით იყოს შეპყრობილი, როგორც მე, გაივლო გულში სალომემ.

- ვაი თუ მართლა ბახვამ იერემია სასიკვდილოთ დასჭრა და ამ საოცარ ამბავს ესმა მე მიმალავდეს! ამგვარი ფიქრი ტანში ცეცხლს უკიდებდა სალომეს. ის დაწრიალებდა უსაგნოთ თავის ოთახში, სამზარეულოში და ეზოში. როცა ან ფეხის ხმა მოისმოდა ქუჩიდან, ან თუ დაგვიანებული ეტლის რიხინს გაიგონებდა, სალომე მაშინვე ქუჩის ბიჭივით გამოვარდებოდა გარეთ, გააღებდა ჭიშკარს და ღამის ბნელაში მიაყურებდა, იქნება, ბახვა იყოსო. მაგრამ ის არსად ჩანდა.

ამ დროს მისი ქალი ესმა კი სულ სხვანაირ დარდებს წაეღო: ვერას გზით ვერ წარმოედგინა, თუ ბახვას სხვა რამე საქმე აბრკოლებდა, გარდა იმისა, რომ ესმასთან იყო შემომწყრალი. იმ დღის დაბადებული მწვავე სურვილი, ნდომა, განუსაზღვრელი გულის ქანება ესმას უმანკო სულს ვერ აეტანა, ვერ მოენელებინა. ის იმ წუთას ასე ფიქრობდა, რომ არც იმის უბოროტესი, არც ზნეობით იმაზე უფრო გაფუჭებული არ მოიძებნებოდა დედამიწის ზურგზე. ნამდვილათ კი მისი დანაშაულობა მხოლოდ ერთი გულის შეთამაშების მეტი არა ყოფილა-რა, მხოლოდ ეს ერთი ბუსუსი ცოდვა მიუძღოდა ბახვას წინაშე. მაგრამ ბახვასათვის რომ კაცს ეკითხნა, ეს ცოდვა კი არა, ცით მოვლენილი მადლი იყო. მხოლოდ იმ დღეს შეესხა ფრთები ბახვას ბედნიერებას. მაგრამ ტრედივით უმანკო ესმამ რა იცოდა ამისი?.. ის თავდაღმა იწვა თავის ლოგინზე სულგანაბული. ცოტა ხანს შემდეგ უეცრად წამოდგა. ეს რა დაბნელებულაო! გაიკვირვა.- ნუთუ ამდენს ხანს ვეგდე ლოგინში ფიქრებგამოურკვეველი!- თითქოს შეეშინდაო ბნელაში ყოფნისა, გაკრა წუმწუმას, ანთო სანთელი, აიღო სუფრიდან თავისი პაწია რგვალი სარკე, ჩაიხედა შიგ და სარკე იქით გადააგდო. კიდევ კარგი, რომ ბალიშებზე დაეცა, თორემ სულ დაიმსხვრეოდა. თავის პირქუში სახე ჯოჯოს სახით ელანდებოდა. შემდეგ მოყვა ოთახში წინ-და-უკან სიარულს. დიდი ღამე გავიდა, მაგრამ იმას ფიქრათაც არ მოსვლია ღამეზე დრტვინვა; ის კი არა, ღამის დუმილი ხელსაც უწყობდა იმ საოცარ შინაგან ბრძოლის მისამალავათ, რომლითაც მოცული იყო მისი არსება. ეს სიბნელე თითქოს ამორებდა იმ დღის უსიამოვნო ამბებს, ბახვასთან მეგრულ-აფხაზურ ცეკვას, თამაშსა, იმის გულისთქმით ანთებულ თვალების ცქერას, მის პირველათ გულის შეთამაშებას. ღამეში ესმა გრძნობდა სრულს მარტოობას და ამ მარტოობით უფრო მშვიდდებოდა მისი ტვინის ძაფები, მისი ამღვრეული ფიქრები.

ამ დროს თავიც დაუმძიმდა, მთელი მისი ტანი რაღაცნაირათ დასუსტდა, მიიბნინდა, თითქოს მთელი ქვეყნის სიმძიმე მის თავს დასწოლოდა და უპირებდეს ქვესკნელში ჩატანას. ხელმეორეთ დაეგდო ლოგინზე. ამ წუთას იგრძნო, რომ საძრაობის თავიც არ ჰქონდა, ეგდო ერთხანს ასე გაშოტვილი; ბოლოს ჩავარდა ბურანში: არც იყო ძილში, არც ღვიძლში. მას მოელანდა ბახვას სახე, რომელიც შორიდან თავს უქნევდა, ესაყვედურებოდა:- ესმა, მე მაგას შენგან არ მოველოდი, მე დათ გიყურებდი, შენ კი ჩემზე არაწმინდა ფიქრები გაგივლია თავშიო... ამისთანა ბურანში რომ იყო, უცბათ სალომეს ხმამ შეაკრთო:

- შვილო, რა ამბავია აქამდის ძილი?... თითქმის შუალამე შემოვიდა და შენ კიდევ გძინავს!

ესმა წამოვარდა ლოგინიდან, ერთი მძლავრათ გაიზმორა; თმები აფუშული ჰქონდა. ეტყობოდა, მის მიზნედილ თვალებს სანთლის შუქი აჯავრებდა.

- ნანაია, სანთელი იქით გადადგი, თვალები ვერ გამიხელია.- უთხრა ჭირვეულობით ქალმა.- უჰ, მართლაც რა ბევრი მძინებია!- ზანტად წაიდუღუნა.

- ერთობ დაგვიანდა: მგონია, ბახვა აღარ მოვიდეს,- მწუხარებით წარმოსთქვა სალომემ.

- აღარ მოვა, ნანაია, სტუმრებთან შეყვებოდა ქეიფს.

- ეგ ხომ ეგრეა, მაგრამ ბახვამ სიტყვის გატეხა არ იცოდა?!- დაატანა სალომემ. ესმამ აღრაფერი უთხრა, ადგა და სასტუმრო ოთახში გაიარ-გამოიარა.

- ცოტა კიდევ მოვუცადოთ და მერე ვახშამს შევექცეთ- უპასუხა ესმამ.

- მოგიკვდა, შვილო, ჩემი თავი! შენ დღეს პირში ორი ლუკმა არ ჩაგიკარებია.

- არა, ნანაია, მე ახლაც არა მშია.

- როგორ არა გშია, შვილო; დღეს შენს ქეიფზე არა ხარ. მეშინია, ავათ არ გამიხდე.

- არა, ნანაია, წელან დაღალული ვიყავი, ახლა კარგათა ვარ.- ესმამ ერთხელ კიდევ გაიარ-გამოიარა ოთახში; წელი გამართა, თავი გადიქნია და სახეზე ჩამობურღული სქელი თმა უკან ბეჭებზე გადაიყარა.

ამ წუთს იმისთვის რომ კაცს შეეხედა, სწორეთ ივდითი მოაგონებოდა, როცა ამ მხნე დედაკაცს ოლოფერნის თავის მოკვეთა ჰქონდა გულში ამოჭრილი.

ესმა სახეზედ შეწითლდა. მისი თვალები ცეცხლის ნაპერწკლებს ისროდა.

- «გათავდა»,- წამოილაპარაკა მან, გაჯავრებული მივარდა თავის დაბურღულ ნაწნავებს და სწორება დაუწყო ისე უღმობელათ, რომ მაყურებელს ეგონებოდა, ნაწნავებს კი არ იწნავს, იგლეჯსო. ყოველ მის მოძრაობას ეტყობოდა გადაწყვეტილი მოქმედება.

- ნანაია, დროა, ვახშმათ დავსხდეთ. ბახვა აღარ მოვა.

- რატომ, შვილო,- შეშინებით ჩაჰკითხა სალომემ.

- დრო გადვიდა, შუალამეა, აწ რაღა დროს მოსვლაა!

- კარგი, შვილო,- უნებურად დაეთანხმა სალომე,- აბა, დაჯედი და საჭმელებს შემოვიტან.- სალომე შეტრიალდა უცებ სამზარეულო ოთახში, შექამადები ლანგარზე შემოიტანა და სუფრაზე დააწყო. თახჩიდანაც ერთი ბოთლი ღვინო გამოიღო; თან ჭიქებიც გამოაყოლა.

XXV

დედასა და შვილს ასე სიამოვნებით, დიდი ხანი იყო, პური არ ეჭამათ. ესმა ვახშამზე სულ გამოიცვალა. ჩვეულებრივი სიმორცხვე და თავდაჭერილობა სრულიად

აღარ ეტყობოდა. ქალი ცდილობდა, დედის შექმნილი შუბლი ფიქრებისაგან და დარდებისაგან გადეწმინდა. ვახშამზე მისი ენა არ დაწყნარებულა. მოყვა სხვადასხვა შემაქცევარ ამბებს. სალომე მართლაც გამხიარულდა, მთვარესავით გაბადრულ ესმას სახეს რომ უცქეროდა, რომელიც წამისწამს ლაპარაკში ილიმებოდა და ტუჩებზე მარგალიტს ისხამდა. ხან თემობის ამბავს მოუთხრობდა, ხან თავის ოსტატს ფრანგის ქალს დასცინოდა. წარმოადგენდა საწყალ მოხუცებულ ქალს, იმის გვერდზე მოქცეულ ძველ ჩეფჩიკს, რომელიც თმისაგან გადაქეცილ თავზე აღარ ადგებოდა და, რომ ცოტა შნოიანათ მაინც თავზე დაესკუპებინა, ერთ საათს მეტს იდგა ხოლმე სარკის წინ, ხან ცალ გვერზე მოიგდებდა გახეხილ ჩეფჩიკსა, ხან მეორე გვერდზე.

ამისთანა ამბებმა მართლაც ძალიან გაართო დედა-მისი; ორნივე კარგ მადაზე მოვიდენ და მოილხინეს. იმ ერთ წუთას სალომეს ბახვა სრულებითაც აღარ გახსენებია. მის სახეზე განუსაზღვრელი სიამოვნება იხატებოდა და ხითხითით დახაროდა თავის ქალს, ამ ერთად ერთს მის სიმდიდრეს და ცხოვრების სიტკბობას.

- ნანაია, იცი, რა გითხრა?- განაგრძო მხიარულმა ესმამ:- მადამ სალის ძალიან ვუყვარვარ, მუდამ მეფერება, ხშირათ მკოცნის, თუმცა მისი უკბილო კოცნა არაფრად მეჭაშნიკება ხოლმე. ხანდახან მაინც მისი შავი კბილის ფესვი ისე მომებლაუჭება, ასე მეგონება, თავგმა გადამირბინა-მეთქი პირის სახეზე.

- ჰა, ჰა, ჰა, ჰა!..- გადიხარხარა სალომემ.

- არა, ნანაია,- ღიმილით განაგრძო ესმამ,- ხუმრობა იქით იყოს და მადამ სალის აზრი მე ძალიან მომდის თავში.

- როგორ, შვილო,- ჰკითხა მხიარულად სალომემ.

- იმან მითხრა, თუ ჩემთან იქნები, ჩემ სამკერვალოში, ნახევარ წილს დაგიდებო. ვიმუშაოთ ერთად, მე დედა და შენ შვილიო. ეს, ნანაია, კარგი საქმეა. მე ჭრა და კერვა კარგი ვიცი. რა ნიმუშიც უნდა ვნახო, ყველაფერს ისე გამოვჭრი და შევკერავ, თითქოს პარიზის სამკერვალოდან იყოს გამოსული. ამ ბოლო დროს მუშტრებიც გვემატება. მე აქამდის შინ ვიჯექი, საკერავებზე სულ საწყალი ბებრუცუნა დაწანწალებდა ოჯახებში. აწ მე თვითონ მინდა ვიარო ოჯახებში ზომების ასაღებათ და ტანზე კაბების მოსარგებათ. ნახავ, დედა, როგორ კარგად წავიდეს ჩვენი საქმე! ერთი-ორათ მოვიგებთ. ცოტა ხანს იქით მოდი, დედა, ერთად დავიქირაოთ სახლი. ჩვენი ოთახები უფრო კარგათ მოვრთოთ, მოსამსახურე გოგოც ცალკე გვეყოლება. ღვთის მადლით, იმდენი შემოსავალი გვექნება, რომ შენ ოჯახში აღარას გაგაკეთებინებ. იყავი ქალბატონათ და გვიცქირე მარტო, როგორ ვიმუშავებთ.

ამ სიტყვებზე წამოვარდა სალომე გახალისებული, დაადვა მხარზე ხელი თავის ქალს, დააცქერდა სიყვარულით სახეზე და ჰკითხა:

- მერე, გოგონა, გათხოვება?..

ესმამ გველის ნაკბენივით იწყინა, სახე მოელუშა, დაუჭირა ხელები დედას და უთხრა:

- ნანაია, გთხოვ, მეორეთ არ გამაგონო ეგ სიტყვები; გათხოვება არ მინდა და არც გავთხოვდები ჩემს დღეში.

- უი! გოგონა, მაგას რას მეუბნები!

- არა... მე... არა...- გაიქნია თავი და სახე გვერდზე მიიღო.

- შვილო, ნუ გეშინია, შენც გამოგიჩნდება კარგი ბედი. შენისთანა ანგელოზს ღმერთი როგორ გასწირავს.

- სუ- მეთქი, ნანაია...- ტუჩებზე ხელი მიაფარა სალომეს და შემდეგ განაგძო: - თუ გიყვარდე, ნულარ გამაგონებ მაგისთანა სიტყვებს.

- როგორც გენებოს, შვილო, ახლა ერთი მაკოცნიე მაგ ლამაზ თვალებში!..- დედამ შვილი უცბათ მკერდში ჩაიკრა.

შემდეგ საჩქაროთ ადგენ. ესმა შევიდა თავის საწოლ ოთახში ტანთ გასახდელათ. სალომეც ემზადებოდა მოსვენებას.

ნაშუალამევი იყო. სალომე გარეთ გამოვიდა, შეხედა ვარსკვლავებით მოჭედილ ცას და სთქვა: «ნეტავი ვიცოდე, ამ ზეციურ მნათობებში რომელია ჩემი ესმას ვარსკვლავი?... ოჰ, ტანში გამაზრიალა! ის ერთი ვარსკვლავი როგორ ობლათ გამორებია სხვებს და თავისთვის ბჟუტავს, თითქოს აგერ-აგერ მიქრებო!.. ვაი თუ ის ბახვას ვარსკვლავია!».. ამ დროს სალომე მიადგა ჭიშკარს, გააღო. მიიხედა-მოიხედა, თითქოს კიდევ ვიღაცას ელოდაო. ცოტა ხანს შემდეგ მიხურა ისევ ჭიშკარი ამ სიტყვებით: «შვილო ბახვა... სადა ხარ ახლა? ამაღამ ლული არ მომეკიდება. ხვალ დილით უთენიათ გავგზავნი ბახვას კანტორაში ამბის შესატყობათ. მოგიკვდა სალომეს თავი, თუ ახლა სატუსალოში ხარ დამწყვდეული!.. რაცღა ფარსავი არა შემთხვევია-რა, იმან რომ თავის სიტყვა ვერ შეასრულა». სალომემ გულნაკლულათ დაკეტა ჭიშკარი. შემოტრიალდა შინ, სამზარეულოს მიხედა, პაწია მოჯამაგირე ბიჭს განკარგულება მისცა ხვალინდელის დღისა, უბრძანა მალე დაწოლილიყო. მერე შევიდა ოთახში და ესმას დაუძახა:

- შვილო, გძინავს?..

ესმამ ხმა აღარ გასცა. სალომე მივიდა ესმას კრაოტთან ცერებით, სანთელანთებული, დახედა თავის ქალს, რომელსაც ღრმათ ჩასძინებოდა.

ურჯულოსაც რომ ენახა ეს უმანკო სახის ნეტარი ძილი, ვგონებ ისიც მოქრისტიანდებოდა.

- მჰჰ!..- ნელა ჩაიცინა სალომემ.- შენს დედას რათ უნდა ჰქონდეს რაიმე საჯავრო? შენ შემოგველოს შენი დედის სიცოცხლე!.. მერე დაიხარა, შუბლზე აკოცა და გამორდა. ესმამ ამ დროს ღრმათ ამოიხვნეშა.

XXVI

მეორე დღეს დილით, მზის ამოსვლისას, ფოთის მოედანზე მირბოდა ერთი თავშიშველა და ფეხტიტველა ცხრა წლის ბიჭი. ტანზე ხამის პერანგი ეცვა, ცარიელ კალათაში მკლავი ჰქონდა გაყრილი და ორირაშას მიიძახოდა. გადირბინა თუ არა მოედანი, ერთს განის ქუჩას ჩაუხვია და მიადგა კანტორას. აქ თვალების ფშვნეკით დაუხვდა ბახვას ბიძაშვილი, რომელიც კანტორის კარებს ალებდა. როგორც კი დაინახა პატარა ბიჭი, შორიდანვე დაუძახა:

- ბიჭო, თქვენი ლამაზი ესმა როგორ ბრძანდება?

- მერე შენ რა გინდა?..- მიუგო წყრომით ბიჭმა.

- ჩემ მაგიერათ აკოცე,- უპასუხა ნესტორამ.

- გაჩუმდი, თორემ ბახვასთან დაგასმენ.

- შენ სიმაღლე ტალახში გაუგორდი!.. თქვი, ჰო. რაზე მოსულხარ?

- სალომემ შემოგიტვალა, ბახვას ამბავი შემატყობინეო.

- ასე უთხარი: ბახვა, ეს არის, რკინის გზით წავიდა ახალნაყიდ მამულში. წუხელი მოურავი მოვიდა: მუშები ფულს ითხოვენო.

პატარა ბიჭი გამოტრიალდა და უცებ მოკურცხლა ბაზრისაკენ.

იქ ყასბისაგან ოყა-ნახევარი ხორცი იყიდა, ხუთიოდე კარტოფილი, კაპეიკის ხახვი და ნიახური, ორი კაპეიკის ბრინჯი. იქიდან შინ დაბრუნდა.

სალომე მოუთმენლად ჭიშკართან უცდიდა ბიჭის დაბრუნებას. როგორც კი დაინახა, ჯერ ბიჭი არ მისულიყო, შორიდან უყვირა.

- რა ამბავი შეიტყვე?..

- ახალნაყიდ მამულში წასულაო. წუხელი მოურავი მოსვლია, მუშები ფულს ითხოვენო.

გულდამშვიდებული სალომე შეტრიალდა სახლში. ესმა დიდი ხნის წასული იყო მაღამ სალისთან.

ბახვამ წინა ღამეს ინახულა პოლიციის ბოქაული. სწორეთ იმ დროს შევიდა მასთან, როცა ის ათავებდა ბახვასა და იერემიას საქმის შესახებ მოხსენებას. «ოჰ, ომგადახდილო ვაჟკაცო! - მიაყვირა ბოქაულმა, რომელსაც «ჯგიროკოჩას» ეძახდენ. - აქამდის სად იყავი?.. რომ არ მოსულიყავი, ეს არის «ობხოდს» ვგზავნიდი შენს დასაჭერათ. პოლიცმეისტერი მწერს, ბახვა ფულავას იერემია «ვსადინიკი» სასიკვდილოთ დაუჭრიაო. ამ წამს მომახსენე ყველაფერი და, თუ მართლა იერემია მძიმეთ დაჭრილია, ახლავე დაიჭირე ბახვა, ციხეში ჩასვით. ისემც უშველის ღმერთი იერემიას, ბარძაყში ხანჯლის წვერის ღიტინით ის მოკვდეს! მისთვის ეს ნემსის ჩხვლეტაა, მეტი არაფერი».- ჯგიროკოჩამ თვალი უქნა ბახვას და მეორე ოთახში გაიყვანა. იქ მან მიიღო ბრძნული, თითქმის მრისხანე სახეც. მერე მიიპატიჟა ბახვა სკამზე და ასე დაუწყო:

- შენ კარგათ იცი, ჩემო ბახვა, რომ ჩვენები ძალიან მებრალებიან; მაგრამ რასა იქ, ძმაო?.. პოლიცმეისტერმა საიდუმლო მოწერილობის ძალით მიბრძანა: «თუ ეხლავე არ დაგიჭირავს იერემიას დამჭრელი, «ატსტავკა» შემოიტანეო.- აქ იმან გადაფურცლა რაცღა ძველი მწერლობა, რომელიც სრულებით არ ეხებოდა ბახვასა და იერემიას საქმეს; მაგრამ, ბახვა რომ არ დაკვირვებოდა ოსტატურათ შორი-ახლოს მოაჩვენა პოლიცმეისტრის ბლანკი, მერე შეკეცა, ჩადვა შკაფის უჯრაში და ბახვას თვალის წინ ჩაკეტა. ეს ვითომც საიდუმლო მოწერილობა.- იცი, ძმაო, ბახვა, რა ანგარიშებია?.. იერემია ყოფილა ს... მ... შორეული ნათესავი. რომელიც თავის საკუთარი წერილით ჩაუბარებია «დრუჟინის» უფროსისათვის. ახლა დრუჟინის უფროსი იკლავს თავს. «ვსადნიკს» «ვსადნიკზე» გზავნის პოლიცმეისტერთან, ახლავე წარმოადგინეთ იერემიას

დამჭრელი. პოლიციმეისტერი მე არ მამლევს მოსვენებას: «სამსახურიდან დაგითხოვ, თუ ახლავე არ მოგიყვანია სისრულეში ჩემი ბრძანებაო»...

ბახვამ უსიამოვნოთ ჩაჰკიდა თავი; ათასნაირი ფიქრი დაეხვია. ახალი გამოწყებული საქმეები არც ერთი გათავებული არ ჰქონდა. თავადის თავჭვილაძისეული მამული ბარე შვიდას თუმან ნალდათ უჯდა და ჯერ კიდევ არც ეზო, არც სახლი გაკეთებული არ ჰქონდა. მუშები დიდი ხანია ზედ ეყენა; ისინი ფულებს ითხოვდნენ. მეორეგან ორმოცი ათასი ქილა სიმინდი დაბევებული ჰქონდა:- ორას თუმნამდის გასვლოდა. მესამე ადგილს კაკალის კუნძებზე ყავდა კაცები გაგზავნილი. ერთი ასი თუმანი აქაც მიეცა.

«მე რომ ახლა დამატუსაღონ, ესენი სულ ერთად დამელუპება და დავიმსებო», - გაივლო გულში ბახვამ. ამის გამო კიდევ უფრო მოიწყინა.

ბოქაული დიდი ნაბიჯით დასეირნობდა წინ და უკან თავის ოთახში. ხანდახან გადმოხედავდა ბახვას, რომ შეეტყო მისი სახის გამომეტყველება. როცა შეატყო, რომ ბახვა ძალიან შეირყა, უცებ მოტრიალდა მისკენ, მიიღო მბრძანებლობითი შეხედულება, გრძლად გამოუშვა პირიდან პაპიროსის კვამლი და ჰკითხა: «რას იტყვი, ბახვა?.. ჰა... რა ვქნათ?»...

ბახვამ არა უპასუხა-რა.

- შენ კარგათ იცი, - განაგრძო ბოქაულმა ჯგირიკოჩამ:- მე შენი ქვეყნის კაცი ვარ; შენი ავი მეც გულს მითუთქავს, მაგრამ, აბა, რა ვუყოთ?... მირჩიე, როგორ უნდა მოვიქცე ამისთანა მდგომარეობაში?..

- რა ვიცი, ბატონო, თქვენ ხელთ არის ჩემი ბედი და იღბალი, მწუხარებით გამოკრინტა ბახვამ.

ჯგირიკოჩას სახე გაეცხო სიამოვნებით. «მსხვერპლი შემზადდა შესაწირავათ», იფიქრა გულში და თითქოს მწუხარებით თვითონვე დაიწყო საჩივარი.

- ღმერთმა დასწყევლოს ჩვენი სამსახური!..- გაჯავრების ნიშნათ მოიქნია პაპიროსის ნამწვავი და შეაგდო ბუხარში.- პოლიციელისთანა ძნელი მოვალეობა არაფერ კაცს არა აქვს. აბა, რა მოვახერხო, რომ სამრავი აღარსაით მაქვს?.. ავასრულო მთავრობის მოთხოვნილება,- ხომ საუკუნოთ დავიტანჯე სულითა და ხორცით: ძმას, მეზობელს გამოვუსვი დანა ყელში!.. რას იტყვიან ჩვენები?.. ბახვა ფულავა, პატიოსანი, მარჯვე კაცი ჯგირიკოჩამ დალუპაო! არ ავასრულო?.. მაშინ თანამდებობაზე ხელი უნდა ავიღო: მეც და ჩემი ცოლ-შვილიც შიმშილით უნდა დავწყდეთ! რაცდა ორი კვალი მიწა მაქვს, საუზმეთაც არ ეყოფა ჩემ წვრილშვილებს. მითხარი, ბახვა, რა მოვახერხო?.. როგორ ვისხნა თავი ამ სახრჩობელადან ისე, რომ შენც არა გაგიჭირდეს-რა და მეც ჩემი თანამდებობა არ დავკარგო?..

ბახვას ისე მოეჩვენა ეს საბუთები, თითქოს იმ წუთას მისი ნამდვილი ღვიძლი ძმა ელაპარაკებოდა პოლიციის ბოქაულის ენით. ის გულახდით გამოუტყდა ჯგირიკოჩას ყველაფერს:- ჩემი სიცოცხლე და სიკვდილი თქვენ ხელთ არის. რაც გინდათ, დამასაქმეთ, ოღონდ ამ გაჭირვებიდან გამომიყვანეთ. მე რომ ახლა დამიჭირონ, ჩემს დაბურდულ საქმეს მეტი არა უნდა-რა. ორი კვირის განმავლობაში ისე წამიხდება

საქმეები, რომ წყალში გადასავარდნი შევიქნები. ხორციდან დაწყებული სულამდინ გამცლიან. ჩემი მონაგები, რაცღა ორი ფარაა, ქარში განიავდება.

- აბა, იცი რას გეტყვი, ბახვა?.. თუმცა ძალიან ძნელია, მაგრამ შენი გულისთვის გველის ხვრელში უნდა გავძვრე. საჭიროა ფული. უიმისოდ არა იქნება-რა.

- რამდენი?.. მიბრძანე!..

ჯგირიკოჩა ჩააცქერდა ბახვას თვალებში. გაჩუმდა. დიდხანს არა უთქვამს რა. თითქოს გამოცნობას აპირებდა, რამდენი უნდა ჰქონდეს ბახვას დახლში, რომ არც მეტი, არც ნაკლები არ მოვთხოვო. მეტი თუ ვუთხარი, ვაი თუ იუაროს, გაჟინდეს, უგვარო ძალღივით კუდი ჯოხზე გადვას და აღარ ჩამოიღოს. ნაკლები თუ ვუთხარი, ვაი თუ მოტყუებული დავრჩე, იმდენი ვერ ავიღო, რამდენიც შეიძლებოდაო. იყო ამ გამოუცნობელ მდგომარეობაში: არც «ჰოს» ამბობდა, არც «არას».

ბახვას სული კბილით ეჭირა. უნდოდა, მალე შეეტყო თავის განკითხვის დღის ვარამი. ბრძანეთ,- შესძახა ბახვამ მოუთმენლად,- რატომ არ ამბობთ, რამდენია საჭირო? თუ დახლში არ მექნება, თავი უნდა დავივირავო, ვიშოვნო.

ბოქაულმა ეშმაკურად გაიღიმა. იფიქრა, კარგი მოზრდილი ქაშაპია ბადეში შესაგდებო, და, როგორც გამოცდილი მეთევზე, შეყვა ნელნელა. ის აპარებდა ბადეს ცალ კიდეზე, რადგან დიდი თევზი ეგულებოდა დასაჭერათ. ეშინოდა, ან ბადე არ ასცდეს, ან არ გაგლიჯოსო.

- მიბრძანეთ, ბატონო, რამდენია საჭირო?- გადაწყეტილად განუმეორა ბახვამ.

- ღმერთო, შენ ამოაგდე, შენ დაეც მეხი ჩვენს პოლიცემისტერს,- მოყვა ჯგირიკოჩა თავისებურ წყევლას.- მოგვინელა მაგ არაწმინდა გაუმაძღარმა კაცმა. ჩვენს ვაჭრებს სინსილა აღარ დაუყენა სახლში: ვის ოცი თუმანი წაართვა, ვის ოცდაათი, ვის ორმოცდაათი. ეს იმაზეა დამოკიდებული, ვინ რა სამძიმო საქმეშია გახვეული.

- მოდი, ბახვა, აქ!- გადახვია ხელი ბახვას, მიიყვანა ოთახის კუნჭულში, საცა ცოტათ ბნელოდა, მაგრამ იმდენათ კი არა, რომ ნაწერი ვერ გაერჩია.

- სანამ შენ ჩემთან მოხვიდოდი,- განაგრძო ჯგირიკოჩამ,- პოლიცემისტერმა ეს პაწია შავი წიგნი გამომიგზავნა. მან გამოიღო უბიდან ორი ასპიდის შავი პაწია თაბახი, წიგნაკათ გაკეთებული. ერთ გვერზე ციფრებით ეწერა ხუთასი მანეთი (500 მ.)- ეს თვითონ მისი ხელით არის დაწერილი. თუ ამდენი არ მოგცეს, ახლავე დაჭერილი წარმომიდგინეთო. ჰა, რას იტყვი ბახვა? როგორ, ღვთის მტერი არ არის ის ურჯულო, ისა?!.. ღმერთო, დააქციე მისი ოჯახი. ამისთანა ბოროტ კაცს მაინც კარგი არა დაემართება-რა... რას ამბობ? .. მაგრამ დაიცა... შენ რომ კიდევ გაბედო, განა მე შენს დაქცევაში გავერევი?.. მერე ამდენი ფული რომ დაგახარჯვინო, სადღა გამოვყო თავი, შენმა ქვეყნის კაცმა, შენმა მეზობელმა?.. არასოდეს, რაც იქნეს, იქნეს. ეს არ შეიძლება.

ბახვამ იფიქრა: ეს ყოფილა ჩემი მამაცა და ძმაცაო. რა ღმერთი გამიწყრა, რატომ აქამდის არ ვიცნობდი ამ პატიოსან კაცსაო?

- ბატონო, დრო მიდის,- წამოიძახა მოუთმენლობით ბახვამ,- ჩემთვის ახლა თავისუფლება ისე ძვირფასია, ორი მაგდენიც რომ ეთხოვა, უნდა მეშოვნა, მეტი რა გზა

იყო. მაგრამ ამ ჟამათ შენი რისხვა არა მაქვს, მე დახლში ოთხასი მანეთის მეტი არ მქონდეს. აქედან ათი თუმანი მე თვითონ მჭირდება: მუშები მყავს ხვალ გასასტუმრებელი.

- განა არ ვიცი! ეგეც რომ გქონია, ისიც ბარაქალა! სად არის ახლა ფული, ამისთანა დაცემული ვაჭრობის დროს?.. რომ კიდევ გინდოდეს, თვითონ დაგიშლიდი მაგდენის მიცემას. დეე, მიახერტყე იმ უსჯულოს, ქრისტეს გამყიდველს, ეგ ოცდაათი თუმანი. თუ არ დაჯერდა, ძალათ დავაჯერებ. მართლა მაგრე ახირებულათ კი ნუ მიყურებს ის, პოლიცემისტერია თუ ვილაც ეშმაკი! მე ნუ გამაჯავრებს, თორემ იმის სახრჩობელა ბაწრის წვერები ხელში მიჭირავს. ბარე ხუთი ბარათი მაქვს მისი, ამისთანა საქმეებზე მოწერილი. რომ გამოვამკარაო, მეტი კი არა უნდა-რა, სადაც თავი აქვს, იქ ფებს დავაკვრევიანებ. შენ დარდი ნუ გაქვს, გული დაიმშვიდე. მაგრამ სანამ აქ საქმეს ჩავაქრობდე, შენ ფოთს თავი მოარიდე.

- კი, ბატონო, ხვალ დილით მაინც იმერეთისკენ უნდა გიახლო. ახალშემენილ მამულში სახლს ვაშენებინებ, მუშები მყავს, ანგარიში უნდა გავუსწორო. ახლა, ჩემო მწყალობელო, ეს ხუთი თუმანი მიირთვი, მეტი თან არ წამომიღია. დანარჩენს ახლავ მოგართმევ. ან მე თვითონ მოგიტან, ან სანდო კაცი გამატანეთ და მისი ხელით კონვერტში გამოხვეულს მოგართმევთ.

- ძალიან კარგი. ფარნა!- დაუძახა მოსამსახურეს. ამ დაძახებაზე ერთმა ტანმორჩილმა მეგრელმა შემოყო თავი.- წაყევი ბახვას, წიგნს გამოგატანს და მომიტანე.

- კი, ბატონო.

ბახვა სიხარულისაგან აღარ იყო, რადგან იმედი მიეცა, რომ ასე ადვილად დააღწევდა თავს ხიფათსა. ის შევიდა კანტორაში; მეორე ოთახში მის ბიძაშვილს ლხინი ჰქონდა გამართული. სიმღერა ისმოდა. ბახვას მოსვლაზე სიხარულის ყიჟინა დასცეს, უნდოდათ- შუაში ჩაესვათ. მაგრამ იმან უთხრა, საქმე მაქვს და ახლავე მოვალო. თავის ბიძაშვილს გასაღები გამოართვა, დახლი გააღო, იქიდან ოცდახუთი თუმანი ამოიღო, კონვერტში ჩასდო, ზევიდან დააწერა, პოლიციის ბოქაულს ჯგირიკოჩას საკუთარ ხელში მიერთვასო. მისცა ბიჭს კონვერტი და შევიდა თავის ბიძაშვილთან...

ჯგირიკოჩამ რომ ბახვა გამოსტუმრა, მერე მივიდა სარკესთან სანთელანთებული, ჩაიხედა შიგ და წამოიძახა: «აი ბისმარკის შუბლი! - მიიღვა თითი შუბლზე. ხელათ ოცდაათი თუმანი ავსწაპნე. Я Бисмарк, Би - смарк! გამობრუნდა დიღინით და სანთელი ისევ სუფრაზე დადგა. მერე მოუკიდა პაპიროსს და დაიწყო ოთახში სიარული. ცოტა ხანს იქით ფარნაც შემოვიდა და კონვერტი მიართვა.

- საწყალი ბახვა!.. - წამოიძახა მოსამსახურე ბიჭის გასაგონათ.- სულ უბრალოთ უნდოდათ დაეჭირათ. თავს დავდებ და იმას არავის დავაჭერიანებ. მე ჩვენებური კაცის მამა ვარ, მამა!.. ფარნა წადი თუ გიყვარდე, სუფრა გაშალე და ვახშამი მოგვიმზადე.

ფარნა გავიდა და გულში ასე ამბობდა: «ჩემი ბატონისთანა კარგი კაცი ქვეყანაზე არ დაბადებულაო!»

XXVII

ბახვამ თავის ახალ შემენილ მამულს თვალი გადაავლო და იამა. მუშებს ბევრი რამ

გაეკეთებინათ. ძველი, დანგრეული სახლ-კარი განახლებული გამოიციკირებოდა. აღარც ჩამონგრეული სახლის კედლები იხედებოდა, აღარც გატიტვლებული ბუხრები, აღარც გაფოლორცებული გარემო. პირველ ნახვაზე ამ მამულში სოფლის ნახირი ჭიანჭველასავით ირეოდა. მას გადაეტკვირა ყველაფერი. ღორებს ეზო სულ გადაეჩიჩქნათ და გაეთხარათ. ჯერ ექვს თვესაც არ გაევილო მას აქეთ, რაც ბახვა ფულავა დაპატრონებოდა ამ თავქეფილამესეულ ადგილ-მამულს და სახლ-კარსა; მაგრამ ყველაფერს უკვე ეტყობოდა მზრუნველი მეპატრონის ხელი. ეს გაფოლორცებული არემარე ახლად გაშენებული დაუხვდა. მთელი ეზოსთვის შემოევლოთ ღრმა თხრილი, ზედ მაღალი სარის ღობე მოეყოლებინათ. ღობის შიგნით იხედებოდა გახარებული ტირიფისა და აკაკის ხის თირგები, ახლათ შეფოთლილი და შემწვანებული. ეზოში იდგა გასათიბად გამზადებული ბალახი, რომელიც მინდვრის ყვავილებით წითელ-ყვითლად შეჭრელებულიყო და მხიარულად ბიბინებდა ყოველ ნიავის შემოქროლაზე. მრავალფეროვანი ყვავილებისაგან და ახლად გახარებული თვის ვარდებისაგან ისეთი მშვენიერი სუნნელება იდგა, სამოთხის არეს მოგაგონებდა. ერთგან ჭიშკარი, ურთხვლის ხის ანაგები, სისხლისფრად ლაპლაპებდა, ხუთი თვალი ოდა შუა ეზოში ამართული ახლად-გადაქედილი და წითლად შეღებილი უზარმაზარ სოკო-წითელს მოაგონებდა კაცსა. ოდის მახლობლად დაედგათ საჯალაბო სახლი, ბოსელი და ორი სასიმიინდე; იქვე ძველი ჭა ამოეწმინდათ და თავზე თლილის ქვის გვირგვინი მოედგათ. პირველ ორ დღეს ბახვა დილიდან საღამომდის ადგა თავზე მუშებს და დიდ სიამოვნებას განიცდიდა, როცა მის თვალწინ მისი მამული მშვენიერდებოდა; ყოველივე დაათვალიერა და, რაც რამ აკლდა, იმის გაკეთებაც დაუბარა თავის მოურავს; მერე ფული გადასცა მუშების გასასტუმრებლად და წავიდა აბაშისა და ტეხურის ხეობაში ახალმოჭრილი კუნძების სანახავათ. ახალმა ოჯახმა გული გაუნათლა, გზაზე მას იგონებდა და მხიარულებდა. რაც იქ იმან ნახა, მართლაც დიდებულ თავადიშვილს ეკადრებოდა. თავის ყმაწვილობაში ბევრგან ყოფილა: დადიანების, მხეიძეების, წულუკიძეების ოჯახებში, მაგრამ არც ერთს იმათგანს არ ჩამოუვარდებოდა მოწყობილობით მისი ახლად შექმნილი სახლ-კარი და მიწა-წყალი. რაკი იერემიას საქმე თავიდან მოიცილა, თავის თავს ბედნიერად რაცხდა; მხოლოდ მის ბედნიერებას გვირგვინის ერთი მშვენიერი, ცაებრ განსხივებული ძვირფასი თვალი აკლდა, რომლის შუქიც დღე-და-ღამ იმის ოჯახის მნათობლად უნდა ყოფილიყო. ვინ უნდა ყოფილიყო ან და რა უნდა ყოფილიყო ეს პატიოსანი თვალი? ვინც იმ წუთას ბახვას შინაგან ფიქრებს დაუკვირდებოდა, ყველა მიხვდებოდა, რომ ის უნდა ყოფილიყო მისი ესმა, ამ ქალის ჯავრი ბახვას არ ასვენებდა. სადაც უნდა ყოფილიყო, მისი სახე ბახვას არ შორდებოდა, მისი ცოცხალი სურათი ბახვასათვის ის იაგუნდის კვერცხი იყო, რომელიც მზეჭაბუკს წინ უგორავდა, სდევდა და ვერ დასწეოდა. აი, ამ წუთას ბახვა შედიოდა მდინარე ტეხურას პირად; ხშირი ღობილო გზას უჩრდილავდა და სიცხეს არ აკარებდა. ცალი მხრით ტეხურის შხუილი ართობდა, მეორე მხრით ალვის ხის ტალავარი, რომელიც მესრად ჰქონდა შემოყოლებული ხშირ მოსახლეთა სახლ-კარს; იმათში რამოდენისამე თავადიშვილის ეზოებიც იყო, ზოგან შაშვის სტვენაც ისმოდა. ზოგან წყლის პირად თეთრი ყანჩა წამოუფრინდებოდა წინ, ხან მისი შავი მერანი დაიფრუტუნებდა, თითქოს ჩქარის ნაბიჯის სიარულით მოღალულებულიყო და ღონის მოკრეფა სდომოდეს. ხან-და-ხან მის აფხაზურად დაწულ ტყავის მათრახს გაუხდებოდა ტკაცანი შავი მერნის

გვერდებზე. ცხენი ყალყზე დგებოდა, წინ გახტებოდა და ამრიგად ართობდა თავის მხედარს. მაგრამ არც ეს მშვენიერი დიდებული ბუნება, არც ტეხურის შხუილი, არც თვით მისი შავი ბედაურის ამაყი ტარება და შემაქცევარი გახტომ-გამოხტომა არ ავიწყებდა ესმას სინარნარეს, რომელიც ამ დროს მის გონების თვალებს თილისმის კვერცხივით წინ მიუგორავდა. მას მუდამ თვალწინ ედგა ესმას ლაზათიანი თამაში, მისი მერცხლისებური ნავარდობა, მისი მწყერული გოგმანი, მისი სირინოზის ხმა და ჩონგურზე განაზებით დამღერება. ამ ფიქრებში გართობილმა ბახვამ ცხენს სადავე სრულებით მიანება; იცოდა, რომ მის მერანს გზა არ დაეზნეოდა, ამ ხეობაში ხშირად იყო ნასიარულევი. ცოტა ხანს შემდეგ მის ხალისიან ფიქრებს შემოერია სამძიმოცა. ბახვა დაუკვირდა იმ დღის იერემიას უტიფრობას. «როგორ გაბედაო,- იფიქრა გულში,- ცეკვაში ხელის წელზე მოხვევა მისი? ვაი, დედაო, რატომ ფერდში არ ვკარი ხანჯალი!» ჯერ იმ ერთ ხიფათსაც არ გადარჩენილიყო და ახლა ისე გააბრაზა ამ წარმოდგენამ, რომ იმას ნანობდა, ცოცხალი რათ გადავარჩინეო. «ნუთუ იმას უფლება ჰქონდა რამე ესმაზე? ვინ იცის!.. იმ დღეს აკი ჩემმა ბიძაშვილმა მიაშხო, ესმა ერთხელ იერემიას დაუჭერია, როცა ის სახლში მინავალა, და უკოცნიაო. მე მაშინ ჩემს ბიძაშვილს გავუწყერი, მეორეთ აღარ სთქვა მაგისტანა სიტყვები-მეთქი. ეგ შეუძლებელია, რომ მომხდარიყოს-მეთქი. ჭორს ნუ აყვები-მეთქი. იმან ჩაიცინა და გაჩუმდა. ვინ იცის, იქნება, იერემიას ესმასთან რამე კავშირიც დაეჭიროს!.. აბა, ასე უტიფრად როგორ მოეკიდებოდა ახალგაზრდა უცხო ქალს, იმისთანა სიტყვებს როგორ ეტყოდა, რაც იქ იერემიამ წამოროშა?!. არა, არ შეიძლება! ესმას უმანკო სახეს ამისთანა უზნეო მოქმედება არ ეკადრება და ვერც მოახერხებს. იერემიასათვის სულ ერთი, ვინც უნდა ნახოს, ნაცნობი, თუ უცნობი, თუ კი მოეწონა, ყველას ასე უტიფრად ექცევა... თუ ასეა, მაშ იმ შემთხვევის შემდეგ ესმასთვის კიდევ უფრო საჭიროა ჩემი მფარველობა. ვინ იცის, უკაცურს, ქვრივ-ობლის ოჯახს რა დაემართება! მეტადრე პირველ მაისობის ჯარიანობის შემდეგ, იერემია განზრახ ეცდება რამე სისამაგლის მოხდენას. სხვა რომ არა იყოს-რა, მარტო ჩემი მტრობით იზამს რასმე უსინდისობას!..» ამისთანა ფიქრებისაგან თან-და-თან უფრო შეეჭმუხვნა სახე ბახვა ფულავას; მისი გონება აიძვრა, შავი სისხლი თვალეებში ჩამოაწვა და ახლო რომ შეეხედა ბახვასთვის კაცს, ასე იტყოდა, ან ვინმე მახლობელი უნდა მოკვდომოდეს, ან დიდი რამ ბოროტება უნდა ექნასო. მზე დასავლეთისკენ დაიწურა, აგრილდა, შავს ქვიბიის მთებს ნისლი გაეკრა და ეს ნისლი თან-და-თან ქვევით იწეოდა ჭაჩხურის სივიწროვეში, საიდგანაც ჭაჩხურის ხევი მოაჩხრიალებდა თავის ანკარა წყალსა. ამ დროს ბახვას ცხენიც ჩავიდა ტეხურში, გზაც იქით მიჰყვებოდა, მაგრამ ცხენმა ფონს ვეღარ უსწორა. ჯერ ისმოდა წყლის შხაპუნი, მერე ქვებზე ცხენის ფეხების გრიალი, უცბათ წყალმა ცხენს გვერზე მოუსვა პირი; ამ დროს ცხენმაც მაგრად წაიფორთხილა; ბახვა მხოლოდ ცხენის წაქცევის შიშმა გამოარკვია შავის ფიქრებისაგან. იმან სადავე მაგრად დაუჭირა, მათრახი შემოკრა, ცხენი მოსჭიმა და უცბათ გააგდო მეორე ნაპირას. მერე კრა ქუსლი, ერთი ეწრიანი ბეგი შეარბენინა და ტყის პირად ლილო მონდორზე კარებთან მიაგდო. აქ ეყარა მრავალი კაკლის კუნძები. შორს «იშ», «იშის» ძახილი ისმოდა და აჩეჩა ურმების ჭრიალი. ეტყობოდათ მუშები კუნძების ზიდვაში იყვნენ. ბახვამ მიაგდო ცხენი ფაცხასთან, რომელშიაც ცეცხლი ენთო და კარდლით ღომი იყო კაკვზე ჩამოკიდებული. ეტყობოდა, ვახშამს ამზადებდენ.

ფაცხიდან გამოვიდა ერთი მუშა ბიჭი, რომელიც ვახშმის საკეთებლათ

დაეტოვებინათ შინ.

- მოდი, ცხენი ჩამომართვი,- ბრძანების ხმით უთხრა ბახვამ.- სხვები სად არიან?

- კუნძებს ზიდვენ, ბატონო, აგერ, კიდეც მოდიან, ურმების ჭრიჭინი და ხარების რეკა მოისმის.

- აქ, მახლობლათ თხის ჯოგი არსად დგას?

- კი, ბატონო, მეგრელები გახლავთ ქვევით ჭაჩხურის პირად დაბინავებული.

- აბა, შენს გაზრდას, ეს სამი მანეთი მიეცი და ერთი კარგი ერკემალი ამოიყვნე, ამაღამ დაგვიკალი, ზოგი მოხარშე, ზოგი შეწვი- მუშები მომშეული იქნებიან.

დაბინდა. ის იყო ცხენიდან გადმოხტა ბახვა და მისმა ნოქარმაც შემოატანა.

- ოჰ, ბეკოიას გაუმარჯოს!

- ღმერთმა გაცოცხლოს!

- როგორი მუშაობა გაქვთ?

- დავიხოცეთ, ბატონო, მეტი აღარ ვართ: ზოგან სულ არ არის გზა, ზოგან ისეთი დაღმართებია, რომ კუნძი გადმოგვიგორდა, ხარს წელზე დაეცა და წელი მოსწყვიტა.

- კუნძები თუ მაინც კარგები გამოვიდა?

- კუნძები კარგებია, ზოგი იმისთანა სხვილია, თითოს თითო უღელი კამბეჩი ვერ ზიდავს ბარის გზაზე.

- გაათავეთ, თუ ჯერ კიდეც ბევრი გაქვთ სამუშაო?

- ბევრი აღარა გვაქვს-რა. ჩამოვზიდეთ, მარა გვეყო, დავწყდით მეც და მუშებიც; ტყეში ფხლარწუნით ტანისამოსი აღარ შემრჩა. დაგვრჩა ერთი ოცი კუნძი ტეხურის ხეობაში; მაგრამ იმასაც მალე ამოვიტანთ. თუ დარები გვექნა, ამ ორ კვირას მათხოჯს ჩამოვზიდავთ. მერე კი უნდა მოგვაშველოთ ხარ-ურემები.

- მაგის დარდი ნუ გაქვს, ოცდაათ უღელ ხარ-კამეჩს დაგახვედრებთ მათხოჯს.

- კარგი დაგემართოს,- დააბოლოვა ბეკოიამ.

ბახვას გულში იამა ამისთანა სიმდიდრის ხელში ჩაგდება. თვითონვე ხედავდა, რომ კაკლის კუნძები ძალიან მოზრდილები იყო, მოასწრო კიდეც ბნელაში ოთხმოც კუნძამდის დათვლა. ეს მთელი სიმდიდრე იყო მისთვის.- ჩავიტან თუ არა ამ კუნძებს ფოთში, მაშინვე მივყიდი ბერძნებს, ნახევარ ფასს წინდაწინ გამოვართმევ და მაშინვე ესმაზე დავიწერ ჯვარსაო,- თქვა გუნებაში და გამხიარულდა.

- აბა, ბეკო, ერთი კარგი ერკემალი დაგვიკალი ამაღამ. უნდა მოვილხინოთ, მუშები დამშეული იქნებიან.

- ის კი არა, ბატონო, ტყავი გაძვრათ ხელებზე საწყლებს. ძალიან ჯაფაში არიან და ფულიც დაუგვიანდათ.

- ხვალვე დავუთვლი ყველას ჯამაგირებს. ამაღამ არაყი ხომ გაქვს? ღვინო ხომ არ გამოგლევი?

- ღვინო კი გამომელია, მარა არაყი მაქვს კიდეც ნახევარი ვედრა.
- არა უშავს რა, ვასვათ მუშებს ამაღამ. მე ხვალ წავალ და ამ კვირაში ყველაფერს ბევრს გამოგიგზავნი.
- კარგი დაგემართოს.

იმ ღამეს ძალიან კარგად შეექცენ. მუშებმა ბახვას სადღეგრძელო დალიეს, «კუჩხა ბედნიერიც» ბევრი იმღერეს. ბახვა ცდილობდა მოლხენით ყოფილიყო, მაგრამ ხან-და-ხან სახეზე მოწყენილობა მაინც გადაკრავდა, იმან ძალიან ჩაიბეჭდა გულში ესმას დარდი. რაც უფრო ხანი მიდიოდა, ისე უფრო აფიქრებდა ბახვას ერთი რამე: «ღმერთი არ გაუწყრეს იერემიას, იმ გაბრაზებულ გულზე ესმა არ მოიტაცოსო». იმ ღამეს თითქმის ჯავრით აღარ დაუძინია. მეორე დღეს ალიონზე წამოვარდა ზეზე. ბეკოც გააღვიძა, ცხენი შეაკაზმინა, მუშის ფულები დაუთვალა, საკუთარ სახარჯოთაც დაუგდო ორი თუმანი, შეჯდა ცხენზე და გამობრუნდა ისევ ფოთისკენ.

XXVIII

სალომე ძალიან ყურადღებით ჰკრებდა ყოველნაირ ამბებს, რაც კი ბახვას შეეხებოდა. მის წასვლის შემდეგ სალომემ თითქმის მთელი ფოთის ქალაქი შემოიარა. ნაცნობსა და უცნობს ყველას იერემიას ამბავს ჰკითხავდა. უნდოდა შეეტყო, ძნელი ხომ არა იყო-რა იმის ჭრილობაში, ან საქმე ხომ არ ატეხილა რა გამოსადიებელი. ერთხელ პოლიციაშიც შეიხედა და იქ ნაცნობ პოლიციელს საიდუმლოდ გამოჰკითხა იერემიას ჭრილობაზე. პოლიციას ხომ არაფერი მიზეზი გამოუძებნია-რა ბახვასთვისო.

- «რაებს მკითხავ, ქალო?- უპასუხა აგდებით პოლიციელმა.- მას აქეთ მე კიდეც დავბერდი. ვის ახსოვს, ან ვის რა დარდი აქვს, სადღაც ვსადნიკს ჩინდარი შეესო ფეხში! იერემია ისე დადის დრუჟინაში როგორც უვლია! ის კი გავიგონე, ვითომ იერემიას დრუჟინაში აღარ აყენებენო; დამოყნის მთავრობას აზრი აუღია, რომ, რაი იერემია ფოთში გაჩნდა, კონტრაბანდის შემოტანამ იმატაო. დამოყნის უფროსს წინადადება მიუცია, ან ეგ ვსადნიკი დაითხოვეთ სამსახურიდან, რომ მისი ფეხი ფოთში აღარ იყოს, ან ლაგირიდან ნულა გამოუშვებთო. თვითონ დრუჟინის უფროსს უთხოვნია მისი გამორიცხვა, როგორც ცუდი ყოფაქცევის კაცისა. ვინ იცის, აწი საქმე როგორ გათავდება? ეს კია, რომ იმას ფოთში აღარ დააყენებენ». ამისთანა ამბებით გახარებულმა სალომემ შეუხვია შვილის სანახავათ მაღამ სალისთან და ეს შეტყობილი ამბები ყოველივე მოუყვა. ესმას იამა, რადგან თვითონ ძალიან ეშინოდა მისი; მეზობლებისაგან ხშირად მოსდიოდა რჩევა, მარტო ნუ დადიხარ ფოთის ქუჩებში, ნამეტურ საღამოობით, თორემ იერემიას დაუქადნია შენი მოტაცებაო. «ნეტაი მალე გადაიყვანდენ აქედან მაგ საძაგელ კაცს: როგორც სიკვდილი, ისე მეზარება მისი თვალით დანახვა, იმ ურჯულო-არაწმინდასი! საზიზღარია»...- გულის არევით ამბობდა ესმა. იმ ერთ კვირაში თითქო სულ გამოიცვალა. უწინდელი უმანკო და უდარდელი სახე სულ სხვანაირათ შეეცვალა. მის დიდრონ თვალებს რაღაც საიდუმლო ბრძოლა და ცხოვრების ჭირგადახდილობა დაეტყო; თვალების უპეები გარშემო უფრო მიეზნადა, თითქოს ფიქრისა და უძილობის გამო. მისი ტუჩები შეიკრა, ზედ ვარდი აღარ იშლებოდა და აღარც მარგალიტებს ისხამდა. მთელ მის სახეს მოწყენილობის დაღი დაეკრა და ბრძნული გამომეტყველება მიიღო; მისი დაკრძალულნი ბაგენი უსიტყვოთაც თითქოს ამას გეუბნებოდენ: «რაკი

გულში ერთი რამ ამოვიჭერი და ერთი ვსთქვი, იმას აღარ გადავსთქვამო». ისეთი სამძიმო რა მოხდა მის ცხოვრებაში, ან ისეთი რა იყო, რომ ამისთანა დიდი ცვლილების ბეჭედი დააჩნდა მთელს ესმას არსებას? ეს იყო მისი პირველი გულის შეტოკება, რომელსაც, მისი ფიქრით, არ თანაუგრძნეს. აი, ამის გამო მის სიყვარულის კუკურს მოხვდა მარტის ყინვა, რომელმაც უდროოთ დასძრა და დართვილა იგი. ესმას ღრმათ აღძრული გულისთქმანი ძალიან მიემსგავსებოდნენ ტყის ძღარბსა (ბუძგა), რომელიც, დიდის კრძალვით გამოჰყოფს თუ არა წინა ფეხებს სასიარულოთ, უეცრივ დაფრთხება მოულოდნელი ფოთოლთ შრიალითა და ისევ შეიკუმშება თავის ეკლიან სამოსელში...

მადამ სალი სიყვარულითა და მოწიწებით გამოეგება სალომეს. თუმცა ის ძალიან ცუდათ ლაპარაკობდა ქართულს, მაგრამ მაინც გულმა არ მოუთმინა და ფრანგული გატაცებით აცნობა მას ის აზრი, რაც ესმას მისთვის გადაეცა. «ჩვენ ერთათ... ერთათ... ერთი ქვარტირა... ერთი მოსამსახურე. ძალიან კარგი, ძალიან... შენი ქალი ჩემი ქალი... შენ დედა,- მე დედა... ეს ჩვენი შვილი!»- უჩვენა თითით ესმაზე.

სალომე ყველაფერს მიუხვდა, რადგანაც ესმას წინდაწინვე ჰქონდა ნათქვამი, რომ მადამ სალის შევეუამხანაგდები კერვაში და ერთად ვიდგომებითო. ამ აზრმა მაშინაც მხიარულების ჟრუანტელი მოგვარა სალომეს, როცა პირველად უთხრა ესმამ; მაგრამ, როგორც ჭირში გამოვლილ ადამიანს სჩვევია, არაფერი სჯეროდა. როგორ წარმოიდგენდა, თუ მადამ სალი, რომელიც ასე კარგად სცხოვრობდა და კარგი შემოსავალიც ჰქონდა, მის საწყალ შვილს გაუზიარებდა თავის საქმეს.

- მე ბებერი, შენი ქალი ახალგაზრდა. მე შინ დაჯექი...- ეგ გარეთ იარე... ფული ბევრი... ბევრი... ჰა, ჰა, ჰა, ჰა!..- გადიხარხა მადამ სალიმ სიამოვნებით. სალომესაც გაეცინა, ერთი იმის გამო, რომ წინ დამყუდრებულს ბედნიერ ცხოვრებას მოელოდა. კარგა ხანს დარჩა მადამ სალისთან, ერთი ფინჯანი ყავაც დალია, მერე გამოეთხოვა, გაკოცნა თავისი შვილი, მადამ სალიცა და დაბრუნდა შინისაკენ სრულებით ბედნიერი.

თუმცა ესმას გარეგანი სახე გაბრძენებული და დაწყნარებული ჰქონდა, მაგრამ მისი შინაგანი არსება სულ სხვანაირათ წარმოებდა; იმდენი განუსაზღვრელი უსიამოვნო, უჯერი წადილი და გულისთქმანი დახვეოდნ თავზე, რომ სულ გზა დაეზნიათ. არ იცოდა, რა ექნა, რა გზა უნდა გაეკვლია მომავალ ცხოვრებისათვის; რაც უნდა წარმოედგინა, არაფერს არ ჰქონდა მის გონების თვალში ნამდვილი ღირსება და სიხალისე. «არ ღირს ცხოვრება», წამოიძახებდა თავისთვის ნაღვლიანათ. «რისთვის, რა არის ამ ქვეყანაში კარგი? არაფერი; მუდამ მტრობა, ერთმანეთის დაუნდობლობა! გულახდილიად ვერავისთან გილაპარაკნია, ვერავისთან გაგიმჟღავნებია შენი გულის წადილი. ასე გაგიგონია? ყველა შენ დაგცინის, უნდა შენი მარტივი გონების გულის პასუხი შეიტყოს და მერე უწყალოთ გაგქელოს. რა ღირსება აქვს ჩვენს სიცოცხლეს, როცა ერთი გულითადი მეგობარიც ვერ გიშოვნია! სწორეთ არ ღირს ცხოვრება იმ ნემსის ყურწის სიფართო მხიარულებისათვის, რომელიც ჩვენს მწუხარე ცხოვრებას გამოერევაო». ამისთანა ფიქრები აღედრა მას აქეთ, რაც გულში გადაიწყვეტა: «მე ჩემის შრომით და ხელსაქმით უნდა გავიტანო თავი და დედაჩემიცაო». მაგივრათ, ამ გადაწყვეტილების შემდეგ, უფრო გაუტკბა ესმას თავის დედის სიყვარული. დაუწყო დედას ალერსი და სიყვარული, ხშირათ გამოკითხავდა ხოლმე მის ვაისა და ვარამსა. მისთვის ერთად-ერთი სანუგეშო ესლა დარჩენილიყო ცხოვრებაში: მშობლის

პატივისცემა და იმის ბურჯათ ყოფნა. მაგრამ მისი ამისთანა მოქცევა დედას ძლიერ აჯავრებდა. იმას სიზმრათ გადაექცა ამ ბოლო დროს შვილის ასეთი ქალაჩუნობა. ცხოვრებაში კარგად არ ჰქონდა დაცდილი ამისთანა ამბავი. «განა შენიანის სიყვარულის მომატება მის მალე დაკარგვას ნიშნავსო!». ამიტომაც დაუხშირა ღმერთს ვედრება: თავის ლოცვებში მუდამ ასე ამბობდა: «ღმერთო, უბედურება ამაშორეო».

მეორე ძვირფასი და მუდამ გულიდან ამოუცილებელი არსება იყო სალომესთვის ბახვა ფულავა. მუდამ იცოდა თავის მეზობლებში და ნათესავებში იმაზე ლაპარაკი; ნამეტურ ესმას რომ ნახავდა, არ შეიძლებოდა, ბახვაზე არ ჩამოეგდო ლაპარაკი. «შვილო ესმა!- გახარებულის სახით მიმართა ერთხელ სალომემ, მაძამ სალისთან რომ იყო,- ბახვას მთელი ერთი თავადიშვილის ყოფა-ცხოვრება და მიწა-წყალი ჩაუგდია ხელში!.. თურმე მშვენიერად მოურთავს ეზო-გარემო! ისეთი ოდა გამოუჯგვიმავს, რომ არც ერთს დადიანს არ უდგასო მისთანა. ღმერთმა მისცეს.»- იმას ეგონა, ესმას ძალიან აამებდა ბახვას სიმდიდრით; მაგრამ ესმამ კიდევ უფრო მოიწყინა; მის გულს ყოველი სიტყვა ბახვას შეძენაზე და მის ახალ სიმდიდრეზე მდულარე წვეთებათ ეცემოდა. იმას ერჩია, ბახვას ტანმრთელობისა და მარჯვე ხელებს გარდა არაფერი ბადებოდა, მაშინ იქნებოდა ესმა ბედნიერი; მხოლოდ სამეგობროთ. ახლა რა! ბახვა მისთვის დაკარგულად ითვლებოდა. ყოველი მისი მომეტებული მანეთის ქონება ბახვას უზომოთ აშორებდა ესმას. ამის აზრით, არაფერი საერთო არ უნდა ყოფილიყო იმასა და მდიდარ ბახვას შორის. ის კი არა, ნატრობდა კიდევ, რომ ბახვას შეეწყვიტა დედა-მისთან სიარული. თუმცა ეს ასე იყო, მაგრამ მის თავს ბახვაზე ფიქრები მაინც არ სცილდებოდა. ეს იყო რაღაც განუკვლეველი სულის მტანჯავი შავი ფიქრები, რომელნიც ასე აცარიელებდენ და ამარტოვებდენ ესმას გულს და მის ცხოვრების შინაარსს.

XXIX

ღამის თეთრთმეტის ნახევარი იყო, როცა ფოთის მახლობლად მატარებელმა დასტვინა. ბახვას კანტორაში ჯერ კიდევ არ ეძინა მის ბიძაშვილს. მატარებლის ხმა რომ გაიგონა, უნებურად წამოიძახა: «იქნება ბახვა მოვიდაო!.. ძალიან დააგვიანდა, ამდენ ხანს ჯერ არ დაჰკვიანებია. ვინ იცის, რა უჭირს!.. თუ ამაღამაც არ მოვიდა, უსათუოდ უნდა მივაკითხო». ცოტა ხანს იქით დაიწყო ეტლებმა რიხინი. ერთი მათგანი უცბად გაჩერდა კანტორასთან და თან მოისმა ხმა: «ბოშო!.. ვინა ხარ შინ?- კარი გამიღე!» ბახვა თავის ბიძაშვილმა ნესტორამ ხმაზე იცნო. ახტა უცბათ, გაალო კანტორის კარი და უპასუხა: «მადლობა ღმერთს, ძლივს არ მოხვედი? ამაღამ კიდევ გიყურებდი და მერე მე თვითონ ვაპირებდი წამოსვლას შენ სამებრათ. ვინ იცის, ცუდი დროა, ეშმაკს თვალი არ უჩანს»..

ბახვა რაღაც გარეწრათ მოექცა თავის ბიძაშვილს, უთხრა, ხურჯინი შეატანინეო. თვითონ შევიდა კანტორაში, სუფრაზე დაუწყო რაღაცას ძებნა,- ეგონა- წიგნი იქნებოდა სალომესი, რომელიც შეუცხადებდა მას რაიმე უბედურებას. მაგრამ წიგნი ვერა ნახა-რა. ერთხელ კიდევ გადაავლო თვალი სუფრის გარშემო. მერე კი გაბედა თავის ბიძაშვილთან საუბარი.

- ნესტორა, როგორ ხართ?.. ფოთში რა ამბავია?
- კარგი. ჩვენი სიმინდი მოვიდა. ასე, ათ ნავამდის, სხვებიც მოდიან.
- შენ ეს მითხარი,- მოუთმენლად ეუბნებოდა ბახვა,- უბედურება ხომ არავის

შემთხვევია ფოთში, ან ხომ არავინ მომკვდარა. ან თუ სხვა შესანიშნავი რამე ამბავი ყოფილა ჩემ შემდეგ, მითხარი, ნურაფერს გამოტოვებ, ამოდენა ხანია, არ ვყოფილვარ. ჩემთვის ყოველივე საინტერესოა.

- რა გითხრა, რაც არ მომხდარა-რა?

ბახვას უნდოდა სალომეს ამბის კითხვა, მაგრამ რაღაც ახირებული რამ აბრკოლებდა: უნდოდა კითხვა და ვერც ეკითხა: ცალკე ცუდი ამბის გაგონების ემინოდა, ცალკე იმისი რიდი ჰქონდა, მე და მის ქალზე ეჭვი რამ არ ჰქონდეს ალებული და არ დამცინოსო.

ნესტორა კი თითქოს მიხვდა ნამდვილ მიზეზს და გაახსენა იერემიას დაჭრილობა: იფიქრა, ალბათ, ბახვას უნდა შეიტყოს, პოლიციაში და სასამართლოში იმისა და იერემიას ჩხუბზე საქმე ხომ არ არის დაწყებული და კითხის პასუხად მიუგო: «იერემიას გამო არასფერი ამბავი აღარ ისმის. ეშმაკსა და ქაჯს ჭრილობა რას უზამს! თურმე, მესამე დღეს სამსახურში წავიდა და, რომ ჰკითხეს, ჩხუბი რათ მოახდინეო, თურმე უარი სთქვა,- რომ დაგჭირესო?.. «არც დაუჭირვარ და ხელიც არავის უხლია ჩემთვისო»- იმის გამო არასფერი ამბავი აღარ ისმის, პოლიციასაც დავიწყებული აქვს».

სანამდის ამას ლაპარაკობდა მისი ბიძაშვილი, ბახვას საშინელი გულისძგერა მოსდიოდა, ეგონა, აი, აგერ იტყვის, იერემიამ ესმა მოიტაცაო და აი აგერ...

რაკი ამაზე ნესტორამ აღარა თქვა-რა, გული დაუამდა.- მადლობა ღმერთს, ყოველივე კარგად უნდა იყოსო,- იფიქრა გულში, შემდეგ ჰკითხა ფოთის ვაჭრობის ამბავი, სიმინდის მაზანდა და სხვა ამისთანები. მისმა ბიძაშვილმა ყოველივე დაწვრილებით უამბო. ამ ლაპარაკში შუალამე შემოეპარათ. ბოლოს მოისვენეს. მისმა ბიძაშვილმა ტკბილი ძილი გამართა, ხან-და-ხან ცხვირის ნესტოებით სტვირსაც უკრავდა. არ ეძინებოდა მხოლოდ ბახვას. იმ დამეს ბახვა სულ ესმაზე ფიქრობდა; სული მისდიოდა, სანამ სალომეს და ესმას ნახავდა; მის დღეში ამისთანა მოუთმენლობა მას არ შემთხვევია. სულ თვალწინ უდგა იერემიას აკვაცობა, მისი დამუქრება, მისი უზნეო გულის თქმანი, რომელიც ჟინის მოსაკლავად საკუთარ დასაც არ დაინდობდა. - ვინ იცის, იქნება, ამდამაც ჰქონდეს მას მოწყობილი საქმე ესმას მოსატაცებლათ! - ამისთანა ფიქრებით გაბოროტებულ ბახვას მხოლოდ მეორე მამლის ყივილზე მიეთვლიდა; სულ ძილში არ იყო, რაღაც ძილის ბურანი თავს დახვეოდა; გრძნობდა, მის გარშემო რაღაც ხდებოდა ოთახში, ან მისი ბიძაშვილი სად იწვა, ან როგორ ხვრინავდა; მაგრამ ამასთანავე თავიც ისე დამძიმებოდა, რომ ვერ გამორკვეულიყო, ძილში იყო, თუ ღვიძილში. ამ დროს წარმოუდგა, ვითომც იერემია თავის ამხანაგებით მიიპარება ღამის ბინდში სალომეს სადგომისკენ. აი, აგერ მიუახლოვდა სახლს. პატარა ოთხშუმიან ფანჯარაში სანთელი ანთია; ფარდა ჩამოშვებულია; ფარდას იქით ლანდი ინძრევა. ბახვამ ცხადად იცნო ამ ლანდზე ესმას წერწეტი ტანი. იერემია მივიდა ფანჯარასთან, ხელი დაუკაკუნა. ცოტა ხნის იქით გაიღო ფანჯარა. რას ხედავს ბახვას თვალები?! ესმა გადმოიხარა ფანჯრიდან, იერემიამ შემოხვია გულ მკერდზე ხელები, გადმოიყვანა და მოჰყავს ღამეში. ბახვა ხედავს ამას ყველაფერს, უნდა გამოეკიდოს, მაგრამ მუხლები ეკვეთება; რევოლვერი ამოიღო, შეაყენა ზედა ფეხზე, უნდა დააცემინოს, მაგრამ ჩახმახი არ ეცემა. რა ქნას?! ამაზე უფრო უბედური მდგომარეობა განა იქნება კიდევ? შენს თვალწინ შენი მოსისხლე მტერი გტაცებდეს საყვარელს, გატენილი დამბაჩა გქონდეს

ზედა ფეხზე შეყენებული, გინდოდეს გასროლა, მტრის მოკვლა, მაგრამ დამბაჩა არ ვარდებოდეს!.. მტერს კი შენი საყვარელი მიჰყავს, გშორდება. სასოწარკვეთილებისაგან გინდა დაიყვირო: მჰ!.. მჰ!.. ჰეი! მართლაც, ამ დროს ისეთი ამოიბლავლა ბახვამ სიზმარში, რომ თვითონაც გაიღვიძა და ბიძაშვილიც გააღვიძა. რომელიც წამოვარდა ზეზე გაფოცებული და შესძახა: «ბახვა, შენ ხომ არ დაგიყვირიაო?!» ბახვამ დარცხვენილი ხმით უპასუხა:

- კი, მგონია, მე დავიყვირე!.. ეს ოხერი სისხლი მომაწვა ყელში; კინალამ დამახრჩო. მაჯლაჯუნას რომ იტყვიან, სწორეთ ეს უნდა ყოფილიყო,- ნესტორა გადაბრუნდა და ერთი წამიც არ გასულა, ისევ ხვრინი ამოუშვა. ბახვა კი ადგა, თითქოს დასარწმუნებლად, ის შავი სიზმარი მართალი იყო თუ არაო. გავიდა გარეთ. ალიონი მოტანებული იყო. აღმოსავლეთისკენ დილის ვარსკვლავი სასიამოვნოთ გამოკიაფობდა; მამლები მესამეჯერ ყიოდენ; შორს ზღვის ქოთვა ოდნათ ისმოდა. კანდელის წითელ-ყვითელი სინათლე ზოლ-ზოლად იბნეოდა რიონში და მრავალნაირათ პრიალებდა.- რა კარგი ტკბილი ღამეა, ღმერთო! შენს მოწყალებას კაცი არა ღირსა?- ამ სიტყვით პირჯვარი დაიწერა ბახვამ და შებრუნდა ისევ ოთახში. მტკიცეთ გადასწყვიტა: «ხვალ დილით ადრიანათ უსათუოდ ვნახავ სალომეს, გამოვუცხადებ ჩემ გულის წადილს და ნიშნსაც გადავსცემო. მე თუ ასე არ მოვიქცევი, ფიქრები დამაბნევს, მეტი მოთმინების თავი აღარა მაქვს. ვინ იცის, კაცს მტერი არ მოეშლება. ამდენ ყოყმანში შეიძლება უბედურებამ წინ მიმასწროს. გადაწყვეტილია, ხვალ უნდა დავნიშნო ჩემი ესმა». ამ ფიქრების შემდეგ უცებ ჩაეძინა და, სანამ მზემ კარგად არ მოიარა, აღარ გამოღვიძებია; მისი ბიძაშვილი კი დიდი ხანია ფეხზე იყო და საქმობდა.

XXX

ბახვას ნახვამ წარმოუდგენელი სიხარული გამოიწვია სალომესი. ის მეტის სიხარულისაგან ხელებს იცემდა გულში: «დედა, ნანაია, შენ შემოგვევლოს სალომეს თავი! მე სასოებაც დამეკარგა, ვაი თუ ველარც ვნახო-მეთქი. ხომ მშვიდობით ბრძანდებით, ხომ კარგად მოიარეთ?.. ნანაია, ნანაია, რა მხიარული დღე გამითენდა!..» ერთი სიტყვით, სალომე სიხარულათ გადაიქცა და თვითონაც არ იცოდა, რას შვრებოდა, ხან ტაშს უკრავდა, ხან ხითხითებდა, ხან მარჯვენა ხელს თავზე ავლებდა, ვითომც იმის ნიშნათ, რომ შენი ჭირი წამილიაო. როდესაც ამ პირველმა წამმა მათის შეხვედრისამ განვლო, ბახვა დაჯდა ტახტზე; სალომე მაინც ფეხზე იდგა მის წინ და ჭყარტალობდა.

- ესმა რასა იქს?.. კიდევ მადამ სალისთან მუშაობს?- ჰკითხა ბახვამ.

- დედა, ნანაია, ჩემი ესმა ახლა ქალი შეიქნა, ქალი!

- როგორ თუ ქალი!- შეკრთომით გაიოცა ბახვამ.

- ქალი, აბა, ქალი!- გაუმეორა სალომემ.- ის ახლა მადამ სალის ამხანაგია. იმათ სამკერვალო ერთათ აქვთ. სახლიც ერთათ გვინდა დავიჭიროთ. მადამ სალიმ ესმა, როგორც საკუთარი შვილი, ისე შეიყვარა. ესმა ივლის ზომების ასაღებათ; შინ ვინც მოვა, იმათგანაც ესმა მიიღებს საკერავებს, და რაც შემოუვათ, ერთათ გაიყოფენ. პირველად ესმამ მისცა მადამ სალის ამის აზრი, და ისიც დათანხმდა. რომ ნახო, ველარ იცნობ ჩემს გოგონას, იმისთანა კარგი ქალი დადგა ამ ორ-სამ კვირაში. სულ გამოიცვალა, დაბრძენდა! დედაო, მეუბნება, მე შენ აღარაფერს გაგაკეთებინებ, შენ ქალბატონათ უნდა

მყავდეთ, მისი ჭირიმე, სულ ჩემ სიამოვნებაზე ცდილობს... მე აწი რაღა მიჭირს, ბახვა! ბედნიერი ვარ, ბედნიერი!- ბახვამ ცხვირი ჩამოუშვა, თითოეული სალომეს სიტყვა ეკლათ ესობოდა გულზე. სრულებითაც არ მოსწონდა ესმას შეამხანაგება მადამ სალისთან.- რა კერვა, რის კერვა. ვინღაც გადმოთრეული ბებრუცუნა ფრანგის ქალი აგდია, სად მისი ამხანაგობა, სად ესმა? მე ჩემს ესმას დილის სიო არ მინდა მივაკარო და შუადღის სიცხე; თავადიშვილის ოჯახში მინდა ის გავადედოფლო და ეს დედა-მისი რას როშავს! სულ გამოტვინებულა უბედური. უნდა ნემსითა და ლიანდაგებით ხელები დაუჩხვლიტოს, თვალეში სინათლე უდროოდ გამოუშრიტოს!

- რას მოგეწყინა, ბახვა? განა არ გიხარია, ჩემმა გოგონამ რომ ამისთანა კარგი საქმე იშოვნა? თვითონაც ქალბატონურად იცხოვრებს, ფულსაც შეიძენს!..

- რას მელაპარაკები, სალომე? მაგას შენგან არ მოველოდი; სადაური ქალბატონი, კერვით უდროვოდ წელი უნდა მოიწყვიტოს, ხელები ნემსებით დაიჩხვლიტოს, თითებზე ბებრები გაუჩნდეს, უდროვოდ თვალეების სინათლე დაიშრიტოს.. რას მეუბნები, ადამიანო? დედა ხარ: მიკვირს, როგორ არ გეცოდება შვილი! რად გინდა, ის უბედური უდროვოდ საფლავში რომ ჩასდო! დღეს რაღაც ორი კაკალი მუშტარი უშოვნია მადამ სალის და, გგონია, ხვალაც ეყოლებათ. ორ წელს იქით შიმშილით მოკვდებით თქვენც და მადამ სალიც!

- რატომ, გენაცვალე, ბახვა! ჩვენ შრომის შვილები ვართ, შრომით უნდა დავრჩეთ. ღმერთი მოწყალეა, კარგ მკერვალ ქალს მუშაობა და მუშტარი არ გამოეღევა, ნამეტურ ხელსაწყო სამკერვალო მაშინებიც თუ აქვს გაწყობილი; მოდების ანგარიშები და მოხდენით გამოწყობა თუ იცის, მისი საქმე გაწყაზრებულია; ჩემი ქალი ამაში ძალიან დახელოვნებულია.

- კარგი, სალომე, თავი დამანებე, თუ ღმერთი გწამს, მაგეებს ნუ გამაგონებ.

- მაშ რა?- გაკვირვებით ჰკითხა ბახვას სალომემ და სახეზე დაამტერა თვალეები.

- რა და ესმა ჩემი უნდა იყოს.

- როგორ თუ შენი?- კიდევ უფრო განცვიფრებით გააღო თვალეები.

- მე უნდა შევირთო შენი ქალი.

ამ სიტყვებზე უეცრად ღაპა-ღუპით წამოუვიდა სალომეს ცრემლები თვალეებიდან. იმან შემოხვია ორივე ხელი ბახვას კისერზე, მიეკრა თავით გულზე და ტირილით ეუბნებოდა: «შენ შემოგვევლოს, ბახვა, ჩემი სიცოცხლე! ესმა, ერთი უბრალო მჭედლის და ისიც სალდათის გოგო, შენი ღირსი როგორ გახდება? არა, არა, მაგას ნუ იზამ, შენისთანა კარგ ბიჭს, შენოდენი ქონებით, თავადიშვილი არ დაგიჭერს ქალს. ჩვენ ისე გვიყურე, როგორ ობლებსა და ტიალ-ობრებს! შენს მფარველობას ნუ მოგვაკლებ, ჩვენ მეტი არა გვინდა-რა. ჩემი ესმა შენი საკადრისი არ არის და ნურც გინდა: ავია, თავისნება გოგოა, ის შენი სასიამოვნო არ იქნება».

- ეს ჩემი საქმეა, მე უესმით ცხოვრება არ შემიძლია; თავს მოვიკლავ, ის თუ არ შევირთე.

ამისთანა პასუხზე სალომემ ველარა უთხრა-რა, მხოლოდ ცრემლებით

იხრჩობოდა. მაგრამ ეს არ იყო მწუხარების ცრემლი. ეს იყო ისეთი ნეტარი მდგომარეობა სალომესათვის, რომ, თუ არ ტირილით, სხვით ვერაფრით გამოსთქვამდა.

- კარგი, თავი დაანებე მაგ ტირილს!- უთხრა ბახვამ და მისი ხელები მოიშორა.- ახლა საქმეზე ვილაპარაკოთ. აი, ეს ნიშნები მიეცი ესმას ჩემ მაგივრად.- მან განიერ ჯიბიდან ამოიღო ერთი მოზრდილი კოლოფი, გააღო და ამოიღო ერთი სამაჯური, იაგუნდებით მოწყობილი, ერთი ოქროს საათი, ბრილიანტებით მორთული, და ერთი გულის ქინძისთავი, რომელსაც თხილის სისხო ზურმუხტი ჰქონდა ჩასმული.

ეს ძვირფასი ნივთები ბახვას დიდი ხანია გირაოში დარჩენოდა ერთის პოლკოვნიკისაგან, რომელიც წვრილი ცოლ-შვილის პატრონი ყოფილიყო, სამსახურიდან დაეთხოვნათ, რუსეთს მინავალიყო და, წასასვლელი ფული რომ შემოკლებოდა, ბახვასთან მისულიყო და გირაოთ მიეცა ეს ნივთები. ამ სამ ნივთში ბახვას ესესხებია მისთვის ოცდაათი თუმანი, თუმცა თითოეული ნივთი ღირდა იმ ფასათ.

- რა ვქნა, არ ვიცი: როგორ ვუთხრა ეს ამბავი ესმას!- იმეორებდა სალომე.- საშინელი თავისნება გოგოა. რაკი მაღამ სალის შეუამხანაგდა, გათხოვებას ვეღარ გაუმხელს კაცი.

ბახვას ესმოდა ეს სიტყვები, მაგრამ ყურადღება არ მიაქცია, რადგან ამას სულ სხვანაირათ ჰქონდა წარმოდგენილი ესმას გულის პასუხი. იმას არ დავიწყებოდა პირველ მაისს მისი მწვავე და გულის გასაგმირი თვალების ჭვიტინი. იმ დღის შემდეგ ბახვა ცხადად დარწმუნებული იყო, რომ ესმას გული მას ეკუთვნოდა, მას აქეთ კი ისეთი არა მომხდარა-რა მისი აზრით ესმას ცხოვრებაში, რომ ცოტაოდნად მაინც შერყეულიყო ბახვას რწმენა.

- სალომე, გთხოვ ახლავე წახვიდე მაღამ სალისთან. ესმას აცნობე ჩემი მოსვლა. ამ საღამოს შენთან მოიყვანე, ნიშნები ჩემს მოსვლამდის არ გადასცე, ნურც რასმე გაუმხელ. საღამოს მეც მოვალ და ერთად მოვილაპარაკოთ. ჩემი ახალი სახლ-კარი მზადა მაქვს. რადგან ბევრი საქმე მაქვს, ბარემაც მეჩქარება- ჯვარი დავიწერო და შინ დაგაბინაოთ. მე იქ უთქვენობით ბევრი საქმე მიხდება.

- კარგი, ჩემო ცხოვრებავ, ჩემო მოუფიქრებლად ნახულო შვილო; როგორც შენ მიბრძანებ, ისე ვიქ ყველაფერს.

- მშვიდობით, ნანა!

- ღმერთმა მშვიდობა ნუ მოგაკლოს, ჩემო ნანაია!..

ამის შემდეგ ერთი საათიც ვეღარ მოვიდა სალომე თავის გონზე.

ეს უცებ ბედნიერება იმას სიზმარი ეგონა. მაღამ სალის შეამხანაგება ამ მოულოდნელს ბედნიერებასთან ისე დაიჩრდილა მის გონებაში, რომ კიდეც რცხვენოდა, ასე როგორ ააცერცეტა ორი გრომის შოვნის იმედმა, რომ, მართლაც, ვიღაც უგვარო და უფესვო დედაკაცთან უნდოდა შეამხანაგება და მისი ალაღბედზე ცხოვრების გაზიარება, «დაიკარგოს იქით,- წამოიძახა გულგახეთქით სალომემ,- ახლავე გავიქცევი და მოვიყვან ჩემს გოგოცუნას, ჩემს ქენქრეჯას. მე იმისთვის უკეთესი ბედი მაქვს ნახული. ახლა კი მჯერა, ზღაპარში რომ არის ნათქვამი: «ბედი მომეცი და თუნდ

სანეხველაზე დამსვიო!» ბედია ყოველიფერი, ბედი! ღმერთო, არ ღირსვარ შენს მოწყალებას». ამ სიტყვების შემდეგ, სალომემ სამჯერ გამოისახა პირჯვარი, აიღო ნივთებიანი ყუთი, ჩაკეტა თავის ზანდუკში, მოისხა შალი, ბიჭი შინ დასტოვა სამზარეულოში საჭმელების ყურის საგდებათ და თვითონ მოკურცხლა მაღამ სალისაკენ.

შედგა თუ არა ფეხი სალომემ მაღამ სალის სამკერვალოში, წინ მოეგება ესმა მხიარული სახით, რომელსაც, ის იყო მომრიგებელი მოსამართლის ცოლისათვის ტუნკიანი კაბა გამოეჭრა და შეკერვას ერთ თუმნათ გარიგებოდა.- ნანაია!.. სად ყოფილხარ?.. რა მიამა შენი მოსვლა? უნდა გითხრა, როგორ გავიცანი მომრიგებელი მოსამართლის ცოლი. რა კარგი ქალია, რომ იცოდე! შევედი თუ არა, მიმიღო. ისე მიმიღო, როგორც ერთი ვინმე პატივსაცემი ჩინოვნიკის ქალი. დამსვა დივანზე. გამომკითხა ჩემი ვინაობა, ყავა დამალევინა, მითხრა, რაკი შენ ამხანაგი გამხდარხარ მაღამ სალის, ძალიან ბევრს მუშტარს გიშოვნო. ოღონდ ეცადე, კარგად გამიწყვე ჩემი ტუნკიანი კაბაო. მეც დავპირდი, მეგონა, შვიდი მანეთის მეტს არ მომცემდა, ასე მქონდა დაბარებული მაღამ სალისაგან, მეტს ნუ გამოართმევო; მაგრამ მან პირიქით თუმანი დამინიშნა, თუ კარგათ გამიწყობო. ისეთნაირად გავუწყობ ამ კაბას, ნანაია, რომ როგორც ჩამოსხმული, ისე დაადგეს ტანზე.

სალომეს სრულებითაც არ ეპიტნავებოდა თავის ქალის ლაპარაკი. ის მოუთმენლად ელოდა, როდის გაათავებდა ესმა კაბაზე ლაპარაკს. ბოლოს აჩქარებით უთხრა: «იცი, შვილო, ბახვა მოვიდა! შენი ნახვა სურს. ამ საათში თავი დაანებე ყოველისფერს და წამოდი». ამ ამბის გაგონებაზე ესმას ფერმა გადაჰკრა. ცოტა შეჩერდა. მერე თქვა: «ნანაია, მაღამ სალი შინ არ არის, ვის უნდა დავუგდო სამკერვალო? ასე დამიბარა, ფოშტაში მივალ, წიგნებს მოვიკითხავ, იქნება ცოტა შემავიანდესო. შენ ყური უგდე აქაურობასო».

- არა, შვილო, აჰ, რომ არ წამოხვიდე, არ იქნება. ბახვას შენი ნახვა ძალიან სურს, ძალიან. როგორც მოვიდა, მაშინვე შენ გიკითხა... მე ვუთხარი შენი შეამხანაგება მაღამ სალისთან, იმან თავი მოიკლა.

- რატომ, იმას რა დარდი აქვს?- გაკვირვებით ჰკითხა ესმამ.

- ალბათ რომ დარდი აქვს და ბევრსაც ფიქრობს შენზე.

ესმამ არა უთხრა-რა, გაჩუმდა, ცოტა არ იყოს, დედას პირი მოარიდა.

- შვილო, ჩქარა წამოდი, მეჩქარება, სახლი ბიჭის ამარა დამიტოვებია.

- უმადამ სალოთ ამ სახლს ვერ დავტოვებ. წადი ნანაია, მერე მოვალ.

- არა, არა, ახლავე უნდა წამოხვიდე.

- ახლა ვერ წამოვალ, საქმე მაქვს. ამ ახალ მობარებულ საკაბეს რამდენიმე განი უნდა გავუცუდო მაშინით. ძალიან საჩქაროა, ზეგისთვის უნდა მოვასწრო. წადი, ნანაია, სანამდის მაღამ სალი მოვიდოდეს, ამ საქმესაც მოვრჩები და მერე წამოვალ.

- არა, შვილო, მე შენ აქ ვერ დავტოვებ. ერთი რამ შენი გასახარებელი ამბავი მაქვს გადმოსაცემი, მაგრამ სანამდის შინ არ წამოხვალ, ვერ გეტყვი.

ესმას გულმა რაღაც ახირებულად დაუწყო ტოკვა, ძალიან უნდოდა შეეტყო, რა ჰქონდა დედას მისთვის ამისთანა სასიხარულო რამ გადმოსაცემი. მაგრამ თავი შეიმაგრა, არც კი ჰკითხა.

სალომე, ცოტა არ იყოს, ესმას ამისთანა მოქცევამ შეაფიქრა; ვაი, თუ იუაროს ბახვას ნიშნობაო. შეფიქრდა, თითქოს იგონებდა სხვა რამ საშუალებას, რომლითაც შეეძლო გაოჩნებული შვილი თავის ნებაზე დაეყოლიებინა.

დადგა დედასა და შვილს შორის მძიმე სიჩუმე. შვილი ვერ ბედავდა დედისთვის ეკითხა, რა იყო ამისთანა მისი გასახარებელი ამბავი, და თავიდანაც არ სცილდებოდა კითხვის აზრი. დედასაც არ უნდოდა დაეჩინებინა შვილისთვის შინ წაყოლა, რადგან გამოცდილი ყავდა შვილი ურჩობაში. იცოდა მისი ხასიათი, რაკი ერთხელ რაზედმე უარს იტყოდა, მერე, რაც უფრო ჩააცვივდებოდა კაცი, ის უფრო გაკერპდებოდა და თავისას არ დაიშლიდა. ამ სიჩუმეში რომ იყვნენ დედა და შვილი, უცებ შემოაღო კარი მადამ სალიმ. სიყვარულით მიესალმა სალომეს და ხელი ჩამოართვა. მერე ესმა გადაკოცნა და ჰკითხა მომრიგებელი მოსამართლის ცოლის კაბის ამბავი. ესმამ უამბო ყველაფერი; მადამ სალის ძალიან იამა პირველი ნაბიჯი თავის ამხანაგისა, ასე კარგად გადადგმული. სალომემ აღარ აცალა იმათ ლაპარაკი, სთხოვა მადამ სალის ნება მიეცა ესმასთვის, იმ დღეს შინ წაყოლოდა. ესმამ თავი ჩაჰკიდა და არაფერი უპასუხა. მადამ სალიმ უთხრა, თუ გინდა წადი შვილოვო.

- ეს კაბა ზეგ უნდა მოვასწრო და, დღეს თუ კაბის განები სულ არ შევცუდე მაშინაზე, როგორ მოვასწრებ?

- არაფერია, შვილო,- უთხრა მადამ სალიმ ფრანგულად.- მაგეებს მე გავათავებ დღეს, შენ წადი, დედა რაკი გთხოვს.

- დიახ, ვთხოვ. ძალიან საჭირო საქმეცა მაქვს, მადამ. დიდ მადლობას შემოგწირავთ, თუ გამოუშვებთ. უმაგისოთ არ შემძლია შინ დავბრუნდე.

- წადი, შვილო, წადი!

ესმა ადგა და მოემზადა წასასვლელად.

სალომე მხიარულად გამოეთხოვა მადამ სალის და ბევრი ბოდიშებიც უთხრა; ამასთანავე ისიც გამოუცხადა, რომ მისი ქალი ხვალ დილამდის ვერ დაბრუნდებოდა.

- კარგი, ძალიან კარგი,- ღიმილით უთხრა გულკეთილმა ფრანგის ქალმა და შეიკეტა კარები.

ესმა მიდიოდა დედასთან შინ და მის გახარებულ საუბარს სრულებით არ აქცევდა ყურადღებას, ან თუ აქცევდა, გარეწრად. ხანდახან იმის კითხვაზე პირდაპირ პასუხსაც ვერ ეუბნებოდა. მისი გონება შეცვალა თავის ახალ გამოწყობილმა საქმემ. ის წარმოიდგენდა, თუ ზეგ რანაირი გულმხიარული სიამაყით წავიდოდა მომრიგებელი მოსამართლის ცოლთან, ჩააცმევდა თავის ხელით გაწყობილ კაბას. მომრიგებელი მოსამართლის ცოლიც სიხარულით აჰყარტალდებოდა, როცა მშვენიერად გაწყობილ კაბას ტანზე მოირგებდა. დაუწყებდა ესმას ქებას; ათ მანეთს გარდა ერთ მანეთსაც საკუთრად აჩუქებდა; მერე გავარდებოდა ქ. ფოთში ესმას სახელი, როგორც მშვენიერი მკერვალისა; ყველა ამასთან და მადამ სალისთან მოიტანენ საკერავეებს; ის კი არა,

გურიისა და სამეგრელოს თავადიშვილის ქალებიც ქუთაისის მაგივრად ფოთს გამოგზავნიდენ ესმას სახელზე საკაბეებს შესაკერავად. ამ სახით მაძამ სალი და ესმა მალე გამდიდრდებოდენ; თავის საკუთარ სახლებს იყიდდენ ფოთში; მერე როგორც მაძამ სალი ეუბნებოდა ხოლმე ესმას, საფრანგეთში წავიდოდენ, პარიზს ნახავდენ, იქ ადგილობრივ საუკეთესო ტანისამოსის მკერვალებს და დიდი მაღაზიების პატრონებს გაიცნობდენ, შეისწავლიდენ უფრო დახელოვნებით მოდებს; მერე, როგორც მაძამ სალი ეუბნებოდა, ქალაქს გადავიდოდენ ტანისამოსის მაღაზიისა და დიდის სამკერვალოს გასამართავად. აქ კი ისინი იცხოვრებდენ დიდკაცურათ. ამას რომ იდგენდა თვალში ესმა, რასაკვირველია, დედა-მისიც სულ სახეში ჰყავდა. იმას თუ რითმე ასიამოვნებდა ეს დიდებული ფანტაზია, მხოლოდ იმით, რომ ამ წარმატებით დედა-მისი სალომე იქნებოდა გაბედნიერებული.

ეს იყო ესმას უმანკო გულისათვის უმაღლესი ჯილდო ამ ქვეყნათ, მაგრამ რა!.. ვაი, თუ ყველა ეს მომავალი ბედნიერება ერთმა უზნეო და თავისებურმა სიანჩხლემ სულ ცეცხლში ჩასწვას. ვინ იცის, იქნებ მომრიგებელი მოსამართლის ცოლს მისი გაწყობილი კაბა სულ არ მოეწონოს, ყველაფერი დაუწუნოს, კაბა თავში ახლოს ესმას, აღარც ფული მისცეს და ცხვირის წინაც კარი წამოუკეტოს. მაშინ რაღაფერათ მიბრუნდება მაძამ სალისთან! ისიც, რასაკვირველია, აღარ ინდომებს მის შეამხანაგებას. ესმა ისევ უნდა დაბრუნდეს თავის დედის სახლში და, ვინ იცის, ვისმე იერემიასთანა ავაზაკის მსხვერპლი გახდეს და თავის დედასავით დაჩაგრული შეიქნეს ცხოვრებაში. ამ შავ ფიქრებში გამოერეოდა ბრწყინვალე სახე ბახვასი შორს, თითქოს მფარველ ანგელოზათ, იერემიასთანა ავი კაცების ხელიდან დასახსნელათ, ის გაჰყვა პირველ მაისის შემთხვევის სურათებს, თავის საკუთარი გულის აფეთქების ამბავს და ამ დროს თავი გაიქნია, თითქოს ცუდი ფიქრების მოსაშორებლათ; გულში კი ასე ფიქრობდა: «ვინ მე, ვინ ბახვა, მდიდარი გაკეთებული, პირველი ფოთის ვაჭარი! არა, მე არა... ან მაძამ სალისთან უნდა შევამხანაგდე, ან თავს მოვიკლავ. მე გათხოვება არ მინდა, მე ჩემი ხელით უნდა დავრჩე და ვარჩინო საწყალი ჩემი დედა... ეჰ, რა იქნებოდა ბახვა რომ ერთი შეუძლო, სალი, იმისთანა მარჯვე ყოფილიყო, როგორც ახლა არის, მაგრამ ღარიბი. მე მაშინ იმას გავუწევდი უღელს; მე და ის, მართლაც, მაშინ შევიყვარებდით ერთმანეთს. ახლა კი ბახვა, იქნება ისე მიყურებდეს, როგორც იერემია, თავის ჟინის მოსაკვლელათ. არა, ღმერთმა დამიფაროს მაგისთანა უგულო კაცებისაგან, არა, მე არა!.. ჩემ ნანაიასთან მირჩევნია...» ამისთანა ფიქრებით შეცული ესმა მხოლოდ მაშინ გამოერკვა, როცა სახლში შევიდა. სალომემ კი პირდაპირ სამზარეულოს მიმართა ბიჭის სანახავად, უნდოდა შეეტყო, პატარა ბიჭს ხომ არა წაუხდენია-რა, ან არ დაუწვავს, და ან არ დაუქცევიაო.

ესმამ მოსასხამი და ქოლგა თავის კრაოტზე დადვა, შლიაპა პატარა სასამკაულო სუფრაზე, თვითონ კრაოტზე ჩამოჯდა ჩაფიქრებული. ფიქრებისაგან მიბნედილი მისი მაცვლის თვალები გამოშტერებულივით გაიცქირებოდენ პაწაწა ფანჯრისკენ, შორს-შორს ვინ იცის, ვის უყურებდენ, ან რა სურათი ეხატებოდათ!

- ესმა, ჩემო ქენქრეჯავ, მოდი, სადილი ვჭამოთ!

- ნანაია, ძალიან დავიღალე და კიდევ მომშივდა; დღეს ბევრი ვიარე, სანამდის შენ მოხვიდოდი. მომრიგებელი მოსამართლის ცოლის სახლი შორს არის, ბუხტის მახლობლათ,- სთქვა ესმამ ზანტად და აიღო სულგუნის ნაჭერი.

- ჰა, ჩემო გოგუცუნა, კიდევ სულგუნის ნაჭერი, გაახვიე ღომში. მე რომ ვიცოდი შენი მოსვლა, კარგი ახალი წიწილი შეგიწვი, ბროწეულგადასხმული, ღომი გავაკეთე; ჭამე, ჩემო გოგონა. მე რომ ამბები ვიცი, შენს ბედს ძალი არ დაჰყევს, ყორანიც არ დასძახებს.

- ნანაია, თქვი რა ბედია, ან რა სასიხარულო ამბავი გაქვს ჩემთვის?

- არა, ჩემო ქენქრეჯო! მაგრე ადვილად ვერ გადმოგცემ, თუ დამპირდები კარგ საჩუქარს და მუდამ ჩემი მორჩილი იქნები, არაფერში აღარ მიწინააღმდეგებ, რასაც გეტყვი, ყველაფერს თუ დამიჯერებ?..

- როდის არ დაგიჯერე, ჭკვიანი რამე თუ გირჩევია?- მხიარულად უპასუხა ესმამ.

- ჭამე, შვილო, სადილი, მოესწრები, ღმერთმა მოგასწროს ყველაფერი ბედნიერება, ჩემო ერთად-ერთო სიცოცხლევ და სიტკბოებავ. ნასადილევს გეტყვი და გიჩვენებ ყველაფერს.

ესმამ აზრი ვერაფერზე აიღო, რა უნდა ყოფილიყო. მხოლოდ ფიქრობდა, იქნება ბახვამ რამე მოუტანა საჩუქრად დედას და მეცაო, როგორც უწინ იცოდა ხოლმე.

სადილი რომ გაათავეს, სალომემ დაუძახა თავის პატარა ბიჭს, რომ ალაგებაზე მოხმარებოდა. ყოველივე უცებ ჩაზიდა სამზარეულოში. სუფრა კუთხეში მიდგა, ბიჭს იატაკი ჩამოახვეტინა, მერე ჩაიყვანა სამზარეულოში. საჭმელი მისცა, დაუბარა, ნასადილევს ჭურჭლები დაერეცხა, თვითონ შემოვიდა შინ, კარები მიკეტა და ესმას დაუძახა:

- ესმა, ახლა კი უნდა განახო სანახავები.- გააღო ზანდუკი, ამოიღო ნივთებიანი ყუთი და შეიტანა ესმას ოთახში. ესმა მივარდა ყუთს, ახადა თავი და გაიოცა.

- უი, ნანაია!.. ეს რა ამბავია! ეს რა ძვირფასი ნივთებია!.. დედაია, დედაია, დედაია!- დაუკრა ესმამ ტაში გაოცებით.

- ვინ მოგცა ეს ქვეყნის სიმდიდრე, ვინ? ჰა, მითხარი! ეს რა ამბავია?..- სალომე იდგა და მხიარულად დაყურებდა შვილის სიხარულს.

ესმამ ამოიღო ოქროს სამაჯე, იაგუნდებით მორთული, ხელზე გაიკეთა და გაუწოდა დედას ხელი, თითქოს ახარებდესო; მერე ბრილიანტის საათი ამოიღო, ახადა თავი, ყურზე მიიდგა, მერე მისი ოქროს ჯაჭვი გადაიცვა თავზე. ზურმუხტის ქინძისთავი კი გულზე დაიბნია.

- მითხარ, ნანაია, რითია ახლა ვინმე დადიანის ქალი ჩემზე უკეთესი?

სალომემ გადაიხარხარა.

- ნეტაი ჩემი იყოს ესენი!- სთქვა ესმამ, ჩაიხედა სარკეში და მერე მიუბრუნდა დედას, თითქოს ნივთებს ახარებდესო.

სალომემ ჩაიკრა გულში თავისი ქალი, დაკოცნა და ეუბნებოდა- «შენია, შვილო, შენი!.. აბა, არ იცი, რომ შენია!»

- როგორ, დედა?- ჰკითხა გაკვირვებით ესმამ.

- ესენი შენი ნიშანია; ბახვამ მოგიტანა და შენი თავიც მთხოვა.

- «უიმე, ნანია, რა მესმის! უწინამც სიკვდილი შენს ესმას!»- უცებ წაიძრო სამაჯური, მოიხსნა საათი, ამოიღო მკერდზე მიბნეული გულის ქინძისთავი, საჩქაროთ ჩაყარა ისევ ყუთში, თითქოს მოწამლული ყოფილიყოს, მიჯდა კუთხეში და იძახოდა:- «არა... მე... არა! ახლავე მიუბრუნე, ნანანია, ბახვას. მე არ მინდა!»

- რას მელაპარაკები, ქალო! გაგიჟდი? ბედი ღმერთმა მოგცა და შენ უარზე დგახარ?... ჯერ შენი ხელით გამომჭერი ყელი და მერე მითხარი მაგისტანები!

- არა... არა... ახლავე მიუბრუნე, თორემ მე გავიქცევი მაძამ სალისთან.- სალომემ იცოდა თავისი ქალის ხასიათი: რაც უფრო დაუჟინებდა კაცი, უფრო გაკერპდებოდა, მეტი ღონე არ ჰქონდა, ფერება დაუწყო.

- შვილო, ძალას მართლა ვინ დაგატანს! არ გინდა, ნუ გინდა! მაგით ბახვას თავის ბედი არ დაეკარგება. ბრალი ჩვენი, რომ ღვთისანაზრად უნდა ვიწოწილოთ ბოლოს ვინ იცის, ან შენ რა დაგემართება, ან მე.- ამას რომ ლაპარაკობდა, თვალეზე ხელი მიიფარა სალომემ და ლაპალუპით გადმოყარა ცრემლები.

ესმა ადგა და თავის ოთახში შეიკეტა კარები.

წარმოიდგინა ის წამი, პირველ მაისს შინ რომ დაბრუნდა და უგულოთ გამოეთხოვა ბახვა, მერე შეპირდა და იმ ღამეს აღარ მოვიდა, მერე მთელ ორ კვირას სად იყო და სად არა, კაცს მისი ამბავი აღარ შეუტყვია. განა შეიძლება, კაცი გრძნობდე, რომ ვისმე უყვარდე, ნამეტურ იმისთანა ქალს, რომელიც შენს საუკუნო მეგობრად გინდოდეს გახადო, და ასე გულცივად მოექცე, როგორც ის ჩვენ იმ დღეს მოგვექცა?... განა ეს, ამისთანა შემთხვევა, შესაძლებელია? რამდენი არ ეხვეწა იმ ღამეს დედა-ჩემი, დარჩიო, ქუდიც კი დაუჭირა, მაგრამ იმან ყურადღებაც არ მიაქცია მის ხვეწნას. მერე მე შევხედე... ნეტავი არ შემეხედა და მიწა გამსკდომოდა! ისე გავუტიფრდი, ხელიც არ მივეცი, როცა ეპირებოდა წასვლას. ის მიმიხვდა და შემომხედა დაცინვით. მიმიხვდა, რომ მინდოდა მისი დარჩენა. მერე რა ჰქნა? ისე მომექცა, როგორც ურცხვ დედაკაცს ექცევიან. მისი ცივი გული, მისი დამცინავი პირისახე ამას მეუბნებოდა: მე ახლა შენი დრო არა მაქვს, მე ჩემს ამფსონებში მიმეჩქარებაო... მერე იყოს, როცა სურვილი მომივა, მაშინ მოვალ და მაშინაც მიმიღებ, მაშინაც მზად დამხვდებითო. ალბათ გულში ამბობდა: «თაფლი იყოს, ბუზი იერუსალიმიდან მოვაო.» აი, ასე გარყვნილი და უგულო არიან კაცები! ბახვა გრძნობს, რომ ფულიანი, შეძლებული კაცია, გრძნობს, რომ ჩვენისთანა ღარიბის ქვრივ-ოხრის შვილებს ფულით, საჩუქრებით იყიდის და რა ენაღვლება, რა დარდი აქვს ჩვენი?... როცა იმათ სურთ, ჩვენც მაშინ ვიქნებით იმათი. აი, ამიტომაც, იმას არც კი უკითხავს ჩემთვის არაფერი. დედა-ჩემისათვის დაუტოვებია ნივთები და კიდევ გადაუწყვეტია, რომ ჩემს გულს ამ ნივთებით იყიდის. უწინამც სიკვდილი ესმას, სანამდის ბახვას ეგ არ ვაფიქრებინო. როცა ჩემთან ითამაშა, როცა საზიზღარი იერემია შემოგვერია და, როგორც უნამუსო დედაკაცს, ისე წამატანა წელში ხელი... საროსკიპოში რომ დედაკაცებზე წაიკიდებიან მთვრალი კაცები, ისე წაიკიდენ ჩემზე. მერე მეც ისე უტიფრად მოვიქეცი, რომ ბახვას მარტო გამოვყევი შინ. რასაკვირველია, ამას შემდეგ ის ჩემზე გლახა აზრს შეადგენდა. იქნება ისიც იფიქრა, რომ იერემია ჩემი კარგი დაახლოვებული ნაცნობია. რატომ იმ დღეს მიწა არ გამისკდა, სანამდის თემში წავიდოდი. იმ დღის შემთხვევა რომ

არ ყოფილიყო, მე მაგდენ შეურაცხყოფას ბახვა ვერ მომაცენებდა, ვერა. აწი რაღა ვქნა? რით ვიპატიო ჩემი თავი, ჩემი გრძნობა? უბედური ქალი! რამდენი დაუმსახურებელი უპატიურობა აქვს მიყენებული! რა ვქნა? რა მეშველება, რით უნდა დავუმტკიცო ბახვას ჩემი გულის პასუხი? ვაიმე, ვაიმე, ვაიმე!- ამას რომ ფიქრობდა, უცებ გაისმა ტკაცანი, ესმამ შემოიკრა თავში ხელი და მოჰყვა სასოწარკვეთილებით ტირილს. იტირა, იტირა, იტირა იმდენი რომ თავი ასტკივდა.

სალომე ამ დროს კარს უკან იყო მიყუდებული და ქალიშვილის წუწუნს ესმოდა. გულგახეთქილი და იმედდაწმენდილი, ის ფიქრობდა თავის უბედურ მომავალზე. არ იცოდა რა ექნა. რანაირად უნდა ეთქვა ეს ამბავი ბახვასთვის? კაცის გულს რაღა გაამთელებს, ქალი რომ ამისთანა შეურაცხყოფას მიაყენებს. ერთი- რომ ჩემ შვილს აწ ბედი არ ეღირსება, მეორე- რომ დავკარგე შვილზე უფრო შვილი, გაზრდილი, ჩემი პატრონი, ჩემი ყურისმგდებელი.

ამ სახით, შვილი რომ კედელს იქით სთვლიდა თავისთავს შეურაცხყოფილად და თავს იმტვრევდა, დედას კედელს აქეთ ცეცხლი ედებოდა და ვერა მოეფიქრებია-რა, როგორ გამოსულიყო ამ უსიამოვნო მდგომარეობიდან.

ამ დროს მოისმა ქუჩაზე ფეხის ხმა. სალომემ უცბად მოიწმინდა ნამტირალევი თვალეები და შესძახა ესმას: «შვილო ესმა, ბახვა მოდის, ნამტირალევი თვალეები არ შეგნიშნოს, თორემ ყელი გამომჭერი და ის იქნება». ესმამ, მართლაც, უცებ კარი გააღო, სახეზე წყალი შეისხა, თმა დაივარცხნა, გასწორდა და ამ დროს ბახვაც შემოვიდა.

სალომე მიეგება წინა კარებში.

- ნანაიას გაუმარჯოს! რას შვრები? ესმა აქ არის?- ჰკითხა ბახვამ. სალომემ თავი დაუქნია. ბახვა შეაცქერდა სახეზე სალომეს, რომლის სასოწარკვეთილებამ, ცოტა არ იყოს, ჩამოაქვეითა ბახვას სიამაყე.

- ხომ არაფერი გითქვამს-რა,- ჰკითხა ბახვამ.

სალომემ პასუხის მაგივრად თავი დაუქნია.

- რაო? ჰა?!

სალომემ ხმა გაიკმინდა. ბახვა მიხვდა ყველაფერს.

- ნანაია, დარდი ნუ გაქვს. მე იმას გავაგებინებ ჩემს გულის პასუხს. ოღონდ შენ ცოტა ხანს იქით დაგვტოვე ორივე მარტოდ-მარტო. იმას, იქნება არ სჯეროდეს ჩემი სიყვარული, ან რა ზომამდის მივა ჩემი თავგანწირულობა, მე იმას დავუმტკიცებ და კიდევ ჩემი იქნებით როგორც ესმა, ისე შენც, ჩემო ნანაია.

სალომემ კურცხლები ჩამოჰყარა და ბახვას გულში აკოცა.

ბახვა შემოვიდა ოთახში. ესმა გამოეგება.

- ესმას გაუმარჯოს!- ბახვამ ხელი გაუწვდინა. ქალმა ჩამოართვა და თვალეები ძირს დაიღო.- რასა იქ! რამდენი ხანია, აღარ მინახავხარ! მაგრამ ბევრი საქმე შემემთხვა, ვეღარ მოვიცალე. მე, ეს არის, წუხელი მოვედი მაშინით. მართლა, სალომე... უკაცრავათ, იმ დღით სადამოს ვერ შემოგიარეთ; მაგრამ იმისთანა საქმეები შემემთხვა იმ საძაგელ იერემიასთან ჩხუბის გამო, რომ ნაშუაღამემდის არ მომიცლია, პოლიციაში დამიბარეს.

ვინ იცის, რაები არ მკითხეს. მადლობა ღმერთს, საქმე კარგად გათავდა.

- ბახვა, შენ ნუ მომიკვდები,- სთქვა გრძნობით სალომემ,- კინაღამ შიშით გადვირიე! მთელი ღამე ისე გავათენე, ჩემს თვალებს ლული არ მოჰკიდებია. შენი ცხედარი არ მენახოს, სულ შენზე ვფიქრობდი. მეორე დღეს დილით ბიჭი ვაფრინე შენს კანტორაში და მომივიდა ამბავი, რომ ახალს ნაყიდს მამულში წასულიყავი. მარტო მაშინ დამიცხრა გული.

- ოჰ, რომ იცოდე, სალომე, როგორ მოვრთე ჩემი ეზო, სახლი, გარემო! ოდესმე თუ გაგიგონია თავადი თავქვილაძის ოჯახობა, ხუთს სჯობს ახლა იმას ჩემი ოჯახობა. ყველაფერი ახალი გავაკეთე. სახლი ჯერ სულ მზად არა მაქვს, მაგრამ ეგ არაფერია. შვიდი თვალი ოდა დავდგი. ჯერ მარტო სამი ოთახი მაქვს მზად, თუნდ, დღესაც გადავიდეს კაცი. ერთი პატარა ოჯახობა დაეტევა იმ სამს ოთახში, მერე კი სხვა ოთახებსაც მოვათავებ.- ამ ლაპარაკში ბახვა ხანდახან გადახედავდა ესმას; მაგრამ ესმას თვალები ძირს იყო დაშვებული, სახე მკრთალი ჰქონდა და ამ სახეზე ბახვამ ერთი სამხიარულო ძარღვიც ვერ შენიშნა.

- ნეტა გაჩვენა, სალომე, ჩემი ახალი ოჯახობა. გული გაგინათლდება. ამ ზაფხულს წაგიყვანთ შენ და ესმას.

სალომე ადგა, დააპირა ოთახიდან გამოსვლა და გზაზე წაილაპარაკა:- შვილო, შენ იყავი ბედნიერი, იცოცხლე და ჩვენი უნახაობით შენს ოჯახს არა დააკლდება-რა.

ესმას თავი აღარ აუღია, ისე ბახვას გასაგონად სთქვა:

- დედა რომ წამოვიდეს, მე მაინც ვერ წამოვალ. ბევრი საქმე მექნება მაღამ სალის სამკერვალოში.

ბახვა და ესმა დარჩენ ოთახში მარტო. რამდენიმე ხანი გავიდა, არც ერთს მათგანს ხმა არ ამოუღია. ესმა იჯდა, თავი ძირს დაეხარა და თითებს ათამაშებდა, თითქოს საკერავებზე ვარჯიშობსო. მის სახეს ეტყობოდა შინაგანი ბრძოლა; თმა ცოტაოდნათ მიფუშვოდა და მის ფერმკრთალ სახეს კიდევ უფრო მომეტებულ ლაზათს აძლევდა. მისი სავსე გულმკერდი ისე იბერებოდა, როგორც ზღვა აიბერება, როცა ქარიშხალი ახლოსაა მოწეული. ბახვა უყურებდა ამ მიმზიდავს არსებას და მისი თვალებ-დახრილი სახე ერთი-ორად უფრო ლამაზი ეჩვენებოდა. ის გრძნობით გიჟდებოდა; მაგრამ ესმას ბუნებით უმანკოსა და მშვიდს სახეს ბორკილი შეემა ბახვას გრძნობებისათვის და გააფთრებული ლომი რკინის გალიაში ჩაემწყვდია. ბახვა უყურებდა თავის ციურ არსებას, სტკბებოდა მისი ყურებით და არ იჩქაროდა ხმის ამოღებას. არც ესმას სურდა ლაპარაკი.

ბოლოს მაინც ბახვამ დაიწყო გრძნობით სავსე ნელის ხმით: «ესმა, შენ უწყალო, შეუბრალებელი ქალი ყოფილხარ. ეს ხუთი-ექვი წელიწადია შენს ოჯახში დავდივარ. დედა-შენი საწყალი დედა-ჩემის სიკვდილის შემდეგ მეორე დედად გამიხდია. თითქმის ჩემს ხელში ხარ გაზრდილი და აქამდის ისე მერიდები, როგორც უცხოს. რა დაგიშავე?..»

ამ დროს იმან შეიტყო, რომ ესმა შეკრთა, მაგრამ სხვაფრივ კი არ განძრეულა, უწინდებურათვე იჯდა- «განა ვერ მატყობდი, რომ შენი სიყვარულით თანდათან ვგიჟდებოდი?» განაგრძო ბახვამ. ესმას უნებურათ გააჟრჟოლა, ბახვამ რომ «სიყვარულის»

სახელი ახსენა. იმას წარმოუდგა იერემია, რომელმაც ერთხელ გზა გადაუღობა და იმანაც ასე დაუწყო. «ღმერთო»- გაივლო გულში ესმამ- «ყველა კაცები ერთნაირად ლაპარაკობენ. ყველას ერთად უნდათ, დალუპონ უმანკო ქალის გული. იერემიას რომ იმ დღეს დავემორჩილებინე, ვინ იცის, ახლა სად ვიქნებოდი და რა მდგომარეობაში? ბახვასაც სწორედ ასე უნდა. იერემია მალვით მაინც დამხვდა, უფრო ეშინოდა; ეს კი უშიშრად ჩემსავე სახლში მიპირებს დაჩაგვრას და უბედურ დედა-ჩემს კი არა ესმის-რა. გულდანდობილათ უყურებს ბახვას...»

- რატომ არას მეუბნები? ესმა, გამეცი ხმა; მითხარი თუ გპულვარ, თორემ მე ამის მეტი მოთმენა აღარ შემიძლიან, ლამის გავგიჟდე.

- რა ვქნა, რა გითხრათ?

- მაგის მეტი არაფერი?

- არა.

- ჩემს ამდენი ხნის გაგიჟებით სიყვარულს ეგ პასუხი აქვს მართო?..

- თქვენ ცრუობთ, ეგ სიყვარული არ არის.

- აბა, რა ვქნა, როგორ უნდა მოვიქცე?

- მაგრე ყველა კაცები იქცევიან, ვისაც ჩვენი დაჩაგვრა უნდათ.

- მე შენი დაჩაგვრა მინდა? დაჩაგვრა რომ მინდოდეს, არც ნიშანს მოგიტანდი, არც შენს ცოლობას განვიზრახავდი.

- მე არ ვთხოვდები,- უპასუხა ესმამ,- მე საქმე ვიშოვნე. მადამ სალი და მე ამხანაგები ვართ. მე ღარიბი, ობოლი ვარ, ერთი დედა მყავს. ჩემი შრომით უნდა ვირჩინოთ თავი ორთავემ.

- რჩენა რაღად დაგჭირდება, თუ კი შენ ჩემი იქნები და მე შენი. ჩემი ქონება ყველას გვეყოფა.

- არასოდეს! მე ვინ ვარ და თქვენ ვინ ხართ?.. მე ერთი უბრალო რუსის მჭედლის შვილი ვარ. თქვენ მდიდარი კაცი ხართ, თქვენი ტოლი უნდა ეძიოთ.

- მე შენზე უკეთესი ტოლი ვერ მიპოვნია.

- მე არ ვთხოვდები.

- ხუმრობ, თუ მართლა ამბობ?

- მართლა.

- ეგ შენი სიტყვა გადაჭრილია?

- სწორეთ.

- მაშ, ყოველი ჩემი იმედი და ბედნიერება ასე ტყუილათ უნდა ჩამეწვას ცეცხლში? მაშ რად მინდოდა, ერთი თავადიშვილისეულს რომ ვყიდულობდი, თუ არ შენთვის, ჩემო უწყალო ოცნებავ? ნუთუ მაგას მოველოდი შენგან? გამეცი, ქალო, პასუხი!

- ჩემი გადაჭრილი სიტყვა მოგახსენეთ: თქვენ ძმა და მე და, თუ მიკადრებთ.

ბახვას ფერი ეცვალა. ის თავის დღეში ვერ წარმოიდგენდა, ესმა თუ ასე გულცივად შეხვდებოდა. ის, მართლაც, სასოწარკვეთილებას მიეცა. იმ წამს, მთელი მისი ავლა-დიდება, სიმდიდრე, ამდენი ხნის შრომა და დღე და ღამე ძილის გატეხა კეთილ-მდგომარეობის მოსაპოვებლათ, ჩალათ აღარ მიაჩნდა. იმან წარმოიდგინა, რომ ესმას გული ნამდვილათ სხვას ეკუთვნოდა. ვინ იცის, იქნება მისი დაუძინებელი მტერი უფრო ბედნიერი იყო ამ წუთას, ვიდრე ბახვა ფულავა! შემდეგ წარმოუდგა იმ ჭორების სინამდვილე, რომელიც მას ესმაზე ჰქონდა გაგონილი და რომლისთვისაც თავის ბიძაშვილი კინალამ გალახა. იმ წუთს ბახვასთანა უბედური კაცი ქვეყანაზე აღარ იყო. - განა ამისთვის მოვისწრაფოდი ფოთს, განა ამისთვის მიძგერდა გული, ჩემს ესმას არა გაუჭირდეს-რა მეთქი, და ცხენს მოვაჩქარებდი? უბედურო ჩემო თავო! რა მოტყუებული, რა დაჩაგრული ყოფილხარ ცხოვრებაში!.. შემდეგ ის გაჰყვა კიდევ სხვა ფიქრებს. უცბათ გაუცოცხლდა წინა ღამით ნახული სიზმარი, როცა იერემია ფანჯრიდან ესმას იტაცებდა. სიზმარი მართლის წინამორბედი. ვინ იცის, იქნება იმისთანა სურათები ყოველ ღამეს ხდებოდეს! მე კი ამ გარყვნილი ახალგაზრდის მონა შევექმნილვარ, ამისთანა ცხოვრებას განა სიკვდილი არა სჯობს? იქნება, ჩემმა ბიძაშვილმაც ეს ამბები ყოველივე დაწვრილებით იცოდეს, მაგრამ ვერ მიმხელდეს?! ბახვას თანდათან უფრო ნაცრის ფერი ჩაედვა. მისი თვალები რაღაც საშიშრად გამოიყურებოდნენ. მთელი ზემოხსენებული ფიქრები ბახვამ სულ სიჩუმეში გაატარა.

ესმას, არ ვიცი, მოეწყინა ერთნაირ მგომარეობაში ყოფნა, თუ უნდოდა შეეხედა ბახვასთვის, რომ გამოეცნო მისი აზრი, უცებ აიხედა და თავის დიდი თვალები დააშტერა ბახვას სახეს, რომლის საშინელმა სასოწარკვეთილებამ შეაკრთო მისი გული და შეეპარა შიგ ბახვას სიბრალული.

- მეტს აღარაფერს უნდა მოველოდე შენგან, ესმა?- თითქმის ფუჩუნით წარმოსთქვა ბახვამ.

ესმა სულ გაშტერდა, ველარაფერი უთხრა.

- ეჰ, ამისთანა სიცოცხლეს სიკვდილი სჯობს!- უცებ იელვა ბახვას ხანჯალმა და, რომ უნდა მუცელში ჩაიცეს, უეცრად იკივლა ესმამ, სტაცა ორივე ხელი მაჯაში და მიაყვირა:

- ბახვა, რას შვრები? მე შენი ვარ!.. შენი!..

ბახვას გავარდა ხანჯალი ხელიდან, მოხვია ესმას წელზე ხელი და ორისავე ნაღველი ერთმა ტკბილმა კოცნამ წაიღო.

როგორც კივილი მოესმა სალომეს, მაშინვე შემოვარდა და ორივე შვილი ერთმანეთთან ჩახუტებული რომ ნახა, მხიარულებით დაუწყო ორთავეს კოცნა: «თქვენი ჭირიმე, შვილებო! მე აწი აღარ მოგვკვდები. აი, ამას იქით მინდა ცხოვრება, ამას იქით!.. თქვენ უნდა მაცხოვროთ, შვილებო! თქვენ!»

ქალმა და ვაჟმა რომ იჯერეს გული, მერე დასხდნენ ერთად. ბახვამ ამოიღო ჯიბიდან ორი ოქროს ბეჭედი და მისცა დედას. სალომემ რამდენჯერმე შეუცვალა ბახვას და ესმას თითებზე ბეჭდები. ბოლოს ერთი ერთს წამოაცვა ნეკზე, მეორე- მეორეს. იქვე იმ საღამოს გადაწყვიტეს, რომ ერთი კვირის შემდეგ ქორწილი უნდა ყოფილიყო და

მეორე დღეს უნდა გამგზავრებულიყვენ შინისაკენ სამივე დედა-შვილი.

ქორწილი, მართლაც, მოხდა სახელოვან ერთს ფოთის სასტუმროში. თითქმის მთელი ფოთელი ნაცნობები იყვენ მიპატიჟებულნი. მხოლოდ ჯვარის წერის ღამეს ესმა შეაკრთო ერთმა უსიამოვნო შემთხვევამ, რომელიც ქმრისათვის არ გაუმხელია.

როცა ჯვარისწერა გაათავეს, დედოფალი საყდრიდან გამოიყვანეს და ეტლში სვამდენ, ღამის ათი საათი იყო. ამ დროს ეტლთან ბოხი ხმა მოესმა: «ვერ წამიხვალ, ვერა; შენ მაინც ჩემი უნდა იყო!»

ესმა შეკრთა, უნდოდა დაყვირება, მაგრამ შიშით ხმა ჩაუწყდა. იმან მოჰკრა თვალი ერთ უშველებელ კაცს, რომელიც მალე გაქრა ღამის სიბნელეში. ის იყო იერემია.

ბახვა ესმას გვერდით დაჯდა და უბრძანა მეეტლეს, «სასტუმროსკენ გარეკეო».

XXXI

ჯერ ოთხი თვეც არ გასულიყო, რაც ბახვა ახალს ოჯახს დაბინავდა. იმას ისე შეუყვარდა ეს ახალი ოჯახობა, რომ ვაჭრობას სრულებით თავს ანებებდა. რაც რამე ნისიათ ჰქონდა ფოთში გაცემული, ყველას ნელ-ნელა აგროვებდა. ორი საქონლის მაღაზია სხვას გადასცა; ათასი თუმანი ნაღდი აიღო, დანარჩენზე ვადა დაუთქვა და წამოვიდა. მის ოჯახობას ნუგემის ფრთებს ასხამდა მისი მშვენიერი ესმა, რომლის ერთი შეხედვით ყოველი ქვეყნიური ზრუნვა ავიწყდებოდა. ესმა შინ, ოჯახობაში თვალ-ყურს ადევნებდა წვრილფეხობას, ქათმებს, იხვებს, ბატებს და ინდაურებს. მას ედგა ხელით სატრიალებელი საკერავი მანქანა. მის ხელქვეით იყვენ ერთი გოგო და სამი ბიჭი, ყველანი თვიურად დაყენებულნი. ესმა მუდამ თვალ-ყურს ადევნებდა მათ სამსახურს და ერთს წუთსაც არ გააცდენდა; ამასთანავე, მას ჰქონდა ტკბილი ქცევა და მოყვარული გული მოჯამაგირებთან. თუ ვისმე შენიშნავდა დაზარებას, ან სიზნატეს, ესმა თვითონ მოჰკიდებდა ხელს მოსამსახურის გასაკეთებელ საქმეს და ამნაირი ქცევით თითქოს მოსამსახურებს არცხვენდა და ხდიდა ოჯახის ერთგულათ. ისეთი მადლიანი სახე ჰქონდა იმ ღვთისაგან კურთხეულ ქალს, რომ მის შეხედვაზე არამცთუ კაცი, მხეციც მოთვინიერდებოდა. ესმა იყო მეტად ბედნიერი თავის ახალი ოჯახით, სადაც ყოველივე მას ემორჩილებოდა. ქმარი ჰყვანდა მშვენიერი, მხნე, შეძლებული კაცი, რომელთანაც თითქმის შეზდილი იყო. ღარიბ ოჯახში გაზდილი და შრომა-გაჭირვებაში განცდილი, მით უფრო გრძნობდა თავის ბედნიერებას, როცა ყოველივე უზრუნველი ჰქონდა. ახლა მხოლოდ ბრძანება იყო მისი საქმე და ღვთისაგან მოცემული სიკეთის მოხმარება. დღე ისე არ გავიდოდა, რომ სამჯერ-ოთხჯერ მაინც არ შეხვედროდა ხოლმე ალერსი თავის საყვარელ ქმართან: მისი დანახვა და ბახვას ცეცხლივით ანთება ერთი იყო, ისინი ლაღობდენ, ეხვეოდენ ერთმანეთს თავისუფალ დროს, და ამ ნეტარებაში გადიოდა მათი ახალი ცხოვრება. ქვეყანა იმათ სამოთხეთ მიაჩნდათ და თავის ახლად შეძენილი სახლ-კარი ედემის ბაღად; მათთვის იქ არა იყო-რა მოსაწყენი, არც შრომა, არც სიყვარული.

ბახვას ჰყავდა ოჯახში ერთად-ერთი დედის მაგიერი დედა, სიდედრი სალომე, რომელსაც ცხოვრების მწუხარება და ცრუ სოფლის ათასნაირი სიმწარე სიტკბოებათ გადაქცეოდა. რადგან ბახვა შეიქნა მისი ციფგან გადმოგდებული შვილი და სიძე, მას მეტი ბედნიერება ვერც წარმოედგინა, არც ენატრებოდა, არც უნდოდა; მხოლოდ ის ამ ბედნიერებაში სრულებით გამოიცვალა: იმას რაღაც ელდასავით უვლიდა, ნერვებიანი

შეიქნა. არ სწამდა ამ ბედნიერების ხანგრძლიობა, მუდამ სიზმარში ეგონა თავი და ყოველის წუთის ემინოდა. სალომე ისე არ შეხვდებოდა თავის ქალს, რომ თავზე ხელი მაინც არ შემოეველო და არ ეთქვა: «შენი ჭირიმე, შენი სატკივარი შენს დედას». დიდს ჯაფასა და წვალებას გამოვლილი დედაკაცი დღე-ნიადაგ ხვნეშოდა. თუმცა სამწუხარო მას არა ჰქონდა-რა, მაგრამ ის მაინც სწუხდა... ხანდახან კიდევ ეტყოდა ესმა- «დედაჩემო, რა ამბავია; ყვავივით მუდამ თავს დასჩხავი ამ ჩემს ბედნიერებას! მგონია, გშურს ჩემი ბედი? რაი მე გავთხოვდი, შენ სულ გამოიცვალე; ერთი მხიარული სადილი აღარ გიჭამია. თუ არ გსურს ჩემთან ყოფნა, წადი ისევ ფოთს, შენს ფაცხაში, დადექი იქ».

- უწინამც მიწა დაყრია შენს დედას, სანამდის შენ მოგშორდებოდეს; მაგრამ რა ვქნა, შვილო!.. ცუდი სიზმრები არ მასვენებს. - მერე მოუყვებოდა თავის ნახულ სიზმრებს. ესმა ყველაფერს კარგად უხსნიდა, მოუყვებოდა თავის ოჯახობის ამბავს, ჰკითხავდა, ან რა ხორავი და სამზადისები უნდა შეენახა, ან წნილები როდის და როგორ ჩაედვა, გაართობდა, გაამხიარულებდა შავი ფიქრებით და უხეირო წარმოდგენებით დატვირთულ სალომეს, მერე კი წავიდოდა ოჯახის ყურისსაგდებლად. სალომე აღარაფერში ერეოდა; ის მხოლოდ იწერდა პირჯვარს და მუდამ ავედრებდა ღმერთს შვილების ბედნიერებას; მერე გამოჯდებოდა აივანზე და მოჰყვებოდა ღაზლისჭრელი წინდების ქსოვას თავის ბახვასათვის.

XXXII

20 ენკენისთვის 188... წელს ახალ-სენაკის დუქნების წინ ერთი ხრიალი და მიხლა-მოხლა შეიქნა. ის იყო, მატარებელს მოელოდნენ ფოთიდან. ერთ დუქანში ისხდა სამი ჩერქეზულათ გამოწყობილი კაცი, სამივე ხმალ-ხანჯლებით იყო შეიარაღებული. უბრალო ფიცრის ტაბაკზე ედგათ ბოთლები და ღვინით სავსე ჭიქები, სულგუნის ნაჭრები და თეთრი პურის ნატეხები. ტაბაკზე ღვარად იყო წასული წითელი ღვინო. სამი ვაჟკაცი, წვერ-ულვაშებით დაშვენებული, პირისახეზე შეუჩინჟდილებული იყო, ეტყობოდათ- ღვინო საკმაოდ ჰქონდათ დალეული. შუაში რომ ვაჟკაცი იჯდა, ის, მართლაც, შესანიშნავის და ახოვანი სახის გამომეტყველებისა იყო. შავი, სქელი წარბები, შუბლზე გაბარდნილი და ერთმანეთზე გადახლართული, მრისხანე გამომეტყველებას აძლევდა მის სახეს. წარბებს ქვეშ მოელვარე ცისფერი თვალები აქით-იქით ნაპერწკლებს ესროდნენ იქ მაყურებელ მეგრელებს, რომელნიც თითქოს რაღაც მანქანებით შეგროვილიყვნენ იმ დუქანში, მხოლოდ იმ მრისხანე ვაჟკაცის სანახავათ. ამ კაცის განიერი მხარ-ბეჭი და გრუზა თმით დაჩრდილული მსხვილი თავი ძველი დროის გმირს მოგაგონებდა კაცს. ის იჯდა წელ-გამართული, მაგრამ მჯდომარეც ბევრს იქ მდგომარე კაცზედ უმაღლესად ჩანდა. «მოზრდნით, ჩვენთან ერთი ჭიქა ღვინო მიირთვით», - წამოიძახა იმან ისეთი ბოხი ხმით, რომ სწორეთ ლომის ბრდღვინვა მოგაგონდებოდა. ის იპატიჟებდა სუფრაზე იქვე მდგომ მეგრელებს.

- მარდობელი გოხოლუ, პარტენი (მადლობელიგახლავარ, ბატონო)- საჩქაროთ თავი დაუკრა ერთმა მათგანმა, თავი მოარიდა და გარეთ გამოვიდა.

- მოდი აქ, მეგრელო, თხაპარიავ!- შესძახა განმეორებით იმ ახოვანმა კაცმა.- ეს სიტყვები იქ დამსწრე მეგრელებმა დიდ შეურაცხყოფად მიიღეს.

- რას გვერჩი ლანძღვას, ბინძურო ქორთუ (ქართველო)?

შეიქნა ხმა-მალა ლაპარაკი. ახოვანი კაცი ერთი თვალის დაფახურებამდის გავარდა გარეთ. სტაცა მეგრელს ხელი და ეზიდებოდა ისევ დუქანში. მეგრელები ყველანი იმ კაცს შემოესიენ და დაუწყეს თავის ქვეყნის კაცს ქომაგობა. ზოგმა ხანჯალი ამოიღო, ზოგმა ლეკური (ხმალი), ზოგმა რევოლვერი. ეს რომ შენიშნა ახოვანმა კაცმა, ჩაერია მეგრელების გროვას და სულ პარტყა-პურტყი აუყენა. იმათზე არც ხანჯალი დასჭირვებია, არც ხმალი: ყველა დალახა და გავარდა რკინის გზის სადგურზე, სადაც იმ დროს მატარებელი მიადგა; აიღო საჩქაროთ ბილეთი, ჩაჯდა ვაგონში და სანამდის დალახული მეგრელები გამოერკვეოდენ, გმირი თავის ორის ამხანაგითურთ მიჰქროდა აბაშის სადგურისაკენ. ეს გმირი იყო ჩვენი ნაცნობი იერემია წარბა.

დაცარიელებულს ახალ-სენაკის სადგურზე ხმაურობა და ხმამალა ლაპარაკი მაინც არ შეწყვეტილა. შეურაცხყოფილი მეგრელები გარს შემოხვეოდენ ჟანდარმს და სთხოვდენ ოქმის შედგენას. ამ დროს ვინ რას ამბობდა იერემია წარბაზე, ვინ რასა!

- ეგ ის იერემია არ არის, საჯავახოში რომ ღვდლის ოჯახს დაეცა, სახლობა გაუუპატიურა, ოც-და-ხუთი თუძანი წაართვა და ღვდლის ბურსეული ჯიბეში უნახეს?- ამბობდა ერთი.

- დაიჭირეს ის კი არა, მეტიც უქნეს: წელიწად-ნახევარს ციხეში გამოალპეს. ვინ იფიქრებდა, თუ იმას მაშინ არ დაკარგავდენ; მაგრამ ისე გამოძვრა იმ საქმიდან, როგორც ხვლიკი კომკის ხვრელიდან. ძალიან მოხერხებული და მარჯვე კაცია. ამხანაგობაც კარგი იცის. მაგას ყავს თხუთმეტი, ოცი ამხანაგი - ზოგი აზნაურიშვილი, ზოგი თავადიშვილი; მაგისტვის თავს დასდებენ, ამიტომ რომ, რასაც იშოვის, ყველასია. ქეიფი, ღვინის სმა, ლხინი, სიმღერა მაგის ხელთ არის; ქალი რაღა მოგახსენო- არ გაეცდება, თუ სადმეა. წურბელას რომ იტყვიან, ის არის. რაც უნდა ძნელი საშოვარი იყოს, გველის ხვრელში გაძვრება და იშოვნის... ძალადობა ფართ არ მიაჩნია. რა ვაჟკაცია, რომ იცოდე... მის შეხედვას არა სჯობა-რა. თითქმის ერთი საჟენია სიმაღლით. მის ბეჭებს ცუდის ტარი არ გადაწვდება, - სთქვა მეორემ.

- თქვენ ეგ უნდა გენახათ ფოთში. დრუჟინაში რომ მსახურობდა! ვითომ მეკონტრაბანდეებს სდევდა, მაგრამ, პირველი მეკონტრაბანდე ის იყო. ფული ბჟირივით ეყარა ჯიბეში. ყოველდამეს საროსკიპოში ეგდო. ამხანაგებს რომ მაგისი ეშინოდათ, უფროსებისაც არ ეშინოდათ ისე! ყველამ იცოდა, რომ მეკონტრაბანდეების ამყოლი იყო. მაგრამ ვის შეეძლო სულის დაბერვა?.. რამდენჯერ მე თვითონ მინახავს, რომ ფოთელი ვაჭარი ხალხში დაუძახებდა: «იერემია, დღეს ორი თუ სამი საპალნე მაქვს გამოსატანო; თუ ძმა ხარ, მომეხმარეო». იერემიას ვითომც არც კი ესმოდა; თვალს უქნევდა და საქმე გაჩაღებული იყო. მეორე თუ მესამე დღეს ფოთში გავარდებოდა ხმა: წუხელის კონტრაბანდი შემოიტანესო, ჩხუბი ატეხილიყო, თოფებიც დაეცალათ, მაგრამ დაჭერით კი ვერავინ დაეჭირათ; იერემია ჰყოლოდათ გამყოლათ; უიმისოდ ცუდათ იქნებოდა მათი საქმეო,- თქვა პირველმა.

- შენ ფოთში არ იყავი,- უთხრა მეორემ,- მაგან რომ ერთ სალდათს ქალი მოსტაცა? ორ თვეს ჰყავდა, მერე ისევ უკან მიუბრუნა. ამ ერთი წლის წინათ ფოთში დიდი და პატარა სულ იერემიაზე ლაპარაკობდა. მგონია, ეს ექვსი თვეა რაც დრუჟინიდან დაითხოვეს და ფოთიდან ფეხი ამოაკვეთინეს.

ამ დროს ჟანდარმის უნტეროფიცერი გამოჩნდა სადგურის ქვაფენილზე და ხელში ეჭირა რუსულად შედგენილი ოქმი: «დღეს 20 ენკენისთვის 188... წელს იერემია ფირალიძემ მოახდინა ჩხუბი და უწესოება ახალ-სენაკის დუქანში, რკინის გზის სადგურის გვერდით; რამდენიმე კაცი სულ უბრალოდ გალახა; ამის გამო თვით სადგურზე მოხდა ხმაურობა და ჩოჩქოლი, რომლითაც დაირღვა საზოგადო წესი. თვითონ იერემია ფირალიძე ჩაჯდა რკინის გზის მატარებელში და გასწია თბილისისკენ. მინდოდა გადმომესვა, მაგრამ ველარ მოვასწარ».

- პატონი, ერთი წამი რომ კიდევ დაეცლია, ხანჯალს ვფუშავდი მუცელში, მარა ის წუწკის შვილი გველივით გამისრიალდა ხელიდან!- იმახოდა აღელვებული პირთხელა და ქერა წვერიანი მეგრელი.

- ის იყო კინალამ რევოლვერი დავახალე ფერდში. მარა უცებ მოტრიალდა, თავი დაღუნა და გვანუა მომახალა რევოლვერის ტუჩში; რომ დროზე არ შემეშვა ხელი რევოლვერისათვის, უბრალო კაცი მოვკალი კინალამ. მადლობა ღმერთს, რომ არ გავისროლე!- ჩიოდა ტანწვრილი მეგრელი.

- ბოშეფი! (ყმაწვილებო) კიდევ მოვა იერემია ფირალიძე და თქვენ იცით, არ დაგავიწყდესთ. პირველად ჩვენ ავტეხოთ ჩხუბი. იმას ერთი კარგად უნდა ვადინოთ სისხლი!- თქვა მესამემ.

- მე ამ ჩემ კუდა ხმალს ვკეკვავ თავში,- თქვა მეოთხემ.

- მე იმას წელები თუ არ გადმოვაცრევენე, ღმერთმა ისე ნუ მომკლას!- დაიტრახა პირველმა და თან სიფრთხილით იწმენდა ცხვირიდან წავარდნილ ნაკადულს. იერემიას მისთვის სახეზე დაერტყა.

- აგი რევოლვერი ოხრათ დამარჩინოს ღმერთმა, თუ იმას ეს ექვსი ტყვია მკერდში არ ჩავაჭედო. რა მიქნა იმ შეჩვენებულმა! წელს ველარ ვანძრევ, ისეთი ჩამკრა!- ამას რომ ამბობდა, თან ჯოხდაკრული გველივით იკლავებოდა.

ასეთი ლაპარაკი და მიეთ-მოეთობა რომ ახალ-სენაკის სადგურზე ჰქონდათ მეგრელებს და რკინის გზის მოსამსახურეებს, იერემია და მისი ორი ამხანაგი გადმოხტენ მატარებლიდან სამტრედიაში და შევიდენ ნაცნობ დუქანში. სანამდის მეორე მატარებელი ჩამოირბენდა თბილისიდან, იმათ კარგი ძალი დრო ჰქონდათ დასაძინებლად.

XXXIII

იმ საღამოს სამტრედიის სადგურზე ხალხი ბლომით იყო მოგროვილი. ზოგი ბილეთებს ყიდულობდა, ზოგი სასტუმრო ოთახში ისხდა და ჩაის სვამდა. ყველა ელოდა თბილისის მატარებელს: ვინ ფოთს მიდიოდა, ვინ სენაკს, ვინ ჭალადიდს. სხვანი კიდევ ქუთაისიდან ელოდნენ თავის მეგობრებს და ნათესავებს. სადგურის გვერდით, დასავლით, სადაც ქვაფენილი თავდებოდა, კარგათ მოზრდილი წრე გაეკეთებინათ ახალგაზრდა გოგონებს და ჩამსხდარიყვენენ, ზოგი ფეხზედაც იდგა, ზოგს შემწვარი ვარიები ედო წინ, ზოგს სხალი და ვაშლი, ზოგს თბილი გამომცხვარი კეცის მჭადი. იმათ ესეოდა დაბალი ხალხი სავაჭროდ. მოვაჭრე ქალებს შორის ბევრი ძალიან ლამაზი იყო, მაგრამ მწვირიან თავსაფრებ-წამოხურულ სახეებზე კარგათ უნდა დაჰკვირვებოდი, რომ

აღტაცებაში მოეყვანე იმათ მშვენიერებას. ტალახ-შემხმარი ტიტველა ფეხების დანახვაც ბევრს აკლებდა იმათ ბუნებით სილამაზეს. ხალხი სიამოვნებით გარს შემოსდგომოდა გოგოებს, ზოგი შემწვარ ვარიებს ყიდულობდა, ზოგი მათგანი, რომელიც უფრო დახელოვნებული იყო არშიყობაზე, ვითომ სავაჭროს ვსინჯავო, უნებურად ხელს შეახებდა მკერდზე. მატარებლის ჩავლის ან ამოვლის შემდეგ ძვირათ თუ ვისმე დარჩებოდა გაუყიდელი რამე. მერე მოჰყვებოდენ ფულების თვლას, თითოეული მათგანი გამოჰკრავდა გროშებს და ვერცხლის ფულს თავსაფრის ყურში, შემდეგ ცარიელის კალათებით გაუდგებოდენ შინისკენ. იმათ დაედევნებოდა სოფლის ახალგაზრდობა, სოფლის ბიჭები! მორთავდენ ერთად ქალ-ვაჟნი «ორირამას» სიმღერას და ასეთის ამბით სტოვებდენ სადგურს მეორე მატარებლის მოსვლამდის.

იმ დღეს თბილისიდან მოსულმა მატარებელმა გააქანა ფოთისაკენ სხვათა შორის იერემია წარბა და მისი ორი ამხანაგი, მერაბ და გივი. ისინი ჩასხდენ ერთს მესამე კლასის ვაგონში, რომელიც სულ უკან იყო მოქცეული. იქ მგზავრები ცოტანი იყვნენ. იერემია მიჯდა ვაგონის კუნჭულში, გივი გვერდით მიუჯდა და მერაბ პირდაპირ. შუა ალაგას დაკიდებული ფარანი ბჟუტავდა. ვაგონის კუთხეებში სიბნელე იყო მიმდგარი. იერემია და იმის ამხანაგები ჩრდილში ისხდენ, თუ სულ ახლოს არ დააცქერდებოდი, იმათ სახეს ვერ გაარჩევდი.

- რომ იცოდე, გივი, რა მჭირს?.. ესმას სიყვარულმა სანთელივით ჩამომადნო; თუ ის ხელში არ ვიგდე, ჩემი თავი ცოცხალი ნუ გაჩვენოს.

- ატყობ, რომ შენც უყვარხარ?..- ჰკითხა გივიმ.

- რამდენი ვეცადე, მაგრამ წყეული ქალის გული ვერ მოვიგე.

- აბა, რომ კიდევ მოიტაცო, რათ გინდა? უფრო სიცოცხლეს გაგიმწარებს.

- ჩემი სიცოცხლე მხოლოდ ახლა არის დამწარებული, იმას რომ სხვის ხელში ვხედავ, ერთი მისი ნახვა იქნება ჩემთვის მკურნალი მალამო. მისგან სხვაზე გაცვლილი ცოცხალი აღარა ვარ. მე რომ ის ბახვასთან საყდარში ვნახე, მას აქეთ მზე ჩემთვის აღარ ამოსულა. ეს ჩემი გული წყვდიადის ბნელით არის გარემოცული. მასში აღარც სიცოცხლეა, აღარც სიხარული, გული უნათლოდ მკვდარია. მეტი რაღა დამრჩენია. ან რას უნდა შეუშინდე. ბახვა ფულავა ამაღამ ჩემი მსხვერპლი უნდა გახდეს. რაკი ჩამოვიშორებ, მერე ესმას გულიც მოლბება, მერე მეც გამინელდება გული, გავცოცხლდება, გავიხარებ. ოღონდ მისი ნახვა ნუ დამეკარგება, თორემ სხვა არაფერსა ვსთხოვ. მისი ერთი ღრუბლიანი შემოხედვაც ჩემთვის ამომავალი მზის შუქია, რომელიც გაფანტავს ამ გულის წყვდიადს. მე რა მინდა მეტი? მე მინდა მხოლოდ ეს ჩემი მაცხოვნებელი მზე გალიაში მყავდეს ჩამწყვდეული, რომ მინათლოს ყოველ დღეს, ყოველ საათს ყოველ წამს და ამით ჩვენ გულს ღამე არ შემოეპაროს.

- განა არ გაგიგონია რუსთაველის ლექსი,- უპასუხა გივიმ,- «მძულს უგულო სიყვარულიო?..»

- ქალს რომ ქმარი მოუკვდება, მისი გული გახსნილია ახალი სიყვარულისათვის.

- ვაი, თუ ბახვას კაცები ჰყავდეს გაზრახებული!- ჩაურთო მერაბმა ლაპარაკში.

- უეჭველია, დიდი სიფრთხილე გვმართებს,- თქვა გივიმ.- აბაშის სტანციაში რომ

გადმოვხტებით, თვალი არავინ შეგვასწროს. იერემია, შენ მაინც ყაბალახით უნდა შეიხვიო თავი. ჩვენ შინ მისვლამდის ნახევარ საათს არ მოუნდებით. იქ სამ ლაფმას შევკაზმავ და გავუდგებით მთვარიან ღამეში.

ამ ლაპარაკში მატარებელი მივიდა აბაშას. სამი ამხანაგი გაქრა ღამის ბნელში.

XXXIV

21 ენკენისთვის 188... მშვენიერი ალიონი ამოვიდა. აღმოსავლეთი წითლად აპრიალდა. მან შეღება არე-მარე ნარინჯისფრათ. მისმა შუქმა შეანათა ბახვას საწოლ ოთახში და ჩაძინებულ ცოლ-ქმარს ნეტარების ნათელი მოჰფინა სახეზე. იმათ ერთმანეთის მკლავებზე ედვათ თავები, შავი მთა სქლად დაჰყროდა ქალს თეთრ ყირმიზა სახეზე. მისი ზედა ტუჩი ნეტარების ნიშნათ ზევით ახრილიყო და გამოეჩინა ტყუპი მარგალიტი კბილები. მის მარჯვენა ლოყას ბახვას გაწვიპინებული უღვაში წურბელივით მოკიდებოდა. ამ სახით ორი სიცოცხლით და გულისთქმით სავსე არსება დილის ძილში განისვენებდა. მათ სახეს დილის რიჟრაჟი დახაროდა. ამ დროს ძილში უეცრად შეკრთა ესმა, იკივლა და გამოელვიდა. მისმა ხმამ წამოაგდო ზეზე ბახვაც. იმან შემოხლართა ხელები კისერზე თავის ცოლსა და დაუკოცნა ნამძინარევი თვალები.

- რა იყო, ჩემო გულის სიტკბოებავ?.. რამ შეგაკრთო? შენ წამოიკივლე, განა?..- ესმამ შემოხვია ბახვას კისერზე ბროლის ხელები და მაგრად დაუკოცნა ტუჩები. როცა ორივემ ალერსით გული იჯერა, ესმამ უამბო შეკრთომის მიზეზი.

- რომ იცოდე, ჩემო კარგო, რა სიზმარი ვნახე! შიშით ახლაც კი მაჟრიალებს ტანში. მადლობა ღმერთს, შენ კიდევ ჩემი ხარ, ჩემი, ჩემო გულის ვარდო.- დაუწყო ხელმეორეთ ხვევნა, კოცნა და მაგრად ჩაიკრა.

- მაინც მითხარი, ესმა, რა სიზმარი ნახე?- განმეორებით სთხოვდა ბახვა.

- ნანაია, რა ვნახე!.. ოჰ, საშიშროებავ! ვითომ მე და შენ ჯარში ვიყავით მარიამობას. მთელი ჯარი კაცი და ქალი შენატროდა ჩვენს ბედნიერებას! ყველანი გვილოცავდნენ, ღვდლები გვიკმევდნენ. პაწაწა ბავშვებს ვარდის თაიგულები და მინდვრის ყვავილების კონები მოჰქონდათ ჩვენთან. ამ დროს ვიღაცა შავად ჩაცმული, შავწვერ-უღვაშიანი, შავკბილებიანი კაცი გამოვარდა ჯარიდან, მტაცა ხელი და მიმათრევდა. მე შენ ჩაგჭიდე ორივე ხელი და გეხვეწებოდი შეველას; მაგრამ ამ დროს იმ წყეულმა შენ ხანჯალი დაგცა მკერდზე, მე ხელები დამისხეპა და წამიყვანა. საშინლად დავიკვილე და კიდევ გამომელვიდა.

- თავი გლახათ გდებია, ჩემი სიცოცხლე, ან მკლავები დაგბუჟებია ჩემი ზედ წოლით... აწ აღარ დაგიწვები მკლავზე,- უთხრა სიყვარულით ბახვამ.

- ვინ მოგეშვება? ძალად დაგიწვენ.- უთხრა ცოლმა და მაგრათ შემოსჭიდა ხელები კისერზე.- დედავ, ვინ გაბედავს შენი თავის წართმევას? უმალ სიკვდილი შენს ესმას!..

ბახვა სრულიათ დაათრო ამ მშვენიერი ქალის ალერსმა; მაგრათ ჩაიკრა გულში, ტუჩი ტუჩს შეუწება და ასე სიყვარულის ბურანში დაჰყო კარგი ხანი ცოლ-ქმარმა.

დილის რიჟრაჟი დღის სინათლეთ გადაიქცა. მზე ბაკეს გამოვიდა და მოედანზე ცვარი ააბრწყიალა ათასფრად.

ბახვა და ესმა უცბად წამოვარდენ ლოგინიდან.

- ჯერ მე და შენ ამდენხანს არ დაგვიძინებია, ესმა!.. ეს შენი ბრალია.

- ე!... ყველაფერს რომ მე მაბრალე!- უსაყვედურა ცოლმა:- როცა ხელი მომხვიე და ჩამაძინე, მაშინ ხომ არ გახსოვდა ეგები?..

- კარგი, შენი გულისა... მე მაქვს დანაშაული!- გადაუწია თეთრი ბროლის ყელი და ზედ დააბეჭდა ცხელი კოცნა.

სალომე დიდი ხანია ფეხზე იდგა, შინ წვრილფეხა ფრინველი დაეპურებინა, თხისა და საქონლის მწყემსი გაესტუმრებინა, სამოვარი მოემზადებინა და, სასტუმრო ოთახში რომ გამოვიდენ ცოლი და ქმარი, ჩაიკიდევ დასხმული იყო ჭიქებში.

- დედას ჯერ კიდევ სიმარჯვე არ აკლია,- სთქვა ბახვამ.

- შვილებო, თქვენ გამყოფოთ ღმერთმა მარჯვეთ და ბედნიერათ; მე თქვენი ჭირი წამილია.

- არა, დედავ, ჯერ კიდევ ჩვენი ვაჟი უნდა გაზარდო,- გაუმეორა ბახვამ.

ამ სიტყვებზე ცოლმა ცეცხლივით თვალები შეანათა ქმარს და დედის ნამალავათ გაუღიმა.

იმ დღეს ბახვა ფულავა უნდა წასულიყო აბაშის სადგურზე,- ფოთიდან ას თუმანს ელოდა. ცოტა დაგვიანებულიც იყო. უცბათ შეაკაზმინა თავის ჩერქეხული ლაფშა, სიყვარულით გამოეთხოვა ცოლს, ჩამოვიდა კიბეზე, მოახტა ცხენს, გადაჰკრა მათრახი და გასწია თოხარიკით.

ესმა იდგა მოაჯირზე და თვალი არ მოუშორებია ბახვასთვის, სანამ შარა-გზის მიხვეულში სულ არ მიიმალა. ცოტა ხანს შემდეგ ესმას მოაწვა გულზე სევდა, გაიხსენა შავი სიზმარი და მთელი დღე უცნაურ ფიქრებში გაატარა. სალომე ცდილობდა რამენაირად გაერთო თავის ქალი, ხან რას მოუყვებოდა, ხან რას; ბოლოს ბახვას ყმაწვილობის ამბავიც კი გამოაბა. ამ ყოფით გავიდა მთელი დღე. მზე ჩავიდა; დღე და ღამე გაიყარა, ბახვა მაინც არსად იყო. ესმას სევდამ უმატა. «ვამ თუ ბახვას რამე შეემთხვა!...»- წამოიძახებდა წამისწამ.

ოთახში დიდი ხანია ლამპები და სანთლები აანთეს. სალომე სთხოვდა თავის ქალს შინ შესულიყო.- შვილო, არ გამიცვიდე, ნანაია, სადამოა!- ესმას აღარა ესმოდა-რა. ის იჯდა აივანზე და თვალები ჭიშკრისკენ ჰქონდა.

- შვილო, შემოდი შინ, ალბათ დროზე ვერ გაათავებდა საქმეს და მიტომ დააგვიანდა, აწი მოვა, სადაც არის.

- არა მიჭირს-რა, ნანაია, არ გავცივდები.

სალომემ მაინც არ დაუჯერა და, რაკი შეატყო, რომ შინ არ უნდოდა შემოსვლა, შალი გამოუტანა და ტანზე მოახურა. ესმას თითქმის არც კი უგრძნია შალის წამოსხმა, ფიქრებით იყო შეცული. ამ დროს ჭიშკარი აჭრიალდა, ბახვას ხმაც მოისმა: ბიჭს უძახოდა, ცხენი ჩამომართვიო.

საყვარლის ხმის გაგონება და ესმას წამოვარდნა ერთი იყო. თითქმის

ფრთებშესხმული ჩაფრინდა კიბეზე და გაეშურა ქმრისაკენ.

- ვინ ხარ შენ?.. ესმა?.. რამ გაგაგოა!.. ამ ღამეში რა გინდოდა?.. რომ გაცივდე?..- უცებ გადმოხტა ბახვა ცხენიდან, სადავე უნაგირის ტახტაზე შეაგდო და გაეშურა ცოლისკენ. ესმა შეიყვანა ოთახში.

- შვილო, შენი ესმა კინალამ გამიგიჟდა. რათ დაიგვიანე ამდენხანს?- მოაჯირთან ხმამაღლა უთხრა სალომემ.

- აბაშის სტანციაზე რამეები მქონდა; სიმინდები ვივაჭრე და ერთი სამოცი თუმანიც ბეთ დავურიგე, აი ამან დამაგვიანა.

- დედა, ახლა ბახვას სამოვარი უნდა, დაღალული იქნება,- თქვა ესმამ.

- სამოვარი, შვილო, კიდევ გაჩაღებულია ჩემს ოთახში; წამოდით, შვილებო!- ცოლ-ქმარი შეჰყვა სალომეს ოთახში, სუფრას მოუსხდენ. სამოვარი კვარჩხალობდა. ესმამ ჩაის კეთება დაიწყო. ბახვამ სამი ჭიქა დალია და მერე მოჰყვა თავის მომავალ პლანებზე ლაპარაკს.

- დღეს კარგ ფეხზე წავედი. აბაშაში შემხვდენ საჭყონდიდლოს მებატონეები და მიქელაძეები,- დაიწყო ბახვამ ხელების გრეხით, თითქოს ქალაქის ფულს კეცავსო.- ათი ათასი ქილა სიმინდი დავიბევე. მოსავალს კარგა პირი არ უჩანს წლეულს. სიმინდი უნდა გაძვირდეს. ისე ვივაჭრე, რომ ბათმანი სამ შაურათ მიჯდება, ფუთში ვიგებ ხუთ შაურს. ათი ათასი ხუთი შაური იქნება ორიათას ხუთასი მანეთი. წლეულს ესეც კმარა. დანარჩენ დროს შინაურს ოჯახობას მოვანდომებ. ისეთნაირად უნდა მოვროთ ეს ჩვენი გარემო, რომ სამოთხის მსგავსი შეიქნეს.

- შვილო, ღმერთმა ბევრი მოგაგებინოს,- უთხრა სალომემ,- გეყოფა, რაც გვაქვს, მეტი ნულარ გინდა,- ღმერთს ეწყინება. აწ დაჯექი შინ და ტკბილად დრო გაატარე. ესმა არ გეცოდება? ყოველ წასვლაზე მაგას მოსვენება აღარ აქვს. სანამდის მოხვიდოდე, სული ელევა.

ჩაის შემდეგ ბახვა მუშებთან ჩავიდა სამზარეულოში, მუშაობის ამბავი გამოჰკითხა, ან იმ დღეს რა გაეკეთებინათ, ან ხვალ რა საქმეს უნდა დასდგომოდენ. ყველანი ძმასავით მოიკითხა, გაამხნევა, ჯამაგირის მომატებას დაჰპირდა, თუ უკეთ გაირჯებოდენ; მერე წავიდა თავლაში, ცხენები დაათვალიერა, თავის თვალთ უნდოდა დარწმუნებულიყო, დაღალულ ცხენს თუ მოუარეს. რაკი ყოველივე თავის რიგზე ნახა, ძალიან ეამა, მერე მოსამსახურე ბიჭს უთხრა ჭიშკარი დაუკეტავი არ დარჩენოდა, ყველას გამოემშვიდობა და ამოვიდა ოჯახში გამხიარულებული. იქ ვახშამი გაჩაღებული უცდიდა, დასხდომის მეტი არა აკლდა-რა.

- დედა, კახური ხომ არ გამოგლევიანა ჯერ?

- ორი ბოთლი დარჩა კიდევ, შვილო!

- არა უშავს-რა, ხვალ სადილობამდის ახალი ღვინოები მოგვივა. მოიტანე ამაღამ ორივე ბოთლი, ქეიფიანად შევექცეთ. შენ და ესმამ ერთი ბოთლი დალიეთ, მეც ერთ ბოთლს გამოვცლი.

- უი, შვილო, ერთ ბოთლს კახურს რა დაგვალევიანებს?

- მე ერთ ჭიქასაც ვერ დავლევ,- თქვა ესმამ.
- არა, უნდა დაგათროთ, არ შეიძლება, რომ არ დალიოთ.
- ჟინიანია!- უთხრა სიკეკლუცით ესმამ.
- სწორეთ უნდა დაგათროთ,- დაუჟინა ბახვამ და გულისთქმით შეხედა.
- არა, არ დავლევ,- ელაპარაკებოდა ცოლი.
- რომ არ დალევ, დაგახრჩობ,- უთხრა ბახვამ. ძალადობის ნიშნად თავი დაუჭირა და ჩაუკოცნა ტუჩები.
- სვით, შვილებო, იქეიფეთ; ეს წუთისოფელი დიდხანს არავის შერჩება.

XXXV

შემოდგომის ღამე იყო. გავსილი მთვარე დედამიწას დაქათქათებდა. არე-მარე მოვერცხლულ ჰაერის ზღვაში ყვინთავდა. უზარმაზარი კაკლისა და ცაცხვის ხეები ვაკეზე აქა-იქ შეჯგუფებულები სქელი ჩრდილით ფარავდენ მოსახლეებს. მთვარის შუქი რძესავით გადასხმოდა ცასა და ქვეყანას. ლაჟვარდი ცა მის გამო თეთრად გამოზღვნილიყო. კავკასიის ქედები, მუქ ტრედისფრად შეღებილები, უზარმაზარ ღობე-ყორეთ გაჰკროდენ ცის კიდესა. ვაკეზე ხეები აქ-იქ შავათ ამოფულულიყვენ. ოდნავ სიოც არ აკრთობდა მათ ფოთლებს, არც ტურები კიოდენ, არც ღამის ფრინველი «ჭოტი» იმახობდა. არც აჩეჩა ურმების ჭრიჭინი, არც ბუზანკალის ბზუილი, არც კოლოს წუწუნი. ყოველ სულდგმულს და უსულოს თითქოს ერთად გაეშალათ იმ ღამეს ლოგინი და ღრმად ჩასძინებოდათ. თვით ბუნება იყო იმ წუთს ხმა-გაკმენდილი თავის საიდუმლოებაში; არც იყო დღე, არც ღამე, არც იყო სიცხე, არც სიცივე, არც ბნელი, არც ნათელი; მაგრამ ორივე კი თეთრად გაჰენტილ მთვარეს ერთმანეთში შეეზავებინა. თვით მთვარე ისეთი მშვიდობიანი სახით დაჰყურებდა დედამიწას, რომ მის გავლენის ქვეშ ბნელი ნათელს შერიგებოდა, დღე ღამეს, მტერი მოყვარეს, და წყვილიადის დედოფალი სიკეკლუცით უცქერდა ყველას და მეფურის სიუხვით ნათელს აფენდა. ამ საერთო ცის და ქვეყნის განცხრომაში და სიყვარულში, მხოლოდ სამი ცხენოსანი მგზავრი არ იღებდა მონაწილეობას. ისინი მიიჩქაროდენ გამტვერიანებულ შარაზე. იქით-აქეთ შარას ღრმა თხრილები ჩაუყვებოდა, ზედ ახალი ძეწნის ნერგები იყო მოყოლებული. ისინი იდგენ ყარაულებათ, რომ ყანები საქონელს არ წაეხდინა. ცხენოსნები ბაშლაყმოხურული და ნაბდებწამოხურული იორღით წინ მიისწრაფოდენ. ცხენთა ფეხების ბაკუნი, ხანდახან მათრახის ტკაცუნი, განზე გახტომა მოკლე ვადით არღვევდა საყოველთაო სიჩუმეს.

- კიდე დიდი ხანი გვაქვს სასიარულო?- იკითხა მოუთმენლად ერთმა მათგანმა, რომელიც მთვარის ჩრდილზე ორივეზე უდიდესი ჩნდა.

- საათ-ნახევარი,- მიუგო მეორემ.

- დროა დაწვრილებით მოვილაპარაკოთ, როგორ უნდა მოვიქცეთ,- დაუმატა მესამემ.

უეჭველია, მკითხველი მიხვდება, ვინ იყო ეს სამი ცხენოსანი.

- ბახვა ფულავას ეზო დიდია,- დაიწყო გივიმ:- გარშემო ბროწეულის, ტირიფის და კოპიტის ხეებია შემოვლებული. ცხენები, ეზოს გარეთ რომ დიდი ცაცხვებია, იმათ ქვეშ

დავაბათ. მერაბი ცხენთან დარჩეს. მე ჩავალ ეზოში. ბახვას ორი ნაგაზი ჰყავს, ძალიან ავეები, მაგრამ ჩემთან შეჩვეულები არიან. უნდა ვეცადოთ, პირველ ძილამდის მივიდეთ. ძაღლები დაიყეფენ, მაგრამ რადგან პირველი ძილი ტკბილია, სანამ გაიღვიძებდნენ, ძაღლებს დავამშვიდებ, წამოვიტყუებ ეზოს გარეთ და ორივე უნდა მოვკლათ ხანჯლებით. მერე უფრო ადვილად მოვრთავთ საქმეს.

- ეგ კარგი რჩევაა,- დაუმატა მერაბმა.

- რაკი ძაღლების შიში არ იქნება,- განაგრძო გივიმ,- მე სახლის თავზე ავალ, იქიდან ჩავძვრები და ყველაფერს შევიტყობ, სად, რა არის, ან ვინ სად წევს. შენ, იერემია, იქვე ოდის წინ აივანზე მომიცადე, თუ გავალო კარი, შიგ შემოვარდი და საქმე დავიწყოთ; თუ არა, ალბათ, მოუხერხებელი იქნება რამე მიზეზის გამო, და მე იმავე გზით გამოვალ, რომლითაც ჩავიპარები.

- ყველას ის ემჯობინება,- თქვა იერემიამ,- კარს რომ გააღებ, მე შემოვვარდები და კუთხეში მივიმალე. შენ საქმე ასტეხე; ბახვა შემოგიტევეს, შენ გარეთ გამოვარდი; ის გამოგეკიდება; მთვარის სინათლეზე თუ ჩხუბი გაგიმართოს, ხანჯალს ნუ დაარიდებ. მანამდის მეც მოვიტაცებ ჩემს საუნჯეს, გავსწევ მერაბისაკენ და შენც თან დამედევნე. რაკი მერაბთან მივაწეთ, მერე მშვიდობით, ეშმაკიც კი ველარ შეიტყობს ჩვენს ასავალ-დასავალს.

- შშ!!!- ნელა გაიხმაურა გივიმ.

ცხენოსნებმა შეაჩერეს ცხენები და შეეფარენ დიდ ცაცხვის ჩრდილს. ამ დროს ისინი თითქოს წყვდიადს ჩაენთქას. ზედ შარაზე გამოჩნდა ფიცრული ჭიშკარი, ყავრით გადახურული და შიგნიდან საგდულით ჩაკეტილი. ეს განიერი ალაყაფის კარები ჩაჭედო იყო მაღალ თავწვეტიან მესრის ღობეში. ღობეს შიგნით ეზო მთვარის შუქზე ფირუზისფრათ ნათობდა და ხშირს დობილოს ზედ შავი ჩრდილის ლაქები დაეზნია. მოშორებით ალვის ხის ტალავერი შემორტყმოდა ოდას და სხვა სახლებს. მათ აჩრდილისაგან ყველა შენობები ჩაბნედილიყო, ეს იყო ბახვა ფულავას ოჯახი.

ღამის პირველი საათი იყო. ბადრი მთვარე მეფურის სულგრძელობით ჰფენდა ნათელს ბახვა ფულავას ეზოს და მის გარემოს. ერთი რაღაც შავი ჩრდილი უცებ აცოცდა ჭიშკრის ბოძზე, გადაფორთხდა და ჩავარდა ეზოში. ამ შავ ლანდს მოკრეს თვალი ძაღლებმა და გაბრაზებულებმა მოაშურეს ჭიშკარს. ისინი ისეთი მძვინვარე ყეფით მორბოდნენ, თითქოს სურდათ ეს რაღაც შავი ნადირი ლუკმა-ლუკმად დაეგლიჯათ. მაგრამ უცებ მოისმა რაღაც უცნაური წრუპუნნი და ნელი სტვენა. ძაღლებმა შესწყიტეს ყეფა და კუდების ქნევით დაუწყეს ლაქუცი შავ ლანდს. ეს იყო გივი, კარგი შესული ყმა ბახვასი. ის ხშირად დადიოდა მის ოჯახში; უკანასკნელი ჩხირიც სად იდგა, იცოდა. გივიმ გამოაძრო ჭიშკრის საგდული და კარები გააღო, მერე უცნაურად დასტვინა. ნაგაზებმა სიყვარულით დაუწყეს გივის შეხტომა. იმან წაავლო ხელი ორივეს საყელოებში. ერთი წამიც არ გასულა, რაღაც საზარელი წკნავილი მოესმა... მერე ცაცხვის ჩრდილიდან გამოვიდა ორი კაცი. ისინი ფეხ-აკრეფით გაეშურენ ბახვას ოდისკენ და მალე შეიმაღლენ ხშირს ალვისხეებში. ერთი მათგანი, როგორც ვთქვით, იყო გივი, მეორე-იერემია. გივი რომ ოდის კარებზე შევიდა, იერემია სამზარეულოსკენ გაეშურა. იქ ბიჭებს ეძინათ. იერემიამ აქ სახლის კარის რაზა გარედან გადააცვა რკინის მარყუჟზე: თუ

ვინიცობაა ბიჭებს გამოელვიძებოდათ, გარედან დაკეტილ კარს ველარ გააღებდენ.

ბახვას მხოლოდ ორი დიდი ოთახი ჰქონდა სადგომად მომზადებული. ერთში იწვა სალომე და მოსამსახურე გოგო, მეორე- ბახვას საწოლ ოთახათ ჰქონდა გაკეთებული. ოთახის კარებს ჯერ არც ერთს არ ჰქონდა სარაზავი. იმათ შიგნით და გარეთ ჰქონდა რკინის კაკვები მარყუჟებით. ღამის კარებს შიგნიდან ჰკეტდენ. გარეთა რკინის კაკვები ყოველთვის თავისუფლად ეკიდა. გივი შევიდა თუ არა ოდაში, სალომეს საწოლი ოთახის კარები გარედან გადარაზა, მერე აცოცდა ოდის კედელზე და ჭერის ფარღალაღით ჩაიპარა ბახვას საწოლ ოთახში. კედელზე პაწია ღამპა პატრუქ-ჩაწეული ბჟუტავდა. ოთახში არც ძალიან სიბნელე იყო, არც ძალიან სინათლე. თვალის დახამხამების უმაღ შევარდა საწოლ ოთახში და, კედლის საკვოიას შესწრო თვალი. მას ბევრი აღარ უფიქრია. სტაცა ხელი საკვოიას, მერე მივარდა კარებს და რაზა გადმოუგდო. იერემია თვალის დახამხამების უმაღ შევარდა საწოლ ოთახში და, კედლის კუთხეში რომ შკაფი იდგა, იქ ამოიძალა. რაზის გადმოგდებამ და კარების ჭრიაღმა ბახვა გამოაღვიძა. იმან თვალი შესწრო, რომ ვიღაც ბაშლაყმობურული დაფელილ კარებში გავარდა. «არიქა, ქურდიო!...» წამოვარდა ზეზე პერანგისამარა, გამოიღო ბალიშის ქვეშ რევოლვერი და გამოუდგა. ერთი ორჯერ რევოლვერის ხმა მოისმა, ესმა გაცოფებული წამოჯდა საწოლზე. გულ-მკერდ გადაღიაღებულს თმები ჩამობურდოდა და სქლად დაჰყროდა ბეჭებზე. მისი ბროლის გულმკერდი ღამპის მიმქრალ სინათლეზე მთვარესავით ანათებდა. ამ მშვენიერის დანახვამ იერემია ააღელვა. ის სწრაფად მიუახლოვდა და მთრთოლვარე ხმით დაიწყო: «ესმა, მას აქეთ, რაც შენ დაგინახე, სიცოცხლე სიცოცხლედ აღარ მიძაჩნია. შენ მეტს ჩემი ვაჟკაცობა არავის დაუჩაგრავს. მე დღეს ცოცხლებში აღარ ვურევივარ. კარგათ შემომხედე, შენის სიყვარულით სიგიჟე მომრევია. აი, ხომ ხედავ, მოვედი შენ წასაყვანათ: ან უნდა წამომყვე, სიცოცხლე დამიბრუნო, ან აქვე შენს კალთაში უნდა მოვიკლა ჩემი თავი».

- უიმე!.. ვინ ხარ შენ, სატანის მსგავსო?!. იერემია?!. აქ რა გინდა, შე ბოროტო?..

- გაცების დრო აღარ არის, უნდა წამომყვე!

- უწინამც სიკვდილი მე!..

იერემიამ მაგრათ შემოხვია ხელები და ბავშვივით გამოიყვანა გარეთ.

სასოწარკვეთილებაში ჩავარდნიღმა ესმამ ორივე ხელი ჩასჭიდა წვერებში და, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, ძირს დასწია.

იერემია წვერების ტკივიღმა მეტად შეაწუხა, მაგრამ მსხვერპლს მაინც ხელი არ უშვა, სიფრთხიღით ჩამოვიდა და ჩამოიყვანა კიბეზე...

აქ რომ ეს ამბავი ხღებოდა, გარეთ ეზოში ბახვას გივისთან ჰქონდა ბრძოლა. გივიმ პირველად მოკურცხლა, ბახვა უკან გამოენთო და დაახალა ორჯერ რევოლვერი. ეტყობოდა, დაეჭრა, იმიტომ რომ ჭიშკრამდის კიდეც მიეწია მას. გივი უცებ მოტრიაღდა და ერთი იმანაც ესროლა. ბახვა წაიქცა, მაგრამ მაშინვე წამოვარდა ზეზე. რაკი დაინახა, რომ ქურდი დაფელილ ჭიშკარში გაქრა, უცებ მოტრიაღდა და გაიქცა სამზარეულოსაკენ ძახიღით. ბიჭებს ხმა ესმოდათ, მაგრამ საკვირველი იყო, რომ არავინ გამოეკარა! გულს მწარე იჭვი ეცა, «ვაი თუ შინაურებმა დამქურდესო!» ის მივარდა სამზარეულოს

კარებთან. კარები გარედან დახვდა გადარაზული. მაშინ კი ყოველივე აიხსნა. იმან უცხად გადმოაგდო მარყუჟიდან სარაზავი და შებღავლა ბიჭებს: «არიქა, მიშველეთ, ქურდები დაგვეცენო!» მოტრიალდა თუ არა, მთვარიან ღამეში რაღაც შავს აჩრდილს მოჰკრა თვალი ოთახთან და ამ დროს საზარელი კვილიც მოესმა: «ბახვა, მიშველეთ!»

- არიქა, ესმა მომიკლეს!- დაიღრიალა ბახვამ. ყველანი შავს აჩრდილს გამოუდგენ.

ესმამ რომ ვერაფრით ვერ იხსნა თავი რკინის ხელებიდან, ჩაავლო იერემიას მარცხენა მკლავში კბილები და სასოწარკვეთილებით მოუჭირა. იერემია თან წვერების ტკივილით და თან მკლავზე კბენით მეტად გაბრაზდა. ამ დროს შენიშნა, რომ უკან მისდევდენ და, ის იყო მისწვდენ კიდეცა. იფიქრა, დამიჭერენო და ბრაზმორეულმა, რომ თავის განზრახვას ვეღარ ასრულებდა, მოისვა ხანჯალზე მარჯვენა ხელი და ჩაკრა გულში ქალს ამ სიტყვებით: «თუ ჩემი არ იქნები, ნურც მისი ყოფილხარ!» ესმა საზარელის კვნესით მირს დაეშვა. ბახვა დაეკონა თავზე ესმას. ის სისხლში ცურავდა.

- არიქა, ბიჭებო, მომეხმარეთ! ესმა მომიკლეს!.. ამის თქმა და მისი მიწაზე დაცემა ერთი იყო. მოსამსახურებმა აიღეს ორივე ცოლ-ქმარი და შეიტანეს ოთახში.

სალომე გარედან გადარაზულ ოთახში იყო და იქიდან ყვიროდა: «ვინ ხარ პატრონი?.. კარები ჩაგვიკეტეს. რა ამბავია, შვილები ხომ არ დამიხოცეს?» თან გოგოს ტირილი ისმოდა. დამწყვდეულებს მაშინვე გაუღეს კარები. საწყალი დედა თმაგაწეწილი შემოვარდა და, როცა თავის შვილები სისხლით გათხუპნულები ნახა, ჩაიკეცა და გულს შემოეყარა.

მოსამსახურებმა ბახვასა და მის ცოლს თბილის წყლით მობანეს სისხლი და მაგრად შეუხვიეს. ბახვას მარჯვენა მკლავში მოხვედროდა რევოლვერი. სისხლისაგან დაცლილი ძალიან შესუსტებულიყო, მაგრამ ჭრილობის შეხვევის შემდეგ, როგორც იყო, მოსულიერდა, აფორთხდა, გადაეხვია თავის ცოლს და ნუგეშმძიხდილი ჩასძახოდა: «ესმა, ვინ მომიკლა შენი თავი?..» იმან თვალები გაახილა, სახეზე ღიმილი მოუვიდა. ბახვამ დაუკოცნა ნაცრისფრად ქცეული ტუჩები და მალ-მალ ჩაჰკითხავდა ვინ იყო მისი მკვლელი... ესმას მოუვიდა მანჭვა და პირიდან სისხლი ამოაქცია. ცოტა ხნის შემდეგ არეულათ წამოიძახა: «იერემიამ მომიკლა»...

- მიშველეთ, ექიმი!

- კი, ბატონო, კაცები კაი ხანია გავგზავნეთ.

- ესმა, ესმა!..- ჩასძახა სასოწარკვეთილმა ბახვამ... მაგრამ ესმა აღარ იყო ამ სოფლათ.

მეორე ნაწილი

I

მეორე დღეს ბახვას ოჯახიდან საზარელი ხმა ზარისა და მოთქმით ტირილისა გამოისმოდა. ეზოს ღობის ჩაყოლებით იდგენ ჩამწკრივებულნი უნაგრიანი და ასალ-უნაგრიანი ცხენები; ზოგი მათგანი რახტით იყო შეკაზმული. დროგამოშვებით ეზოში შემოდირდენ ახალ-ახალი ცხენოსნები- კაცები და ქალები, თმებგაშლილნი, შავით შემოსილნი. ისინი ჯერ კიდევ ეზოში არ ჩასულიყვნენ, შორიდან მორთავდენ ხმამაღლა

ტირილს, გაიპოტნიდენ სახეს, მათ წივილ-კივილს აჰყვებოდა კაცები, გაჰქონდათ თავის ტყეპა და წვერების გლეჯა.

ბახვას ოთახში ახლა თაოსნობდა მისი ბიძაშვილი ნესტორა, რომელსაც დაეპატიჟნა ტირილზე შორეულნი მოკეთენი, ნაცნობნი და მეგობრები, აგრეთვე გარემო სოფლის ხალხი: გლეხი, აზნაური და თავადი. იმას ორას-სამასი კაცის ხარჯი და სანოვაგე დაემზადებინა. ათი საპალნე ღვინო ეყიდნა, რამდენიმე ფუთი ხმელი და ნედლი თევზი დაებარებინა, ზოგი ფოთიდან, ზოგი ქუთაისიდან. წელა, ხიზილალა და მრავალნაირი სამარხვო საჭმელი ხორათ ეყარა. ბევრი მისთანა მოტირალიც იყო, რომ დაუპატიჟებლად მოსულიყო- მხოლოდ ტირილის დასაშვენებლათ, უსაქმურნი და კარდაკარ მოსიარულენი. მათთვის ლხინი და ტირილი თანასწორი სასიამოვნო გასაგონია, რადგან ორივედგან კარგათ ჩაბრუჟდებიან, როგორც სანოვაგით, აგრეთვე ღვინით. ისინი სუნით ეძებენ ამისთანა შემთხვევას. ესმას ტირილსაც მრავალი მიატყდა ამისთანა მესადილეები. იმათ არა აქვთ ჩვეულება ხორცის დათმობისა. ჭირისუფლებზე კიდევ უფრო პატივისცემა იმათ უნდა, რადგან ისინი არიან მაგინებლნი და მაქებელნი, ოჯახის სახელის ავად თუ კარგად მომხსენებლნი. ამის გამო სამარხო საჭმელების გარდა იმ დღესა და მეორე დღეს ბახვას ოჯახს ორი ძროხა არ ჰყოფნია მოქელებებისათვის.

აივანზე თანდათან ემატებოდენ ახალახალნი მომტირალნი, რომელნიც უცდიდენ თავიანთ რიგს. ეტირებოდათ თუ არა, სულ ერთი იყო, მაინც თავში უნდა ეტყაპნათ და ეძახნათ წინდაწინ დაზეპირებული სიტყვები: «ვაი ჩემს უბედურებას! ამას რას ვხედავ? ვინ იყო ღვთისაგან წყეული, რომ ამ წმინდა ანგელოზს დღე მოუსპო? ვინ გაბედა ბახვა ფულავას ოჯახის აფორიაქება» და სხვა...

ბოლოს სახლის აივანი და თვით სახლი ისე გაიტენა მომტირლებით, რომ ტევა აღარ იყო. მრავალი ხალხი, რომელსაც ტირილი გაეთავებინა, ჭიანჭველასავით ირეოდა განიერს ეზოში. თვით სახლის დარბაზში, შუაგულ ალაგას, ესმა ესვენა. ძირს იატაკზე მოფენილი იყო ხალები და ფარდაგები. კედლის ჩაყოლებით ხალიჩებზე ისხდენ ჭირისუფალნი, სულ ჩაშავებულ-ჩაკუპრულნი. ქალებს ყველას თმა გაეშალათ.

კუბოს მახლობლად ძირს საფენზე ჩამჯდარიყო დედამისი სალომე, რომელსაც პირისახე სულ დაპოტნილი ჰქონდა და სისხლი სდიოდა. შუბლზე უშველებელი კოპალი უჯდა. იმ უბედურს სიმწრისაგან შუბლი მაგრად დაეკრა იატაკზე და კანი ლურჯად ამობეროდა. მუდამ ხმამაღლა ტირილისაგან ტუჩები დასივებოდა, ხმა ჩახლექოდა, ცრემლისაგან გამშრალიყო. უსმელ-უჭმელობით იმ სამ დღეში ისე გამხდარიყო, რომ კანისა და ძვლის მეტი აღარა იყო-რა. თვალები ჩაცვინოდა; ისე იცქირებოდა, თითქოს თვალის სინათლე გამოშრეტოდეს და მისი გამობლენცილი შეხედულება ჭკუა-შერეულს ადამიანს მოაგონებდა კაცსა. ის მისვენებოდა კედელს და გარეტიანებულათ იყურებოდა აქეთ-იქით. მის გვერდით მუთაქაზე წამოწოლილი იყო მხარაკრული ბახვა, სისხლის დენით დაცარიელებული, ფსვენასავით გაყვითლებული და მისუსტებული. ვისაც უწინ მისი დაშვენებული სახე და ლამაზი ტალავარი ენახა, ის როგორღა იცნობდა სამარიდან ამოდებულ ბახვას. ის ახლა ხშირად გულმოსაკლავად კრინავდა: «ვაი, ვაი!» მას შემდეგ იჯდა ნესტორას ცოლი, რომელიც მეგრულს კილოზე ლამაზის, სამწუხარო ხმით მოსთქვამდა და ხან-და-ხან ისეთს გულსაწვავ სიტყვებს

წამოიძახებდა ხოლმე, რომ მთელს იქ მყოფს ხალხს ააქვითინებდა. მისგან ამოკვნესილს «ვოვო, ნანა»-ს... ვინც გაიგონებდა, რომ არ ნდომებოდა, მაინც უნებურად ცრემლებს გადმოჰჰყრიდა.

შესავალ კარებთან იდგა ხუთი მოზარე და როგორც კი ახალი მომტირალი ხმამაღლა დაიწყებდა მოთქმას, მაშინვე გლოვის ზარს დაჰკრავდნენ, რომელზედაც მომტირალი წვრილად, ხმაშეწყობით დაჰგალობებდა სამწუხაროთ და გულმოსაკლავათ.

სამტირლო დარბაზში ჭირისუფლებს შემდეგ ჩაჰყვებოდნენ მეზობლები და ნაცნობები, ყველანი ძირს ხალიჩებზე დამსხდარნი. მათ შორის ბევრი ახალგაზრდა ქალი ჩნდა. ზოგს მათგანს სქელი შავი თმა და ზოგს მუქი წაბლისფერი თმა მხრებს და მკერდ-კისერს უფარავდა. სქლად ჩამოშლილი თმებიდან გამოსცქეროდნენ გრძელი წამწამებით შემოსარული ცეცხლმფრქვევი თვალები და გამოსჰვიოდნენ ბროლის მკერდ-კისერნი. ამათი პატრონები კარგად ჰგრძნობდნენ, რამდენად ჰშვენოდათ მათ ლამაზ სახეს ლაზათიანად ჩამოშლილი გრძელი თმები და, როცა ვინმე შესამჩნევი მომტირალი შემოვიდოდა ჭირისუფლის მისატირებლათ, ხან ერთი კუთხიდან მოისმოდა და ხან მეორე კუთხიდან კრიალა ხმით მოთქმა მშვენიერის მანდილოსნისა. იმათ იცოდნენ, რა დროს რა სიტყვები უნდა გამოეთქვათ მწუხარების ხმით, რით აღედრათ მომსვლელების ყურადღება. მათი ტირილი მართლაც სევდით მკვესარს საგალობელს მიემსგავსებოდა. ეს იყო ერთი რაღაც გულის მომხიბლავი კაეშნის სიმღერა. ამისთანა მომტირალს თუ ვინმე ახალგაზრდა ვაჟი თვალს შეასწრობდა, არ შეიძლებოდა მისი გული არ ადუღებულიყო; მტირალი მანდილოსანი ხან თანაგრძნობას, ხან შეცოდებას გამოიწვევდა ვაჟის გულში. მაგრამ, როცა მშვენიერი მანდილოსანი გაშლილ თმას გაისწორებდა თავის ბროლის თითებითა და ამ დროს მის გრძელს წამწამებს მარგალიტებივით შემოესხმოდნენ ცრემლის ცვრები, აქ კი ახალგაზრდა ჭაბუკის გული მწუხარების კარს უცებ დაჰხურავდა და სიყვარულის ისრით განიმსჰვალებოდა. ასეთი შთაბეჭდილება აუცილებელი ხდება ხოლმე გრძნობა-მომღერალის ჭაბუკის გულისათვის.

მართლაც, იმერეთის ცხოვრებაში ორი შესამჩნევი დროა, როცა ლამაზ ქალებს სჩვევიათ ვაჟკაცის გულის ატოკება უმაღლეს ხარისხამდის, ერთი ლხინი, როცა ლამაზი ქალი ლეკურს თამაშობს, ან ტკბილათ დაამღერებს ჩონგურზე და გიტარაზე; მეორე-ტირილი, როცა ლამაზი ქალი თმა-ჩამოშლილი გულ-გასაგმირალს სიტყვებს წამოაკრიალებს და თან მწუხარის, მაგრამ სასიამოვნო ხმით დაკვნესს, დადიღინებს. ამ უკანასკნელ შთაბეჭდილებას ძნელად თუ გაუძლებს ხოლმე ჭაბუკის მგრძნობელი გული. აი, ამით აიხსნება ხალხში ლექსად გამოთქმული ეს ღრმა შთაბეჭდილება და ვაჟკაცის გულის აფეთქება ლამაზის ქალის ტირილით:

ნეტავი მომკლა ხის ძირსა, ფოთოლი დამედინოსა;

მოვიდეს ქალი ლამაზი, გულს ცრემლი დამადინოსა...

ასეთი ჩვეულება ხალხის ცხოვრების მარღვათ გამხდარა; ჭირი და ლხინი სწორეთ საზოგადოების დამაკავშირებელია. ამიტომაც გლოვა ტირილის დროს, დაუპატიჟებლობა ნათესავებისა და მეზობლებისა ურთი-ერთობის დარღვევის მიზეზად ხდება. ამ დროს რომ ვინმე გამორჩეს და თავისიანი არ დაჰპატიჟოს, სამდურავს ვერ ასცილდება. ეს გარემოება შეიქმნება უმძიმესი მიზეზი ხან-და-ხან მოსისხლე

მტრობისაც.

ბახვა ფულავას იმ დღეს განუწვეტლად მოსდიოდა ახალ-ახალი მომტირლები, ქალი და კაცი. ისინი რიგ-რიგად შედიოდნენ დარბაზში მიცვალებულის სატირლად. თითოეულს მომტირალს ჯერ კუბოსთან, საცა იგი შესაფერად შეიცხადებდა მიცვალებულის მდგომარეობას, შემდეგ მიიყვანდნენ ბახვასთან, რომლის წინაშე მუხლი უნდა მოეყარა და თანაგრძნობის გამოსაცხადებელი სიტყვები გამოეთქვა; შემდეგ მიიყვანდნენ ბახვას სიდედრთან, მერე ნათესავებთან და ბოლოს გამოიყვანდნენ გარეთ. ახლა მეორეს შეიყვანდნენ და ამასაც თავის რიგზე ატირებდნენ. ამ სახით, დილიდან დაწყებული ნაშუადღევის ორ საათამდის ძლივს მოლიეს მოტირალნი. შემდეგ სუფრა გაიშალა ყოველნაირი სანოვაგით და ტირილიც მიყუჩდა. სადილს რომ მორჩენ, მზე დაწეული იყო. ამ დროს მღვდელმთავარმა მიცვალებულის წესის აგება დაიწყო და, როცა მგალობლებმა დასძახეს: «საუკუნოთ იყოს ხსენება...», უეცრად მოისმა საოცარი კვილი სალომესი: «მიშველეთ, ჩემი ესმა ხრამში გადამიგდეს!..» იგი გიჟურათ აფეთებდა თვალებს და ღონივრად არღვევდა ხალხს კუბოზე დასატაკებლათ. ამ საზარელს წამს შესწყდა წესის აგება. ხალხში გაისმა, «უბედური დედა, მწუხარებისაგან გაგიჟდა!» ერთმა დაიძახა: «ხელი მოჰკიდეთ, კუბოს მოაცილეთ ეგ უბედური!» ექვსმა კაცმა ძლივს დაამაგრა გალომებული სალომე; ის გაიყვანეს მეორე ოთახში. გათავდა თუ არა წესის აგება, ბახვა მიიყვანეს მიცვალებულის გამოსათხოვრათ.

- ესმა, ჩემო სიცოცხლის კავშირო!- დაიღრიალა საცოდავით ბახვამ,- მიხვალ?.. საუკუნოთ მეთხოვები?.. რა დაგიშავე, შე ქალო, ამის ფასი?.. ეგ იყო შენი დაპირება?.. ეგ იყო შენი მტკიცე ფიცი საუკუნო სიყვარულისა?.. ვინ წამართვა შენი თავი ასე უდროვოთ?.. შენ გგონია, შენს შემდეგ მე კი ვიცოცხლო?.. არა, ჩემო ლამაზო! ჩემო უმანკო თეთრო მტრედო!.. არც მე მინდა უშენოდ სიცოცხლე. მეც მალე უნდა გამოგედევნო. განა შენ კი არ იცი, რისთვის ვრჩები, მარტო იმისთვის, რომ შენი ვალი ავასრულო, შენი უდროვოთ დამმიწებელი დავამიწო. თუ ეს არ ავასრულე, აბა პირნათლად როგორღა შეგეყრები?.. აბა, როგორ იფიქრე, შე ურწმუნო, შე გლახა, რომ მე უშენოდ ცხოვრება შემეძლოს?.. ჩემთვის ეს ქვეყანა უშენოდ კუპრია, ჯოჯოხეთია. ან სახლკარი რაღათ მინდა, ან ქონება, ან მოყვარე და მეზობელი, ან ტოლი და ამხანაგი! შენმა განშორებამ ჩემი სივაჟკაცე ჩააქრო, ჩემი მარჯვენა მოშალა, მე აწ მხოლოდ ერთიღა მოვალეობა მაწევს: მე უნდა მოვკლა შენი მკვლელი! ვფიცავ შენს ცხედარს, არ გიმტყუნო. შენ კი გეხვეწები, ღმერთს შეევედრო, რომ ეს ჩემი წმინდა მოვალეობა მალე ამესრულებინოს, რომ მალე მოვიდე შენთან. ვაიმე, ვაიმე, ვაიმე!..» ამ სიტყვების წარმოთქმაზე ბახვა დასუსტდა და გულს შემოეყარა. «წყალი, წყალიო!» - გაისმა ხალხში. იგი ციმციმ აიღეს და მეორე ოთახში გაიტანეს. ამ დროს კუბო გამოიტანეს დარბაზიდან. «განუსვენე, უფალო, სულსა ახალ მიცვალებულისა მხევლისა შენისა. ესმასი,» დააგუგუნეს მგალობლებმა. შეიქნა საშინელი საერთო ხრიალი, კვილ-ჩხივილი. ბახვას გრძნობიერმა სიტყვებმა მთელი ხალხი აატირა.

- ოჰ, რა ცოდვა დატრიალდა, რა ოჯახი დაიქცა! ოჰ, იერემია, იერემია, უღმერთო იერემია!.. ისმოდა ხალხში, როცა მარხავდნენ ესმას.

II

იერემია იყო ერთი ხელმოკლე თავადიშვილთაგანი. მისი დედ-მამა ყოველ

ღონისძიებას ხმარობდა, შვილი გიმნაზიაში გამოეზარდა. მამამ ჩამოიყვანა ცხრა წლის ყმაწვილი ქუთაისს და დააყენა ერთ ნაცნობ ღარიბ სახლობასთან, რომელიც მოწაფეთა მოვლით რჩებოდა. იერემია იდგა ქუთაისს ჩამოსახლებულ გლეხთან, რომელიც ქალაქზე იყო მიწერილი. ის სოფელს მხოლოდ იმისთვის გამოქცეოდა, რომ სახელმწიფო გადასახადისაგან თავი გაენთავისუფლებინა. თითო მოწაფის რჩენაში იღებდა თვეში რვა მანეთს. იერემიასთან რვა გიმნაზიელი კიდეც სხვა იდგა. მათ ჰქონდათ მიჩენილე ერთი პაწია ოთახი, წნული კედლებიანი, ჯერ მიწით გალესილი და მერე კირით შეფეთქილი. ოთახს აგურის იატაკი ჰქონდა დაგებული, ერთ მხარეზე, კედლის ჩაყოლებით, ფიცრის ტახტი იყო და ზედ გამოხუნებული, გამოცრეცილი ფარდაგი ეფინა. ლოგინზე ერთი კედლიდან მეორე კედლამდის გამწვრივანებული ჩითის ქვეშაგები იყო ჩამწკრივებული. თითო ყმაწვილს იმდენი ალაგი ჰქონდა დაჭერილი მოხსენებულს ტახტზედ, რამდენზედაც თვითონ დაეტეოდა. ამ ცხრა მოსწავლეს ღამეში ერთი ქონის სანთელი ჰქონდათ მიჩენილი, რადგან იმ დროს ჯერ კიდეც კეროსინი არ იყო შემოღებული. ღამით იმ ერთ ქონის სანთელზე სწავლობდენ ყველანი; მაგრამ იერემია ისეთი ბეჯითი მოწაფე გამოდგა, რომ გაკვეთილების სწავლას დღის სულით ასწრებდა, სანთელზე თავჩაქინდრულს წიგნის კითხვას ძალიან ერიდებოდა. ის თავის მეხსიერების წყალობით სამი წლის განმავლობაში მეორე კლასში გადავიდა. ამისთანა წარმატება იმ დროს ჩვენებურის ახალგაზრდისათვის ძლიერ იშვიათი შემთხვევა იყო, რადგან გიმნაზიაში ქართველ ყმაწვილებს ისე აზარებდენ, რომ რუსულის ერთი სიტყვაც არ გაეგებოდათ. სანამდის თითო-ოროლა ფრაზების თქმას და გაგებას შეიძლებდენ, ისინი ყოველ კლასში ორ-ორ წელიწადს უნდა დარჩენილიყვენ. მაგრამ იერემია ისეთი მეცადინე ყმაწვილი გამოდგა, რომ არც ერთ კლასში თითო წლის მეტი არ დარჩენილა. თუ რომელსამე რუსულს ფრაზას მოჰკრავდა ყურს, მისი დავიწყება შეუძლებელი იყო და ჩიქორთული რუსულის ლაპარაკში ცდილობდა ყოველთვის ახალი განაგონი ფრაზა ხშირად ეხმარა. ამნაირი ვარჯიშობით იერემიამ სამი წლის განმავლობაში იმდენი რუსული შეისწავლა, რომ მეხსიერებას ძალას აღარ ატანდა და თავის ჩიქორთული რუსულით უგებდა პასუხს. მასწავლებელნიც, რაკი მეცადინეობას და ნიჭს ნიშნავდენ იერემიას, მის რუსულ-ქართულ გამოთქმას კილში არ უდგენ და ახალისებდენ კარგი ბალების დასმით.

1870 წლიდან უბედური ხანა დადგა საქართველოს ახალგაზრდობის განათლებისათვის. ამ წელს აღიმრა კითხვა, რომ ქართულის ენის საფუძვლიანი სწავლება გიმნაზიაში უნდა შემცირებულიყო, შტატის მასწავლებელნი უნდა მოსპობილიყვენ და ის დრო, რომელიც ხმარდებოდა ქართულ ენას, ქართულის მწიგნობრობისა და მისი ისტორიის შესწავლას, ლათინურისა და ბერძნული ენის გაკვეთილებს უნდა მოხმარებოდა. რაკი ქართული ენის სწავლების შტატი მოსპეს, იმის მაგივრად ლათინურისა და ბერძნულის სწავლება პირველი კლასიდან დააწყებინეს ქართველ შეგირდებს. ამათ მესამე კლასამდე რუსული ფარსაგათ არ ესმოდათ და, რადგან ბერძნულ-ლათინური რუსული ენის საშუალებით უნდა ესწავლათ, ამისათვის ქართველი შეგირდობა თითქმის სრულებით დამუნჯდა, სწავლისათვის მათი გონება დაიხშო. ლათინურის და ბერძნულის ენის კანონებს რუსული ენის საშუალებით ასწავლიდენ და, ჯერ რომ რუსული არ იცოდენ, ბერძნულის გრამატიკის კანონებს საიდანღა გაიგებდენ?..

ერთი მრავალთაგანი მსხვერპლი ამგვარის სწავლებისა შეიქნა იერემიაც. ეს ქორფა გონების მოწაფე ცდილობდა შერიგებოდა ახალ წესს; იყიდა ბერძნული და ლათინური გრამატიკები და მოსდგა გაუგებარი სიტყვების ზეპირობას. კლასში ყურთასმენად იყო ის გადაქცეული, მაგრამ რადგან რუსული ენა ჯერ კიდევ ზედმიწევნით ვერ შეესწავლა, ხშირად ეკარგებოდა თავი და თავი აზრი მასწავლებლის ლაპარაკისა, სანამდის კლასში გაფაციცებული ყურს უგდებდა, მანამდის თითქოს სჯეროდა გაკვეთილები გავიგეო; მაგრამ როცა სწავლა გაუთავდებოდა, შინ დაბრუნდებოდა და სადილს უკან ამოიღებდა თავის ლათინურს გრამატიკას, უნდოდა დაეწყო მეორე დღის გაკვეთილის შესწავლა, მაშინ რწმუნდებოდა, რომ რაც მასწავლებელს კლასში ელაპარაკნა, იმისი აღარაფერი ახსოვდა. მეტი რა ღონე ჰქონდა, მოჰყვებოდა უაზრო ზეპირობას ლათინურის უღვლილებისა და კანკლედობისას. ამ ჭაპანწყვეტაში რაც უფრო დრო გადიოდა, ისე უფრო ეკარგებოდა სწავლის ხალისი იერემიას. ბოლოს Sum, fui, esse-ს ზეპირობამ გონება დაუბნელა, ნერვები აუშალა და გააბრაზა. ყმაწვილი სრულებით გამოიცვალა, უწინდელი მშვიდობიანი სახის გამომეტყველება გაუქრა. ის მუდამ წარბშექმუხვნილი შეიქნა. შესძულდა მასწავლებლები, შესძულდა თვით დირექტორი და მისი მოსამსახურეები. მის კლასის ბალებს მოაკლდათ სიმხიარულე. «სამი» და «ოთხი» ძალიან ძვირობდა. მთელი კლასის ჟურნალი იერემიას სახელობაზე «ორით» იყო აჭრელებული, «ერთებიც» ხშირად ჰქონდა. მას შესძულდა თვით გიმნაზიაც, იქ სიარული აღარაფრად ეპიტნავებოდა...

ამავე გარემოებაში ჩავარდა მომეტებული ქართველი შეგირდობა. მალე შედგა თანამგრძობელთა წრე და ამ წრეში მოხვდა თვით იერემიაც. თუ თითო-ოროლა კაპეიკს იგდებდა ხელში ვინმე მათგანი, მაშინვე გამართავდენ საერთო ლხინს და სხვადასხვა დუქნებში დახეტიალობდენ. ამისთანა «დღე-ხვალიობით» ყმაწვილებმა სრულებით აუგდეს გული სწავლას. ზოგიერთებს დუქნებში ვალებიც დაედვათ და მედუქნეები დირექტორთან დასმენას ემუქრებოდენ, თუ ვალი არ გადაგვიხადეთო. ერთი მხრით, შიშმა და, მეორე მხრით, ქეიფის სურვილმა მოსწავლეთა წრეს აფიქრებინა ქურდობა. ერთი მათგანი იდგა ბინად ლათინური ენის მასწავლებელთან.

- ყმაწვილებო,- შესძახა იმან ერთხელ თავის ამხანაგებს,- რომ იცოდეთ, ლათინურის მასწავლებელს რამდენი ფული აქვს დაგროვებული!

- როგორ!- ჰკითხეს ცნობისმოყვარე ამფსონებმა.

- ეს ერთი წელია, ლათინურის მასწავლებელი ყუთში ფულს აგროვებს. თავის საწერ სტოლზე უდგას და დღე ნიადაგ შიგ თეთრ ფულს ჰყრის; ხან-და-ხან ისიც შემინიშნავს, რომ ყუთის ამოჭრილში ქაღალდის ფულიც ჩაუძვრენია ხოლმე; ხშირად შევიპარები მის სამუშაო ოთახში და ყუთს გავარიჩხინებ ხოლმე. ამ ბოლო დროს ყუთი ისე დამძიმდა, რომ ცალი ხელით ვეღარ ვიღებ.

- ბიჭოს!..- შესძახეს გაკვირვებით ამხანაგებმა.

- ხელდახელი ყოფილა!- შენიშნა მეორემ.

- ჰაი, თუ გამოაცოცო?...- შეეკითხა მესამე.

- აჰ, როგორ იქნება!- იჭვით უპასუხა პირველმა,- რომ შემიტყონ, რაღა ვქნა?

- რას შეგიტყობენ!- გაუადვილა იერემიამ.

- მერე მე იქ დადგომა აღარ შემიძლია.

- ძალიან საჭიროა, თუ ველარ დადგები!- უთხრა იერემიამ.

- წევ, ბევრს გასწავლიდეს! აუარება ფულს კი ახდევინებს მამაშენს. ჩვენზე უკეთ ვერც შენ სწავლობ. ნახევარი იმ კოლოფში სულ მამაშენის ფულებია, წაართვი, კიდევ შეგერგება.

- ნამდვილად შეგერგება!- დაჰკრეს კვერი დანარჩენებმა.

- წამოიღე ის ფული და გადმოდი ბინათ ჩვენთან.

- გიმნაზიიდან გამომავლებენ,- ჩაფიქრებით თქვა პირველმა.

- ჩვენ რომ კარგად ვსწავლობთ, იქ დიდხანს მაინც არ დაგვაყენებენ.

- რაც იყოს და იყოს, წამოიღე. ერთ თვეს მაინც გვაქეიფებს, ვალებსაც გადაგვიხდის და კარგია; მერე ჩვენც ვიშოვით ფულებს,- აღტაცებით წამოიძახა მეორემ.

- მაშ არ გამამხილოთ!- გადაწყვეტით თქვა პირველმა.

- ვინც გაგთქვას, რიონში გადავაგდოთ,- დაასკვნა იერემიამ.

- ძალიან კარგი, ძალიან კარგი!..- მოიწონა ყველამ. ეს ამბავი მით უფრო ემათ ყმაწვილებს, რომ ლათინური ენის მასწავლებელი სძულდათ და მისი მონაგარი ხდებოდა საქეიფო თანხათ. როგორც თქვეს, ისეც აასრულეს. მეორე დღეს ლათინური ენის მასწავლებელმა თავის ყუთი რომ სტოლზე ვერ დაინახა, ეოცა. ბევრი ეძება, იღრიალა, შინაური მოსამსახურე გოგო, რომელზედაც იჭვი ჰქონდა შეტანილი, კიდევ გალახა, მაგრამ ყუთი მაინც ველარ აღმოაჩინა. ეს ამბავი შეიტყო დირექტორმა, რომელმაც, სხვათა შორის, ჩუმი განკარგულება მოახდინა, თვალყური ედევნებინათ იმ გიმნაზიელებისათვის, რომელნიც ლათინური ენის მასწავლებელთან იდგენ. ამას გარდა დირექტორს არა ერთხელ ჰქონდა მოხსენებული, რომ ამ ბოლო დროს შეგირდები ხშირად ქეიფობენ დუქანებში. ზოგჯერ ღამის დარაჯებიც წააწყდებოდნენ მათ თავზე რომელსამე დუქანში, მაგრამ მორიდებით ვერა გაებედნათ-რა. პოლიცემისტერმა რამდენჯერმე შეატყობინა ეს ამბავი დირექტორს, რომ მას მოეხდინა ამ საგანზე საკუთარი განკარგულება.

მართლაც, დირექტორმა გააფრთხილა ინსპექტორი და ზედამხედველები, აგრეთვე პოლიცემისტერსაც მისწერა, თუ სადმე შეიმწყვდიოთ გიმნაზიელები, ღამით რომ დუქანში ქეიფობდნენ, ყველანი დაიჭირეთ და მე წარმომიდგინეთო.

მეხუთე დღეს ერთმა გიმნაზიელმა მოიტანა ყუთის ნამტვრევი. «სადაც მე ვდგევარ, ეს იმის მახლობლად ვნახე აგურხანაში ჩაგდებულიო», - უთხრა ინსპექტორს. ლათინურის მასწავლებელმა მაშინვე იცნო თავისი ყუთის ნამტვრევი და იჭვი აღარ ჰქონდა, რომ ერთი იმის მდგმურ-მოწაფეთაგანი იყო ამის მომქმედი, რომელსაც იმ ხანებში აეკრა ბარგი და ცალკე გადასულიყო. მაგრამ შეგირდს მაინც ხელი არ ახლეს, მხოლოდ ზედამხედველებს მიანდვეს ყმაწვილების მეთვალყურეობა.

ერთ ღამეს, როცა ჩვეულებრივად პოლიციის დარაჯები დადიოდნენ ქუჩა-ქუჩა,

სადღაც ქალაქს გარეთ, ერთ დუქანში, მოესმათ მშვენივრად შეწყობილი სიმღერები. დარაჯები ფეხაკრეფით მიუახლოვდნენ ამ დუქანს. პოლიციის მეთვალყურემ გამოიხმო მიკიტანი და ჰკითხა სტუმრების ვინაობა. იმან უთხრა გიმნაზიელები არიანო. პოლიციელმა უცბად შეალო კარი და გამოუცხადა ყმაწვილებს დირექტორთან უნდა წამოხვიდეთო. შეიქნა საერთო ლაპარაკი: ზოგი ეხვეწებოდა პოლიციის მეთვალყურეს, თავი დაგვანებეთო, ზოგი ემუდარებოდა, მაგრამ ღამის მეთვალყურე ყურსაც არ იბერტყდა. ამ დროს უეცრად წამოიძახა ერთმა მოზრდილმა გიმნაზიელმა - რა ღმერთი გიწყრებათ? გინდათ, რომ ასე ცხვრებივით წაგვრეკონ დირექტორთან და ყველანი ერთნაირად გამოგვრიცხონ გიმნაზიიდან?..

- დაჰკარით, სანამ დრო გვაქვს, სანამ ჯერ კიდევ სხვა დარაჯებიც არ მოშველებიან!..- ეს ყმაწვილი იყო იერემია.

მის თქმაზე ერთბაშად ჩაერია თორმეტი გიმნაზიელი და შეიქნა საშინელი ცემა-ტყეპა პოლიციელებსა და გიმნაზიელებს შორის... პოლიციის მეთვალყურეს განსაკუთრებით ბევრი მოხვდა. იმან იცნო ლათინურის მასწავლებლის შეგირდი, ჩაავლო მას ორივე ხელი ისე მაგრად, რომ ვერას ღონისძიებით ვერ გამოგლიჯეს ხელიდან. იერემია მაინც მეტად გამწარებული იბრძოდა: ორი ხიშტიანი ჯარისკაცი დასცა და თოფები აქეთ-იქით გადაუყარა. ამ ხმაურობაზე და პოლიციელების სტვენაზე მობრიგინდნენ სხვა დარაჯებიც. ყმაწვილებმა რომ შეიტყვეს, ცუდად იყო საქმე, ყველანი აქეთ-იქით გაიფანტნენ ღამის სიბნელეში, დარჩა ხელში პოლიციის მეთვალყურეს მხოლოდ ყუთის ქურდი, რომელიც ჩააბარეს დირექტორს.

III

დირექტორმა მეორე დღესვე მოიწვია მასწავლებელთა რჩევა, რომელმაც გადასწყვიტა შეგირდების გიმნაზიიდან გამორიცხვა. მაგრამ ამასაც არ დააჯერეს. დირექტორის თანხმობით ინსპექტორმა და ლათინური ენის მასწავლებელმა კიდევ უფრო სასტიკი ზომა იხმარეს. იმათ წაიყვანეს გიმნაზიის სამი მოწიფული დარაჯი ბნელს ოთახში, სადაც ყმაწვილი სამი დღე და ღამე მარტო წყლითა და პურით იკვებებოდა, როგორც ტუსალი. გააწვინეს შეგირდი და ორი კონა წნელი ზურგზე დაატეხეს,- იმ დროს გაროზგვა კანონით მოსპობილი იყო. შეგირდმა სირცხვილით არა გაამხილა-რა, თუმცა ნაცემზე სულ სისხლი სდიოდა. ამ შემთხვევის შემდეგ ლათინური ენის მასწავლებლის სიფიცხეს და ქართველი გიმნაზიელების შეძულებას საზღვარი არ ჰქონდა. იმის მოხსენებით დირექტორმა და პედაგოგიურმა რჩევამ წარადგინეს კავკასიის მზრუნველთან გიმნაზიის გაწმენდის პროექტი. «რადგან გიმნაზიაში ხანგადასული შეგირდი ბევრია, რომელნიც ძველს კლასიკურ ენებს ვეღარ ისწავლიან და სხვა ახალგაზრდა მოწაფეებზედაც ცუდი გავლენა აქვთ, ამისთვის საჭიროა ყველა ხანგადასული შეგირდები ყოველწლივით გამოირიცხოსო».

ეს წარდგინება კავკასიის მზრუნველმა დაამტკიცა. ამის გამო იმ წელს, ეგზამენების შემდეგ, ორმოც-და-ათი ყმაწვილი გამორიცხეს, რომელთა შორის იერემიაც იყო. თვით ეგზამენებზე გადამტერებით კითხვას და შეგირდების ჩაჭრას ლათინურ-ბერძნულში საზღვარი არა ჰქონდა. ამ გარემოებამ გამორიცხული ახალგაზრდები ისე გააბრაზა, რომ ლათინურისა და ბერძნული ენის მასწავლებელნი კეტებით დაბრიგეს.

ზემოხსენებულმა ფიცხელმა განკარგულებამ გიმნაზიის მთავრობისამ ბევრს ქართველს ახალგაზრდა მოწაფეს გზა გადაუღობა განათლებისაკენ და დაარჩინა ცხოვრებაში ულუკმა-პუროდ.

ახალი გამორიცხული ყმაწვილები მოირთენ ჩერქეზულად და ჩასხდენ იარაღში; იმათ შეხედვას არა სჯობდა-რა. სანამდის ისინი სწავლაში იყვენ და მათ დედ-მამებს იმედი ჰქონდათ, რომ კურსს შეასრულებდენ და ბოლოს სწავლით ლუკმა-პური ექნებოდათ, მანამდის ისინიც არას ზოგავდენ; ასე გასინჯეთ, თითო-ოროლა ჩამოჭრილი ადგილი თუ კი სადმე მოეძეოდათ, იმათ ჰყიდიდენ, რომ თავ-თავის დროზე გიმნაზიაში სასწავლო ფული ეხადნათ და მათი ხარჯიც ესტუმრებინათ. მაგრამ, რაკი ახლა შვილები გამოურიცხეს სასწავლებლიდან, იმათს მწუხარებას საზღვარი არ ჰქონდა, თუმცა მშობლები არც გიმნაზიის მთავრობის კმაყოფილნი იყვნენ, რომ ასე უნუგემოდ დააგდეს ცხოვრებაში იმათი შვილები, მაგრამ მომეტებულს ბრალს მაინც თავის შვილების ურიგო ყოფაქცევას სდებდენ. ამან გამოიწვია მშობლებსა და შვილებს შორის უკმაყოფილება. «თქვენ ვაჟკაცები ხართო.- ეუბნებოდენ მამები თავიანთ შვილებს.- სანამდის იმედი გვქონდა, რომ ისწავლიდით და ბოლოს მოხუცებულობაში, როგორც ჩვენ, ისე თქვენს უმცროსებს უპატრონებდით, მანამდის არც ვზოგავდით თქვენის გულისთვის არაფერს. ასე გასინჯეთ, ადგილ-მამულს ვყიდდით, და ისე გარჩენდითო, დღეს ეგ იმედი აღარ გვაქვს თქვენი და ჩვენ უთქვენოდაც წვრილი ცოლ-შვილი გვყავს საპატრონებელიო; გაიჭირვეთ საქმე, შედით მწერლებათ, დადექით ადვოკატებთან, ნოტარიუსებთან, სამწერლო კანტორები გააღეთ და რამენაირათ იკვებეთ თავი, თორემ ჩვენ ველარას მოგაწვდენთ,- არც თქვენი ჭმევა, არც თქვენი ჩაცმა-დახურვა ჩვენ აღარ შეგვიძლიანო». ყმაწვილ კაცებს არაფრათ იამათ დედ-მამების გულცივობა. ზოგმა იმათგანმა გულიდან ამოირეცხა მამშვილური გრძნობა.

იერემიამ, როგორც ფიცხელმა და გულამაცმა, გადაუბრიალა თავის მამას თვალები, ჩაიკრა მუჭი გულში და წამოიძახა: «შენ მამა კი არა, მამალი მგელი ყოფილხარ, რომელიც ლეკვებს სჭამს და არა ზრდის! ვინ გეხვეწებოდა ჩემს გაჩენას, ჩემი მოვლა და პატრონობა თუ არ შეგეძლო? ამიერიდან მე არც დედ-მამა მყოლია, არც ოჯახი მქონია, ერთი თავზე ხელაღებული გამოვსულვარ, გაჩვენებთ თუ თავს ვერ ვირჩენო». ადგა და კარი გაიარა. იერემიას დედამ ველარ გაუძლო ამნაირ სიტყვებს და შექმნა ქვითინით ტირილი: «შვილო, იერემია, მობრუნდი, სად მიხვალ?» მამამ ცალკე გამოადევნა კაცები, მაგრამ იერემია მაინც აღარ დაბრუნებულა ოჯახში.

იმან აიყოლია სამი ამხანაგი, ჩამოვიდა ქუთაისს და დაიწყეს მუდამ ერთად ცხოვრება, თუმცა არავინ იცოდა მათი სახსარი, რა გზით ირჩენდენ თავს. ეს კი იყო, რომ ამხანაგები ყოველთვის კარგი ჩაცმული გამოდიოდენ. თუ სადმე ლხინი, ან პატიჟობა იქნებოდა, იერემია თავის ამხანაგებიანათ ყოველთვის იქ გაჩნდებოდა. სიმღერა, ლექური, ქალების არშიყოფა მათ ხელთ იყო; ხან-და-ხან კერძო ოთახებში ბანქოსაც თამაშობდენ. ზოგჯერ ახირებული ხმები დადიოდა მათს უმართებულო მოქმედებაზე: ამა და ამ საზოგადოებაში იერემიას და მის ამხანაგებს ჩხუბი მოუვიდათ, ამა და ამ კაცს თავი გადააფრიწეს; გუბერნატორმა აუკრძალა იმას და მის ამხანაგებს ქალაქის ადგილს ცხოვრებაო. მაგრამ ხანი გადიოდა; იერემია და მისი ამხანაგები თავისას არ იშლიდენ. პოლიციას ჰყავდა ისინი შენიშნული; მაგრამ მორიდებაც დიდი ჰქონდათ იმათი, რადგან

ბევრჯერ პოლიციის მოხელეებსაც მოხვედროდათ მათი მათრახი, თუმცა საბუთი ვერა ეპოვნათ-რა მაგრათ ხელის მოსაკიდებელი. იმათზე ჭორებიც ხომ ბევრი დადიოდა, მაგალითად, იერემიაზე ამბობდენ: ესა და ეს პატივცემული ქვრივი, კარგი ოჯახის ასული იერემიას პატრონობს, აცმევს, ახურავს და ფულსაც აძლევსო. ბოლოს მათმა ქცევამ ქუთაისის საზოგადოებას თავი მოაბეზრა და მშვიდობისმოყვარე მოქალაქენი ასე გაიძახოდენ: «ვამო როდის იქნება, იერემია და მისი ამფსონები რომ რაიმე სისხლის სამართლის საქმეში გაეხვიონ და მათგან განვთავისუფლდეთო».

ერთხელ გავარდა ხმა, რომ ს. ზეგანას ერთი მდიდარი მღვდელი ყოფილა, იმას ლამაზი ქალი ჰყოლია, მღვდლის ოჯახი გაუცარცვავთ და ქალი გაუუპატიურებიათო. ავაზაკების მოთავეთ ყოფილა იერემიაო. ამ საქმის გულისთვის იერემია რამდენიმე თვე კიდევ იყო დატყვევებული სატუსალოში. თუმცა ბოლოს გამართლდა, მაგრამ საზოგადოებაში იჭვი მაინც არ აღმოფხვრილა მის ავაზაკურ მოქმედებაზე.

ამ გარემოებამ ისე ღრმად იმოქმედა იერემიასა და მის ამხანაგებზე, რომ ყველამ ერთად განიზრახეს, რომ უსაქმოდ აღარ დარჩენილიყვენ და შევიდნენ სამხედრო სამსახურში, ცხენოსანთა ჯარში, რომელიც იმ დროს ზღვის პირად იყო სადარაჯოზე ჩამორიგებული. უმთავრესი ადგილ-სადგომი ამ ცხენოსნის მილიციისა იყო ფოთი. იმას ჰქონდა ნაბრძანები თვალ-ყური დაეჭირა რომ ფოთში და საზოგადოდ ზღვის პირზე კონტრაბანდა არავის გამოეპარებინა.

ორი თვე არ გასულიყო მას აქეთ, რაც იერემია სამხედრო სამსახურში შევიდა და უკვე ვახმისტრობის თანამდებობას ასრულებდა. ესკადრონის თივა-ქერის ყიდვა მას ებარა. იერემია ფულის ჩამორჩენასაც შეეჩვია; მაგრამ ფულს მაინც ვერ ინახავდა. ლხინი, ქეიფი, ამხანაგის მასპინძლობა მის ხელთ იყო. ასეთი ხელგაშლილობით ძალიან შეაყვარა თავი ამხანაგებს. მისი გულისათვის ცეცხლში ჩადგებოდენ. ამ დროს მოვიდა ფოთს იერემიას ნაცნობი გივი, რომელსაც უნდოდა რაიმე საქმის შოვნა. ის ხშირად დადიოდა იმ დუქანში, სადაც იერემია და მისი ამხანაგები იკრიბებოდენ. გივი ერთი თვე თითქმის მათ ხარჯზე იყო. ერთი მხრით, ადვილად თავის რჩენამ ნაცნობებსა და მეგობრებში, მეორე მხრით, კონტრაბანდობის გავრცელებამ, რომელშიაც გივი ხან-და-ხან მონაწილეობას იღებდა და თითო-ოროლა მანეთს შოულობდა, შეაჩვიეს ის უსაქმურად ცხოვრებასა და ქეიფს.

ერთ საღამოს გივიმ მოუტანა ამბავი იერემიას, რომ ტრაპიზონიდან ემზადებიან ხუთი ცალის აბრეშუმეულობისა და მაუდის საქონლის გამოტანას მდინარის მალთაყვის მახლობლათო. ეს საქონელი მოსდიოდა ერთს ტრაპიზონელ ლაზსა, რომელიც დადიოდა ვითომც სიმინდის სავაჭროთ, ზღვის პირებზე შეკვეთილიდან მოკიდებული სოხუმამდის. იმას ჰქონდა დანიშნული ალაგები კონტრაბანდის გამოსატანად. ის ძალიან კარგი გაცნობილი იყო სოხუმის, ყულევის, ოჩამჩირის, ფოთის და ოზურგეთის ვაჭრებთან, რომელთათვის იბარებდა ოსმალეთის ბოლაზებიდან სავაჭრო საქონელს და აპარებდა კონტრაბანდით ჩვენს ქვეყანაში. მას აქეთ, რაც ქართველი მილიცია ზღვის პირად დააბარგეს კონტრაბანდის საყარაულოდ, ტრაპიზონელ ლაზს ძალიან გაუჭირდა კონტრაბანდის გამოპარება, რადგან არა ერთხელ დაიჭირეს მილიციონერებმა მისი კონტრაბანდი და დიდ ზარალში ჩააგდეს. იმან განიზრახა თვით მილიციონერების დაახლოვება. ლაზმა იცოდა იერემიას სიმარჯვე და სივაჟკაცე. უნდოდა უსათუოდ

მოეყიდა იგი ფულით და მის გულისათვის გაუგზავნა გივი, ძღვნად გაატანა ათი ოქრო და უთხრა: «უკეთუ ხუთ ცალს გამატარებინებ გრიგოლეთის საზღვარზე, ოც ოქროს კიდევ მოგართმევ. გარდა ამისა, ყოველ თვეობით ელოდე ჩემგან ათ-ათ ოქროსო».

ამ მოულოდნელმა შემოსავლის წყარომ იერემია მეტად გაახარა, რადგან იმედი ჰქონდა თავის ამხანაგებისა, რომ არ გასცემდნენ. ამას გარდა იმასაც ფიქრობდა, რომ, რაკი კონტრაბანდის ზიდვაში მონაწილეობას მივიღებ, აბრეშუმის, მაუდის და ფეხსაცმლის საქონელი მუქთად მექნებაო. ის იყო ქალების დიდი მოარშიყე და სოფლად საყვარელიც აეჩინა იმ დროს. უცხო ქვეყნის საქონელი ბევრი ლამაზი ქალის გულს მომიგებსო, ჩემს საყვარელს მაინც ტანსაცმელით ავავესებო, - გაივლო გულში მან.

- გივი,- უთხრა იერემიამ, - ეგ ამბავი ჩემს მეტს არავის უთხრა, რომ სადმე წაგცდეს, იცოდე შევიტყობ და დაგლუპავ. მე ხომ ვიცი, რომ შენ ხან-და-ხან კონტრაბანდაზე დადიხარ, შენი სიცოცხლე ჩემ ხელშია, მიფრთხილდი.

- რას ლაპარაკობ, კაცო!- გაკვირვებით შეუბრუნა სიტყვა გივიმ:- ჩემი თავის მტერი მე ვიქნები?!

- მაშ კარგი, ის ლაზი პირადად გამაცნე.

- ბატონი ხარ!- მხიარულებით დაეთანხმა გივი და გადასცა იერემიას ათი ოქრო, ლაზისაგან გამოგზავნილი...

ერთი კვირის შემდეგ ფოთში გავარდა ხმა, რომ დიდი კონტრაბანდა გამოუპარებიათ გრიგოლეთისკენო. ამ ხმას იმასაც უმატებდნენ, რომ ვითომც თვით იერემიას გამოეპარებინოსო. ყარაულებს თოფის სროლა ჰქონიათ, იერემია დაუჭერიათ, მაგრამ ამხანაგებს, როგორც კი უცვნიათ, მაშინვე გაუთავისუფლებიათ და არ გაუთქვამთო, მხოლოდ საქმე სხვისთვის გადაუბრალებიათო.

ტამოჟნის მთავრობამ მოახდინა ამ საგანზე ფიცხელი გამოძიება და თვით მილიციონერების ჩვენებით აღმოჩნდა, რომ იერემიას თაოსნობით მილიციელები მეკონტრაბანდეებს შეხვედრიან; ორი ქობულელი დაუჭერიათ, თუმცა ვერ დაურჩენიათ, სხვანი გაქცეულან; კონტრაბანდი კი ისევ ზღვაში შეუცურებიათო. ამ საქმეში მეკონტრაბანდეებს ჰყოლიათ მოთავეთ ვიღაც გივი იმერელი, რომელიც ფოთში უსაქმოდ და უპასპორტოდ დაეთრევასო. ამის შემდეგ ტამოჟნის გამგეობამ მისწერა საიდუმლო ქალაქი პოლიცმეისტერს, რომ უსათუოდ იმერელი გივი, რომელიც ფოთში უსაქმოდ დატანტალობს, დაიჭირეთ და სატუსალოში ჩასვით, რადგან კონტრაბანდის გამოპარება ბრალდებაო. იერემიას კი მადლობა მოუვიდა მთავრობისაგან.

IV

ცოლის მოკვლამ ბახვა ფულავა მიწასთან გაასწორა. ცხოვრების კავშირი გულიდან ამოგლიჯეს. იმის ესმას, ამ ყველასთან უბრალო არსებას, ამ ღვთის ანგელოზს, გული ხანჯლით გაუპეს. ვისგანაც ბახვას ცხოვრების ნაღველი შარბათათ ჰქონდა გადაქცეული, ვის გამოისობითაც ტოლ-ამხანაგებში თავი დიდათ მოჰქონდა, ის საუკუნოთ მოსტაცეს და მიწას მიაბარეს. ვინ რას ერჩოდა, ვისთვის რა დაეშავებინა! ის კი არა, ჯერ სიკეთის მეტი მისგან არავის ახსოვდა-რა. სწორეთ, ჯოჯოხეთიდან

გამოსული ბოროტი ვინმე უნდა ყოფილიყო, რომ ესმას ცხოვრება შემურებოდა და თავის წაბილწული ვნების დასაკმაყოფილებლად ემსხვერპლა ეს უმანკო კრავი. რაც საყვარელი ცოლი მოუკლეს, ბახვას ცხოვრებას თითქოს შავი გლოვის ზეწარი გადაეფარა. მის თვალში აღარც მხეს ჰქონდა სინათლე, აღარც მთვარეს. მას მხოლოდ შავი კუპრი ელანდებოდა ამ წუთისოფელში; მის გულში მხოლოდ ნავთი და ცეცხლი ღვიოდა და ზედ ზღვევის ალი დაჰგიზგიზებდა. - «სისხლი, სისხლი უნდა ამოვიღოვო»- წამოიძახებდა ხოლმე გაშმაგებული ბახვა ხან-და-ხან.

ამისთანა შავი ფიქრებით რომ ბახვა იყო გაბოროტებული, გამომძიებელი საიდუმლოდ იკვლევდა ბახვა ფულავას ოჯახში მომხდარს მკვლელობას; უნდოდა, რამენაირად აეხსნა ეს ახირებული ბოროტება, მიმხვდარიყო მკვლელობის ნამდვილს მიზეზს, შეშლილი კვალი ვისმეზე მიეტანა. იმას ჰქონდა ხელში ორი ერთმანეთის წინააღმდეგი საბუთი. ერთი იყო ბოქაულის პირველ-დაწყებითი ოქმი, შედგენილი მკვლელობის ღამეს. მამასახლისმა და ბოქაულმა ესმას ჯერ კიდევ ცოცხალს მიუსწრეს მკლავში დაჭრილი და სისხლისაგან დაცლილი ბახვაც ძალიან სუსტად იყო. სალომე კი თმაგაწეწილი თავით უჯდა უბედურს შვილებს და მეტის სიმწარით კედელზე თავს ურახუნებდა. ბოქაულმა შეჰკრიბა ყოველნაირი ცნობა, რომელთაგანაც გამოიკვლია, რომ მკვლელობის ღამეს ბახვას მიხტომოდენ; ერთი მიმხტომთაგანი ბახვას კიდევ დაეჭრა. ის ამტკიცებდა, ორნი იყვნენ. შემდეგ ბოქაულმა რამდენჯერმე ჩაჰკითხა ესმას, თუ ვინ იყო მისი მკვლელი. ესმამ ძლივს, გაუგებრად ამოიყრანტალა იერემიას სახელი და სული განუტევა. ბოქაულმა მაშინვე მოახდინა საჩქარო განკარგულება, გზები შეაკვრევინა, მაგრამ მეტი კვალი დანაშაულების ველარა აღმოაჩინა-რა. ეს ოქმი წარუდგინა გამომძიებელს. პირველ-დაწყებითს გამოძიებაში ისიც კი იყო ჩაწერილი, რომ მკვლელებს სამგზავრო ბოხჩა (საკვოიაჟი) მოეტაცნათ და მასთან ოცი თუმანიც.

ამასობაში ყველგან გავრცელდა ხმა ბახვა ფულავას ოჯახში მიხტომაზე. ყველა იმ აზრისა იყო, რომ ეს იერემიას მოქმედება არისო. იმას უნდოდა, ბახვას ლამაზი ცოლი მოეტაცნა და, რაკი მოტაცება ვერ მოახერხა, ქალი შემთხვევით შემოაკვდაო. გამომძიებელმა დაკვირვებით წაიკითხა პირველ-დაწყებითი ოქმი და გონება დააჯერა, რომ ბახვას ცოლის მკვლელობა გაცარცვის გულისთვის უნდა მომხდარიყოსო. გამომძიებელს სხვა საქმეებიც ბევრი ჰქონდა და, რადგან თვით ბახვა ჭრილობისაგან მძიმე ავადმყოფი შეიქნა, აგრეთვე ბახვას სიდედრიც ლოგინად ჩავარდა, ამისთვის ბევრი ველარა გააწყო-რა. ან კი ვისთვის უნდა ეკითხა? თავი პირები, ვისაც შეეხებოდა ეს საქმე, ისეთ მდგომარეობაში იყვენ, რომ აჩქარება არ გაეწყობოდა. იმან დაიწყო ჩვეულებრივი საქმის წარმოება, მაგრამ გამოძიება ნელა მიდიოდა.

ბოლოს, თუმცა ბახვამ დააღწია თავი სიკვდილს, მაგრამ მისი სიდედრი სალომე ამ უბედურმა შემთხვევამ თან გადაიტანა. ბახვას გული დაუჯავრიანდა და შიგ ზღვევის ცეცხლი თანდათან უფრო პრიალებდა. იმას ჟამივით შემაგდა თავის სიყმაწვილის ნაშოვარი. რაკი ერთხელვე ფეხი გადმოდგა თავის ეზოდან, მეორედ შიგ აღარ ჩაბრუნებულა. მის ოჯახს მისთვის უდროოთ კარი ჩაეკეტა; მშვენიერს ეზოს და გარემოს მალე უდაბურება დაეტყო. ბოლოს მან თავის სახლ-კარსა და მამულს თავი მიანება. მისი მამული ნესტორამ აიღო იჯარით, წელიწადში ხუთასი თუმანი უნდა ეძლია. ამის შემდეგ ბახვამ დაიწყო აქეთ-იქით სიარული ერთი იმ განზრახვით, რომ გამომძიებელს

მოხმარებოდა ახალი საბუთების კვლევით და მეორე იმისათვის, რომ საცა რამე ჰქონდა ვექსილებითა და თამასუქებით ასალები, უდავიდარაბოთ აღარავინ აძლევდა.

გამომძიებელმა რამდენჯერმე მიიხმო ბახვა ჩვენების ჩამოსართმევად. ბახვამ ძალიან დაწვრილებით უამბო ყოველივე თავის თავგადასავალი, თუ რანაირად იყო ესმა ფოთში გაზრდილი, იერემია იმ დროს სად იყო. იმან ის შემთხვევაც კი უამბო გამომძიებელს, ერთ საღამოს რომ იერემიამ ესმას მოტაცება განიზრახა, მოუთხრო აგრეთვე პირველი მაისობის ამბავი და ესმას შეურაცხოფის გულისათვის რომ იერემია ხანჯლით დაჭრა.

ამ ჩვენების შემდეგ გამომძიებელმა სულ სხვა აზრი შეადგინა ესმას მკვლელობის თაობაზე. იმის მოსაზრებით ბახვას ჭრილობა და ესმას მოკვლა უცაბედი შემთხვევა უნდა ყოფილიყო. ამ ბოროტმოქმედებას სულ სხვაგან უნდა ჰქონოდა ფესვი გადგმული. გამომძიებელმა იფიქრა: «იერემიას რომ ესმა ჰყვარებია, ეს ჩემთვის ახლა ეჭვს გარეშე არისო. მას განუზრახავს ესმას მოტაცება, ამხანაგები უშოვია. ისინი ბახვას ოჯახს დასცემიან და ბრძოლაში ესმა შემოკვდომიან; ფულიანი სამგზავრო ბოხჩა, ალბათ, ერთს ამხანაგთაგანს წაუღია და არა იერემიას». მაგრამ ამისთანა დასკვნას თვალსაჩინო საბუთი აკლდა: გამომძიებელი კიდევ ხელმეორედ დაუწვრილმანდა ამ საქმეს და მიაქცა ყურადღება შემდეგ გარემოებას: ბახვას ოჯახს რომ დაეცენ, ნეტავ სად იყო მაშინ იერემია წარბა?

ამის ასახსნელად მას მოუვიდა პოლიციის ბოქაულისაგან ჟანდარმის ოქმი, აბაშის რკინიგზის სადგურზე შედგენილი, რომელშიც დაწვრილებით იყო მოხსენებული რიცხვი თვისა და თვით დღეც იყო ნაჩვენები, როცა იერემიას ჩხუბი მოსვლოდა აბაშის დუქანში. და ჩხუბის შემდეგ იგი მისი ამხანაგებით თბილისისაკენ გამგზავრებულიყვენ მატარებლით. როცა თვის რიცხვი, წლისა და დღე შეადარა პოლიციის ბოქაულის პირველ-დაწყებითს გამოძიების საბუთებსა, გამოდგა, რომ იერემია სწორედ იმ დღეს უნდა გამგზავრებულიყო თბილისისკენ, როცა აბაშის მახლობლად მდებარე სოფელში იმ საღამოს მომხდარიყო ბოროტმოქმედება. ამ ჟანდარმის ოქმმა მეტად არივ-დარია ჩვენება. სხვა მოწმეებიც გამოჩნდნენ, რომელნიც ამტკიცებდნენ, იერემია იმ დღეს სამტრედიის რკინიგზის სადგურზე ვნახეთო და მატარებლით ქალაქს მიემგზავრებოდაო. ცხადი იყო, რომ იერემია ამ ღამეს აბაშის გარემო სოფელში მკვლელობას ვეღარ მოახდენდა. ერთსა და იმავე დროს ერთს კაცს ორს სხვადასხვა ერთმანეთზე დაშორებულს ალაგს ყოფნა არ შეეძლო. ეს ყოველივე გარემოება გამომძიებელმა დაწვრილებით დასწერა და ჰფიქრობდა, საქმე წარედგინა მოსასპობათ, თუმცა გული მაინც ვერ დაეჯერებინა: აქ რაღაც კიდევ ბევრი რამ, ჩემთვის აუხსნელი გარემოება, არის დაფარულიო, და სხვა საქმეებთან ერთად მიაყრუა დრომდე.

V

გავიდა კარგა ხანი, მაგრამ ფულავას ცოლის მკვლელობის საქმე მაინც წინ არ მიდიოდა. ბახვა მარად დღეს გამომძიებლის წინაშე იყო ატუზული. რასაც კი მოჰკრავდა ყურს, ყოველსავე გამომძიებელს მიახარებდა, ცდილობდა იერემიასთვის მაგრად მოეკიდებინა ხელი, მაგრამ გამომძიებელმა მის მეცადინეობას სულ სხვანაირი თვალით შეხედა, იმან იჭვით დაუწყო ცქერა ბახვას საქციელს. «ვაი თუ მას წინანდელის უსიამოვნებისათვის ჰსურდეს იერემიას საქმეში გაბმა. ვინ იცის, იქნება მისი

ბრალსადები საბუთები სულ პირადი მტრობის ნაყოფი იყოსო!» ბახვას კი გულში თანდათან უფრო ბევრი ნაღველი უგროვდებოდა იმის გამო, რომ გამომძიებელი იერემიას ხელს არ ჰკიდებდა. «აქ თუ რაიმე გარეშე გავლენა არ მოქმედობდეს, ნუთუ ქურდი და ავაზაკი, უმანკო სულის მკვლელი და მთელი ოჯახის პირქვე დამამხოველი, აქამდის ორთაჭალის ბაღებში არხეინად უნდა ატარებდეს დროს თვით იმ მთავრობის წინაშე, რომლის წმინდა მოვალეობა მისი განკითხვა და სასტიკად დასჯა უნდა ყოფილიყო?» მისმა უბედურებისაგან გაბასრულმა გულმა ბოლოს გადასწყვიტა: «ალბათ გამომძიებელი ჩემგან ქრთამს ელის და იმიტომ საქმეს აგვიანებსო»..

გამომძიებელი ერთი ახალგაზრდა, უმაღლეს სასწავლებელში კურსდამთავრებული ღარიბი ოჯახის შვილი იყო. მისი ნუგეში და მომავლის იმედი მხოლოდ სახელმწიფო სამსახური იყო. აქედან ელოდა იგი უზრუნველი ცხოვრების მოპოვებას. იმას ისე ჰქონდა თავის მოვალეობა გამოხატული, რომ თუ კი სინდისიანად აასრულებდა თავის მოვალეობას სახელმწიფო სამსახურში, ბევრს დაჩაგრულს კაცსაც დაეხმარებოდა. იმას ჯერ კიდევ არ ჰქონდა ცხოვრების ჩირქი მოცხებული და ბახვა ფულავა, როგორც ვაჭრობით გამდიდრებული კაცი, რომელმაც ერთი სათავადიშვილო უკვე კიდევ შეისყიდა, არ მიაჩნდა კეთილსინდისიანად. მისი აზრით, ეს იყო ერთი ვინმე ჩარჩი, რომელსაც ჯარიმებით და უკანონო სარგებლის გადახდევინებით ბევრი ოჯახი ჰყავდა ცეცხლზე დადებული... ამიტომაც კიდევ უფრო გაუფრილდა გული მის საქმეზე.

ერთ დღეს ის სწერდა რაღაც საქმის ქაღალდს, როცა მის სამწერლო ოთახში შევიდა ბახვა და ერთი მუჭა ას-მანეთიანები წითელ მაგიდაზე დაულაგა; ოთახში იმ დროს იმ ორის მეტი არავინ იყო. გამომძიებელმა რომ ამდენი ფული მაგიდაზე დაინახა, გულმა ძგერა დაუწყო, სახეზე გაფითრდა, წერას მოუჩქარა და ერთხანს თავი ზევით ვედარ აიღო სირცხვილისაგან.

ბახვა გაილურსა და პასუხს უცდიდა.

ბოლოს, როგორც იქნა, გამომძიებელმა წერა გაათავა. კალამი დასდო და უთხრა, ეგ რა არისო?..

- მე, ბატონო,- დაიწყო მთრთოლვარე ხმით ბახვამ,- ქვეყანაზე წყალწაღებული კაცი შევიქენი. ისეთი უბედურება დამატყდა თავზე, რომ ან კი რაღათ ვარ ცოცხალი. ცოლი მომიკლეს, ბატონო, ურჯულო კაცებმა, აწ რაღაა ჩემი სიცოცხლე! მე მისთვის ვცხოვრობდი: ის იყო მართო ჩემი სიცოცხლე. ჩემი ესმა, ეს უმანკო კრავი, ჩემსავე კალთაში დამიკლეს. ამის შემდეგ გული გამიტყდა ღმერთზე და კაცზე. მე აღარა მწამს-რა. ასე მგონია, ყველას ჩემს სამტროდ მოუცლია. ყველანი ჩემ დაჩაგვრას ცდილობენ. მას აქეთ თავზარდაცემული დავდივარ ქვეყანაზე. არ ვიცი სად ვარ, რისთვის ვცხოვრობ ქვეყანაზე, რაღას ვუცდი? ჩემი მკვლელი ქვეყანაზე ხარობდეს და მე უსამართლოდ ვიწოდე ცეცხლზე, ეს რა სამართალია?.. გარშემო ცეცხლი მაქვს შემოდებული, მადლიანი აღარავინ გამოჩნდა, რომ ვისმე შევეცოდო... ამ სიტყვებზე იმას გული აუჩვილდა, თვალში ცრემლები მოერია.

გამომძიებელს თანაგრძნობა გაეღვიძა.

- დამშვიდდი, ძმაო, დამშვიდდი,- უთხრა მან ტკბილად.- ვიცი, რომ იერემიას მტრობას გაუშმაგებიხარ, არ იცი, რას ჩადიხარ.

- ღმერთმა ხომ იცის, მე მისი მტრობა გულში არ მქონია, მაგრამ, როგორც ახლა მე თქვენ თვალით გხედავთ, ისიც ასე იმ უბედურს მთვარიან ღამეში დავინახე; ჩემი ესმა ბავშვივით ჰყავდა ხელში აყვანილი და იტაცებდა. ესმა ჰკიოდა. როგორც მისი კვილი მომესმა, თავი დამავიწყდა, გამოვუდექი, მაგრამ მუხლები მეკეცებოდა. ის იყო მივწვდი, ხელი საყელოში უნდა მეტაცნა, აი, ამ დროს დასცა იმ არაწმინდამ ჩემს ანგელოზს გულში ხანჯალი!..- ამ სიტყვებზე ბახვას სული ყელში ამოეყუჩა, ცრემლები გადმოჰყარა...

- ეგ, იქნება, აგრეც იყოს, მაგრამ მაინც საქმეს საბუთები აკლია. მარტო შენს სიტყვებს სამართალი ვერ შეიწყნარებს, იქონიე მოთმინება, იქნება, უფრო ნამდვილ კვალს წავაწყდეთ სადმე. მანამდის გთხოვ, ჩემთან ნულარ მოხვალ და ეს, რაც მოგიტანია, ისევ უკან წაიღე, თორემ ვინმე რომ შემოგვესწროს, შენვე პასუხისგებაში მიეცემი.- ბახვამ უეცრად სტაცა ხელი ას-მანეთიანებს, ერთი რაღაც გიჟურად დააბრიალა თვალები და გარეთ გამოვარდა. ის მირბოდა ქუჩაზე და ხშირად უკან-უკან იხედებოდა, თითქოს ვინღაც დადევნებოდას დასაჭერათ...

გამომძიებელმა დაიწყო თავის სამწერლო ოთახში თავჩაკიდებული სიარული. დიდხანს იარა მან წინ და უკან ასე ჩაფიქრებულმა. ბოლოს წამოიძახა: «მიუცილებლათ აქ ბოროტმოქმედება ტრიალებს. ბახვა მეტის მწუხარებით გაგიჟებულია. თვითონაც არ იცის, რას ჩადის. ან კი რა უნდა ექნა, თუ დარწმუნებულია, რომ იერემია მისი ცოლის მკვლეელია და სამართალი მას ხმას არა სცემს, რა გასაკვირველია, რომ იფიქროს: მეც, მთელი სასამართლოც, უმაღლესი მთავრობაც იერემიას ძლიერ მფარველებისაგან მოსყიდული ვიყოთ. ამ გარემოებამ იმასაც ჩემი მოსყიდვა აფიქრებინა. არა, ის გასამტყუნარი არ არის. ეს ბოროტმოქმედება ადრე თუ გვიან უნდა აიხსნას».

VI

ბახვამ სულ სხვანაირი შთაბეჭდილება გამოიტანა გამომძიებლის მოქმედებიდან: «ამას ან უფრო მეტი ქრთამი აქვს მიღებული, ან სასამართლოს წევრების შეეშინდა, რომელთაც ალბათ ნაბრძანები აქვთ, იერემიას საქმე ისე წაიყვანე, რომ მოისპოსო». იმას ვერ წარმოედგინა, რომ სასამართლოში უქრთამოთ რამე გაკეთდებოდა; ამის მაგალითები თვალწინ ედვა. მისი წინანდელი ცხოვრება თუ ისე ფრთებშესხმული იყო, უფრო იმით, რომ მთავრობის კაცები მომადლიერებული ჰყავდა. მის სადაო საქმეებს ყველანი განსაკუთრებულს ყურადღებას აძლევდნენ. მწერლებიდან მოკიდებული მაზრის მმართველამდე ყველანი მისი მეგობრები და პატივისმცემლები იყვნენ. ყველას ახსოვდა მისგან ხელის გამართვა და საჩუქრები.

«ეს გამომძიებელი რაღა იესო ქრისტე გამოჩნდა, რომ ფულზე უარი თქვა, თუ მეორე მხრიდან არ იყოს მოსყიდული; მაგრამ ღმერთმა ისე ნუ მომკლას, რომ ჩემს დამღუპველზე ჯავრი არ ვიყარო! რაც ქონება მაქვს, სულ ამ საქმეს გადავატან. თავშიშველი და ფეხტიტველი ვივლი, ძამაში გამოვეხვევი, მიწას დაფხობტნი, ქვეყანას ჩემი ცოდვით ავატირებ... თუ ამითაც არა გამოვიდა-რა, ერთს მოლესილს ხანჯალს განა ვერ ვიქონიებ?»... წამოიძახა ბახვამ თავგამეტებით.

ასეთი შავი ფიქრებით გარემოცული ჩაემვა ერთ სასაქმო დუქნის სარდაფში, სადაც იმას დაუხვდა მისი ვეჯილი წუნკალა, გვართ ჩაფხუტამე.

- ცა და ქვეყანა მე მომდგომია,- შეჰყვირა ჩაფხუტამეს ბრაზმორეულმა ბახვამ:- ჩემი ცოცხლად დამარხვა უნდათ, მაგრამ არა! სანამ იერემიას ცივ სამარეში არ ჩავიტან, მანამ არც მე ჩავეშვები იქ.

- რა გითხრა? არ მიიღო?- ჰკითხა წუნკალამ.

- არ მიიღო, უპასუხა იმედმიხდილათ ბახვამ.

- ალბათ მოწინააღმდეგე მხრისაგან არის მოსყიდული,- განზრახ მის გამოსაჯავრებლად დაურთო წუნკალამ.

შეწყდა ლაპარაკი. ბახვა თვალეზამღვრეული გამოიცქირებოდა. მის გულში ზღვევის ცეცხლი ტრიალებდა და არ იცოდა, ვისთვის რა ექნა. წუნკალამ შეატყო ბრაზმორეულობა, ცდილობდა რითიმე დაეშოშმინებინა და ნაღველი გულს გადაჰყროდა. ცოტა ხანს შემდეგ შემპარავი ღიმილით უთხრა:

- მე უფრო კარგი ამბით დაგიხვდი, ბახვა.

იმან თვალეზი წუნკალას დააშტერდა.

- შენი აღსრულებითი ფურცლები ფიცხლად მივაყენე ჭანჭურაიას, - განაგრძო წუნკალამ: - მთელი მაღაზია ავუწერე, მერე მივედით მე და სასამართლოს ბოქაული მის ოჯახში, თავი მოვჭერი ტოლსა და ამხანაგში, ცოლ-შვილი ავუტირე. თურმე ნუ იტყვი, ცოლზე აპირობდა ყველაფრის გადაცემას, რომ ვალი თავიდან მოეშორებინა. უშველოს ღმერთმა ნოტარიუსს, ერთი დღით ადრე შემატყობინა ეს ამბავი. მოგეცა სიცოცხლე, ქორივით დავესხით თავზე მეორე დღეს. მეტი რა ღონე ჰქონდა, ფეხქვეშ გაგვიწვა, ყველაფერზე ნება დაგვრთო, ოღონდ თავიდან მოვეშორებინეთ. ერთი-ორად თამასუქი გამოვართვი, ზედ ერთი იმდენი ჯარიმის ქალაღი დავამატებინე. შენი ხომ ათას ხუთასი მანეთი ემართა, სამი ათასი მანეთის ვექსილი გამოვართვი და ერთი ამდენი ჯარიმის წერილი. ვადა ექვსი თვე დავუდევნი. თუ გადააცილა, დღეში ოცდახუთი მანეთი აქვს შტრაფი.

- აგრე, აგრე, ნუღარავის განიკითხავ, მოუჭირე ხელი, სისხლი ამოწუწუნე, სული ამოართვი, მეც ეგ მინდა, - სიამოვნებით დაჰკრა კვერი ბახვამ.- მე ვინ გამიკითხა, სიკეთისთვის ვინ გამიტანა. აი, ხომ ხედავ, ძმაო წუნკალა, მინელეზენ, მინელეზენ; მაგიერათ მეც უნდა მოვინელო ყველანი. აბა, ვინ მომეშველა, როცა ჩემი ცოლის სისხლში ხელი გაურიეს. აწ მეც უნდა გავურიო ხელი მთელის ქვეყნის სისხლში. ცოდვა და მაღლი სად არის, რომ შემაჩეროს?.. არა. მითხარი, შემატყობინე, მაღლი იყო ჩემი ასე წახდენა?..

ამ ლაპარაკში ბახვას თვალეზი წამოეჭება; მან მაგრათ დაჰკრა მუშტი მაგიდაზე, თითქოს იმ წუთას იერემიასთვის დაეცეს მკერდზე ხანჯალი.

- ეგ კიდევ რა არის!.. მე უკეთესს გიამბობ, - განაგრძო სიამოვნებით ხელის სრესით წუნკალამ. - აღსრულებითი ფურცელიც ხომ მე დავიტოვე და მით მთელს მის სოფლის მამულს «ზაპრემჩენიე» დავადევი. იცი?.. მისი სოფლის მამული ათას თუმანზე მეტად ღირს.

- ცეცხლი მინელდება, გული მიგრილდება, შენი სულისა, დამეხმარე, წუნკალა,

აგრე დამეხმარე. ჩემს გამხმარს ყელს თითქოს ცივი წყაროს წყალი მოხვდა გასალბობათ.

- ლაპარაკი არ უნდა, ეგ მამული შენ დაგრჩება.

- მეოთხედი შენი იყოს წუნკალა!.. დანარჩენს კი იერემიას შურის საძიებლად გადავდებ.

წუნკალას სიამოვნებით თვალი აუციმციმდა. მაშინვე გულში განიზრახა პირობის ჩამორთმევა ამ საგანზე.

ამ დროს ბახვამ იგრძნო, რომ მართლაც ყელი უშრებოდა. ენას უსიამოვნოთ დაუწყო წლაკუნი.

- მედუქნე!- მძაფრად დაუყვირა ბახვამ.- ერთი ჭიქა ღვინო მომაშველე. ლამის წყურვილით დავიხრჩო; პირი გამიხმა, ენა შიმშილისაგან ხის ქერქათ გადამეცა.

ჭიქას ჭიქა მოჰყვა და, სანამ საჭმელს მოუტანდენ, ბახვამ და წუნკალამ ექვს-ექვსი გადახუხეს. ამის შემდეგ ბახვამ ტანში სითბო იგრძნო, გული დაუმშვიდდა და სოფლის ვექილიც თავაზიანად შეჰყვა მას სუფრაზე.

სადილს რომ მორჩენ და წუნკალამ შეატყო ბახვას ჯავრის ღრუბელი შუბლზე გადაეწმინდა, ამოიღო თამასუქები ჯარიმის ფურცლებიანათ და ბახვას გადასცა. ბახვამ ჯარიმის ფურცლები ვექილს აჩუქა და ხარჯს გარდა ოცდახუთ მანეთიანი გადაუგდო. ვექილმა მადლობა უთხრა და თან დაატანა: «ახლა ქუბელაშვილს უნდა მივაყენო ეს ფურცლები, თუ ამ ორ კვირაში ხუთასი მანეთი არ შემოიტანა».

- არა, ის შეძლებული კაცია, შემოიტანს,- თქვა ფიქრებწაღებულმა ბახვამ.

- იცი, რას გირჩევ!..- შეეკითხა ეშმაკურად წუნკალა.- მოდი, ვადაზე დავემალოთ, იქნება ერთი დღით მაინც გადააცილოს შემოუტანლობა.

- მერე?..- ჰკითხა ბახვამ.

- ამ ჯარიმის ხელწერილს ხომ ხედავ, თავნს გარდა ხუთას მანეთს კიდევ გადავაშვლეჭინებ.

ბახვა ერთხანს ჩაფიქრდა, არას ამბობდა, თითქოს რაღაც უნდობლათ დაუწყო ყურებაო.

- რას მომჩერებიხარ?- შესძახა სოფლის ვექილმა:- განა ცოტა დაგკარგვია მაგისთანებზე? ერთი მითხარი, შენ ვინ დაგზოგა?- ამ სიტყვებმა ისევ აუმღვრიეს ბახვას დამშვიდებული გონება.

- ძალიან კარგი, აგრე ვუყოთ,- დასძინა ფულავამ.- აი, დარდი? მე ვინ მიდარდა?.. თუნდა ტყავიც გაგიძვრია.

- რომ გადავახდევინო, რას მომცემ?- ეშმაკური ღიმილით შეეკითხა ვექილი.

- ეგ ჯარიმის ფული სულ შენთვის მიჩუქებია.

- აგაშენა ღმერთმა,- კმაყოფილებით უთხრა ჩაფხუტამემ.- იცოდე ამიერიდან თავს დავდებ შენთვის, ბახვა, თავს დავდებ!

ბახვამ გაისტუმრა დუქანში ნახარჯი; ის და წუნკალა გავიდენ სარდაფიდან და

გაემართნენ თავთავიანთ სადგურისაკენ.

წუნკალა ჩაფხუტაძე ერთი იმ სოფლის ვეჯილთაგანი იყო, რომელსაც საზოგადო სახელი «აბლაკატობისა» ჰქონდა მინიჭებული. ის წუწკ მეძებარსავით სუნით ეძებდა იმისთანა მოვაჭრეებს, რომელთაც ჯიბე სქელი ჰქონდათ და სასამართლოში საირული აუცილებელი იყო იმათთვის, რადგან გასესხებითი წერილები მრავალი ეყარათ და მოვალეებისაგან საქმე ჰქონდათ გაჭირვებული, უსამართლოთ თავიანთი გასესხებული ფული ვერ აეღოთ. წუნკალს ჰქონდა საკვირველი ნიჭი სხვისი ხელწერილების გადაღებისა. რაც უნდა ეშმაკური ნაწერი ყოფილიყო, წუნკალას ერთი თვალის გადავლების მეტი არა სჭიროდა-რა, რომ ზედმიწევნით მიემსგავსებინა ნაწერისათვის თავისი ხელი. ამ ნიჭის წყალობით იგი ბევრს «პოდლოგებს» უკეთებდა სხვადასხვა უსინდისო კაცებს ფულით, მაგრამ ჯერ კიდევ სასამართლოს მისთვის კლანჭი ვერ მოეკრა, თუმცა ბევრი ცუდი საქმე ბრალდებოდა. მოსამართლეებს უმართებულო ამბები ჰქონდათ იმაზე გაგონილი და ამის გამო კერძო ვეჯილობის მოწმობას არ აძლევდნენ. ამ მხრით რომ ვერა გააწყო-რა, მოურავობის ვეჯილობას მიჰყო ხელი. მხოლოდ ის ეძებდა ფულით ჩაქვირითებულს კაცსა. ბოლოს ის წააწყდა ბახვა ფულავას და ხელში ჩაიგდო. წუნკალამ გაივლო გულში, ოქრო-ვერცხლის ხაროს მივაგენო, და ყოველ ღონისძიებას ხმარობდა, რომ მისი ნდობა მოეპოვებინა. ბახვა ფულავა იერემიას დევნით შეპყრობილი იყო, სახლ-კარი დაეტოვებინა, ერთი თავზე ხელაღებული გამხდარიყო, მახლობელი აღარავინ ჰყავდა, და ვინც ჰყავდა, იმაზედაც გულავარდნილი იყო, რადგან ატყობდა, რომ მისი უბედური გარემოებით თვით მისიანსაც სარგებლობა უნდოდა. ამისთვის წუნკალა ჩაფხუტაძემ ნაყოფიერი ნიადაგი იგდო ხელში და აპირებდა მის ყოფა-ცხოვრებას თავზე დახტომოდა.

ის მელიასავით შეეპარა ბახვას, რომელიც უმისოთ ნაბიჯს აღარ სდგამდა. წუნკალამ იცოდა, რომ მესისხლეობით ბახვას გონება ჰქონდა დაკარგული, ჰგრძნობდა, რომ რასმე საშინელ ბოროტმოქმედებას უნდა წაწყდომოდა. ჩაფხუტაძესაც ისე მიჰყავდა მისი საქმეები, რომ ეჭვი არ იყო, ადრე თუ გვიან ბახვა რაიმე «პოდლოგის» საქმეში უნდა გაბმულიყო. აი, ამ წუთისათვის ეშხადებოდა წუნკალა, რომ რაკი ბახვას თავისიანი აღარავინ ჰყავდა, თუ ვინიცობაა სისხლის სამართალში თავს გაჰყოფდა და შველა აღარსაით ექნებოდა, მისი ყოფა-ცხოვრება იმას დარჩებოდა ვექსილების ჩამორთმევით.

VII

იერემია წარბა იმ ღამეს ბოროტმოქმედების შემდეგ იმერეთიდან გაჰქრა. ის და მისი ამხანაგები მაშინვე მოახტენ ცხენებს და დილის რიჟრაჟამდის ჩოლაბურის წყალს გავიდნენ, შეუხვიეს ტყეში და ერთ პაწია მინდორზე გადახტნენ დასასვენებლათ. გივი ჭრილობისაგან გულდასუსტებული იყო. ამ ადგილის მახლობლათ იერემიას ძევლურაზე ერთი ნათლიმამა ჰყავდა. დაჭრილი გივი იქ დააგდო. ნათლიმამას მისცა ხუთი თუმანი და სთხოვა, კარგად მოევლო დაჭრილისათვის. იმ დღეს იქ დარჩნენ და დღე და ღამე რომ გაიყარა, ერთმანეთს გამოეთხოვეს. მერაბმა ობჩისკენ გასწია; იერემია დილიკაურისაკენ გაემართა; მეორე დღეს შუალამისას კორტოხი გადაიარა და სურამს ამოჰყო თავი. იქ ცხენი ერთ ოსს მიჰყიდა შვიდ თუმანნახევრად, ჩაჯდა მატარებელში და ღამის თერთმეტ საათზე თბილისს მივიდა. ის დაბინავდა ერთი იმერლის დუქანში. მან მხოლოდ იქ იგრძნო თავის დაღალულობა. რომ დაეგდო ტახტზე, მესამე დღემდის აღარ

გამოღვიძებია. გავიდა ორი კვირა. იერემიამ დაიწყო თბილისში სხვადასხვა ალაგას სიარული. დუქანში მხოლოდ სადამოშობით მოდიოდა დასაწოლად. მედუქნემ იცოდა, რომ იერემია თბილისის ჩამოსულიყო და სახელმწიფო სამსახურში უნდოდა შესვლა.

ერთს კვირა დილას იერემია კარგად გამოწყობილი, ჩქარა სიარულისაგან სულშეგუბებული იდგა ერთი დიდებული სამ სართულიანი ქვითვირის შენობის კიბეზე. მის გულს ბაგა-ბუგი გაჰქონდა. იმას ხელი ჰქონდა მიდებული ელექტრონის ფოლაქზე დასარეკათ, მაგრამ ჯერ არ რეკავდა, თითქოს ორ აზრს შუა იყო: დავრეკო თუ არაო. ბოლოს, როგორც იქნა, გაბედა და ფოლაქს ხელი დააჭირა. მაშინვე გაიღო კარები და მხედრულად ჩაცმული კარის დარაჯი გამოდგა შიგნით დერეფნიდან. იმან თვალი აავლ-ჩაავლო იერემიას, რომელიც ხმალ-ხანჯლით იყო მორთული და ცხენოსნის მხედარს მიემსგავსებოდა. დარაჯმა იფიქრა, გენერალთან ექნება საქმეო და ჰკითხა:

- ვინ გნებავს?

- მე მინდა გენერლის ქალის ნახვა, რომელიც შვილობილად ჰყავს აყვანილი.

- არა მგონია, რომ ჯერ მისი ნახვა შეიძლებოდეს, რადგან მანდილოსანი ჯერ არა ბრძანდება მორთული, - უპასუხა გულგრილად დარაჯმა.

- მოახსენე, რომ მე მისი ნათესავი ვარ, იმერეთიდან მოსული.

- მაშ მოითმინეთ, წავალ, მოვახსენებ, - უთხრა დარაჯმა.

ცოტა ხანს შემდეგ იერემია ადიოდა დაფიქრებული მარმარილოს კიბეზე, რომელზედაც მაუდის საფენი იყო ჩამოგებული, ბრინჯაოს ჯოხებით დამაგრებული. შევიდა თუ არა ზევით დერეფანში, იმან უნებლიეთ მიჰხედა დიდ სარკეს, რომელშიაც თავის თავი დაინახა და უნებურად ხელი მოისვა შუბლზე, თითქოს ესმას სისხლის წვეთი ჰქონოდა ზედ მოცხებული და მოწმენდას ცდილობდესო. რაღაც ახირებული კანკალი აუტყდა: «ნეტა ახლა დარბაზში არ შემიყვანაო» - გაივლო გულში და უკან დაბრუნებას აპირებდა, მაგრამ გვიანდა იყო. იმან მოიხედა უკან, და, რომ დაინახა კარის დარაჯი მისდევდა, წადგა წინ ნაბიჯი და დარბაზის კარი შეაღო.

ქალი იჯდა ტახტზე და რაღაც ხელსაქნარს აკეთებდა. იერემიას დანახვაზე ის უცბათ წამოვარდა და მიაძახა:

- იერემია!.. შენ ხარ? რამ მოგიყვანა? რა მიამა შენი ნახვა?- საჩქაროთ მიეგება და ხელი ჩამოართვა.

- ვალიდა!- დაიძახა იერემიამ და მდაბლად თავი დაუკრა,- რა ბედნიერი ვარ, რომ თქვენ მაგრე გაკეთებულს გხედავთ, ბადრ მთვარეს არ ჩამოუდგებით.- ვალიდას მეტად იამა იერემიას ნახვა. გამოჰკითხა ყველაფერი თავისი ქვეყნისა და ნათესავების ამბავი.

იერემიამ დაწვრილებით უამბო იმერეთისა და მისი ოჯახის ამბავი, რაც რამ იცოდა.

- რაზე ჩამოსულხარ? - ჰკითხა ღიმილით ვალიდამ.

- სამსახური მინდა და შენს იმედად წამოვედი. საცხენოსნო ჯარში შესვლას ვფიქრობ.

- მაგაზე ადვილი რა იქნება!- უთხრა მხიარულებით ვალიდამ.- თვითონ იმ საცხენოსნო პოლკის უფროსი ლეზოვი ჩემი კარგი მეგობარი კაცია. ერთი რომ ვუთხრა, მეტი არ უნდა, მაშინვე ჩაგრიცხავს სამსახურში. სად დგახარ იერემია?- ჰკითხა ნათესაობრივი გულშემატკივრობით ვალიდამ.

- აქ გახლავართ ჩამომხტარი ერთს ჩვენებურს იმერლის დუქანში.

- უი, ღმერთო მომკალი! დუქანში რა გინდა? ახლავე ჩვენთან გადმოდი. ქვედა სართულში ვუბრძანებ ბიჭს ოთახი მოგიმზადოს. ახლავე ჩემს მამობილსაც გაგაცნობ.

ის მიტრიალდა მეორე ოთახში შესასვლელად და ამ დროს უცხად გაიღო კაბინეტის კარი. იქიდან გამოვიდა ერთი მოხუცებული, მაგრამ ჯერ კიდევ ჭარმაგათ მყოფი, მაღალი, განიერ მხარბეჭიანი გენერალი. წვერი მოპარსული ჰქონდა, ხელში გრძელტარიანი ჩიბუხი ეჭირა და მსხვილს ჭადრა უღვაშებზე ნიადაგ მიმზიდველი ღიმილი დასცემდა გულკეთილობის ნიშნათ.

- პაპა!- მხიარულად მიეგება ვალიდა.- რა გახარო?.. რა ბედნიერი ვარ!.. ჩემი ბიძაშვილის შვილი მომივიდა!

გენერალმა გულღიათ თავი დაუკრა და ხელი გაუწოდა იერემიას. იმანაც მდაბლათ, თავდახრით ჩამოართვა.

- ოჰ, გამარჯობა შენი, იმერელო! დაბრძანდი. აბა, მოჰყევი იმერეთის ამბავსა. დიდი ხანია იქიდან არა ვიცი-რა. თქვენი თავადაზნაურობის წინამძღვარი რასა იქმს?.. მართალია, თქვენს გუბერნატორს სულ სძინავსო?..- ამ სიტყვებით დაეშვა ის სოფაზე, წუმწუმს გაჰკრა, მიმქრალი ჩიბუხი ისევ ააბოლა და შემდეგ ფეხი-ფეხზე შემოიღო.

- როგორც მოგეხსენებათ, ბატონო...

- მართალია ისეთი დიდი ხარჯი აქვს თქვენს გუბერნიის მარშალს, როგორც ამბობენ?

- დიახ, ბატონო, დღე ისე არ გავა, რომ მის სახლში ერთი ძროხა არ შეიჭამოს.

- ვინ მიდის ამდენი?..

- იმერეთში თავადი და აზნაური ვინც კი ქუთაისში გაივლის, როგორ შეიძლება, რომ მას არ გამოეცხადოს, იმასთან პური არ ჭამოს და ჩაი არ დალიოს დილა-საღამოს.

- მერე მაგდენს ხარჯს რა ოჯახი გაუძლებს?

- დიდი მამულისა და ყმის პატრონი გახლავს. იმერეთში ახლა იმისთანა მებატონე არავინ გახლავს.

- ან რა საჭიროა, რომ ქვეყნისათვის კარი გაუღია?

- უიმისოთ არ იქნება. თუ პურ-მარილით არ მოიმადლიერა იმერეთის თავად-აზნაურობა, ცუდად იქნება არჩევანზე მისი საქმე. ჩვენში, ბატონო, კაცი პურ-მარილით ფასობს.

- სანამდის გაქვს, როცა გამოგელევა?

- მაშინ გლახათ ჩამოიქვეითებს, ბატონო!- გაიღიმა იერემიამ.

- ვაი ჩვენი ბრალი!- კაემანმოდებული ხმით წარმოსთქვა დარბაისელმა გენერალმა.

- პაპა! მე იერემიასთვის აქ ვუბრძანე მოამზადონ ბინა. მაგას სხვაგან დუქანში როგორ დავაყენებ, სანამ სამსახურს იშოვიდეს.

- ძალიან კარგი გიქნია, შვილო, აი, მაგისთვის მიყვარხარ, რომ თაოსნობა იცი და, რაც ოჯახს მოუხდება, ისეთს განკარგულებას ახდენ.

- დედამაც მომიწონა.

- იმიტომ, რომ გონიერათ მოიქეცი.

- უჰ, პაპა, რა მიხარია, როდესაც სასეირნოთ გავემგზავრებით მე და დედა ლანდოთი, იერემიას თან წივიყვანთ. საცა უნდა წავიდეთ, აღარსად მოვიცილებთ.

დარბაისელმა გენერალმა ერთი კიდევ აავლო თვალი იერემიას მოყვანილობას და იფიქრა: «ნეტავ ყოველთვის მაგისთანა მხლებელი მყავდეს! მთავარმართებელსაც არ ეყოლება მაგისთანა გამყოლი». მერე ხმამაღლა წარმოსთქვა: «ნამდვილია, იერემია ყველგან დაგამშვენებთ, თუ კი არ დაიზარა თქვენი გაყოლ-გამოყოლა».

- რატომ იკადრებთ, ჩემი თავი თქვენი სანაცვლო იყოს.- დარბაისელ გენერალს ძალიან იამა იერემიას ასეთი სიტყვები; წამოდგა დინჯად, თითქოს თავი მოიწონა იერემიასთან და ღიღინით გაემართა ოთახისაკენ.

- პაპა, იერემია სულ კოზლაზე გვიჯდება!- მიაძახა ვალიდამ გენერალს.

- ჩინებული იქნება!- დაატანა გენერალმა და შეიკეტა კაბინეტის კარები.

- მე წავალ, მოვირთები, თორემ აწ ვინმე სტუმარიც მოვა, - წაილაპარკა ვალიდამ იერემიას გასაგონათ,- ლეზოვი დამპირდა პირველ საათზე შემოგივლი და კავალკადით გავისეირნოთ მუშტაიდისკენო. იერემია, შენ აქ მოიცადე, უნდა წარგადგინო პოლკოვნიკთან.

- რასაც წყალობას მიზამთ, თქვენ იცით, ჩემი სიცოცხლე აწ თქვენს ხელთ არის.

ვალიდა გავიდა მეორე კარიდან. მის სოსან ატლასის გრძელკუდიან კაბას შრიალ-შრიალი გაჰქონდა.

VIII

იერემია დარჩა მარტოდმარტო. ის ათვალისებრად ზალის მორთულობას, რომელიც სულ ძვირფასი ხალებით იყო მოგებული. მაგიდაზე ათასნაირი მოოქრული და მოვერცხლილი წვრილმანი ნივთები ელაგა. ერთ მხარეზე აღმოსავლეთის გემოვნებაზე განიერი ტახტი იყო წმინდა თექის ხალებით გაწყობილი, ზედ შინდის ფერი ყურბალიშები, რომლებზედაც სახლის პატრონის სახელი და გვარი ეწერა, ხავერდის მუთაქები ელაგა; შუაში ძვირფასი ფერადებით ნაკერი ოქრო-ქსოვილით გამოქათქათობდა. ერთ კუთხეში დიდი რგვალი მაგიდა იდგა, ფარჩა აბრეშუმ-ნარევი, სახეებიანი მატერიით გადაფარებული, ზედ ჩინეთის ფარფორის საფერფლე და სიგარის ჩასაწყობი კოთხოები იდგა. ამ მაგიდას გარშემო უდგა ჩაქსოვილი აბრეშუმ-ნარევი ხალებით გადაკრული სელები. დიდრონ ფანჯრებზე და კარებზე ჩამოშვებული ფარდის

ატლასის ფარდები ოქრომკედის ფოჩვებით ცისარტყელასავით ლაპლაპებდა, როცა მათ მზე მიადგებოდა. ასეთმა სიმდიდრემ მეტად დაჩაგრა იერემიას ფიქრები. «ამისთანა სიმდიდრის პატრონი როგორ უნდა დაბერდეს, ან მას მწუხარება როგორ უნდა მიეკაროს?» - გაივლო გულში იერემიამ. ჯერ მას ამისთანა სიმდიდრე არ ენახა. «რაკი აქამდის მოვატანე, აწ ჩემს ბედს ძალლი არ დაჰყევს. ვალიდა ჩემი მფარველი იქნება, იმის გამო გენერალიც შემეწევა. თუ ვიშოვნე ჩინი, ახლა ვიშოვნე». მაგრამ ამ დროს უეცრად იცვალა ფერი მისმა ფიქრებმა: თვალწინ გამოეხატა იმ ღამის მკვლელობა და ტანში გააზრიალა. მას ვერ დაევიწყებინა ესმას ანგელოზური სახე; მისი უკანასკნელი ამოკვნესა თითქოს ყურში ჩასწივოდა იერემიას შემდეგი სიტყვებით: «აკი მომკლა ამ ურჯულოდო...» ამით დაიღრუბლა იმ წუთას მისი ნათელი გამომეტყველება. «ბედნიერი მაშინ ვიქნებოდი, ესმა რომ სულ თვალითაც არ მენახა. დღეს მე მისი მსხვერპლი შევიქენი. იმ უბედურ ღამეს შემდეგ სულითა და ხორციტ მეც დასჯილი ვარ საუკუნოტ. ვინ იცის, ხვალ რა დამემართება, ეს ჩემი პატრონები ხვალ როგორი თვალისტ შემომხედავენ? მაგრამ მაინცდამაინც ხანჯალი მაგრათ არ დამიკრავს. არა მგონია, რომ სასიკვდილო რამე გასჭირვებოდეს. მე ვიცი, ბახვა გულგაშლილი კაცია, ჩემს დევნას სასამართლოს საშუალებით არ იკადრებს. რომ კიდევ იკადროს, მანამდის მე აქ კარგ ალაგს დავიჭერ, გავმდიდრდები, რამენაირად მოვრიგდებით... ესმა რომ ხელში ავიყვანე, ისე მაგრათ გამიკავა ხელები, რომ ასე მეგონა შემკოჭეს-მეთქი. იმისთანა ღონიერი ქალი კი არ, კაციც არ მინახავს. ნაბიჯი ვეღარ გადავდგი!.. ამ დროს ბახვა კინაღამ მომწვდა, მისი ქლოშინი ზურგს უკან მესმოდა... ესმამ ისე მწარეთ ჩამავლო პირი მკლავში, რომ მისი ნაკბენი ახლაც მატყვია. გავგიჟდი, არსებიდან გამოვედი, მეტი რა მექნა?.. მოვივლე ხანჯალს ხელი... ბახვას ხომ ვერ დავაჭერინებდი თავს?.. იმ ღამის შემდეგ ჩემი სიცოცხლე განახევრებულა. ჩემი გული კუპრის მორევია, გველ-ბაყაყით ავსებული. მე აწ რაღამ უნდა მანუგეშოს? ის ჩემი მკვლელი მას აქეთ ავსულივით თავს დამტრიალებს... მშვიდობით აწ მოსვენებავ, მშვიდობით სიამოვნებავ»...

ამ დროს მოისმა ზარის რაწკუნნი გარედან. იერემიას წარმოუდგა პოლიციელები და ისე წამოხტა ადგილიდან, თითქოს ტყის ნადირი ბუნაგიდან ძაღლებს გამოეგდოსტ. იგი თრთოლამ აღიტაცა და უნებურად ხანჯლის ტარზე ხელი დაიდვა... ერთმა ჩერქეზულად ჩაცმულმა კაცმა შემოალო ზალის კარები. მას მხრებზე პოლკოვნიკის პაგონები ეკერა. ის გაშლილი ნაბიჯით გაემართა იმ მაგიდისკენ, სადაც ჩინური ფარფორის ტიკინები ეწყო, ჩამოჯდა სეღზე და თვალები განის კარს მიაპყრო. მას იერემია არ შეუნიშნავს. ის ნელ-ნელა კუთხისაკენ მიიწია და დარჩა იქ ფეხზე ატუზული.

უცბათ განის კარი გაიღო და ვალიდა შემოცქრიალდა ცისფერი მაუდის კაბით, რომელიც ცხენზე საჯდომათ იყო მოწყობილი. ვალიდას თავზე შავი ქუდი ეხურა და შავი პირბადე ჰქონდა ნიკაპამდის ჩამოფარებული. ამის გამო უმისოთაც თეთრი ნიკაპი და მაღალი ყელი კიდევ უფრო თეთრად მოქათქათებდა.

- სწორეთ ერთი წამიც არ გადაგიცილებიათ დანიშნულ ვადაზე,- უთხრა ღიმილით პოლკოვნიკს ლებოვს და გაუწვდინა გრძელი ნარინჯისფერი ხელთათმანით შემოსილი ხელი ჩამოსართმევად.

ლებოვი რწყილივით წამოხტა ზეზე. ეს იყო არაჩვეულებრივი მოქმედება

პოლკოვნიკისა მის წლოვანობის შესადარათ.

- ნუთუ გულში გაივლეთ, თქვენთან მოვისწრაფოდი და დავიგვიანებდი?- უთხრა ლეზოვმა.

- ერთობ მომეტებული ყურადღებაა თქვენის მხრით,- ალერსიანათ უპასუხა ვალიდამ.

- ეს კი არა, თავიც რომ შევსწირო თქვენს სიამოვნებას, იმასაც საკმაო ყურადღებათ არ მივიჩნევ. ამ წყეულმა ხელთათმანმა მაინც რაღათ მომაკლო თქვენი ბროლის თითების ხილვა!

- ბატონო ლეზოვ, ნუ პირფერობთ!- და უცბათ გამოსტაცა ხელი.- მართლა, მე სულ დამავიწყდა... აი, ჩემი ნათესავი მეწვია სტუმრად, მინდა გაგაცნოთ,- მიუთითა კუთხეში მდგომარე იერემიაზე. ამ სიტყვებზე ლეზოვი, თითქოს რწყილნაკბენი, ისე მოტრიალდა და თვალი შეასწრო იერემიას. იმას არ ესიამოვნა მქირდავი თვალი მისის ტრფიალებისა ვალიდასთან.

იერემია წელში გაიმართა, ხელები ჩამოუშვა და მოწიწებით თავი დაუკრა პოლკოვნიკს.

- ბატონო ლეზოვ, მე თქვენ გთხოვთ, მაგ ჩემს ნათესავს ყურადღება მიაქციოთ... იქნება თქვენს პოლკში ჩარიცხოთ, სამსახური სურს.

- რაც ჩემის ღონისძიებიდან მოხერხდება, მზადა ვარ თქვენი ნება და სურვილი ავასრულო.

ლეზოვი გაემართა იერემიასკენ ხელის ჩამოსართმევათ. მისმა მოყვანილობამ გააშტერა პოლკოვნიკი. იგი დაუდგა პირდაპირ ამ უზარმაზარ კაცს და შეაჭყიტა თავის პაწია თვალები. იმან შენიშნა ხმალზე ტემლაკი და გულზე ჯვარი.

იერემია პოლკოვნიკის დაკვირვების გამო აიბუძგა და აიგრუზა. «იქნება, ახლა ამას დეპეშითაც ჰქონდეს ქუთაისიდან მოწერილი ჩემი ამბავი!»- იფიქრა იერემიამ. იმან თვალი თვალში გაუყარა პოლკოვნიკსა და უნებურად ხელი ხმალზე დაიდვა.

- ყმაწვილო კაცო, გინდათ ჩემს პოლკში სამსახური?...

- თუ კი თქვენი წყალობაც იქნება,- მოახსენა იერემიამ.

პოლკოვნიკი უცებ გამოტრიალდა ამ პასუხზე და ალერსიანად წაულაპარა ვალიდას:

- თქვენი ნათესავი ნამდვილი გმირია შეხედულებით. მაგასთან თუნდ ერთი პოლკი მტერიც შემოესიოს, არა გამიჭირდება-რა. მე მაგას სიამოვნებით ჩავრიცხავ ვახმისტრად, რადგან იუნკერია და ჯვარი აქვს. ერთი თვის შემდეგ აფიცრობაზე წარვადგენ. იმედია, მალე მოუვიდეს.

- გულითადს მადლობას შემოგწირავთ მაგვარის თანაგრძნობისათვის,- დაატანა ვალიდამ.

ლეზოვი მიუბრუნდა იერემიას და ჰკითხა:

- სად გიმსახურნიათ?

- სააზნაურო ცხენოსნის ჯარში, რომელიც თათრების საზღვარზე იყო დაყენებული.

- ეგ ჯვარი სად მიგიღიათ?

- თერთმეტ აპრილს კინტრიშის ბრძოლაში.

- ეგ კიდეც უკეთესი. ბრძოლის კვამლში გატარებული ყოფილხართ.

ლებოვი მიუბრუნდა ვალიდას:

- აბა, ქალთა შორის ქალბატონო! მშვენიერი ამინდია, დროს ნულარ ვკარგავთ, წავიდეთ სასეირნოთ.

- დიდი სიმოვნებით. მე მზად ვარ.

ლებოვმა ერთხელ კიდეც შეავლო თვალი ვალიდას მშვენიერს მოყვანილობას, თავი ჩაღუნა და კისერი გადახარა. ის ფიქრებს წაედო, ამ ქალის გულისთქმიერ ხვნეშაში გაბოროტებულიყო მისი გონება.

ვალიდამ მოჰკრა თვალი ლებოვის უხეიროთ წაშვებულს ტუჩებსა და ტანში უსიამოვნოთ გააზრიალა...

- ბატონო ლებოვ, რაღაც ფიქრებს წაუღიხართ. რას უცდით, წავიდეთ!

ბინძურს გულისთქმაში ჩაღრმავებული ლებოვი ქალის სიტყვებმა გამოაღვიძა. იმან თავი გაიქნია, თითქოს ფიქრებს იშორებოდა, და მოახსენა ქალს:

- მიბრძანდით წინ.

ვალიდამ კეკლუცად შეიკრიფა გრძელი კაბის კალთები, გამოიჩინა მაღალქუსლებიანი მოელვარე ფეხსაცმელები და წინ წავიდა.

- ოჰ, ვინ ის იქნება ის ბედნიერი, რომელსაც ეღირსება მაგ ლამაზის ფეხების კოცნა და გულში ჩახუტება,- ნერწყვის ყლაპვით წაილაპარაკა ლებოვმა ვალიდას გასაგონათ. ქალმა მოჰხედა უკან, დაანახვა ბროლის კბილები და თითქოს წყრომით, მაგრამ უფრო ალერსით შეტუქსა:

- უწმაწური ლაპარაკი არ მიაგება.

ლებოვმა გულისთქმით ამოიკვნესა.

ამ დროს კიბეზე მოაყენეს ყარაბაღული ცხენები. ვალიდას საჯდომი ცხენი ოქროსფერი იყო, მშვენიერი თავ-კისერი ჰქონდა, თითქოს განზრახ გამოურჩევიათ ვალიდას სილამაზის შესახამებლათო.

ლებოვმა დაუჭირა ვალიდას უზანგი და ფეხზე ხელის მოჭერით აგრძნობინა თავის გულის ცეცხლი. მერე დაუპირა ქალს წელზე ხელის მოვლება, რომ მოხმარებოდა შესაჯდომათ, მაგრამ ვალიდამ მოასწრო, ჩიტვით შეფრინდა უნაგირზე და ამით ჩაუფუშა პოლკოვნიკს ვნებააღტკინებული განზრახვა.

- ჩერქეზის ქალივით მარდი ბრძანებულხართ,- დანანებით დაატანა

პოლკოვნიკმა, რადგან ვერ მიწვდომოდა თავის გულის წადილს.- თუ გინდათ, იერემია ჩემი მხლებელის ცხენზე შეჯდება და გამოგვყვება.

ამ წუთს იერემია ვალიდასთან იდგა და ცხენის სადავე ეჭირა ხელში. იგი უნაგირზე ქალს კაბას უსწორებდა.

- ძალიან კარგი იქნება,- მხიარულებით უპასუხა ვალიდამ. იერემიას ეს მოულოდნელი ამბავი იამა, რადგან იგრძნო, რომ პოლკოვნიკს მოვსწონებოდა.

IX

შემოდგომის ტკბილი დღე იყო. თბილისის არეს მზე აღარ სწვავდა, როგორც ზაფხულს სჩვევია, მაგრამ მისი შუქი გამაცხოველებელს სასიამოვნო სითბოს და ნათელს ჰფენდა გარუჯულს ქალაქის გარემოს. ახლად დაგვილი გოლოვინის პროსპექტი ყვავილებიანს მდელის მოგაგონებდათ. შემოდგომის ფერს ტანსაცმელში გამოკანკლული ქალები მიდი-მოდოდენ ქვაფენილზე, სხვადასხვა ფერად აპრიალებულნი, იმათს ხალისს ტანცმულობას მშვენივრად ეხამებოდენ შავს და ქუფრს პალტოებში გამოწყობილი ვაჟები. ფუტკრის დასი რომ ყვავილებს შემოესევა და თავს დაბზუის, ტფილისის კოხტა ვაჟებიც ასე უტრიალებდენ ლამაზ მანდილოსნებს ფეხაკრეფით სეირნობაში. ეტლებს და კალიასკებს გაჰქონდათ ქუჩაზე გრილი. ზოგნი შიგ მსხდომნი საქმისთვის მიეშურებოდენ, ზოგი მხოლოდ სასეირნოთ გამოსულიყო. მდიდარი კაცები ინგლისისა და არაბის მოდგმის ცხენებით გაბმულს კაბრიოლეტებს მიაჭენებდენ სხვადასხვა მხრისაკენ, რომ მოსეირნეთ დასისათვის თავი მოეწონებინათ, ბევრის ლამაზის მანდილოსნისათვის გული აემგერებინათ; თითქოს ყველანი ეშურებოდენ ამ საუცხოვო ამინდით და წმინდა გრილი ჰაერით დამტკბარიყვენ, რადგან სუსხი ზამთარი კარზე მომდგარიყო.

ამ დროს სასახლის ქუჩაზე გამოჩნდა ვალიდა. იგი სარივით იჯდა ოქროსფერ ყარაბაღულს ცხენზე, რომელსაც კოხტად მოჰქონდა თავ-კისერი და ოთხ-ამოდებული კვინტრიშით წინ მოჰქროდა, თითქო უხარიაო, რომ ქალთაზე ზურგით მოჰყავსო. პოლკოვნიკი ლეზოვი თეთრს არაბულ ცხენზე იჯდა და ვალიდას გვერდით მოსდევდა. ქალმა და მისმა რაინდმა მიიქცია მოსეირნეთა ყურადღება.

- ვალიდა, ვალიდა!..- გაისმა მოსეირნეებში. ქალი ჩვეულებრივის ღიმილით აძლევდა სალამს მარჯვნივ და მარცხნივ მოსეირნეთა.

- ბრალი არ არის, იმისთანა შვენიერი ქმნილება იმ ძველის მრუშის საბურთაოდ გამხდარიყოს?- წასჩურჩულა თავის მანდილოსანს ლეზოვის ადიუტანტმა.

- ამბობენ, კიდევ უბუღრავნიათო,- ემმაკური ჭორიკანაობით შენიშნა მანდილოსანმა.

- ეგ ახალი ამბავი არ იქნება!- დაატანა ადიუტანტმა.

- როგორ?.. თქვენ ხომ არ შეგიძინევიათ?- ლაპარაკში გამოსაწვევით ჩაჰკითხა მანდილოსანმა.

- არა, მაგრამ ასე ამბობენ.

- თქმით მაგაზე მეტსაც ამბობენ,- დაჰკრა კვერი მანდილოსანმა.

- ერთ ღამეს საერთო დარბაზობიდან მესამე კადრილს შემდეგ პოლკოვნიკი ლებოვი და ვალიდა თურმე სადღაც გამქრალან.

- ეგ მართალი არ უნდა იყოს,- ეშმაკურად შენიშნა ადიუტანტმა, რადგან უნდოდა მანდილოსანი გამოეწვია ვალიდას შესახებ ჭორების საუბარში.

- გეფიცები პატიოსნებას, კამენდატის ცოლმა ილაპარაკა: «იმ ღამეს ვალიდა და ლებოვი კარჩაკეტილ კარეტაში ისხდნენ მარტოდ-მარტო და ნაშუადამევის ორ საათამდის სულ მუშტაიდის გარშემო ქუჩებზე დასეირნობდნენ».

- ეგ ტყუილი უნდა იყო,- კიდევ უფრო გამოსაჯავრებლათ თქვა ადიუტანტმა.

- თვითონ მეეტლეს ულაპარაკნია, კოცნის ხმა მესმოდაო.

- ოჰ, ოჰ!... ეგ მოგონილია.

- რა ეგ გინდა, იმ დღეს თურმე თვით იმათი ლაქია ეუბნებოდა ჩვენს მოსამსახურეს: «ჩემი ბატონები რომ დაბრუნდნენ დარბაზობიდან, საათ-ნახევარს შემდეგ ვალიდა და ლებოვი მოვიდნენ ერთადაო». ჩვენმა ლაქიამ მეორე დღეს თვითონ მე მითხრა ეს ამბავი.

ამ სიტყვებზე ადიუტანტმა გადიგრიხა უღვაშები და ბრძნულად წარმოსთქვა:

- შესაძლებელია. ბევრი მაგისტანა ვარდები დაუჭკნია თავის სიცოცხლეში პოლკოვნიკ ლებოვსა.

კარგი სანახავია მუშტაიდის ბაღი შემოდგომაზე, ნამეტურ, როცა თბილი ამინდია. უხვად დაჩრდილული ხეები ფერის ცვლაშია. მართალია, მათ ყვავილი არ მოაქვთ, მაგრამ თვით ფოთლები იქცევა ყვავილებათ, ზოგი მიიღებს ყვითელ ფერს, ზოგი მწვანეს, ზოგი სოსანს, ზოგი სულ მოჭირებულ წითელ ფერს და ეს მრავალფერად შეღებილი ხეები კაშკაშ-ლაჟვარდი ცის ქვეშ ედემის მშვენიერებას წარმოუდგენს კაცს. ამ წითელ-ყვითელ ფოთლებში და თბილ მზიანს ტაროსში ხანშესულ კაცს ხშირად მოაგონდება თავისი ჭაბუკობის დრო, და, როგორც შემოდგომის ფოთლები სიოს შემოკვრაზე ალაჟღანდარდებიან, ისე მიმქრალი გულისთქმანი ხანდაზმული კაცისა დაიწყებენ ტოკვას და იწყებენ მოტეხილს გრძნობებს სამარის კიდეზე, რომ ერთხელ კიდევ გააბოროტონ კაცი სიყვარულის გვემითა. სწორეთ ამავე მდგომარეობაში იყო პოლკოვნიკი ლებოვი, როდესაც მუშტაიდის გზატკეცილს გზებზე ლამაზი ქალის გვერდით წყნარად მიატარებდა ცხენს და მის გულში ჰღვიოდა ვალიდას ტრფიალი.

იერემია შორიახლოს მისდევდა მათ და სიამოვნების ღიმილით შეხაროდა თავის ახალ ბედს. ის გრძნობდა, რომ პოლკოვნიკი გატაცებული იყო ვალიდას მშვენიერებით. «ნეტავი ვალიდას შეირთავდესო,- წამოიდუდუნა იერემიამ,- მაშინ ჩემს ბედს ძალლი არ დაჰყევს. ორ-სამ თვეს პრაპორჩიკი გავხვდები, მერე, იქნება, სოტნაც ჩამაბაროს პოლკოვნიკმა: მაგას რა კითხვა უნდა, რომ ერთგული სამსახურით თავს შევავყარებო». ის განზრახ ჩამორჩა კარგად მოშორებულს მანძილზე, თუმცა თვალიდან არ ჰკარგავდა ცხენოსნებს. ამ ნათელს ფიქრებში რომ იყო იერემია, უცბათ რაღაც ბოროტმა ხმამ თითქოს ყურებში ჩასმახა: «აკი მომკლა ამ ურჯულოდო». უცებ მას მოელანდა შავ-თმაგაშილი მწყრომარე სახე ესმასი. იერემია ძლიერ შეკრთა. «რაღას ვეჩრები ამ წუთისოფელს!- გულგახეთქილმა წამოიძახა მან, ესმას სიკვდილის შემდეგ მე

სასიცოცხლო პირი აღარ მაქვს»...

ვალიდა და პოლკოვნიკი მოხვეულის ბუჩქნარით გავიდენ დიდ ხეების ტალავარში მტკვრის პირის მხარეზე.

- ვალიდა! - ათრთოლებული ხმით შესძახა ლებოვმა,- ვკვდები თქვენი ეშხით, მეტის მოთმენა აღარ შემიძლია.

- რას ბრძანებთ? ეგ სიტყვები არც თქვენ გეკადრებათ და არც ჩემს ქალწულობას,- პირქუშად უთხრა ვალიდამ.

- ნუთუ რაიმე უკადრისია ამ ჩემ მწვავე გრძნობებში! გიმეორებთ, მე თქვენ მიყვარხართ.

- ეგ სიტყვები ალბათ მეოცეჯერ არის წარმოთქმული ოცს სხვადასხვა თქვენ შეყვარებულთან.

- მართალია, იქნება მეოცეც იყოს; მაგრამ ეს მეოცე ჩემი გულის პასუხი ოცჯერ უფრო გულახდილია და მწვავე გატეხილი პასუხია მაზედ, რაც სხვებისათვის მითქვამს.

- მერე!..- შეეკითხა ვალიდა.

- თქვენი გული უნდა დანებდეს ამ ერთ წუთს ჩემ ცეცხლმოდებულ გრძნობას.

- მე წუთიერი არა მწამს-რა,- გულგრილად სიტყვა ბანზე აუგდო ვალიდამ.

- თუ ამ წუთს თქვენის ტრფიალებისას შევწირავ ჩემ სიცოცხლეს, მაშინ?..- ლებოვმა ცხენ-და-ცხენ მიიწია ვალიდასკენ, რომ წელზე ხელი შემოეხვია.

- პოლკოვნიკო! ნურას უკვაცრავად. მე არც მაგ წუთიერი სიყვარულისა მწამს რამე და არც მჯერა, რომ თქვენ, რომელსაც აგრე გაგიტარებიათ თქვენი დღენი, შეგეძლოსთ უმანკო ქალის გრძნობა დააფასოთ...- ეს უთხრა და უცბად ჰკრა ქუსლი ცხენს, რომ წინ გაეგდო და ხიფათს გადარჩენილიყო.

ის მალე დაეწია ვალიდას და გრძნობიერათ უთხრა:

- ნუთუ ჩემი ამდენი ხნის ტანჯვის მოსაოხებლად მეტი სამკურნალო მალამო არ ყოფილა თქვენს გულში დაგროვებული?

- მე მხოლოდ იმ კაცისათვის მაქვს უებარი გულის წამალი, ვინც სიკვდილმადის ჩემი იქნება,- ღიმილით მოხედა უკან ლებოვს და უთხრა ვალიდამ.

ამ წამს ისეთი შნოიანი რამ იყო ეს ქალი, რომ პოლკოვნიკი კინალამ გაგიჟდა.

იმან უცბად მიაგდო ცხენი ვალიდასკენ და უპასუხა:

- მოგცემ პატიოსან სიტყვას, რომ სიკვდილამდის თქვენი ერთგული ყმა ვიქნები.

- არა, ეგ სიტყვები მართო არ კმარა: საქმით უნდა დაამტკიცოთ.

- როგორ საქმით?- ჩაჰკითხა სახეზე აპრიალეზულმა ლებოვმა.

- წმინდა ცოლ-ქმრობის კავშირით.

პოლკოვნიკს თითქოს ცივი წყალი გადაესხა თავზე. გრძნობამორეული სიწითლე

უცბათ ჩამოეშალა და მკრთალმა ფერმა გადაჰკრა სახეზე. მან უსაყვედურა:

- თქვენ ეგოისტი ყოფილხართ. არ გცოდნიათ, რომ წმინდა ქორწინება სიყვარულის ყვავილს უცბათ აჰკნობს და აქრობს.

ვალიდამ აღარა უთხრა-რა, მხოლოდ შუღლით შეხედა პოლკოვნიკს, ჰკრა ქუსლი და ოთხამოლებით გამოაფრინა შინისკენ. ლებოვი გამოეკიდა ცხენ-და-ცხენ და, როცა დაუპირისპირდა, რამდენიმე სატრფიალო სიტყვა კიდევ უთხრა ვალიდას, მაგრამ მას აღარც პირქუში სახე შეუცვლია და აღარც ხმა გაუცია. ლებოვი გრძნობადაქვეითებული დადუმდა და მოწამლული გულით მოსდევდა ვალიდას.

იერემიამ ცხენს შემოჰკრა მათრახი და, რაკი მოსეირნენი მუშტაიდის ბაღში ველარ ნახა, ჭენებით გამოსდია მათ უკან. ის მიეწია ვალიდას და ლებოვს მიხაილოვის ხიდზე და შინამდის აღარ დაშორებია.

ვალიდამ მიაგდო ცხენი მოაჯირზე და დაუმახა იერემიას:

- მოდი გადმომსვი.

იერემიამ ერთი ნაბიჯით წინ მიასწრო პოლკოვნიკს და ციმციმ გადმოახტუნა ზედა კიბის საფეხურზე. ვალიდა აგოგდა მოაჯირამდის და ჩამოჰკრა ზარს. ლებოვი ზანტათ ადიოდა ქვის კიბეზე. გააღეს თუ არა კარები, ქალი უცებ მოტრიალდა, დაუკრა კოხტად პოლოვნიკს თავი და შესძახა:

- გმადლობთ სეირნობისათვის, ბატონო ლებოვ! - შევარდა სახლში და მოიხურა კარები. ლებოვი ერთ წუთს თავჩალუნული იდგა მოაჯირზე, შემდეგ მოტრიალდა კიბეზე. მის წინ იდგა იერემია, რომელსაც მისი ცხენი დაესადავებინა. ლებოვს იამა ეს სიმარდე იერემიასი.

- გმადლობთ,- უთხრა გრძნობით პოლკოვნიკმა. - თუ არ დაიზარებთ, სადგომამდის გამაცილეთ ცხენ-და-ცხენ.

- მზად გახლავარ ყოველთვის თქვენი ბრძანება ავასრულო.

პოლკოვნიკმა ჰკრა ქუსლი ცხენს და გამალებულმა გასწია შინისკენ. იერემია ოთხამოლებით გამოუდგა უკან. მხლებელმა კი დაიჭირა სადავით ოქროსფერი ყარაბაღული, რომელზედაც ვალიდა იჯდა, და წამოიყვანა შინისკენ.

X

ვალიდა იყო ერთი იმერლის თავადიშვილის ქალი, რომელიც ქუთაისის წმინდა ნინოს საქალეზო სასწავლებელში იზრდებოდა. იმ დროს ბევრს არას ასწავლიდენ ამ სასწავლებელში. განსაკუთრებული ყურადღება იყო მიქცეული გარეგან აღზრდაზე. ქალს უნდა ესწავლა კარგი ცეკვა, სხვათა შორის მაზურკაში მიხვრა-მოხვრა და ფეხების რიგზე აყოლება. აგრეთვე უნდა სცოდნოდა ზედმიწევნით კეკლუცად თავის დაკვრა, რევერანსი, კავალრებთან კოპწიაობა. თვითონ ვალიდა კარგი ტანადი იყო და მაღლიანი მდიდარი სახე ჰქონდა. ის იყო კურსს ასრულებდა, როცა ქუთაისის სამხედრო გუბერნატორად ერთი წარჩინებული რუსეთის გვარის კაცი ჩამოვიდა. მისი მეუღლეც დიდი გვარის შვილი იყო და რუსეთის უმაღლეს წოდებაში ფრიად გაცნობილი. მან მოსვლისთანავე გამართა სალონი, საცა ყოველ შაბათობით იკრიბებოდენ მთელის

გუბერნიის მაღალი ჩინოვნიკობა და თავად-აზნაურობა თავიანთ სახლობით. გუბერნატორის მეუღლემ მიიღო მფარველობა წმინდა ნინოს საქალებო სასწავლებლისა და ხშირად დაჰყავდა უფროსი კლასის შეგირდები თავის სალონში. ვალიდა მალე შეიქნა ამ სალონის უბრწყინვალესი ვარსკვლავთაგანი. ახალგაზრდა ქალს მისთანა მიმზიდველი იერი ჰქონდა, რომ არ შეიძლებოდა საზოგადოებაში მისთვის კაცს ყურადღება არ მიექცია. გუბერნატორის მეუღლემ დაუწყო მას თავის ამხანაგებში გამორჩევა, ამ ბრწყინვალე საზოგადოებაში ვალიდა ძალიან გავარჯიშდა. იგი გრძნობდა თავის მომხიბლავს სილაზათეს და ხშირად ამხანაგებს ხუმრობით ეტყოდა ხოლმე: «როცა მე დედოფლად გავხდები, თქვენ ჩემ კარის მანდილოსნებად უნდა დაგნიშნოთო». ისინიც მხიარულად ქოქოლას აყრიდნენ. ერთ დროს გუბერნატორს ეწვია ქალაქიდან ერთი ფრიად დამსახურებული და მდიდარი გენერალი, რომელსაც ისე მოეწონა ვალიდა, რომ იშვილა, რადგან უძეო იყო და თან წაიყვანა...

ეს გენერალი თბილისში ერთი უწარჩინებულესთაგანი გვამი იყო თავის დიდებული ცხოვრებით. ისეთი წვეულება არ მოხდებოდა არც სასახლეში, არც საერთო დარბაზში, რომ ეს კაცი თავის ოჯახით მიპატიჟებული არ ყოფილიყო. ყველანი განსაკუთრებულს ყურადღებას აქცევდნენ ამ კაცს, რადგან ძველი დიდებული გვარის ჩამომავალი, სასახლის კარზე პატივცემული იყო და მის მეუღლეს კარის დიასახლისობა ჰქონდა უმაღლესად მინიჭებული. ამ ოჯახში მთელი მაღალი წოდება საქართველოსი დაიარებოდა. ასე გასინჯეთ, შორეული ქვეყნებიდან მოსულებიც თავის მოვალეობად რაცხდნენ ამ ოჯახის ნახვას და პატივისცემით მოკითხვას. მაგრამ მისი ოჯახი კიდევ უფრო მიმზიდველი შეიქნა მას შემდეგ, რაც იქ დამკვიდრებულიყო იმერეთის ერთი მოციმციმე ვარსკვლავი.

ვალიდა თვრამეტი წლისა მათის ვარდივით ნორჩად გაფეთქილი ყვავილი შეიქნა. მაღალი, წელ-წერწეტი, წაბლიფერ სქელთმიანი მეტად შვენიოდა. მისი პირისახე გაბადრული სამი კვირის მთვარეს ემსგავსებოდა. როცა მის პირზე ვარდი გაიშლებოდა, ჩარაზმული მარგალიტის კბილები შუქს ჰფენდა მიდამოს. საოცარი გავლენა ჰქონდა ყველაზე ამ ქალის მაღლიანს ღიმილს. რაც უნდა გულდაბნეულ კაცს მოეკრა თვალი იმ დროს მისთვის, მაშინვე გადახალისდებოდა. ვის ყურამდისაც იმის კრიალა სიცილი მისწვებოდა, მისი გული მაშინვე კარს გააღებდა სატრფიალოდ. ამ ქალის ლაზათიანობა თანასწორად აგდებდა ეშხში სისხლგამშრალ მოხუცსა და გრძნობამომღერალ ჭაბუკს.

დიდებული გენერლის სახლში ვალიდამ პირველ ხანებში მორცხვობა დაიწყო. ბრწყინვალე საზოგადოებამ მშვენივრად ჩაცმულ მხედართა, ეპოლეტ-აქსელბანტებით და სხვადასხვა ღირსების ჯვრებით აპრიალეებულთა, ჯერ თითქოს მჩაგვრელი ზემოქმედება იქონია მასზე. მაგრამ იმერეთის ქალწული სამეფო ტახტზედაც რომ დააბრძანო, ბოლოს მაინც თავს არ შეირცხვენს. ორჯერ-სამჯერ გავლა-გამოვლა მაღალწოდების დარბაისელ მანდილოსნებში საკმაო იყო ვალიდასთვის, რომ მის ბუნების სილაზათეს მათი მედიდურობა შეეღამა. საცა უნდა გამოჩენილიყო ეს ქალი, ყველგან თანასწორად იპყრობდა მთელი საზოგადოების ყურადღებას. ახალგაზრდა ადიუტანტებს, ინჟინრებს, პალატისა და ოლქის სასამართლოს წევრებს, სულ ყველას რჩებოდათ მასზე თვალები. არც ხანში შესული გენერლები და პოლკოვნიკები უყურებდნენ გულგრილად მის ნათელ მშვენიერებას. ვალიდა მალე შეეჩვია ამისთანა

ცხოვრებას. ის გრძნობდა თავის მადლიან შნოს და, ვისაც როგორ მოსწონდა, ისე ექცეოდა. იგი გაეჩვია ყველასთან ალერსიანად ყოფნას. მაგრამ ასეთგვარ თანასწორ ტრფიალში ჯერ კიდევ არ ატოკებულყო ნამდვილი გრძნობით მისი გული. საზოგადოებაში მალე გაითქვა ვალიდას სილამაზისა და სინარნარის სახელი. სასახლემდისაც მიაღწია ამ ამბავმა.

ცოტა ხანს შემდეგ მოხდა დარბაზობა. დიდი სალხინო ზალა ჩირაღდნებით და უზარმაზარი კანდელით იყო განათებული. მთელი ტფილისის დიდკაცობა იქ იყო იმ ღამეს მიპატიჟებული. დარბაზობის გამგე ზალის კარებთან იღებდა პატივცემულ სტუმრებს და ყველას თავ-თავის ალაგს უჩვენებდა. ზალაში იყვენ სადღესასწაულოდ მორთულნი უმაღლესნი სახელმწიფო მოსამსახურენი, სამოქალაქო და სამხედრო წოდებისა. ოქროთი ნაკერი ტანსაცმელი, ორდენებით შემკული, გაზის სინათლეზე ცისარტყელასავით ბრწყინავდა. დიდებულათ მორთული მანდილოსნები ღია მკერდ-კისრით და ტიტველი ბროლის მკლავებით აღძრავდენ საზოგადოების გრძნობას, მათს თმებში, მკერდებზე და თითებზე ბრილიანტები ვარსკვლავებით მოკამკამებდენ.

ამ დარბაზობაში იყვენ მოწვეულნი უმაღლესი ხარისხის გენერლები მათი ცოლ-შვილით, უცხო ქვეყნის წარმომადგენელნი და კარის დიასახლისები. ესენი, დარბაზს შემდეგ რომ ოქროს ოთახი იყო, იქ გროვდებოდენ. ამ ოთახში მთელი სახლის სამკაულს ყვითელი ფერი დასცემდა; კედლები, ჭერი და ფარდები ყვითელის ფერის იყო! თვით სკამები და დივნები ოქროში დაფერილ ბრინჯაოთი იყო ნაკეთები. ამ ოქროს ოთახს იქით მესამე ოთახი ფირუზის კამარას მოგაგონებდათ თავის მორთულობით. აქ ავეჯი ძვირფასი შავი ხისა იყო და ყველაფერს მწვანე ფერი დასცემდა. აქ მთავარმართებელი თავის მეუღლით იმისთანა სტუმრებს იღებდენ, რომელნიც განსაკუთრებით მათი დაახლოებულნი მეგობარნი და მასთან შესული სახელმწიფო მოხელენი იყვენ. დარბაზობის მეთვალყურემ მოახსენა მთავარმართებლის მეუღლეს, რომ დარბაისელი გენერალი თავის მეუღლით და მათთან ვალიდა ერთად გაიხლენო.

- მობრძანდენ,- თავის დახრით ანიშნა მთავარმართებლის მეუღლემ.

კარის დიასახლისმა პირველად შემოდგა ფეხი ფირუზის ოთახში და მდაბლად გაუკეთა რევერანსი; შემდეგ წარადგინა ვალიდა, როგორც თავის ქალი. ვალიდამ მეტად შნოიანათ და თავდაბლათ მისცა პატივი. მთავარმართებლის მეუღლე ღიმილით მიეგება ვალიდას, ხელი ჩამოართვა და მიუთითა მწვანე ფარჩით გადაკრულ პაწია დივანზე. ვალიდას შუბლს ზემოთ თმაზე აჯდა ბრილიანტის ვარდი. მისი გაღიაღებული მკერდ-კისერი სხვილი მარგალიტის გულსაკიდით იყო შემკული. ტანთ ეცვა ვარდისფერი აბრეშუმის კაბა ძვირფასი ლიონის მატერიისა. მისი მხრებამდის ტიტველი მკლავები ბროლივით მოელვარებდენ; ზედ დიდი ბრილიანტების სამაჯურები ნაპერწკლებს ისროდენ. მისი მაღალი თავ-კისერი, გაბადრული სახე და მშვენიერი ტანადობა სწორეთ მომხიბლავი იყო. მთავარმართებლის მეუღლეს პირველ შეხედვაზედვე მოეწონა იგი და ალერსიანათ მოექცა. ამ დროს შემოვიდა ფირუზის ოთახში თვით მთავარმართებელი, რომელიც სტუმრებს ღიმილით მიესალმა. მისმა მეუღლემ წარუდგინა ვალიდა, რომლის მშვენიერებამაც ძალაუნებურად მიიპყრო მთავარმართებლის ყურადღება. მას უკან უდგა დარბაისელი გენერალი, ვალიდას მამობილი. მთავარმართებელმა ღიმილით ჩამოართვა ხელი ვალიდას, მერე მოტრიალდა გენერლისა და მისი მეუღლისაკენ ამ

სიტყვებით: «მამა თქვენი ქალის ნახვა. გმადლობთ ამის მოყვანისათვის». დარბაისელმა გენერალმა და მისმა მეუღლემ მდაბლათ დაუკრეს თავი. მერე ალერსიანად უთხრა ვალიდას:

- გთხოვთ ჩემთან კადრილი ითამაშოთ.- ვალიდამ მდაბლად გაუკეთა რევერანსი. ამ დროს შემოვიდა პოლკოვნიკი ლეზოვი და სთხოვა მთავარმართებლის მეუღლეს კადრილში თამაშობა. იგი იყო თვით მთავარმართებლის მეუღლის ბიძაშვილის-შვილი. მთავარმართებელმა იქვე გააცნო ლეზოვი ვალიდას და შეითქვეს ერთად თამაში. შემდეგ მან მისცა ხელი ვალიდას და გავიდა ოქროს ოთახში, მათ უკან გაჰყვეს ხელგაყრილნი მთავარმართებლის მეუღლე და პოლკოვნიკი ლეზოვი. ოქროს ოთახში უცბათ გაკეთდა განიერი წრე, საცა მთავარმართებელსა და ლეზოვს გარდა რვა ტოლი ქალ-ვაჟი იყვენ მოთამაშენი: გენერალ-ადიუტანტები და უცხო ქვეყნის წარმომადგენელი თავიანთი მეუღლეებით. დანარჩენი სტუმრები სულ დიდ სადარბაზო ზალაში იყვენ მოთამაშედ, რომელთაც გარშემო ადგენ სამპირად უმდაბლესი სამხედრო და სამოქალაქო სახელმწიფო მოხელენი. ისინი უცქეროდენ კადრილის თამაშს. მუსიკა ორპირად გრიალებდა. პოლკოვნიკი ლეზოვი განაცვიფრა ვალიდას სიმშვენიერემ. მესამე, მეხუთე და მეექვსე კადრილში, როცა კავალრები დამებს შესცვლიდენ ხოლმე, პოლკოვნიკი ლეზოვი რამდენსამე საალერსო სიტყვებს გადაუგდებდა ვალიდას, რომელიც შესაფერ პასუხს უგებდა თავაზიანათ. ამან კიდევ უფრო მოხიბლა პოლკოვნიკის გული. როცა გათავდა კადრილი და კავალრებმა თავიანთ დამებს ჩვეულებრივად მადლობა გადაუხადეს, მთავარმართებელი და მისი მეუღლე დაბრუნდენ ისევ ფირუზის ოთახში. ამ შემთხვევით ისარგებლა პოლკოვნიკმა ლეზოვმა; მივიდა ვალიდასთან და მოწიწებით მისცა ხელი:

- კადრილის შემდეგ, გეტყობათ, დაგცხათ, გამხადეთ ბედნიერი, წამომყევით სანოვაგის ოთახში, ცივი სასმელით გული გაიგრილეთ.- ვალიდამ მკლავი-მკლავში გაუყარა და ამრიგად გავიდენ დიდ დარბაზიდან განიერ დერეფანში, საცა ყოველნაირი სანოვაგე იყო გაწყობილი. ლეზოვმა მიიყვანა ერთ მარმარილოს რგვალ მაგიდასთან, რომელსაც გარს ორი ხავერდის სელი ჰქონდა შემოდგმული და დაუძახა მოსამსახურეს ლიმონადი და მასთან მოროჟნი მოერთმიათ.

- დღევანდელს დარბაზობაში ყველაზე მნათობი ვარსკვლავი თქვენ ბრძანდებოდით,- უთხრა ლეზოვმა.

- რას მიბრძანებთ?.. არ მეგონა, თუ თქვენგან მაგნიარ დაცინვას ვიმსახურებდი,- ღიმილით უთხრა ვალიდამ.

- მერწმუნეთ მე ის ნაკლოვანება არა მაქვს, რომ ჩემს სიტყვებს სხვა აზრი ჰქონდეს, გარდა იმისა, რასაც თვით ჩემი სიტყვები პირდაპირ გამოხატავენ. ჩემი უაღრესი ნაკლულევანება გულახდით ლაპარაკია.

- გმადლობთ სიამოვნებისათვის, მაგრამ მე მაგ სიტყვებს ჩემს თავზე მაინც ვერ მივიღებ, რადგან აქ ბევრი ჩემზე უფრო ლამაზიც არის და უფრო მდიდრათ ჩაცმულიც.

- ჩემს თვალში თქვენ ხართ ნამდვილი მეფა ამ დარბაზობისა, სხვამ კი თავისი იცის.

- ნუ მიბრძანებთ მაგისტანებს, მე პირფერობა არ მიყვარს.
- ეგ თქვენი სიტყვები სასტიკი ლახვარია ჩემი გულისათვის, რადგან არ გჯერათ ჩემი შთაბეჭდილების გულახდილად გამოცხადება.
- გმადლობთ თანაგრძობისათვის.
- ამიერიდან, იცოდეთ თქვენი სინარჩარის ჯაჭვით შევიქენი მუდამ შებორკილი.
- მე მაგისტანა ლაპარაკის მოსმენას არა ვარ ჩვეული. მე ერთი გულმარტივი ქალი გახლავარ და რა საჭიროა ჩემთან მაგისტანების ლაპარაკი.
- თქვენ, შეუბრალებლო მშვენიერებათა ღმერთავ, ნება მაინც მომეცით ხშირად განვიცადო მამა-თქვენის ოჯახში შუქი თქვენის ჰაეროვნებისა!

ამ სიტყვებზე ვალიდას ვარდევით აუწითლდა ლოყები და მისმა სახემ გააორკვეცა მშვენიერება.

- ღმერთო ჩემო, რა სიტყვებია?.. თქვენისთანა წარჩინებულ კაცს ჩვენს ოჯახში ყოველთვის ღია აქვს კარი.

- მე მაშინ ვიქნები დაჯილდოებული თქვენის ყურადღებით, თუ ხვალ თორმეტ საათზე ჩემს ხლებას უარს არ ჰყოფთ თქვენს ოჯახში, რადგან ვიცი, რომ ამაღამ ნაშუადამევის სამ საათამდის აქ დარჩებით და კიდევ განზრახ ვიცი, რომ ეს დრო ერთობ ადრეა თქვენ მიერ მისაღებათ სადარბაზოდ მოსულის სტუმრისა.

- დიდი სიამოვნებით. რომ მიბრძანოთ, თქვენი პატივისცემის გულისთვის ორ ღამესაც ზედიზედ არ მოვიკიდებ ლულსა.

- აღტაცებული შევიქენი მაგნირი პასუხით, მშვენიერო ვალიდავ.

-გმადლობთ მასპინძლობისათვის,- უთხრა ქალმა, დადგა რა ცალიერი ფარფორის ფინი მაგიდაზე. ვალიდა წამოდგა სელიდან, ლეზოვმა მიართვა მკლავი და ასე მკლავი-მკლავში გაყრილი ისევ დაბრუნდენ დიდს დარბაზში, სადაც იყო ვალსის გახურებული ტრიალი.

ვალიდას იმავე წამში გაუჩნდა კავალრად ფრანცუზის კონსული და გაიტაცა სათამაშოდ. ქალი სიხარულისაგან აღარ იყო. იმ ღამეს მას ერთი წამის მოსვენება არ ჰქონდა; მუდამ გადადიოდა ერთი კავალრიდან მეორე კავალრის ხელში საცეკვაოთ. ეტყობა, მას დიდი შთაბეჭდილება მოეხდინა მთელ საზოგადოებაზე. ეს დარბაზობა მისთვის სახსოვრად შეიქნა. მთავარმართებლის მეუღლეს მაზედ დიდი გავლენა ჰქონდა თავის დარბაისლური ყოფაქცევით. ვალიდამ მისი საქციელი სარკესავით გადილო, ასე გასინჯეთ, მისი ლაპარაკის კილო და გულღია სითავდაბლევ კი შეითვისა.

XI

პოლკოვნიკი ლეზოვი იყო ცხენოსანი ჯარის უფროსი და დაახლოვებული პირი სასახლეში. თუმცა მის დაჭმუჭვნილ სახეს წლოვანებისა და გადაჭარბებული ცხოვრების სიამოვნების დალი ჰქონდა დასმული, მაგრამ ჯერ კიდევ მხნედ იჩენდა თავს. ის იყო ერთ დროს მშვენიერი ვაჟკაცი, კარგი ცხენოსანი, სახელგანთქმული მონადირე, ბეჯითი მსროლელი და დაუღალავი მოცეკვავე; მაგრამ იმ ხანებში მას ბევრი აღარა ეტყობოდა-რა

ჭაბუკობის თვისებისა, თუმცა ვალიდას გულმა მაინც მალე მოიხარა თავი მის წინაშე. თვით პოლკოვნიკი ძალას ატანდა თავის წლოვანებას, რომ ვალიდას ყურადღება დაემსახურებინა. იგი, რაკი მშვენიერი ქალის სიყვარულით განიმსჭვალა, აღარც ცხენოსნობაში და აღარც კავალრობაში ახალგაზრდებს თავს აღარ უხრიდა. თუმცა პოლკოვნიკი ქეიფობისა და წლოვანების გამო ნევრესის ქარებით იყო შეპყრობილი, მაგრამ ვალიდას ტრფიალებამ სულ გააყმაწვილა და წელში გახრილი ხელახლა გაიმართა.

პოლკოვნიკის გარდა სხვებიც მრავალნი იყვენ ვალიდას მოტრფიალენი: გენერლის შტაბის ოფიცრები: ოცდახუთი-ოცდაექვსი წლის კოკობულვაშებიანები; მათ მოელოდათ მაღალი ადგილის სახელმწიფო სამსახური მომავალში, დიდკაცობა და ბრწყინვალეობა, მაგრამ ქალის გული სრულებით პასუხს არ აძლევდა ამ ბრწყინვალე ახალგაზრდობის ტრფიალებას. იმ ჟამად ვალიდას გულში მხოლოდ ქარებიანი პოლკოვნიკის სიყვარული ჰღვივოდა. ვინ გაიგებს ქალისა და ნამეტურ ლიხთ-იმერეთის ასულის პატივის მოყვარე ბუნებას?.. ვინ იცის, რა განზრახვები, რა წარმოდგენები ასხამენ ფრთებს მის მომავალ ბედნიერებას, როდესაც მისი შნოიანი ღიმილი და ვნებამორეული თვალები პოლკოვნიკის გაცივებულ გულს ხელახლად აღვიძებდენ და ათბობდენ. ნეტავი რა მოეწონა მას ამ ნევრესის ქარებიანი პოლკოვნიკისა: ახოვნება, თუ გვარიშვილობა, გამოჩენილი სამხედრო ადგილი, თუ მთავარმართებლის ნათესაობა?.. დაჭმუჭვნილი პირისახე, თუ კონიაკით შეწითლებული ცხვირის ნესტოები?... ძნელია ამის გამოცნობა, როცა საგნად აქვს კაცს ლიხთ-იმერეთის ასულის დაბუწული ანგარიშების გამორკვევა. ჩვენ ვიცით მხოლოდ, რომ დარბაზობას ხნიერმა პოლკის უფროსმა მოხიბლა ვალიდას გრძნობები. მისი დარბაისელი მამობილი არა ნაკლებ გატაცებული იყო ამ შემთხვევით, რადგან იმედი მოეცა ლებოვის დამოყვრებისა. ვალიდას სიხარულს საზღვარი არა ჰქონდა, როცა გაიგო, რომ მთავარმართებლს და იმის მეუღლეს უსიამოვნოდ არ რჩებოდათ ეს ამბავი. ვინ იცის, იქნება, ვალიდა მომავალ დაახლოებას მთავარმართებლის ოჯახთან უფრო მდუღარე გრძნობით უყურებდა, ვიდრე თავის ხნიერ მოტრფიალე პოლკოვნიკს.

ლებოვი იყო მაღალი წოდების შთამომავალი, უცხო ქვეყანაში აღზრდილი და ფრიად განათლებული. ყმაწვილობიდან სამხედრო სამსახურში შესულიყო, ადრე მიჩვეოდა ქეიფსა და დროს გატარებას. როგორც მხედარი, ის იყო მხნე და გაჭირვებას არ ერიდებოდა, მაგრამ ჯაფის შემდეგ თავისუფალ დროს მომეტებულად უყვარდა ღვინო და ქალი. მას ეს წუთიერი ცხოვრება ადრე მოყირჭებოდა. მისთვის სიყვარული მაისის ვარდის კრეფათ იყო გადაქცეული. როგორც ახალ მოწყვეტილ ყვავილს დიდხანს არ შერჩება სინორჩე და სურნელება, ისე არც მის გატაცებას ჰქონდა დღეგრძელობა. «ლამაზი ქალი ინგლისის პუნში არისო», იტყოდა ლებოვი. «კაცის დღიურ ვარამში ის გაჩენილა მხოლოდ სისხლის ასაღელვებლად, ღონის მოსაკრეფად. ვარდიც კარგია, სანამ ნორჩია, სუნნელოვანი და ფერი არ წასვლია. როცა დაჭკნება, შემდეგ ახალი კუკური უნდა ეძებოვო». აი, ამ ახალ-ახალი თაიგულების მოპოებაში ჰქონდა იმას თავისი დრო გატარებული. რაც უფრო ხანში შედიოდა, ისე უფრო მომეტებულად აღიძროდა მისი ვნებადამქრალი გული საუკეთესო ვარდის გასაფურჩქნად. მას ააღელვებდა მხოლოდ არაჩვეულებრივი სინორჩე და სიმშვენიერე ქალისა. რაკი ერთხელვე სიყვარულის ნაპერწკალი ჩავარდებოდა ლებოვის გულში, მერე აღარ იცოდა თავის დაჭერა. თუნდ

სიცოცხლეც გადაეგო, უთუოდ ხელში უნდა ჩაეგდო ის, ვისაც აღემრა მისი მოტეხილი გულისთქმანი. «ქალია ტკბილეულობა, კაცისათვის გაჩენილი: მე მიყვარს ეს ტკბილეულობა და ისე გაუზნევებული ვარ, რომ არც ერთ უზნეო ბავშვს არ ჩამოვუვარდები ტირილში, ოღონდ კი ეს მურაბა ვიშოვნოვო», - გაიხუმრებდა ხოლმე ლებოვი ტოლ-ამხანაგებში. იმას ბევრი მშვენიერი ქალისთვის დაეწვა გული და გაეფუჭებინა სიცოცხლე. კიდევ ამიტომ დარჩენილიყო ის აქამდე უცოლოდ. მას არც სწამდა ცოლ-ქმრობითი ზნეობა, რადგან არ სჯეროდა არც ქალის სიმტკიცისა, არც მისი გონიერება. «ქალისთვის ღმერთს მიუცია გული და არა ტვინი. ის არის ჯოჯოხეთის სანთელი, რომელიც მის აშიკ პეპლებს ფრთებს გვიტრუსავს; მაგრამ მისი ქმნილება იმდენად მომხიბლავია ჩვენთვის, რომ ერთი წუთის სიამოვნებისათვის ფრთების შეტრუსვას აღარ ვნადვლობთო». ქალში მას მოსწონდა ტანი, სახე და გულისთქმის ალი. არც ერთ ამ თვისებას ქალისას სიმტკიცე არა აქვს. ლებოვისაც ამ წუთიერი სიამოვნებისათვის უყვარდა იგი. ვალიდას ჩინებულმა მოყვანილობამ აღაგზნო ლებოვის ვნების ქარები უკიდურესობამდის. იმას აღარც დღე ჰქონდა მოსვენება, აღარც ღამე. რაც უფრო ხშირად ხედავდა ვალიდას, თანდათან უფრო ეკარგებოდა მოთმინება, რომ რამენაირათ იგი შექმნილიყო მისი გულის უფალი. ერთი მის მკერდზე დაკონებისათვის მზათ იყო სიცოცხლე შეეწირა. მაგრამ ვალიდა სრულებით სხვას ჰფიქრობდა. მართალია, ისიც გატაცებული იყო ლებოვისაგან, მაგრამ სულ სხვანაირად. იმას უნდოდა ლებოვი ქმრად და თავის გამოსაჩენად. მისი საშუალებით ვალიდა უნდა შესულიყო მაღალი წრის საზოგადოებაში და იქ პატივმოყვარეობა მოეპოვებინა. ამიტომაც ლებოვის წუთიერ არშიყობას მალე დაუდგა საზღვარი და შორს დაიჭირა მისი ტრფიალები.

ლებოვის სიცოცხლეში ეს პირველი იყო, რომ ქალი ამდენათ გამაგრებოდეს მის მწვაგ გულისთქმათ. მუშტაიდში სეირნობის შემდეგ მეტად დაიქვეითა ლებოვი. ეს ერთ თვეს აღარ გამოჩენილა დარბაისელი გენერლის ოჯახში ვალიდას სანახავად. ლიხთ-იმერლის მნათობის პლანები ძალიან შეარყია ამ გარემოებამ.

- ნუთუ მართლა დაგვარგე საუკუნოდ ჩემი ბედი?- ჩაჰკითხავდა ხოლმე იგი თავის გულს. ამ რამდენსამე თვის განმავლობაში, რაც ვალიდამ გაიცნო ლებოვი, იმ პირველ დარბაზობას აქეთ, მან ბევრი მწუხარება გამოსცადა. არაერთხელ უნახავს იგი თვალე დაწითლებული გენერლის მეუღლეს, მაგრამ როგორც სჩვეოდა მის დარბაისლობას, თვალს არიდებდა და არაფრით ანიშნებდა თავის შვილობილს, რომ ვიცი შენი გულის ნაღველიო.

XII

იერემიამ ძალიან ისარგებლა ვალიდასა და ლებოვის შემდურებით. პოლკოვნიკი თუმცა უწყრებოდა ქალს, რომ იგი არ დათანხმდა კოკობი ვარდი გაეფურჩქვინებინა, მაგრამ იერემიას სამსახურში დაწინაურებით მაინც უნდოდა ვალიდასთვის ეგრძნობებია, რომ იგი წინანდულათ მისი სიამოვნების მორჩილი ყმა იყო და უარს ვერ გაბედავდა ოქროს უღლის დადგმაზე.

ლებოვმა მოსთხოვა იერემიას უწინდელი სამსახურის საბუთები. გამოჩნდა, რომ ერთხელ კიდევ წარედგინათ ოფიცრობაზე, ციხისძირთან რომ უკანონო ბრძოლა იყო, და, თუ არ მოუვიდა ჩინი, ალბათ იმისთვის რომ არც სხვებს მოსვლიათ, ვინც კი იმ

უხერხო იერიშში ერია. ამ გარემოებით ისარგებლა ლებოვმა და, ოთხი თვეც არ გასულა მას შემდეგ, რაც იერემია ცხენოსანს ჯარში ჩარიცხეს, ხელმეორედ წარადგინა იგი ჩინზე. ეს ამბავი ლებოვმა გაუგზავნა ვალიდას თვით იერემიას ხელით, რომელსაც ოქროთი შემოვარაყებული კონვერტიანი წერილი ჰქონდა გამოტანებული. ქალს მეტად გაეხარდა ლებოვისაგან წერილის მიღება. ერთი რომ მისი ნათესავი იერემია მალე დაწინაურდა სამსახურში მისივე მეოხებით, მეორე- ამ საბუთით აშკარად დარწმუნდა ლებოვის გულშეუცვლელობაზე.

- ვალიდა, შენით დამემართა ეს, რაც ჩემს თავზე ბედნიერების დღეა მოწვენილი. შენ რომ არა, მე ან სამსახურში ვინ მიმიღებდა, ან ასე მალე როგორ წარმადგენდენ ჩინზე,- სადი გულით ეუბნებოდა იერემია.- რომ იცოდე, პოლკოვნიკს რანაირად მიაჩნია? სულ შენი სახელი ადგას ენაზე. დღეში ოთხჯერ, ხუთჯერ მაინც მიმიხმობს საუზმეზე, ან ყავაზე, ან ჩაიზე, როცა მარტოდმარტოა და თუ ჩვენ ორის მეტი არავინა ვართ მის კაბინეტში. აი, მაშინ გამომკითხავს ხოლმე შენის ყმაწვილობის ამბავს, თუ რანაირად მიტარებიხარ წმინდა ნინოს საქალეზო სასწავლებელში, ან როგორი ხასიათის იყავი ბავშვობისას, ან შენი ცხონებული დედა-მამა როგორ ცხოვრობდა და სხვ. სწორედ დავრწმუნდი, რომ შენ მისი ღმერთა შექმნილხარ და უნდა კიდევ წინადადება მოგცეს ცოლად შერთვაზე.

- უიმე, რას ლაპარაკობ იერემია?.. ეგ მეორედ არ გაამხილო, თორემ დაგემდურები, რომ ვინმემ გაიგონოს, თავი მომეჭრება. სად მე და სად ის?.. ერთი უცხო ქვეყნელი კაცია, დიდი კაცია, დიდი კაცის შვილი! მე როგორ შემირთავს!

- ვალიდა, მაგის დარდი ნუ გაქვს. ოღონდ შენ უარს ნუ იტყვი. მე იმას შენს წინაშე სულ დამუხლისთავებულს მოვიყვან. ეგ რომ მოხდეს, მართლაც ჩვენი ქვეყნის დედოფალი შენ იქნები. რამდენს შენიანს შეეწევი?.. მაგას დიდი ნათესავობა ჰყავს, დიდი გვარი აქვს; რასაც ინატრებ, ის იქნება შენს სამშობლო ქვეყანაში. ხომ იცი, ვალიდა, დღეს რომ ცხვირი წაუშვიათ და ჩვენთან გაცნობასაც არ კადრულობენ, შენ რომ ლებოვის მეუღლე გახდე, მერე ბუზებივით შემოგედებიან. ყველა შენი მორჩილი და პატივისცემელი იქნება, ყველა ბატონად გაგხდის და თავზე დაგისვამს.

- სუ, იერემია, სული ნუ შემიწუხე!.. დაანებე მაგეების ლაპარაკს თავი,- მოუთმენლად შესძახა ვალიდამ.

- ვაიმე, ვაიმე!.. ვალიდა! არ დამღუპო, ბედი არ დაკარგო.

- ავათ ხომ არ არის?- სიტყვა ბანზე აუგდო ქალმა:- ეს რამდენიმე დღეა არ მინახავს.

- დაიღ, რაღაც ფეხები ტკიოდა, წინეთ გაცივებულიყო, მაგრამ ახლა კარგად არის.

- ასე მითხრეს, ქარებით არის შეპყრობილიო, მართალია?..

- ტყუილი მოუხსენებიათ; მტრობაა ყველაფერი. ატყობენ, რომ შენ მოსწონხარ და არ სურთ ბედნიერება. იმას რომ ვერა მოუხერხეს-რა, ვერ ამოარეცხინეს გულიდან შენი სახელი, ახლა სხვა ღონე მოიხმარეს: შენ გასმენენ, გეუბნებიან ქარები სჭირსო; ნურავის დაუჯერებ, ვალიდა. მტრებს უნდათ რამენაირათ დაგაშორონ იმ კაცს და გული აგაყრევინონ. განა ცოტანი არიან თბილისში, რომ მაგის წაყოლა უნდათ და შემთხვევას

სანთლით ეძებენ?.. ეს ბედია ღვთისაგან მოვლენილი შენზე, ჩემო ვალიდა; ღმერთი არ გამიწყრომო, არ გაუშვა ხელიდან, თორემ ბევრს ინანებ.

- რა ვუყო? პასუხი უნდა მივსწერო, რომ შენი ჩინზე წარდგენა მიმახარობლა და თავში არა მომდის-რა.

- მაგას რა ბევრი უნდა, რაც მოკლეთ და უბრალოთ გამოთქვამ შენი გულის პასუხს, ის ემჯობინება. მაღლობა მისწერე შენს ნათესავზე ზრუნვისათვის და ბოლოს ასე ჩაურთე: რატომ დაგვივიწყეთო. მეტი იმას არა უნდა-რა. სულ კოცნით აავსებს შენს ხელნაწერს და მაშინვე დაგვიხშირებს ნახვას. თუ იშვიათად დადის, შენი ბრალია, გულმხურვალედ ვერ ეპყრობი, გრძნობას ვერ უღვიძებ.

- კარგი, გაჩუმდი, ბევრი ლაპარაკის ნებას ნუ აძლევ თავს!- უთხრა წყრომით და შევიდა თავის ოთახში.

«ღმერთმა ნუ ქნას, რომ ვალიდა ლეზოს ცოლად არ წაყოლოდეს. თავს დავსდებ და ამას მოვახდენ. აქ არის ჩემი ბედნიერება. თუ ეს ასრულდა, მე აღარა მიჭირს-რა, ჩემს ბედს ძალი არ დაჰყევს. ქუთაისში საქმე შეუდგენიათ. გამომძიებელი ძალიან ჩაჟინებულია თურმე, უთქვამს ბახვას ცოლის მკვლელობის საქმე უნდა ავხსნაო. ოღონდ კი ეს ამბავი კარგად გათავდეს, ვალიდა ლეზოს მეუღლე გახდეს და მერე მე ვიცი. ჩემს მაგიერათ იქნება თვითონ გამომძიებელიც დაბრძანდეს სამსჯავროს სკამზე. სამართალი ჩემს ხელში არ იქნება?.. როცა ვალიდა თავის საკუთარ ოჯახში დაბინავდება და ლეზოს სახლი კარგაღებული იქნება მთელის დიდკაცობისათვის, მაშინ უნდა მიყურონ, რას მოვახდენ!..» ფიქრობდა გულში იერემია. მისი საქმე ამ ბოლო დროს დიდ წარმატებაში შევიდა და ამ წარმატებამ თანდათან გაანელა მისი შინაგანი სულისკვეთება და შიში, რომელიც იმ პირველ ხანებში მის გამოხატულებას თავზარს სცემდა. იმან ახლა სხვაგვარი ზნეობითი ღონე მოიცა. ბევრი რამ ახალი შეიტყო ტფილისის დიდკაცობის ცხოვრებიდან: ზოგს ცოლის მკვლელობა ბრალდებოდა, ზოგს ყალბი ფულების მოჭრა, ზოგს ყალბი ანდერძით აურაცხელი ქონების მითვისება, ზოგს საიდუმლო მკვლელობა, რომლის გამო უბრალო კაცები დაუსჯიათ, თვით მკვლელებს კი საპატიო ადგილები ეჭირათ დღესაც საზოგადოებაში. ამისთანა ამბებმა დიდი შეღავათი მისცა მის შეშინებულ წარმოდგენას. ის განვითარდა ტფილისის საზოგადოებაში, სავაჭრო კლუბის წევრი გახდა, შეიქნა მოწონებული სასიძო. ბევრი მზითვიანი ვაჭრის ქალი სურვილით უყურებდა მის თვალ-ტანადობას და ჯავარიანობას; იმათ ეგონათ, რომ იგი ჩინზე იყო წარდგენილი და ისე ეჭირათ თავი, რომ ერთმანეთს ექიშებოდნენ, ემუშტებოდნენ. ერთი კარგი მზითვიანი სოვდაგრის ქალი მაინც ძალიან დაუახლოვდა. იერემიამ გაიცნო მისი ოჯახობა და ხშირად დაიარებოდა. კლუბში როცა თამაშობა და ცეკვა გაიმართებოდა, ეს ქალი და იერემია სულ ერთად იყვენ, ხუმრობდნენ, მასხრობდნენ და ერთმანეთზე ეჭირათ მუდამ თვალი. ვაჟმა იცოდა, რომ ქალს ოცდაათი-ათასი მანეთი ნაღდი მზითვი ჰქონდა და მხოლოდ ოფიცრობას უცდიდა, რომ ის ქალი დაენიშნა. თითქმის სიტყვაც ჰქონდათ ერთმანეთისთვის მიცემული. ამ გარემოებამ სრულებით გააქრო იერემიას თვალში მრისხანე სახე ესმასი, რომლის აჩრდილი უწინ წამის-წამს თავს დასტრიალებდა და მის დატანჯულ სულს მოსვენებას არ აძლევდა. რაკი ახალ ცხოვრებაში ფეხი შედგა, რაც მანამდის მის გულში სინანულის კვალი დარჩენილიყო წარსულ ბოროტმოქმედებაზე, ესე ყოველივე გაჰქრა და მის გულის ფიცრიდან

ამოიფხვრა. რაზედაც უწინ ალღოს იღებდა და რაც შინაგანი სულის ტანჯვის მიზეზად გამხდარიყო, ახლა ის გონების დარჯაკში გაავლო და დარწმუნდა, რომ ქვეყანაზე არც სამართალია, არც ცოდვა, არც მადლი. «ყოველიფერი სარგებლობას ექვემდებარება». - ამბობდა იერემია თავისთვის. «ოღონდ ძალი მოიპოვე, ან ფულისა, ან მთავრობის განმავლობისა და მაშინ, რაც უნდა მოიქმედო, შენს ნამოქმედარს უსამართლობის კვალი არ დააჩნდება. თურმე ცოდვა და მადლი დაჩაგრულებისა, ღარიბებისა და უღონოებისათვის ყოფილა მოგონილი იმ განზრახვით, რომ ისინი ამა სოფლის ძლიერმა, მდიდარმა და გავლენის მქონე კაცებმა კიდევ უფრო ხელში ჩაიგდონ და თავიანთ კეთილმდგომარეობის მსხვერპლად გახადონ. აი, ბორბალა აიღეთ, ნახეთ, როგორ ეპყრობა იგი ბუზს, როცა თავის ქსელში გააბამს და შემდეგ გულსიამით წვენს გამოსწუწნის. სულ ასე მოქმედებს ძლიერების მქონე კაცი უძლურ, დაჩაგრულ არსებასთან».

ვალიდას გამოსვლამ გააწყვეტინა იერემიას ამნაირი ფიქრები; ქალს ხელში ეჭირა პაწია კონვერტი, რომელზედაც მოხატული იყო ერთნაირი ყვავილების თაიგული, ზედ მტრედი იჯდა და ნისკარტში ბარათი ეჭირა. ვალიდამ გამოთხოვებისას განზრახ დაატანა ეს სიტყვები: «იერემია, თუ გწამდე, ჩემზე ლებოვს არა ელაპარაკო-რა». გაატანა წიგნი და გაისტუმრა.

XIII

თებერვალი იყო. ქუთაისში თოვლის შოლი იყო გამსკდარი და ქუჩებზე ღრმა წუმპე მიდიოდა. ცივი ქარი ხელებს ჰყინავდა. გამომძიებელი ეტლით მიეჩქარებოდა რკინიგზის სადგურისკენ. ის მიდიოდა სამტრედიას. იქ ორპირის მახლობლად ყაჩაღები ერთ მოსახლეს დასცემოდნ და ოჯახის პატრონი მოეკლათ. რიონის რკინიგზის სადგურზე ის გადვიდა მეორე მატარებელში, საცა მან ამოირჩია ერთი უკანა კლასის ვაგონი, რომელიც თითქმის სულ ცალიერი იყო. დაიგო ნაბადი გრძელ სკამზე, თავით ყურბალიში მიიდვა, წამოწვა, ზევიდან პლედი მიიხურა და უნდოდა სამტრედიამდის გამოეძინა. იმას მართალა ეგონა, რომ ვაგონში მის მეტი არავინ იყო, რადგან მატარებლის დაძვრამდის არც არავინ შემოსულა და არც გასულა. დახუჭა თვალები, მაგრამ მომავალი გამოძიების ფიქრებმა ძილი არ მოგვარეს. მატარებელი უკვე მიჰქროდა ქვემოთკენ. ცოტა ხანს შემდეგ ვაგონში შემოვიდა კონდუქტორი, რომელსაც ღამის ფარანი ხელში ეჭირა, მიიხედ-მოიხედა, გადაავლო თვალი ყველა სკამს და კუნჭულში ერთი ნაბადმოსხმული კაცი დაინახა, რომელიც საეჭვოდ არ იმჩნევდა თავს.

- ბილეთი შენი?- ჰკითხა კონდუქტორმა.

მგზავრმა გამოჰყო თავი ნაბდიდან, ბამლაყი გადიწია და უთხრა:

- გამარჯობა შენი, ნიკო.

- ოჰ, საბას გაუმარჯოს,- მიესალმა კონდუქტორი.- მეც არ გამიკვირდა! აბა, შენ თავის დღეში ბილეთი არ გქონია. ახლა საიდან მოიტანდი?- ღიმილით უთხრა კონდუქტორმა.

- ძმობამ, შენ რომ არ მყავდე ამ რკინიგზაზე, ცუდათ იქნებოდა ჩემი საქმე.

- თუ მაგისთანებშიაც მეზობელს ხელი არ გავუმართეთ, რაღა კაცები ვიქნებით?

ამ სიტყვებით კონდუქტორმა ჩაიარა და დაათვალიერა წინა სკამები. იქ მან შენიშნა ერთი მწოლარე ჩინოვნიკი, რომელსაც თვალები დახუჭული ჰქონდა. კონდუქტორმა იფიქრა, სძინავსო და, რადგანაც ქართველი კაცის სახე ჰქონდა, მოერიდა, აღარ გააღვიძა, ისევ უკან მოტრიალდა, დაჯდა საბასთან და ჰკითხა:

- თუ იცი, ის ჩინოვნიკი ვინ არის, იმ სკამზე რომ სძინავს?

- არ ვიცი, ძმობამ, ის შემოვიდა და მაშინვე დაწვა. ალბათ დაღალულია ვინმე, არც კი შევუნიშნია.

- სად ყოფილხარ?

- სად ვიქნებოდი? ქუთაისში ვიყავი. ეს სამი დღეა, იქა ვარ. საქონლის, სასმელებისა და სასაჭმოს ყიდვა მინდოდა, დუქანი დამიცალიერდა.

- იყიდე რამე?..

- ვიყიდე, მაგრამ მამასისხლათ ყოველიფერი. დიდმარხვა დგება, ქუთაისიც ამ დროს გამოხიკნულია.

- შენ უფრო ნამდვილად გეცოდინება, რა ამბავი მომხდარა ორპირის მახლობლად ს. საჭ - ს? მართლა მოუკლავთ ყაჩაღებს კაცი და გაუქურდავთ?

- მოუკლავთ, - უთხრა საბამ. - იმ დღეს წავედი მე ქუთაისს. ეს ამბავი წინა ღამეს მომხდარიყო. ამბობენ თხუთმეტი თუმნის მეტი ვერ უნახავთ ოჯახშიო. საწყალი თურმე საშინლად დაუსახიჩრებიათ იმ ურჯულოებს. ოცდაათზე მეტი ჭრილობა აქვსო ტანზე.

ეს ამბავი რომ გამომძიებელმა გაიგონა, ყური დაუგდო, იქნება ისეთი რამ გარემოება თქვანო, რომ საქმის ასახსნელად გამომადგესო.

- ეჰ, ძმაო, ცოდვიან დროში ვცხოვრობთ,- დაატანა საბამ. თუ კაცის კვლაზე, ქურდობაზე და მოტაცებაზე გაიგონებ რასმე ჩვენში, თორემ სხვა ახალი ამბავი აღარა არის-რა. ვინ იცის, იქნება ჩემს ქუთაისს ყოფნაში ჩემი დუქანიც აიკლეს. ღამე არ მძინავს შიშისაგან, ნამეტნად შარშან რომ უბედურება მოხდა აბაშის სტანციის მახლობლად, საწყალი ბახვა ფულავას ცოლი რომ მოჰკლეს, მას აქეთია მოსვენებული აღარა ვარ.

- როგორ?- ჰკითხა ცნობისმოყვარეობით ნიკომ.

- როგორ და ის სულიერები იმ დღეს ჩემ დუქანში იწვენ მთელი დღე და საღამოს გაილაღენ, აბაშისკენ წავიდენ. მეორე დღეს გავარდა ხმა, რომ იერემიამ და გივიმ მოკლესო,- მაშინვე მივხვდი სწორეთ ისინი იქნებოდენ-მეთქი. აქ რომ იყვენ ჩემ დუქანში, კარი შეიკეტეს და იმ დღეს არ გამოჩენილან. კაცებს ერიდებოდენ, არავინ დაგვინახოსო. მე რა ვიცოდი. საღამოს როგორც თბილისიდან მატარებელმა ჩამოიარა, მაშინვე გამოშპენ ჩემი დუქნიდან და ისევ ფოთისკენ წავიდენ. ეჭვი კი ავიღე, რომ იმათ კარგი საქმე არ უნდოდათ, ამიტომ რომ დილის მატარებლით მოვიდენ აქ და საღამოს მატარებლით ისევ უკან წავიდენ. აქ ჩემს დუქანში ძილის მეტი არა გაუკეთებიათ-რა. თუ ისინი კარგი კაცები იყვენ, ან რათ მოვიდენ ფოთიდან, ან ისევ იქითკენ რათ წავიდენ? ალბათ ის ბოროტება ედვათ გულში და ვითამ კვალი დაკარგეს. ხმა დაეგდოთ აბაშის სტანციაზე, რომ ქალაქს მივდივართო.

- მეც აგრე მითხრეს, რომ იმ დღეს იერემია თბილისს მინავალა. ახლაც იქ არის.

ძალიან მიღებული კაცია სამხედრო სამსახურში, დღეს თუ ხვალ ოფიცრობა მოუვა.

- ცოდვა კი არის, ძმაო, იმისთანა კაცის გაფუჭება,- თქვა ნიკომ,- მე იმისთანა თვალტანადი კაცი და მარჯვე არ მინახავს, ღმერთმა მოგცეს საამხანაგოთ. ფოთში ვიცნობდი, ბევრჯერ დავუპატიჟებოვარ სმაში.

- მაგისთანა კაცები, ჩემო ძმაო, - განაგრძო საბამ, - სულ სხვისი ჯიბით გამოდიან. რა ეხარჯებათ ქეიფის მეტი, რატომ არ დაპატიჟებენ?.. მაგნაირათ მეც დავპატიჟებ ყველას, თუ გავცარცვავ და წავგლეჯ ვისმე. ერთმა იმათგანმა შემომითვალა, ეს სამი თვეა მას აქეთ, გაჩუმდი, ჩვენზე ხმებს ნუ ავრცელებ, თორემ დუქნიანა გადაგწვავო.

- ვინ არის, თუ ღმერთი გწამს მითხარი, ვინ შემოგითვალა, - ჩაჰკითხა ნიკომ.

- ვინ არის და გივი. იმან ჩემი ამბავი არ იცის. ნუ გავიმეტებ, თორემ სანამდის ჩემს დუქანს დასწვავდეს, ხუთჯერ დავაჭერინებ პროკურორს. ის კი არ იცის, რომ მე ისიც შეტყობილი მაქვს, იმ ერთ თვეს, როცა ის ზურგში დაჭრილი იყო, სად იმალებოდა, სად ირჩენდა თავს. რომ გამომძიებელს ტანს გავახდევი და ჭრილობის ნიშანს გადმოვაშლევინებ, აბა მაშინ გაითავისუფლოს იმან თავი.

ამ ლაპარაკზე გამომძიებელმა კიდევ უფრო გამოცქვიტა ყურები. წამოიწია ნელა და სკამის ხარხას დაადვა თავი, რომ არა გამოპარვოდა-რა მათი ნალაპარაკევი. ვაგონში ბნელოდა; გამომძიებელი მოსაუბრეებს კარგად ხედავდა და ისინი გამომძიებელს კი ვერა, რადგან წინ ფარანი ედგათ, რომელსაც შავი ჩრდილი ჰქონდა იქით მხარეზე მიფენილი.

- ღმერთმანი ახია მაგისთანა კაცები დაისაჯოს.- თქვა ნიკომ.

ამ დროს მატარებელმა დაუსტვინა. ნიკო ადგა და წავიდა გამომძიებლისაკენ, რომელიც ამ დროს უცებ გასწორდა.

- თქვენი ბილეთი სადამდის არის? - ჰკვიტოდა კონდუქტორმა.

- მე სამტრედიას მივდივარ, - უპასუხა გამომძიებელმა და გაუწვდინა ბილეთი ჩასაკვეცათ.

ამ დროს მატარებელი გაჩერდა კოპიტნარის რკინიგზის სადგურთან.

ცოტა ხანს იქით მატარებელი ისევ დაიდრა. კონდუქტორმა ნიკომ ისევ ჩამოიარა ვაგონები და იძახოდა: «სამტრედიას მიმავალთა ბილეთები გვიბოძეთო». იგი შემოვიდა ისევ ვაგონში, საცა გამომძიებელი იყო და მოსთხოვა ბილეთი გამოსართმევათ.

- კონდუქტორო,- მიიქცა მასთან გამომძიებელი, - ის კაცი ვინ იყო, თქვენ რომ გელაპარაკებოდათ წელან, აი, იმ კუნჭულში?

- ის გახლდა საბაია გაპარიაშვილი. ის გახლავს სამტრედიის მედუქნე. ხშირად დავდივართ იმის დუქანში. ძალიან კარგი მოვაჭრე კაცია. ჩვენი კონდუქტორებისაგანაც კარგი შემოსავალი აქვს.

- თქვენ რა გვარი ბრძანდებით?

- მე გახლავარ ნიკო ბაინდურაძე.

- თქვენ რომელ მატარებელს დაჰყვებით ხოლმე?
- მე ამ მატარებელზე გახლავართ. ეს არის პირველი ნომერი.
- კარგი დაგემართოს. უკაცრავად, კითხვით შეგაწუხეთ, მაგრამ თქვენი გაცნობა მინდოდა.
- თქვენ ვინ ბრძანდებით,- ჰკითხა სამაგიეროთ ნიკომ გამომძიებელს.
- მე სულში ვმსახურობ სეკრეტარის თანაშემწედ. აქ კულაშს მივდივარ ნათესავებში.
- კარგი და პატიოსანი,- კმაყოფილებით დაატანა ნიკომ და ჩაიარა გულმხიარულათ მითი, რომ ფიქრობდა, ერთი კარგი ნაცნობი მაინც ვიშოვნეო.

გამომძიებელმა ყოველივე დაწვრილებით ჩაინიშნა განაგონი და სიხარულისაგან აღარ იყო, რომ ამისთანა ძვირფას კვალს წაატყდა ბახვა ფულავას ცოლის მკვლელობის საქმისას. როგორც კი სამტრედიის რკინიგზის სადგურს მიადგა მატარებელი, გამომძიებელმა უცებ ბარგი გადააღებინა მოსამსახურეს და გადახტა მატარებლიდან. ის გრძნობდა, რომ ამ დაფარულ მკვლელობას მშვენივრად გამოიძევდა, ყოველსავე დაწვრილებით ახსნიდა და ესეც იცოდა, რომ ეს შესანიშნავი საქმე იმას თვალსაჩინო ნაბიჯს წადგმევინებდა წინ. რა შესანიშნავ alibi-ს მოვსტებ კბილსო- ტრაბახობდა გულში. თუ კაცი ვარ, პალატის თავმჯდომარემდი მიაღწევს ეს ჩემი შესანიშნავი გამოძიების საქმეო. ამისთანა ბრწყინვალე ფიქრებით გარემოცული მესამე დღეს ქუთაისისაკენვე მიჰქროდა რკინიგზით ახალგაზრდა გამომძიებელი.

XIV

ცოლის დასაფლავების შემდეგ ბახვას სიდედრს ბევრი აღარ უცოცხლია. ის გადაიტანა მისი შვილის უბედურებამ. ამ ხანებში ბახვაც ჭრილობისაგან ლოგინზე ეგდო. იმას ბევრი ფული დაეხარჯა თუ ცოლისა და სიდედრის დამარხვაზე, თუ გამოძიებებში. როცა ფეხზე წამოდგა და დაუწყო დევნა სამართლის წესით თავის ცოლის მკვლელებს, მისი საქმეები სულ უკუღმა დატრიალდენ, ვიზედაც ბევრი ჰქონდა გაცემული ან კუნძების სავაჭროთ, ან სიმინდების საყიდლათ, რაკი შეიტყვეს, რომ ბახვას უბედურება ეწვია, ყველამ უმტყუნა. ამ გარემოების გამო ბახვას ათას თუმანზე მეტი დაეკარგა. ვისთანაც თამასუქებით გასესხებული ჰქონდა, აღარც ისინი აძლევდენ უსაჩივროდ. მეტი რა ღონე ჰქონდნდა, ფული რაკი სჭიროდა, ვისგანმე უნდა ესესხნა. აი, ამის გამო ის მიიქცა თავის ბიძაშვილ ნესტორასთან, რომელიც კუნძებისა და სიმინდის ვაჭრობაში მონაწილეთ ჰყავდა შეყვანილი. როგორც მოხსენებული იყო, იმას მიანდო თავის ახალშემენილი სახლ-კარი და ბეებით დარიგებულს ფულში, რაც თავის ბიძაშვილის წილი იყო, ისიც თავის თავზედ მიიღო ვალად, ნაღდათაც ორასი თუმანი გამოართვა, სამასი თუმანი მის წილში დაკარგული ზედ შესვა და ხუთასი თუმნის ვექსილი ვადით დაწერილი მისცა ხელში ნესტორას. როცა ვადა მოვიდა, ბიძაშვილმა, რასაკვირველია, თავის ფული სთხოვა; რადგან იმ დროს ბახვას ფული ხელში არ ჰქონდა, ვექსილი გამოუცვალა და ხუთასი თუმნის მაგიერათ რვაასი თუმნის ვექსილი დაუმტკიცა ნოტარიუსში. ამ ანგარიშით ნესტორას მოუდიოდა მანეთზე ექვსი შაური საგრებელი. ბახვამ, რასაკვირველია, იწყინა ეს ამბავი. ჩემმა გაზრდილმა ბიძაშვილმა რო

აღარ გამიტანა, სხვა ვინდა გამიტანსო. მაგიერად, თუ კი ვინმე ჩაუვარდებოდა ხელში, განკითხვა აღარ იყო. ამასთანავე ის თანდათან მიეჩვია ღვინის სმას. თითქმის დღე-ღამე მთვრალობდა, როცა კი მისი ვეკილი ვისმე ქონებას ასწერდა და ვალს ერთიორად და სამად აიღებდა, მაშინ ხომ მის ლოთობას საზღვარი არ ჰქონდა. აი, ამის გამო ბახვა ფულავას დაარქვეს «ლოთი ჩარჩი». ხშირად მომხდარა, რომ იგი სადმე დუქანში მთვრალობისათვის გაელახოთ, განსაკუთრებით მის მიერ ტყავგამრობილ მევალებს, მაგრამ არც ის აკლებდა ხელს ცემა-ტყეპაში. ამის გამო იგი შეიქნა ქვეყანაზე ამოთვალწუნებული. ყველანი მაზედ აშვერდენ ხელს, ყველა ცდილობდა, რომ ის რაიმე საეჭვო საქმეში გაეხვიათ, მაგრამ ვეკილი ჩაფხუტამე ჯერჯერობით არავის ანებებდა ბახვას თავს. რაც დრო გადიოდა, თანდათან უფრო ერეოდა მას მესისხლეობის ბრაზი იერემიაზე. მისი საქმე ისე მიყრუვდა, რომ დარწმუნებული იყო, დღეს თუ ხვალ უეჭველად მოსპობენო. ამის გამო იმან თანდათან შეიძულა გამგეობა, სამართალი, თვით საზოგადოება, რომელიც მას ეჩვენებოდა მგლების ხროვათ. ყველაზე ეჭვი ჰქონდა ადებული. თითქოს ყველას მის სამტროდ მოეცალა. ამგვარმა გარემოებამ კიდევ უფრო აღძრა ბახვას გულში კაცების სიძულვილი. ამიერიდან იმან ამოირეცხა გული ადამიანზე. მასში აღარც სიყვარულის ნატამალი მოიძვევებოდა, აღარც სიბრალული, აღარც ცოდვა და აღარც მადლი. ის გულგამეხებული დაუტრიალდა ქვეყანას. ვისზედაც ხელი მიუწვდებოდა, მრუდსა და მართალს ყველას ტყავს აძრობდა «ლოთი ჩარჩის» სახელით.

ასეთი საქციელი ბახვასი მის ბიძაშვილს ნესტორას სრულიად არ მოსწონდა; მაგრამ რა უნდა ექნა?.. გაბრაზებულ კაცს წინ ვერ გადაეღობებოდა. ის შორიდან ადევნებდა თვალყურს თავის ბიძაშვილის საქმეებს და ბოლოს დარწმუნდა, რომ მისი გამზრდელი ბახვა ცოცხლებში აღარ ერია. ნესტორამ კარგად იცოდა, რომ იგი აჰყვა ერთ სოფლის ვეკილს, რომელიც ბახვას სახელით ბევრს ცუდ საქმეს ჩადიოდა; ნესტორამ იფიქრა, არ შეიძლება, რომ დღეს თუ ხვალ ჩემი ბიძაშვილი რაიმე სისხლის სამართლის საქმეში არ გაერიოსო და დარწმუნებული იყო, რომ მას დაჰკლავდენ. ამის გამო ისიც აღარ მოერიდა. სხვის წაღებას, ჩემი ბიძაშვილის სახლ-კარს და ადგილ-მამულს მევე დავეპატრონო, უმჯობესი იქნებაო. იმან მისი ვეკილის შესახებ თადარიგი დაიჭირა. რვაასი თუმნის თამასუქს როგორც ვადა გაუვიდა, მაშინვე უჩივლა; აღმასრულებლის განჩინების ძალით აწერა ის მამული, დაანიშვნია საჯარო ვაჭრობა და საბოლოოთ დაირჩინა. ამგვარმა უსინდისობამ თავისიანისამ, თავის გაზრდილისა და მის მიერ გადიდებულისამ გულისწყრომის სისხლი მოჰგვარა ყელში. ამის გამოჯავრებული ბახვა კიდევ უფრო გამძვინდა თავის მევალებზე. შეუძლებელი იყო არამც თუ ვალი, ჯარიმებიდანაც ერთი კაპეიკი ეპატივებინა ვისთვისმე. ამას გარდა, ვისაც მისი ფულის გადახდის ვადა მოუვიდოდა და შეატყობდა, რომ მევალე თავის დროზე მზად იყო თავის ფული მიეცა, ის იმალებოდა იმ განზრახვით, რომ ფულის შეტანის ვადა გადაცილებულიყო და ჯარიმის წერილით ორმაგი ტყავი წაერთიმა. რამდენჯერმე კიდევ მოახდინა ამისთანა სამარცხვო საქმე. მაგრამ ბოლოს ერთმა მევალემ დაუგო მახე. ფულის გადახდის ვადა რომ მოვიდა, ბახვა ჩვეულებრივად დაიმალა. მევალემ ფული წარუდგინა ნოტარიუსს და კვიტანცია აიღო. ნოტარიუსმა უწყებით დაიბარა ბახვა და ფული ჩააბარა, სამაგიეროდ მევალის ვეკილების და ჯარიმის ფურცლის უკან დაუბრუნება მოსთხოვა. ბახვამ წუნკალა ჩაფხუტამის რჩევით, განუცხადა ნოტარიუსს,

რომ ქალაქები თან არა მაქვსო, ბევრი ვეძებე და ვერც ვნახეო. მაგრამ წერილობითი ვალდებულება მისცა ნოტარიუსს, რომ ამა და ამ ნომრით შედგენილი ამა და ამ კაცზე ვექსილი და ჯარიმის ქალაქი გადახდილათ მიცვნია და წარმოვადგინო სამი დღის განმავლობაშიო. ამასთანავე ნოტარიუსმა დაატოვებინა ხელწერილი, რომ მან მიიღო სრული კმაყოფილება. წუნკალა ვექილი იქ იყო და გულში ჩაიცინა, იფიქრა: «ბახვა აქ ჩაჭერილია, მაგას კარგი აღარა დაემართება, ახლა ჩემი დროა, ისე უნდა მოვექალასუნო, ისე უნდა მოვექცე და შევაყვარო თავი, რომ მე დამრჩეს მაგის ყოფა-ცხოვრება, რაც გააჩნიაო. ეს ხომ ვიცი, მაგას ჩემს მეტზე გული აღარა აქვს დანდობილი, აღარც არავინ მიაჩნია თავისიანად. მაშ რა დაუშლის, მე გამხადოს მემკვიდრეთ, როცა თვითონვე იგრძნობს, რომ საჩვენოსკენ მოსაბრუნებელი პირი აღარ ექნებაო».

ამგვარად ფიქრობდა წუნკალა ვექილი და არც სტყუოდა.

XV

ბახვა ფულავას აზრი და გონება მხოლოდ სისხლის ძიებაში იყო გართული. იმას აზრათაც არ მოსდიოდა, თუ ნოტარიუსთან დაგდებული ხელწერილი ფულის მიღებაზე რას შეამთხვევდა. მას ჰქონდა ეს ქვეყანა ჯოჯოხეთად წარდგენილი, საცა კაცი კაცსა სჭამდა და ვინც მოერეოდა, ცხოვრებაც იმისი იყო. რადგან ის თავის თავს სხვის მსხვერპლად და ლუკმად ჰხდოდა, ამისათვის იგიც კანონიერად სთვლიდა ყოველი მისი მოვალე თავის ლუკმად გაეხადნა და ტყავი გაემდო. ის დღენიდაგ რწმუნდებოდა, რომ სამართალი ფუჭი ხმა იყო ქვეყნად დაგდებული. ვინც მისი უმანკო ცოლის მკვლელად ითვლებოდა, მას კაცი ხმას არ სცემდა! თვითონ კი, რომელსაც ნათესავებისადმი, მეზობლებისადმი ბევრი ამაგი მიუძღოდა, დღეს ფესვგამხმარი შექმნილიყო, მის შეძენილ ქონებაზე და ადგილ-მამულზე დღეს სხვას გაეშალა ნადიმი და ზედ სტკბებოდა, თვითონ მას კი ყველა დასცინოდა, ემტერებოდა და თავ-პირში სცემდა: «თუ ასეა, მაშ მეც უნდა გავვარდე ყაჩაღად და მედგრად მეც უნდა ვკლა, ვკბინო და ვაწვალო ყველანიო». ის აშკარად ხედავდა, რომ მისი მიწასთან გამასწორებელი ეტლით დაბრძანდებოდა და ჯერ არ გამოჩენიყო უმაღლესი ძალა, რომ იგი სამართალში მიეცა ბოროტმოქმედებისათვის. მაშ ღმერთმა ისე უნდა მომკლასო, - გაივლო გულში ბახვამ, - რომ ჩემი ესმას სისხლი მე თვითონ არ ავიღოვო. აი, ამ განზრახვით იმან დაიწყო ფულის გროვება იერემიას მოსაკლავათ. იმან დაიახლოვა ერთი ციმბირიდან გამოქცეული ყაჩაღი, რომელსაც უკვე შეეგროვებინა თავისი მსგავსი ამხანაგები და ცარცვა-გლეჯით რჩებოდნენ. ბახვამ ხშირად დაუწყო ძლევა ფულისა ამ კაცებს. ბოლოს იხელთა დრო და გაუტყდა ციმბირელს იერემიას მოკვლას. იმ კაცმა სიამოვნებით იტვირთა ამ განზრახვის ასრულება იმ პირობით, რომ ბახვას მიეცა მათთვის სამასი თუმანი. იმან წინდაწინ დაუთვალა ასი თუმანი და შეჰპირდა, როცა მკვლელობას აასრულებთ, ორას თუმანს შემდეგ გადმოქცემთო. იმან პირობა დაადებინა ამასთანავე ციმბირელს, რომ მკვლელობაში მეც გამირიეთო. «თუ მეც იერემიას ჩემი ხანჯალი ფერდში არ ჩავეცი, როგორც მან ჩემს ესმას დასცა, უამისოთ არც ჩემს სულს ეღირსება მოსვენებაო», - უთხრა მან ციმბირელს. ამგვარად მოლაპარაკება მოხდა ერთ დუქანში, საცა მათ ნაშუადამევის სამ საათზე ჰქონდათ ღვინის სმა. მეორე დღეს ციმბირელმა წაიყვანა თავისი სამი ამხანაგი და დაუდგა ტფილისის ქალაქისაკენ. იმან დაუდგა ბახვას პირობა, რომ, როცა საქმეს მოვრთავთ, ერთი კვირის წინათ შეგატყობინებთო. მაშინვე თვით ბახვაც უნდა

წასულიყო ტფილისს და მიეღო მკვლელობაში მონაწილეობა. ამის მესამე დღეს ბახვამ გადასცა ვექსილი და ჯარიმის ფურცელი წუნკალას საჩივრის დასაწყებად. ეს ის დოკუმენტები იყო, რომელზედაც ბახვამ ნოტარიუსს განუცხადა, რომ დამეკარგენო, თუმცა ამ დოკუმენტების სამაგიეროთ ფული უკვე მიღებული ჰქონდა და კვიტანციაც დაეგდო ნოტარიუსთან ნიშნათ სრულის კმაყოფილების მიღებისა. ამ სახით ბახვა ფულავამ განიზრახა ორჯერ გადახდევინება ფულისა.

ეს იყო ისეთი ამბავი, რომ ბახვა ამ საქმიდან თავს ვეღარ დააღწევდა. მით უფრო დარწმუნებული იყო წუნკალა ამ საქმეზე, რომ იცოდა მისი მოვალე გადარაჯებული იყო ამავე საქმისათვის, რომ კიდევ უფრო მაგრათ მოეჭირათ მუხრუჭი ბახვასათვის, წუნკალამ ვითომ გასაფრთხილებლად შემდეგი საქმე ურჩია.

- ბახვა, ამ დოკუმენტების ასე წარდგენა სასამართლოში არ შეიძლება. შენ ხომ იცი, ნოტარიუსთან კვიტანცია გაქვს დაგდებული, რომელშიაც ამ დოკუმენტების ნომერი და რიცხვებია მოხსენებული, მაშ ასე რომ წარადგინო, მაშინვე დაგიჭერენ, რადგან აღმოჩნდება, რომ შენ ორჯერ გადაგიხდევინებია მევალისათვის ერთი და იგივე თამასუქებით.

- აბა, რა ვქნა?.. მაშ დამეკარგოს ეს იმედი! შენ ყველაფერს მოახერხებ, წუნკალა, თუ მოინდომე,- უთხრა თითქმის ხვეწნით ბახვამ.

- მოხერხებით როგორ არ მოვახერხებ და მერე შენთვის? შენ რომ მითხრა, თუნდ წყალში გადავვარდები, იმდენი ამაგი და ძმობა მახსოვს შენგან,- უთხრა წუნკალამ.

- ზოგი აწი მიყურე, როცა ჩემ მემკვიდრედ გაგხდი.

წუნკალას თითქოს არ გაეგონოს ეს სიტყვები, ისე მიაყრუა, მაგრამ სიამოვნებისაგან ტანში ჟრუანტელმა დაუარა.

- იცი, ბახვა?.. ამ დოკუმენტების რიცხვებსა და ნომრებს გამოვცვლი, მხოლოდ ხომ იცი, არ გამამხილო არსად, არავისთან წამოგცდეს, მე თუ ეს ვქენი.

- არა, შე უბედურის დღისა, მერე ეგრე მიყურებ?.. მე უნდა გაგცე შენ, ჩემი ჭირისუფალი, ჩემი ერთად ერთი ნუგეში ამ უბედურს ცხოვრებაში?.. ეგ როგორ თქვი, შე გლახა? ნაკუწ-ნაკუწათ რომ ამქნან, მე შენ გიღალატებ? მერე რაღა ვიქნები, მერე რას მეტყვის საიქიოს ჩემი ესმა?..

- კარგი, კარგი, ენათ ნუ გადაიქეცი. ახლავ შევასწორებ და ისე გავხდი, თითქოს სულ სხვა დოკუმენტები იყოს.

- ოჰ, შენი სულის ჭირიმე, ჩემო წუნკალა,- აღტაცებით შემოხვია ხელი ჩაფხუტამეს და გულში მიიკრა.

- კარგი, კაცო, ლამის გამსრისო,- უთხრა წუნკალამ და ძლივს თავი დააღწია.

მევალე გადარაჯებული იყო, და როგორც კი უწყება მოუვიდა ბახვას საჩივრისა, მაშინვე დაიძადა თავის დოკუმენტები. როცა სხდომა დაინიშნა და ბახვამ თვით მოითხოვა ხუთასი მანეთის გადახდევინება, ამასთანავე ერთი იმოდენა ჯარიმის ფურცელიც რომ წარადგინა, მაშინ წარსდგა მევალე, წარადგინა კვიტანციები, ნოტარიუსის საბუთი, რომლითაც მტკიცდებოდა, რომ იმ დოკუმენტით ბახვას ფული

უკვე მიღებული ჰქონდა ნოტარიუსის ხელით, მოსამართლეებმა შეამოწმეს ვექსილის რიცხვი, ნომერი და ნოტარიუსის მიერ დამტკიცებულს კვიტანციაში მოხსენებული რაოდენობა ფულისა, აგრეთვე უწინდელი ვექსილისა და ჯარიმის ნომრები და რიცხვები. გამოდგა, რომ ეს ორი დოკუმენტი სულ სხვადასხვა დროისანი იყვენ სხვადასხვა ნომრებისა. დაუკვირდენ და აღმოჩნდა, რომ ოდნავ ამონაფხევი ეტყობოდა ბახვას წარდგენილ დოკუმენტს. როცა სინათლეში გახედეს, მაშინ «პადლოლი» ცხადათ აღმოჩნდა. მოპასუხემ განაცხადა, რომ ეგ შესწორებულიაო; მოსამართლემ შესწყვიტა სხდომა და გავიდენ მეორე ოთახში. თვით სასამართლოს დარბაზში შეგროვილიყო მრავალი ხალხი, განსაკუთრებით ბახვას მტრები. სხვანი, რომელთაც «ლოთი ჩარჩის» ამბავი გაეგოთ, მხოლოდ იმისთვის მოსულიყვენ, რომ ნამდვილად დარწმუნებულიყვენ ბახვას უსინდისობაში. თვით ბახვა იდგა ლოყებაწითლებული და აღმური ადიოდა; მაგრამ ეს არ იყო არც სირცხვილის გრძნობა, არც სინანული. იმას ამაყად აელო თავი და მთელს საზოგადოებას ზევიდან დასცქეროდა. მას ეტყობოდა სასტიკი სიმძულვარე იმ საზოგადოებისა, რომელიც იქ იყო მოგროვილი. ისეთი მრისხანებით გამოიციქიროდა ბახვა, თითქოს ყველას შემუსვრა სდომებოდეს.

საზოგადოებაში აქა-იქ ისმოდა ჩურჩული, ზოგი ბახვას უპატიურად იხსენებდა, ზოგი «ლოთ ჩარჩს» ეძახდა, ზოგი ემუქრებოდა და იტყოდა: «ძლივს არ დაიჭირეს ეს გაიძვერაო. მოინელა მაგან ქვეყანა, მაგრამ აწ მაგასაც მოუვიდა დრო ციმბირისაკენ გაგზავნისაო. ღმერთმა ყოველ მაგისტანა კაცს ნუ მოუშალოს ეს ბედი. კარგი არ იქნება, მაგის ვექილიც რომ აგრე გაებმებოდეს, როგორც ეგ გაეზაო. სულ აი, იმის ბრალია ყველაფერი, აგერ კუნჭულში რომ მიკრუნჩხულა და ჩუმჩუმად იკრიჭება. ბახვა იმდენად დამნაშავე არ არის, როგორც მისი გაიძვერა ვექილი. ეს გადასწორება ნამდვილად მაგის ბრალი იქნება, მაგრამ ვინ დაუმტკიცებს?»- ისმოდა ამისთანა მსჯელობა ხალხში.

ამ დროს მოსამართლენი გამოვიდენ. ჩამოვარდა საყოველთაო სიჩუმე. იმათ გამოიტანეს შემდეგი განჩინება:

«რადგან სასამართლო სხდომამ განიხილა ბახვა ფულავას მიერ წარმოდგენილი საბუთები და I- ერთი, რომ თვით საბუთები დაწერის შემდეგ ამოფხევილნი და შესწორებულნი არიან და II- მეორე, რომ ეს საბუთები, როგორც გადახდილნი, უკვე გაუქმებული უნდა იყონ, ამისათვის სასამართლო დარწმუნდა, რომ აქ ორნაირი ბოროტმოქმედებაა აღმოჩენილი; პადლოლი (подлог) და ერთი და იგივე ვალის ორჯერ გადახდევინების წადილი. ამა და ამ კანონების ძალით ბახვა ფულავა მიეცეს პასუხისგებაში და დოკუმენტები გადაეცეს პროკურორს სისხლის სამართლის გამოძიების დასაწყებათ და ბრალდებითი ოქმის შესადგენათ».

მთელი საზოგადოება გამხიარულდა ასეთის განჩინებით. ბევრი ლანძვა და მუქარა მოხვდა ყურში ბახვა ფულავას, მაგრამ იმას ყურიც არ გაუპარტყუნებია. ასეთმა განჩინებამ კიდევ უფრო გააბრაზა ბახვა მთელ საზოგადოებაზე და მის სამართალზე. იმან ყველას კბილის ღრეჭით მიუგო პასუხი.

გამარჯვებულმა მევალემ კი ქოქოლა დააყარა თავზე ბახვა ფულავას.

XVI

რაც უფრო მაგრად იდგა ვალიდა კანონიერ დამოკიდებულებაზე პოლკოვნიკ

ლებოვთან, იმდენად უფრო მოედვა ჟინის ალი მის გულსა, იმდენად უფრო ძალმომრევი შეიქმნა ლებოვის ბუნებაზე მისი ვნებიანი სურვილი. მის ბიწიერს წარმოდგენას საზღვარი აღარ ჰქონდა. ვალიდას ტანს მშვენიერების ღმერთას ვენერისას ადარებდა, ხოლო სილამაზესა და მგრძობელობას ჰომიროსის მიერ გალექსილი ელენესას. მით უფრო აღელდა და აზვავდა ლებოვის ნდომა. რაკი მისი გამოცდილი მანქანება ახალ აფეთქილის ქალების გასატაცებლად სულ ამაოდ დარჩა ვალიდას შესახებ, შემდეგ სხვა ხერხი იხმარა. დემონმა ანგელოზის ნათელი ფერი შეიმოსა და ვალიდას ისეთის ჭაბუკის გრძობებით შეპყრობილი დაენახვა, რომ ქალიც ამგვარივე გრძობებით მოიხიბლა. იმას სწამდა პოლკოვნიკის წარსული ყოფაქცევა, რომელიც ასე გარეწარი იყო და გარყვნილობაში მიმდინარეობდა, მაგრამ ძველს გაუზნევებულ ამიყს, უმანკო გრძობით მოვაქცევო,- იფიქრა ვალიდამ და აი, ამ ნათელს გამოხატულებაზე ააგო მან თავის ბედნიერების კოშკი. ეს კი დაავიწყდა გატაცებულ ქალს, რომ მისი სიყვარულისა და ბედნიერების კოშკი ქვიშაზე იყო ანაგები და ფეხი მაგარ ნიადაგზედ არ ედგა. ოღონდ კი ლებოვს ვალიდას მკერდი საბურთაოდ ჩაეგდო და სულერთი იყო მისთვის, გინდ ქორწინების კომედია ეთამაშნა, გინდ დაუქორწინებლათ აღესრულებინა თავის გულის წადილი. უეჭველი იყო, რაკი ვალიდას სინორჩის ვარდს გაფურჩქენიდა, მერე მის ვნებასაც და მასთან ცოლ-ქმრობითს ვალდებულობასაც ბოლო მოეღებოდა. პოლკოვნიკის აზრით, ღმერთს ქვეყანა მოუღვეველი გაეჩინა. თუ კაცის ზღვა გული ახალ-ახალ გემოვნებაზე გაწუწუდა, იმას აღარც გაზაფხულზე გამლილი კოკორი დაეღვევა.

ასე იყო თუ ისე, ვალიდამ მაინც იმ პირველ ხანებში შეყვარებული პოლკოვნიკი თავის ზნეობის სიმაღლით დაიმორჩილა, მისი უკანონო განზრახულება ალაგმა, მაგრამ ასეთს ხელოვნებით შეკრულს კავშირს იმ თავითვე ეტყობოდა, რომ კარგი ბოლო არ მოელოდა. ამგვარი კატა-თავგობის თამაში დიდხანს არ გაგრძელებულა.

დარბაისელმა გენერალმა და მისმა მეუღლემ თავისი საცადი მიიღეს, რომ ამ გადუწვეტელს დამოკიდებულებას ვალიდას და ლებოვს შორის კარგი ბოლო მისცემოდა. იმათ მიმართეს დიდებული ნათესავების შუამდგომლობას, რომელთაც აიძულეს ლებოვი, რომ ვალიდასთვის წინადადება მიეცა ცოლ-ქმრობაზე. ამ სახით პოლკოვნიკმა ნებაყოფლობით დაიდგა კისერზე ოქროს უღელი. მოხდა მალე დიდებული ქორწილი და იქ მთელი უმაღლესი წოდება ტფილისის ქალაქისა დაესწრო. სხვათა შორის იერემია წარბაც მეტად შვენოდა ამ ქორწილზე თავის ახალი ეპოლეტებით. მისმა იმერულმა თამაშობამ განსაკუთრებული სიამოვნება გამოიწვია მთელის საზოგადოებისა. იგი ტაშისკვრით მიეგება მის ცერებზე ტრიალსა და ხანჯლებით თამაშსა.

მეორე დღეს ვალიდა და მისი მეუღლე საზღვარს გარეთ გაემგზავრენ.

იერემია ამ ჟამად სოტნის უფროსად იყო დანიშნული და ლებოვისაგან დაბარებული ჰქონდა, რომ ორი თვის შემდეგ მოვალთო და ამ დროისთვის რვა-ოთახიანი სადგომი ტფილისის საუკეთესო ქუჩაზე მოგვიმზადეო. სოტნის კამანდირობას გარდა იერემიას პოლკის კვარტირმეისტრობაც ჩაბარდა და ბაჯაღლო ოქროებში ხელის რევა დაიწყო. ამ ხანებში იერემია ძალიან გაერთო ტფილისის საზოგადოებაში. არც მისთანა დახედნილს ცხენზე იჯდა ვინმე, არც მისთანა წამყოლ-

წამომყოლი მოიძებნებოდა კავალკადაში. დღისით ვიზიტებს უნდებოდა, ღამით სავაჭრო კლუბში ატარებდა დროს და შეექცეოდა ბანქოს თამაშს- ვინტს და პრეფერანსს. ერთ საღამოს, როცა კლუბში ბალი იყო, მის მიერ გატაცებულმა სოვდაგრის ქალმა ცეკვის დროს პატარა აშიყობის ბარათი ჩაუგდო იერემიას ჩოხის უბეში. ამის შემდეგ კიდევ უფრო დაახშირა მან სოვდაგრის ოჯახში სიარული და ისე იქცეოდა, თითქო სასიძო ყოფილიყო.

ქალის მამას ძალიან კარგად შეეტყო იერემიას ვინაობა, ბოლოს ხმაც ჩასწვეთოდა ყურში, რომ მაგას ბახვას ცოლის მკვლელობას აბრალებდენ. მას არაფრათ ეპიტნავებოდა ამგვარი კაცის ოჯახში შემოსვლა და მისი ქალის ადევნება; მაგრამ ან კი რა ექნა?.. იმ წუთას თვით სოვდაგარის ბედ-იღბალი იერემიას ხელში ჩავარდნილიყო. ქალის მამას იმ პოლკის თივა, ბზე, ქერი და საკლავი იჯარით ჰქონდა აღებული, საცა იერემია კვარტირმეისტრად გამხდარიყო. ამის გამო თუმცა იერემიას ყოველ დანახვაზე ვარდი ემლებოდა სახეზე, მაგრამ მის გულში რომ ჩაგებენა, იმავ დროს სულ სხვანაირად ქოთავდა, წყევა-კრულვის მეტი შიგ არა მოიძებნებოდა-რა. ამ ხანებში იერემიამ მისი ქალი გაინავარდა კავალკადაში, საცა მათ ტრფიალებას საზღვარი არ ჰქონდა. თვით ქალის დედა აღტაცებული იყო ქალ-ვაჟის დაახლოვებით და სრულებით არ აქცევდა ყურადღებას თავის ქმრის მწუხარებას. იმას ეგონა, რომ სოვდაგარს სიძუნწით და ქართველების სიმძულვარით მოსდიოდა ეს ამბავი. «დიაღ, როგორ არა! იტყოდა დედა-იქნებ ჩემს გამოშტერებულ ქმარსა ჰგონია, რომ ჩემი კატო ვისმე სოვდაგრის შვილს მივცე, ან შტატსკისას. უწინაც თვალი დაუდგება ჩემს უნიჭო ქმარსა!» წინათაც არ იყვენ ცოლ-ქმარი კარგ განწყობილებაში და ახლა, როცა იერემია მათს ოჯახში შევიდა, სულ აღვირი წაიხსნეს დედა-შვილმა. რასაც უწინ ხარჯავდენ, ახლა ერთი ხუთად მეტი ეხარჯებოდათ, რომ კიდევ უფრო მდიდრულად მოეჩვენებიათ თავი იერემიასათვის. საწყალი სოვდაგარი თავის გულს ასკდებოდა, მაგრამ ვერაფერი გაემხილა-რა იერემიას ხათრით. ამასობაში დედა აჩქარებდა ჯვარის წერის საქმეს. ერთი კი იყო, რომ სოვდაგარს ისე ეჭირა თავი, თითქო არა იცოდა-რა შეყვარებულებისა და არც ცოლის განზრახვისა. როგორც კი თავის მეუღლეს შეატყობდა, აი, ახლა აპირებს ჩემთან მოლაპარაკებასაო, სოვდაგარი მაშინვე რაიმე პატივსადებ მიზეზს გამოძებნიდა, «ახლა სალაპარაკოდ არა მცალიანო», - ღრენით უპასუხებდა თავის მეუღლეს და გარბოდა სახლიდან.

პოლკოვნიკი ლეზოვი და ვალიდა მალე დაბრუნდენ საზღვარგარეთიდან. მთელმა თბილისის მაღალი წრის საზოგადოებამ სასიამოვნოთ მიიჩნია ეს ამბავი. ბევრმა ახალგაზრდა ოფიცერმა გადიგრიხა ულვაშები. დარბაისელი გენერალი და მისი მეუღლე აღტაცებაში იყვენ სიძე-ქალის მობრუნებით. გახშირდა ვიზიტები, მისვლა-მოსვლა, მიწვევ-მოწვევა და ერთი დაუბოლოვებელი ლხინი ხან პოლკოვნიკის ლეზოვის სადგომში, ხან დარბაისელი გენერლის ოჯახში, ხან სხვა დიდკაცობაში, რომელნიც რიგ-რიგად იწვევდენ ახალ დაქორწინებულებს. ვალიდას დღითი-დღე ემატებოდა პატივი. თვით მთავარმართებელმაც კი გააბედნიერა ნახვით მისი ოჯახი. ვალიდას პირველ ხანებში ძალიან დაკრძალვით ეჭირა თავი. მაგრამ ამან კიდევ უფრო გაამრავლა წარჩინებულნი მოტრფიალენი მისის მშვენიერებისა და ზნე-სიმაღლისა. მათ რიცხვში ერთი უმაღლესი წევრი სამოსამართლო დაწესებულებისა მაინც მეტად გაიტაცა ვალიდას მშვენიერებამ. იმან ხშირად დაიწყო ვალიდას ოჯახში სიარული, არავითარს

შემთხვევას არ გაუშვებდა, რომ განსაკუთრებითი ყურადღება არ დაემტკიცებინა ლებოვის მეუღლისათვის. მაგრამ ქალის ფიქრი ცოლ-ქმრობით ვალდებულებაზე ისე მტკიცე იყო, რომ ვერავინ ვერ გაბედავდა მისი გულის დამორჩილებას, თუმცა მისი ოცნებები ცოტა არ იყოს ამ ბოლო დროს შეირყენ ქმრის უწესო ყოფაქცევით. ლებოვის მიერ დანთებული წმინდა სიყვარულის კანდელი უკვე ბჟუტავდა. ვალიდა ვერ შერიგებოდა ასე უცებ თავის მეუღლის გულის გაგრილებას. მის წინანდელს აღტაცებულს გრძნობას იჭვიანობის ნაღველი უკვე ჰქონდა გადანთხეული. თუმცა მის გულის ჭრილობას ახლა წარჩინებული ახალგაზრდა კაცების ტრფიალებამ მალამოს ცხება დაუწყო, მაგრამ მისი ზნეობის ფარი ჯერ კიდევ არ იყო კუპიდონის ისრით განგმირული. პირბადეახდილს გრძნობის გამოცხადებას რომლისამე პატივცემულის მოტრფიალისას ვალიდა ეძახოდა უგულო კომპლიმენტს. მართლაც, ამ შემთხვევაში იგი სრულებით ურწმუნო გამხდარიყო. ჯერ იმას ნამდვილი გრძნობა, გულდია პასუხი თავის შინაგანის ვითარებისა ვერავისთვის შეენიშნა. ნუთუ ამ კაცებს ყველას გულის მაგიერათ გუდაფშუტა უცემთ მკერდშიო,- წამოიძახებდა ხოლმე თავმოებურებული ვალიდა. «ოჰ, თქვენ ზნე-გაფუჭებულ კაცებო, უმანკო ქალის ფეხთა მტვრათაც არ ღირხართო!».. მაგრამ მისი მოტრფიალენი ამისთანა გულდაკოდილს სიტყვებს კეკლუცობაში ართმევდენ და კიდევ უფრო დაჟინებით უფენდენ სიყვარულის ფიანდაზს. ამრიგად რასაც ჯერ კიდევ წაუმხდარი გული ვალიდასი ეტრფოდა, იგი ყოველივე გაუცრუვდა მას. აბა, რას იფიქრებდა, რომ ხანგადასულ კაცს დაუმონავებდა მთელს თავის არსებას და ის კი ასე მალე ფეხით გაჯეგდა მის წმინდა გრძნობებს, მისი გული ასე მალე გაცივდებოდა ცეცხლმგზნებარე გრძნობებისათვის?.. ამის გამო ვალიდამ იწყო სულმოძრავი ტანჯვა და მისმა სამართლიანმა გულისწყრომამ ადრე დააჩინა ფერმიხდილობის კვალი მისს სახეს. რაც საზღვარგარეთიდან დაბრუნდა, მისი ნათელი ღიმილი აღარავის უნახავს. ვისაც მისი უმანკო გულით კრიალა სიცილი გაეგონა, არ სჯეროდა, რომ მას მძიმე მწუხარების ლოდი არ დასწოლოდეს. მართლაც, მეტი მძიმე ტვირთი რაღა იქნებოდა ახალგაზრდა ქალისათვის, როცა ორი თვეც არ გასულიყო, მისი საყვარელი ქმარი აღარ ქმრობდა, მისს გულს სადი პასუხი აღარ ეძლეოდა მისგან, ვისგანაც ყველაზე უფრო ესიამოვნებოდა ტრფიალი. ქალს ისე არაფერი დაჩაგრავს, როგორც გრძნობის ოცნებაში თავის მოტყუება.

ლებოვმა წახსნა აღვირი თავის ცოლ-ქმრობის მოვალეობას. იმან იწყო ოჯახს გარეშე ქეიფი და დროს გატარება. ვალიდა რჩებოდა მარტოდმარტო მოტრფიალეთა ყბაში, რომელნიც ერთის წამის მოსვენებას აღარ აძლევდენ. აფიცრები, პოლკის ადიუტანტები და გარეშე სამსახურის კაცები დღენიადაგ მის სახლში ეყარენ. მათმა დაშაქრულმა სიტყვებმა ცხოვრებაც კი შეაძულა ვალიდას. უმაღლესი სასამართლოს დაწესებულების უფროსი მაინც დილა-საღამოს მასთან იყო; არც ერთს მის სეირნობას არ დააკლდებოდა. თუ კი სადმე შესანიშნავი რამე გამოჩნდებოდა, ან თაიგული, ან უცხო ქვეყნის ხილეულობა და შაქრეულობა, ვალიდას კაბინეტს არ ასცილდებოდა.

XVII

ამ დროს ტფილისს ჩამოვიდა პეტერბურგიდან ერთი მშვენიერთა მოთამაშეთა დასი, მათ შორის პრიმადონა მეტად ლამაზი და ნიჭიერი. თუმცა ვალიდას თეატრში სიარული და წარმოდგენების ყურება არ უყვარდა, მაგრამ ახალი პრიმადონის ქება

მიიზიდა მისი გული. უიმისოთაც პოლკოვნიკი ლეხოვი შინ არ რჩებოდა ხოლმე, იფიქრა ბარემც გარეთაც ერთად ვიყოთ, ისა სჯობიაო. ამის გამო მთელი ზამთრის აბონიმენტი აიღეს თეატრში. მართლაც პრიმადონა შესანიშნავი მოთამაშე გამოდგა და ვალიდასაც შეუყვარდა თეატრი. ლეხოვზე პრიმადონას თამაშს დიდი გავლენა ჰქონდა, მით უფრო, რომ ქალი გამოდგა სილამაზის გარდა ფრიად განვითარებული საზოგადოებაში. იგი იყო შეუდარებელი ოხუნჯი, წარჩინებული მომღერალი და ხელოვანი დამკვრელი როიალზე. პოლკოვნიკი ლეხოვი უცებ აღენტო მისდამი ტრფიალებით. წარმოდგენა ისე არ გათავდებოდა, რომ ლეხოვს ან ძვირფასი ყვავილებით შემკული გვირგვინი არ გაეზგავნა პრიმადონისათვის, ან რაიმე ოქროს იარაღეულობა, ან ბრილიანტით შემკული ნივთი. პრიმადონა ინსტიქტურად ჰგრძნობდა ლეხოვის სიყვარულს და, როცა სცენაზე გამოდიოდა, ხშირად ვალიდასა და ლეხოვის ლოჟისაკენ ჰქონდა თვალები მიქცეული. ერთხელ ერთს წარმოდგენაში პრიმადონას პირველს მოქმედებაში ჰქონდა მარტო რაღაცა სათამაშო და შემდეგ თავისუფალი იყო. მეორე მოქმედება რომ გათავდა, ლეხოვმა ურჩია ვალიდას პრიმადონის გაცნობა და ნება აიღო ცოლისაგან, რომ იგი მიეპატიჟნათ ლოჟაში. ვალიდა დასთანხმდა. ცოტა ხნის შემდეგ ლეხოვმა ხელი-ხელგაყრილი მოთამაშე ქალი წარუდგინა თავის მეუღლეს. ვალიდას იამა მასთან საუბარი და მესამე, მეოთხე და მეხუთე აკტი ლოჟიდან აღარ მოუცილებია. პრიმადონა და ვალიდა წინ ისხდენ, ლეხოვი მათ უკან. მაგრამ როდესაც მოქმედება გათავდებოდა, ლეხოვი მეტად მხიარულად იყო პრიმადონასთან. ვალიდას ამ ქალის ოხუნჯობა და განუწყვეტელი მახვილი საუბარი მის ქმართან არაფრათ ეჭაშნიკა. იგი უფრო უკმაყოფილო მითი შეიქნა, რომ მას მოეჩვენა ვითომც ლეხოვი მეტს ყურადღებას აქცევდა პრიმადონას, ვიდრე თავის კანონიერ მეუღლეს. ვალიდამ წარბი შეიკრა, რომ ქალისთვის ეგრძნობინებინა, ეგრეთი თამაშობა პირველ გაცნობისთანავე უმართებულოაო. პრიმადონა თითქოს მიუხვდა და მის გამოსაჯავრებლად კიდევ უფრო აიყოლია ლეხოვი. როცა წარმოდგენა გათავდა და ლეხოვი გამოჰყვა ლოჟიდან, ამ დროს მათ შეხვდათ ლეხოვის ადიუტანტი, რომელმაც მოწიწებით დაუკრა თავი ვალიდას და მიართვა გარეთა ტანსაცმელი. პრიმადონამ ჩაილაპარაკა: «ახლა მე მარტო უნდა წავიდე შინ, კავალერი არავინ მყავს». ლეხოვმა მოკრა თუ არა ყური, მაშინვე მიუბრუნდა თავის ადიუტანტს ამ სიტყვებით: «გთხოვთ ვალიდას გაჰყვით, მე პრიმადონას მივაცილებ სახლამდის და ახლავ მოვალო». ამ დროს პრიმადონა ღიმილით მიუბრუნდა ვალიდას და დიდი ალერსით გამოეთხოვა მას. იგი სახეზე აენტო. მისთვის ეს წამი ისეთი საშინელი რამ იყო, იმ დროს მიწა რომ გახეთქოდა და შიგ ჩავარდნილიყო, ის ერჩია. ვალიდამ გულგრილად მისცა ხელი, მიუბრუნა ზურგი თავის ქმარს და გასწია წინ საჩქაროდ. ადიუტანტმა უბრძანა პოლიციელს ვალიდას ლანდო მოემეხნა. ვალიდა ჩაჯდა ეტლში, მიიკრუნჩხა ერთ კუთხეში და ისე იყო გაყურებული, თითქოს მთაწმინდის გორა მკერდზე დასწოლოდეს. მას გვერდით უჯდა ადიუტანტი, რომელმაც, რაკი შეატყო ვალიდას მოწყენილობა, სახლამდის ხმა არ გაუცია. მიადგა თუ არა ეტლი კიბეს, ვალიდამ თვით გააღო კიდობნის კარი და უცებ გადმოხტა, ადიუტანტმა ვერც კი მოასწრო ხელის მოკიდება; ქალმა აირბინა კიბეზე; დააჭირა ხელი ელექტრონის ფოლაქს, მერე უცბათ მოტრიალდა და გამოეთხოვა ადიუტანტს შემდეგი სიტყვებით:

- გმადლობთ პატივისცემისათვის. მეეტლევ!- ბრძანებლობის ხმით დაუძახა,- მიაცილე უფალი კაპიტანი სახლამდის.

ადიუტანტმა თავი დაუკრა ვალიდას, ჩაჯდა ეტლში და გაექანა შინისაკენ.

«რა ახირებული, მიუკარებელი ქალია ეს ვალიდა! - ჰფიქრობდა გზაზე ადიუტანტი. ნუთუ მაგას ამდენი წარჩინებული კაცი თაყვანსა სცემს და ჯერ საქმე არავისთან დაუჭერია? რა მოეწონა ამ ბებერი უზნეო პოლკოვნიკისა?!.. მაგრამ ვინ იცის?!.. მე რომ ასე ვყავარ აგდებული და ჩემს გრძნობას ყურადღებას არ აქცევს, იქნება ფიქრობს განზრახ ვიყო მაგის ქმრისაგან გამოსაცდელად მოგზავნილი და მისთვის მერიდებოდეს! რა მშვენიერი დრო მქონდა ამ დახურულს კიდობანში!.. რა ღმერთი გამიწყრა, რატომ ვერა გავუბედე-რა?.. მაგრამ გული ამიკანკალდა. ენა დამება... არა, გუნებაზე არ იყო ამაღამ. ისე მიეკრა ერთ კუთხეს, თითქო შიშობდა ახლოს არავინ მომეკაროსო, სხვა დროს ძალიან მეგობრულად მექცეოდა, ახლა რა დაემართა?.. ქალი წყეულია. ვინ იცის? იქნება ჩემზე უფრო ის იყო აღელვებული, იქნება კიდევ ელოდა ჩემგან რასმე?.. იქნება იმას კიდევ ჩემზე უფრო უკანკალებდა გული. ელოდა ჩემს ალერსს, ჩემს ხვევნას და, რომ შემატყო, ლენჩსავით ვიყავი გარინდებული, ეგება, გულიც მოსდიოდა. ოჰ, რა დრო დავკარგე!..- გახდა ტკვლევა თავში ადიუტანტსა. იმან სასოწარკვეთილებით შემოიკრა შუბლზე ხელი- განა არ ვიცი, რომ ქალებს ჟამივით შესძულდებათ იმისთანა აშიყი, რომელიც დროს შოულობს და სიგლახით ვერ ისარგებლებს. ვაიმე, ვაიმე! რა წამი, რა ბედი დავკარგე!..» ღრმით ამოიხვნეშა ადიუტანტმა და გადმოხტა ეტლიდან, რომელიც უკვე მიმდგარი იყო მის სახლთან. ადიუტანტმა ერთი მანეთი აჩუქა მეეტლეს. ამ შემთხვევაში იგი ალბათ ისე მოიქცა, როგორც ყოველი წაწყმენდილი, რომელიც ღმერთსა და ეშმაკს თანასწორათ უნთებს სანთელს, სწირავს საკმეველს და თან ჰფიქრობს, ვინ იცის, რომელი როგორ გამომადგებაო.

ვალიდას ჯავრისაგან გულის ფრიალი აუტყდა. შინაური მოსამსახურეები დიდი ხანია დაითხოვა დასაწოლათ. თვითონ ქუჩაზე რომ ფანჯარა გადიოდა, ის გაალო, ფანჯრის წინ დაჯდა და ბნელს მიაპყრო თვალები. ამ მდგომარეობაში განვლო მან საათნახევარი. მისი ქმარი ჯერ მაინც არ მოსულიყო. შემდეგ დაჰხურა ფანჯარა და წავიდა საწოლ ოთახში დასაძინებლათ. მისი გული მეტად შეშფოთებული იყო. მას ახლა ეჭვი აღარ ჰქონდა, რომ ლებოვმა ფეხით გაჯეგა მისი უმანკო გრძნობები. ის ჩაწვა ლოგინში, მაგრამ ძილი მაინც არ ეკარებოდა, წამის-წამ შფოთავდა და ციბრუტივით ტრიალებდა ქვეშსაგებელზე.

მეორე დღეს ვალიდას უძილობისა და ღრმა შინაგანი ბრძოლისაგან ტანი დაეთენთა, მოიავათმყოფა თავი და სტუმრებს არ გაჰკარებია.

ლებოვმა რამდენჯერმე უალერსა, მაგრამ ვალიდას მისი ალერსი არაფრათ იამა. იგი მიუხვდა თავის ცოლის იჭვიანობას და ყურადღება აღარ მიუქცევია, რადგან ჰფიქრობდა, ამითი გადავაჩვევ ამ უხეირო და უმართებულო თვისებასაო. პოლკოვნიკის ლებოვის თვალში იჭვიანობა რაღაც შეუფერებელი საქციელი იყო იმ საზოგადო წრეში, რომელსაც იგი ეკუთვნოდა. «ეს უგვარობაა და სხვა არაფერიო», იტყოდა ხოლმე ლებოვი ვალიდას გასაგონათ. ქალი კი თავის ქმრის აღვირწაძრობილ არშიყობას ზნეწამხდარობას ეძახოდა და მისი გული თანდათან შორდებოდა ლებოვს. ვალიდა ამ საღამოს შემდეგ აღარ წასულა თეატრში, თუმცა ლებოვი კი ყოველ საღამომობით იქ იყო. მისი ცოლის მაგიერათ პრიმადონა გამოიყურებოდა ხშირად დაქირავებული ლოჟიდან.

ვალიდამ ერთხელ კიდევ შეიკრიბა ზნეობითი ძალა და ნაზად მიმართული საყვედურებით შეეცადა, მოექცია ქმარი თავის მოვალეობისადმი. როცა ამ მხრით ვერა გააწყო-რა, პაწია შინაური უსიამოვნებაც თან მოაყოლა. ლებოვმა ეს იუკადრისა და მას აქეთ მათ შორის თითქმის სრულებით შესწყდა ცოლქმრობითი კავშირი. ვალიდამ ეს ამბავი შეატყობინა თავის დარბაისელ გენერალს და დედობილს. წარმოიდგინეთ მისი გაშტერება, როცა დარბაისელმა გენერალმა და მისმა მეუღლემ, კარის დიასახლისმა აინუნშიაც არ ჩაიგდეს ვალიდას მწუხარება.

- შვილო, განა მარტო შენზეა მაგნაირი ამბავი?- უთხრა დედობილმა და კარის დიასახლისმა,- ცოლ-ქმრობა და ნამდვილი სიყვარული შორი-შორს არის ერთმანეთზე. ქალისათვის ქმარი სახელია და ზნეობის ფარი. ამ მდგომარეობაში იგი მითია ბედნიერი, რომ სრულებით თავისუფალია; იგი საზოგადოების გულამაყი წევრია, მის ღირსებას მქირდავი თვალი და ბოროტი ენა ვერას დააკლებს. მასა აქვს უზრუნველი მატერიალური მდგომარეობა და თვითონ კი, როგორც მას ესიამოვნება, ისე უნდა მორთოს თავის ცხოვრება. კარგია და ავიც, პატივისცემა და უპატივცემულობა მის მოხერხებაზეა დამოკიდებული. თუ ქმარი არ შეიშნობს უმანკო გულის ერთგულებას, ვაი მის გუნებას! თავის თავს დააბრალოს, რაც შეემთხვევა, შენ რას დაეძებ, შენ, შვილო, მაგისტვის სრულებითაც ნუ შეიწუხებ თავს. შენ ხარ გვარიშვილობით და წარჩინებული დამოკიდებულებით- ლებოვის მეუღლე, საზოგადოებისაგან დაფასებული და მთავარმართებლის კარზე მიღებული. ამ მდგომარეობაში რომ შენისთანა მშვენიერებათა ღმერთამ ბედნიერათ ვერ მოაწყოს ცხოვრება, სწორეთ ჩასაქოლავია. შენ გაქვს ლებოვის ცოლის სახელი. ეს კმარა შენის პატივის მოყვარეობისათვის; დანარჩენი სულ წვრილმანი საქმეა. ამის შემდეგ თვით შენზეა დამოკიდებული შენი ბედნიერება. როგორც გესიამოვნოს, ისე მორთე შენი ცხოვრება. ლებოვმა, ნეკრესის ქარებით შეპყრობილმა ბებერმა კაცმა, რაც უნდა, ისა ჰქნას... შენ რა?.. შენ შენთვის იზრუნე, ეცადე შენს სიამოვნებას, ოღონდ ხერხიანად მოიქეცი, რომ საზოგადოების თვალში შენს გარეგანს ყოფაქცევას ჩირქი არავინ მოსდოს, ჩვენს შინაურ მოქმედებასთან და ჩვენს საწოლთან ვის რა საქმე აქვს?

ასეთი ზნეობრივი დარიგების შემდეგ ვალიდამ ამოირეცხა გული სიყვარულზე; იმან ხელიდან გააგდო ზნეობის ფარი, როგორც ერთი რამე გამოუსადეგარი ნივთი. ის ახლა შეუდგა თავის შეგინებულის წმინდა გრძნობის გულისთვის შურისძიებას. იმანაც წახსნა აღვირი თავის ზნეობითს მოვალეობას. მაგრამ გაკიცხვის მაგიერათ კიდევ უფრო მოწონებული შეიქნა ტფილისის უმაღლეს წოდებაში. ამიერიდან მას აღარ ჰქონია არავითარი რწმუნება აღარც სიყვარულზე, აღარც გულახდილს მეგობრობაზე, გარდა პატივის მოყვარეობისა. მისი გრძნობა და გული ეკუთვნოდა მხოლოდ მას, ვინც შეიქმნებოდა განუსაზღვრელი მონა მისი ნებისა. ტრფიალებაში ის ეძებდა რაიმე ნივთიერს სარგებლობას. მისთვის სულ ერთი იყო პატიოსანი კაცი, გინდ ავაზაკი, მექრთამე, მრუში, ხაზინის ქურდი და სამართლის დამარღვეველი, მხცოვანი, გინდ ჭაბუკი, ოღონდ იგი მისი ნების მორჩილი ყოფილოყო და, რასაც დაასაქმებდა, აესრულებინა.

ლებოვმა ვეღარ გაუძლო ვალიდას მძვინვარე მოქმედებას და საუკუნოდ გადაწყვიტა, ტფილისის არეს მოშორებოდა. მართლაც ამ დროს ზაფხული მოახლოვდა

და თეატრის მოთამაშე დასმა გაათავა თავისი ხელშეკრულება. ლამაზი პრიმადონა გაემგზავრა ჩრდილოეთისაკენ. ცოტა ხნის შემდეგ ლებოვმა აიღო ოთხი თვის ნება სამსახურიდან დათხოვნისა და, ვითომდა საზღვარგარეთ მივდივარ წყლებზე საექიმოთო, გაემურა პეტერბურგს.

მალე დავარდა ხმა საზოგადოებაში, რომ ლებოვი განშორდა თავის მეუღლესო. მაგრამ ვალიდას თავისი ოჯახი და მაღალ წოდებაში წარჩინებული მდგომარეობა არ მოუშლია; იმან კერიას წყალი მაინც არ დაასხა. იგი წინანდებურად ითვლებოდა ლებოვის მეუღლეთ, მოსდიოდა ქმრისაგან საკმაო ფული და წინანდულათვე ატარებდა ბრწყინვალე ცხოვრებას, როგორც ლებოვის კანონიერი მეუღლე.

ამიერიდგან ვალიდა შეიქნა ბევრის საეჭვო რომანიულის ყოფა-ქცევის ამბების საგნად. იმას გარეგნათ ისე ეჭირა თავი, რომ მაღალ წოდებაში თავის შესაფერი გავლენა არც ახლა დაუკარგავს, უმაღლესი გამგეობის აღვირები ხელში ეჭირა და რასაც მოინდომებდა ყველაფერს ასრულებდა. ამ დროს დაესიენ მას თავის ქვეყნის კაცები, ნათესაობა და მეგობრობი. ყოველ გაჭირვების დროს ისინი მიჰმართავდნენ ვალიდას და მის შემწეობით ბევრს მძიმე დამნაშავეს გამოუხსნია თავი ხიფათისაგან.

ვალიდას არ დარჩენოდა არც ერთი შინაური მეგობარი იერემიას გარდა, რომელიც შექმნილ იყო მის მესაიდუმლედ და ერთგულ აღმასრულებლათ ყოველი მისი ნებისა და განზრახვისა. ვალიდა სხვათა შორის ძალიან თანაუგრძნობდა იერემიას და მის დამოკიდებულებას სოვდაგრის ქალთან, უნდოდა ამ ქალის შერთვით გაებედნიერებინა და ცხოვრებაში უზრუნველი გაეხადნა. ამის გამო იმან დაიახლოვა სოვდაგრის ქალი და იმის მამის ოჯახი. მაგრამ მათს ჯვარის წერას კი რაღაც ახირებული, აუხსნელი დაბრკოლება უდგა წინ: არც თვით იერემია ჩქარობდა ჯერ-ჯერობით შეუღლებას და სოვდაგრის მხრითაც არა ისმოდა-რა.

XVIII

გამომძიებელმა დაგზავნა უწყებანი კულაშს და რკინის გზაზე; დაიბარა მედუქნე საბაია გაპარიაშვილი და კონდუქტორი ნიკო ბაინდურაძე. ის დაუწვრილმანდა ესმას მკვლელობის საქმეს, განსაკუთრებით დიდად საჭირო იყო მისთვის, ცხადად, თვალსაჩინო საბუთებით დარწმუნებულიყო, რომ იერემია და იმისი ამხანაგები სწორეთ იმ დღეს, რომელსაც ჟანდარმის ოქმი იხსენებდა,- იერემიამ და მისმა ამხანაგმა აბაშის დუქანში ჩხუბი მოახდინესო და რკინის გზის მატარებლით ქალაქისკენ გასწიესო,- კულაშს იქით არ გაცილებიან. თუ ეს საბუთი დამტკიცდებოდა, მაშინ ბახვა ფულავასი და მომაკვდავ ესმას ჩვენებაც მართალი იქნებოდა. აი, ამ გარემოების ასახსნელად დაიბარა გამომძიებელმა საბაია გაპარიაშვილი, რომელმაც ვაგონში დაასახელა კონდუქტორ ნიკო ბაინდურაძესთან ესმას მკვლელები. საბაიამ ისიც აჩვენა, მკვლელები რანაირად ერიდებოდნენ ნაცნობებს, როცა მის დუქანში შეიკეტეს კარები, და სადამოს მატარებლით როგორ დაბრუნდნენ ისევ აბაშისკენ. გამომძიებელმა გაიხსენა კიდევ ერთი ამბავი: იმ დამეს, ვაგონში რომ საბაია გაპარიაშვილი ელაპარაკებოდა ნიკოია ბაინდურაძეს,- საბაიამ წარმოსთქვა ამგვარი სიტყვები: «გაჩუმდეს, ნუ მემუქრება, თორემ გამომძიებელს იმასაც ავუხსნი, მკვლელობის შემდეგ გივი ერთი თვის განმავლობაში სად იმალებოდა თავის ჭრილობის მოსარჩენათ». თუ რომ გამომძიებელი კითხვით გამოიკვლევდა ამ გარემოებას გივისას, შეიძლებოდა მერე ის კაციც მიეგნო,

ვისთანაც გივი წამლობდა. იქნება საბაიას არც გვარი, არც სახელი სცოდნებოდა იმ კაცისა; მაგრამ მისთვის საკმაო იყო სოფლის დასახელება. თუ სოფლის სახელს მაინც შეიტყობდა, მერე უეჭველად მიაგნებდა, საცა ერთი თვის განმავლობაში დაჭრილი უცხო კაცი იწვა და წამლობდა. მოუხერხებული იყო და არც შეიძლებოდა მთელის სოფლის თვალიდან დამალულიყო ეს გარემოება. უეჭველად იმ სოფელში იმისთანა კაციც ან ქალიც გამოიძებნებოდა, რომ ეს დაჭრილი ენახოს წამლობის დროს და ამ კაცისა და იერემიას დამოკიდებულებაც სცოდნოდათ, რადგან ასე მძიმეთ დაჭრილი კაცი მარტო ვერ მივიდოდა იმ ოჯახში; უსათუოდ მიიყვანდა ვინმე და ამ ვინმეებს ან სოფელი დაინახავდა გლეხისას მიმავალს, ან თვით გლეხი ეტყოდა ვისმე თავისიანს და შესჩივლებდა თავის საშიშს მდგომარეობას. ამ სახით, რაკი გამომძიებელმა ასე დაწვრილებითი პროგრამა შეადგინა თავის მომავალი გამომძიებისა ბოროტების ახალი საბუთების მისაკვლევად, შემდეგ გულარხეინად მიჰყო ხელი კითხვას. საბაია გაპარიაშვილი რამდენჯერმე დაიბარა ამ საქმისათვის. მერე ცალკე გამოჰკითხა კონდუქტორს ნიკო ბაინდურაძეს, რომლის ჩვენება მხოლოდ იმიტომ იყო საჭირო, რომ იმას უნდა დაემტკიცებინა ყოველივე, რაც საბაია გაპარიაშვილმა ილაპარაკა მასთან ვაგონში. ბევრი რამ ნალაპარაკევი საბაია გაპარიაშვილისა დავიწყებოდა ნიკო ბაინდურაძეს; მაგრამ როცა თვითონ საბაია დაუყენა ნიკოს პირდაპირ და ის გაახსენებდა ხოლმე დავიწყებულ გარემოებას, შემდეგ ნიკო თანდათან უფრო ბევრსა და ბევრს ამბებს ასაბუთებდა, რაც საბაიას მისთვის სხვადასხვა დროს ელაპარაკნა ამავე ესმას მკვლელობის შესახებ. მხოლოდ გამომძიებელმა ბევრი ვერა შეიტყო-რა გივის ავადმყოფობაზე, ვერც ის შეიტყო, ვინ იყო ის კაცი, რომელთანაც გივი ამხანაგებს დაეგდოთ. საბაიამ თქვა და ესეც საეჭვოთ იყო, რომ იგი უნდა დაეგდოთ ამხანაგებს სოფ. ძევერულაში, ვიღაც იერემიას ნათლიმამასთან.

თუ ეს ახალი ჩვენება საბაიასი მართალი გამოდგებოდა, გამომძიებელი დანარჩენს ყოველსავე ადვილად გამოიკვლევდა. მხოლოდ მესამე ამხანაგისა კი ვერა თქვა-რა საბაია გაპარიაშვილმა. ის ამტკიცებდა ეჭვს გარეშე, რომ მის დუქანში იმ დღეს სამს კაცს ეძინაო: გივის, იერემიას და მესამეს. მაგრამ ეს მესამე ვინ იყო, საბაიამ არ იცოდა, ვერც მისი სახე შეენიშნა და არც მიექცია ჯეროვანი ყურადღება. როდესაც გამომძიებელმა გაათავა თავისი გამომძიება ამ ორის მოწმის შესახებ და იმათ უჩვენეს ყოველივე, რაც მისთვის საჭირო იყო. ახლა სხვა გზას მიჰმართა მან.

გამომძიებელს ჰყავდა ერთი ჩაფარი, რომელიც შორაპნელი იყო და ამ ჩაფრობაში დაბერებულიყო. იმას თავის სიცოცხლეში ბარე ოცდაათამდის გამოეცვალა მაზრის მმართველები და გამომძიებლები. ბოლოს, ახალი სამოსამართლო წესები რომ შემოიღეს, იმან ირჩია უფრო გამომძიებელთან ყოფილიყო და პატივისადები მიზეზებიც ჰქონდა ამისა. მაშინ, როდესაც მაზრის მმართველები და მისი თანაშემწეები ხშირად უსამართლობას უშვრებოდენ: ხან ჯამაგირს არ მისცემდენ, ხან მწარე მათრახის წვერსაც აგემებდენ, გამომძიებელნი უფრო გულმომობიერები და კაცობრივნი გამოჩნდენ. ისინი ზოგჯერ ამხანაგურად და მეგობრულად ეპყრობოდენ ამ ჩაფარს. იმას განსაკუთრებით ეს ახალი გამომძიებელი შეუყვარდა და, თუ რასმე დაასაქმებდა იგი, გველის ხვრელში გაძვრებოდა და შეიტყობდა. ის კარგად იცნობდა ძევერის სოფელს, რადგან თვითონ ჩხარელი იყო და იქ იმ სოფელში ბევრი ნაცნობი ჰყავდა. ერთ დილას, როდესაც გამომძიებელმა თავის ოქმები გაათავა და ახალი გამომძიების საქმე შეადგინა, მოიხმო

თავის შორაპნელი ჩაფარი და ჰკითხა:

- სოფელი ძვერი იცი სად არის?..

- როგორ არ ვიცი, ბატონო! იქ დავბერდი და არ მეცოდინება?

- გყავს ვინმე ნაცნობი იმ სოფელში?

- ბევრი, ბატონო,- უთხრა ჩაფარმა.

- აბა, ერთს საქმეს მოგანდობ და ისე შემიტყვე, როგორც შენს გამოცდილებას შეეფერება.

- მიბრძანეთ, ბატონო, თუ კი რაიმე მოხერხდება, ჩემს საცადს, კარგად მოგეხსენებათ, თქვენთვის არ დავშურავ.

- მაშ, წადი და შემიტყვე, ვინ ჰყავს იქ იერემია წარბას ნათლიმამა, და, თუ მიაგნო, მერე ესეც შემიტყვე, ამა და ამ ხანებში ხომ არავინ ჰყოლია მის ნათლიმამას ავადმყოფი: თუ ჰყოლია, ვინ წამლობდა მას. რა ერქვა იმ კაცს, ან თუ იციან რა სენით იყო ის კაცი შეპყრობილი, რა გვარი იყო, რა ერქვა მას სახელად.

- ბატონი ბრძანდები. დღესვე გიახლები, თუ მიბრძანებ.

ერთი კვირის შემდეგ შორაპნელმა ჩაფარმა მოუტანა გამომძიებელს ზემდიწევნით შეტყობილი ამბები. სოფელს ძვერს ყოფილიყო ერთი გლეხი, გვარად ქარქაშაძე, მოხუცებული, რომელსაც ყმაწვილობაში ქურდობის სახელი ჰქონდა დავარდნილი და ხშირად გადაჰყავდა ნაპარავი ცხენები ს. ბანძიდან ყვირილის ხეობით ყორნისის ხეობაში ოსეთს. ეს გლეხი ყოფილიყო მართლაც იერემიას ნათლიმამა და იმასთან წოლილიყო მხრებში დაჭრილი რევოლვერის ტყვიით, სახელად გივი. წამლობდა მას თვით მოხუცებული ქარქაშაძე. გივი მიეყვანა იქ იერემიას. იმათ მესამე კაციც ახლდათო, რომელსაც იერემია ირაკლის უძახოდა.

იერემიამ ჩააბარა ავადმყოფი ქარქაშაძეს მოსარჩენათ. იგი დაეჭრათ, ვითომც წვეულებაში ჩხუბის დროს. იერემია და ირაკლი იმავე ღამეს ზემოთკენ წასულიყვენ ცხენებით. ავადმყოფი ერთ თვეს წოლილიყო მასთან; საექიმო მიეცათ ხუთი თუმანი; გივი რომ მორჩენილიყო, ქუთაისისკენ წასულიყო და მას აქეთ აღარაფერი ვიცითო.

ესენი ყოველივე დაწვრილებით დასწერა გამომძიებელმა და შემდეგ ამ ჩვენების დასაბეჯითებლად დაიბარა თვით ქარქაშაძეცა. ახლა მისთვის ექვს გარეშე იყო ბოროტმოქმედება იერემიასი. როდესაც ყოველივე ჩვენება სისტემით და კვალდაკვალ დასაბუთებით შეამზადა, შემდეგ დაიბარა უწყებით გივი და ჩააგდო საპყრობილეთში. ის ჯერ უარზე იდგა, არაფრის ჩვენება არ უნდოდა, მაგრამ გამომძიებელმა დაუწყო ერთი-მეორეზე ზედმიყოლით ჩვენებათა კითხვა, რაც საბა გაპარიაშვილს ეთქვა და აგრეთვე ქარქაშაძესაც. გივი ძალიან შეარყია ამ საბუთების კითხვამ, დაიწყო არევ-დარევით ლაპარაკი; მაგრამ მაინც ძალიან უარს ამბობდა ყველაფერზე; უარი თქვა აგრეთვე საბა გაპარიაშვილის ცნობაზე და მით უმეტეს ქარქაშაძისა. მაგრამ, როდესაც მან დაიბარა თვით საბა გაპარიაშვილი და ქარქაშაძე, წაუყენა ისინი პირში, მაშინ კი გივი სრულებით მოეშვა. იმან ამოუშვა ტირილი, დაიჩოქა და მუხლებზე მოეხვია გამომძიებელს ამ სიტყვებით:

- ნუ დამღუპავ, ბატონო, ღმერთმა ხომ იცის, მე მაგაში საკუთრად არა ვარ დამნაშავე. ეგ სულ იერემიას საქმეა, მან გამაბრიყვა, იმან გამრია ამ საქმეში. მე ცხოვრებაში მისი წერა შევიქენი. რაკი ერთხელ ჩამავლო კლანჭი, ველარ დავაპვრე თავი მის გავლენას.- როცა ამგვარად მოიტირა და აღიარა თავის შეცდომა, შემდეგ დაიწყო:

- ადრე უნდა მცოდნოდა, რომ იერემიას ბედისწერა ვიყავი. უსაცილოდ დამღუპავდა. კიდევ იმიტომ გადამეკიდა ის წყეული ადრიდანვე. ნეტავი არც ის მენახა და არც ჩემს დედას ჩავსახებოდი. ეშმაკმა ამატრუა, თორემ რა მიწოდდა ფოთში?.. მისვლისთანავე იმან მომძებნა. მაშინ იგი ვახმისტრად იყო სადარაჯო ცხენოსანს ჯარში გაწესებული. ჯერ ამიყოლია დროს გატარებაში. მერე ისეთი გავლენა მოიპოვა ჩემზედ, ველარაფერში წინააღმდეგი ველარ გავუხდი. ერთხელ კონტრაბანდის საქმეში გამრია და კინალამ დამღუპა. იმის ბარობით ექვსი თვე ვეგდე ფოთის სატუსალოში. ძლივს ჩემმა სიმართლემ მიშველა, თავი დავიწყველე იმასთან აღარ გავიარო მეთქი, მაგრამ ეშმაკს სად დაემალეები, ან რანაირათ მოიგერიებ?..

«იმ უბედურის წინა ხანებში ფოთში ვიყავით და კონტრაბანდი გამოვაპარეთ ერთ თათრის ვაჭრის სახელობაზე. იმაში ავიღეთ ათი თუმანი. მეორე და მესამე დღეს ქეიფი არ გაგვისხლექტია; ვლოთობდით, როგორც უკანასკნელი სალდათი. იმ წყეულს ღვინო არ ეკიდებოდა, არ მახსოვს, რომ ფეხი შემლოდეს. მაგრამ გინდ ფხიზელი ყოფილიყო, გინდ მთვრალი, ესმას სახელი მაინც ენაზე არ სცილდებოდა, საოცრად უყვარდა ის მაღლიანი. როცა ესმა გათხოვდა, მას აქეთ იერემია გაცინებული არ მიწახავს. სულ ასე იმახოდა, ბახვას ესმა თუ არ მოვსტაცე, ჩემი სიცოცხლე არ მოხერხდებოდა.

«მე ხშირად ვიყავი ჩემს სახლში, ბახვამ რომ ჩვენს სოფელში თავადიშვილისეული იყიდა, მერე, მეტი არ შეიძლება, ისეთი კარგი მეზობლობა დაგვიწყო. ჩვენს ოჯახობაში ბევრჯერ გვისესხია მისგან ფული, სარგებელსაც არ გვახდევინებდა. ჩვენი სახლის კაცებიც მომადლიერებული ჰყავდა. ჩვენს სოფელში ვერავინ იტყოდა მის ცუდს. ცოლი და სიდედრი მაინც ღვთისნიერი ადამიანები ჰყავდა. არ შეიძლებოდა გაჭირვებული კაცისთვის ხელი არ გაემართათ. ჭირში და ლხინში არ გამოგვაკლდებოდენ. მათგან ყოველთვის შესაწევარი მოგვდიოდა ხოლმე ამ შემთხვევაში. ესმასთანა მაღლიანი ქალი მაინც არ მიწახავს. როგორც ჩემს საკუთარს ოჯახში, ისე ვიყავი მათთან მიღებული...»

«გადამეკიდა ის წყეული იერემია და აღარც მომცა საშველი. ერთხელ მისგან წერილი მივუტანე ესმას; მაგრამ იმ მაღლიანმა სიახლოვესაც არ მიიკარა. ბარათი ცეცხლში ჩაწვა და მე ასე მითხრა: «თუ ჩემი ოჯახის დაკარგვა არ გინდა, მეორეთ არ გაბედო იმ აბრაგისაგან წიგნის მოტანაო». მართლაც რომ ნამდვილი აბრაგი და ყაჩაღი იყო ის წყეული იერემია. რასაც გულში ამოიჭრიდა, საშველი აღარ ჰქონდა, უსათუოდ უნდა აესრულებინა. გლახა პასუხი რომ მოვუტანე, სულ გადირია. რამდენჯერ უთქვამს ჩემთან: «ღმერთმა ნუ ქნას, თუ ბახვას გულ-ღვიძლი არ გადმოვაყრევინე და ესმა ცოლად არ წავიყვანეო». გადამეკიდა, საშველი არ მომცა, არავითარი უარის თქმა არ გამივიდა. ამ გზით რომ ვერა მომიხერხა-რა, შემდეგ დამემუქრა: «თუ არ დამხმარებიხარ, როგორც ძალი ისე დაგახრჩობ და ზღვაში გადაგადებ კისერზე ქვაშებმულსაო. ბახვას სამგზავრო ბოხჩაში (საკვოიაჟში) ათასი თუმანი ფული აქვს და მუდამ თან ატარებსო. იმ ფულს მოვსტაცებ და სულ შენ გადმოგცემ: ესმა მე დამრჩება, ფული შენაო». მეც ხშირად ვნიშნავდი, რომ სამგზავრო ბოხჩა მუდამ მხარზე ეკიდა. ღმერთო, შეგცოდე. მუდამ

თვალი მრჩებოდა ზედ. შინ რომ იყო, საცა ცოლ-ქმარი იწვენ, ბოხჩაც იქვე კედელზე ეკიდათ. მე იმან უფრო გამაბრიყვა; ამდენი ფულის შოვნის სურვილმა თავი დამავიწყა. ბოლოს გადავწყვიტეთ წასვლა და ერთი ამხანაგიც თან წავიტანეთ. იერემიამ პლანი დაგვიწყო: «რომ აზრი არავინ შეიტანოს ჩვენზე, ფოთში უნდა დავყაროთ ხმა თბილისს მივდივართო». წინა ღამით მივედით აბაშას სადგურზე; იქ ერთს ჩემს მეზობელს თავლა ჰქონდა. სამი ცხენი- ჩემი, ირაკლის და იერემიასი ერთ კვირას იქ გვება, რაკი ამ საქმის ასრულება გადავწყვიტეთ. მეორე დღეს აბაშაშიაც უნდა გაგვევრცელებინა ხმა, თბილისს მივდივართ, მატარებელს ვუცდითო. შემდეგ სამიკიტნოში სადილი უნდა გვეჭამა. იქ ჩხუბი აგვეტეხა მეგრელებისათვის, რომ ჟანდარმს უწესოების მოხდენისათვის ჩვენთვის ოქმი შეედგინა. როცა მატარებელი ამოივლიდა ფოთიდან, უნდა ჩავმსხდარიყავით და თბილისისაკენ გავმგზავრებულიყავით; მაგრამ სამტრედიაში უნდა გადავმტარიყავით შეუნიშნავათ. იქ საბაია გაპარიაშვილი კარგი ნაცნობი იყო ჩვენი. იმის დუქნის უკანა ოთახში დავბინავდით. საჭმელი იქ მოვათხოვინეთ. შემდეგ იქვე დავიძინეთ საღამომდის. იმ დღეს იქ გარეშე კაცს აღარავის გამოვჩენივართ. როცა თბილისიდან მატარებელმა ჩამოიარა ფოთისკენ წასასვლელად, ჩვენც მაშინვე შევედით ერთს უკანა ვაგონში, საცა ცოტა მგზავრები ისხდნენ. ამნაირად იმავე ღამეს აბაშას მოვბრუნდით. შევსხედით ცხენებზე და ის უბედურება შეგვემთხვა. საქმით აღმოჩნდა, რომ მკვლელობის წინა ღამეს იერემია თბილისს გამგზავრებულიყო, აბა ვინ რა ეჭვს აიღებდა ჩვენზე ესმა ფულავას მკვლელობაში, რომ კიდევ აეღოთ, ვინ დაიჯერებდა? ესმას სიკვდილი სულ უცაბედი შემთხვევა იყო, ღმერთმა ხომ იცის, მისი სიკვდილი არავის უნდოდა. იერემია გაგიჟებული იყო მისი სიყვარულით, აბა, როგორ მოჰკლავდა? ის კი არა, თავის თავი უნდოდა მისთვის შეეწირა. მას უნდოდა მხოლოდ მისი მოტაცება და არა სიკვდილი. მერე თვითონაც ნანობდა, თვითონაც ვერ აეხსნა კარგად ეს ამბავი: გავგიჟდი, ბნედა მომივიდაო, არც მახსოვს, რანაირად გავწირე ის უბედურიო. სულ ყველაფერს იმ შემთხვევას აბრალებდა, რომ ესმა ვერ დაემორჩილებინა. იმას საშინლად ეკბინა მკლავზე იერემიასთვის და ბახვაც დასწეოდა. რომ ისე არ ექნა, ბახვა უსაცილოდ მოკლავდა იერემიას. მეც ბახვამ დამჭრა იმ ღამეს».

გამომძიებელმა დაწვრილებით დასწერა ეს ამბავი, აღუთქვა გივის შეღავათი სიმართლის მიერ; შემდეგ მესამე ამხანაგის ირაკლის ამბავი გამოჰკითხა. ის ყოფილიყო საჩინოელი აზნაური, ნამსახური ცხენოსან ჯარში და იერემიას მეგობარი. ისიც დაიბარა გამომძიებელმა, მაგრამ მისი კვალი ვერსად მიაგნეს. როცა შეიტყო გივის დაჭერა, მაშინვე გადავარდნილიყო. გამომძიებელმა გივი ისევ სატუსალოში გაგზავნა, თვითონ კი გამომძიებლის ოთახში დაიწყო წინ-და-უკან სიარული. მის განიერ შებლს რაღაც ნათელი აზრი გაჰკრთოდა, სახეზე გადახალისდა და ულვაშებში სიამოვნების ღიმილი მოსდიოდა. ის გრძნობდა, რომ ამ დახლართულის ბოროტმოქმედების ახსნით შესამჩნევ ნაბიჯს წარსდგამდა წინ სამსახურში. მას მოელოდა კარგი ადგილი.

XIX

ერთ ავდრიანს საღამოს აბაზ-აბადის ვიწრო ქუჩაში საათის მეშვიდეზე ძალიან გაჩაღებული იყო მეორე სართული ავეტიკა სოვდაგრის სახლისა. როგორც დღე, ისე იყო ქუჩა განათებული კანდელებისა და ლამპების შუქით, რომელიც სახლის ფანჯრებიდან გამოქათქათებდა. გამვლელ-გამომვლელებს მეტად უკვირდათ ეს ამბავი:- ახპერ, ეს რა

მოსვლია ამ ქოფაკ ავეტიკასა?.. ვა, სიკვდილს ხომ არ უკბენია მისთვისა?!. მის დღეში ქონის სანთლისა, ჭრაქისა და ღამის ღამის მეტი სახლში არა დაუნთია! კაცო, წინდაწინ ქელეხს არ იმზადებდეს?.. აი, დაილუპა მაგის ძუნწი თავი!..»- მოლაპარაკობდენ იმ დროს ხმამაღლა ორი კინტო ამ ნათელს ქუჩაზე.

- კაცო, იქნება იმ საზამთროსავით დარგვალეზულს თავის კატოს ათხოვებდეს?..- ეკითხებოდა მეორე.

- მეც ეგრე მოვკარ ყური,- დაჰკრა კვერი პირველმა.

- მე შენ გითხრა, მზე-ქალსაც წაიყვანს თავის ოჯახში მისი ქმარი,- დაცინვით განაგრძო მეორემ.

- აი, გასწყვა მაგის კუპრი თავი!.. ხარაზის დაზგათ გამოადგება ქმარსა,- დასძინა პირველმა.

ბოლოს ორთავ კინტოურათ დაიყვირეს: «ჰეი, ჰეი, შაუბეროს!».. და ჩაიარეს.

ამ დროს მდიდრულად მორთულ ოჯახში დიდი სარკის წინ იდგა ერთი დაბალ-დაბალი ძმალმსხვილი, კისერმოკლე და სალიანის ხიზალალ-თევზეულობით ჩასუქებული, გულ-მკერდ გადაშლილი ახალგაზრდა ქალი. თხუნველა-ცხვირი მსუქან ლოყებში თითქმის არც კი უჩნდა. მსხვილი შავი წარბები ამ პაწია მუშტუკუნა სახეს შნოს აძლევდენ. შუბლზე სქელი გრუზა თმა ჩამოჰფენოდა. ზედა ტუჩზე ოდნათ ამოჭიჭინებდა შავი ბუსუსი. თუმცა ამ ქალის შავგვრემანი სახე არც ღამაზი იყო, არც წარმოსადეგი, მაგრამ სანდომობა და სილაზათე მაინც არ აკლდა. მისი მეღნის-ტბასავით შავი თვალები ცეცხლის ნაპერწკლებს ისროდენ. იმას ეცვა წითელი ატლასის კაბა, გარეშემო დანაოჭებული ძვირფასი კრუჟოვო შემოდგომოდა და მის სავსე გულ-მკერდს ალამაზებდა. ბრილიანტის საყურეები და ალმასის გულსაკიდი სხივს ჰფენდენ მის თავ-კისერსა. აქოჩრილს თმებზე ძვირფასი თვლებიანი ბუზამკალია შესჯდომოდა. ეს იყო ავეტიკა სოვდაგრის ქალი. მეორე ახალგაზრდა ქალი, ისიც შავგვრემანი, პირხმელი, მაღალის ტანისა გარს უტრიალებდა, თმას უკეთებდა და ტანსაცმელს უსწორებდა.

- ნეტავი შენ, კატო, რა ბედნიერი ხარ!- უთხრა მან.- რა კარგი საქმრო იშოვნე. იერემიასთანა მოხდენილი ვაჟკაცი ჩვენს ქალაქში არ მოიპოვება. ნეტავ რა ქალი უნდა იყოს, მის გმირულს შეხედვას გაუძლოს, რომ გულში არა გაივლოს-რა.

- დიად, ეხლა შენც დამემუშტრე,- უთხრა სიცილით კატომ.

- ქალო, ერთი ციდა ქუსლებიანი ბოთინკები მაინც ჩაიცვი, თორემ რა გეშველება. საყდარში რომ წარდგები იმ უზარმაზარ დევგმირთან, რაღა გამოჩნდები?.. მუხლებამდისაც ვერ ასწვდები სიმაღლით.

- არ გაგიგონია, რუსული ანდაზა: ოქრო პატარაა, მაგრამ ძვირფასია,- უპასუხა კატომ და გაიკეთა მკერდზე მარგალიტებით გარემოსხმული იაგუნდის გულსაბნევი.

- რაც უნდა თქვა, იმ დევგმირს მაინც ერთ ლუკმად არ ეყოფი,- გაუხუმრა პირხმელმა ქალმა.

- ისე გგონია?.. ვერ ხედავ ამ ჩემს დევგმირებსა?..- ანიშნა კატომ კოკრებზე,- მის

სიცოცხლეშიაც ვერ მოლევს.

- ქალო, რა უნასს სიტყვებს ლაპარაკობ?..- გამოჯავრებით უთხრა პირხმელმა მანდილოსანმა.

- შენ კი გეხარბება, მაგრამ რა გაეწყობა. დიად, ბევრი უტრიალე, ლიზიკოჯან, იმ ჩემ ტარიელსა, მაგრამ მაინც ვერ წამართვი,- ამოსდო ხელი სიყვარულით ნიკაპზე კატომ და მხიარულად უთხრა.

- გაჩუმდი, ქა, რაებს ჩმახავ?- ეგ უნასი ენა დაამაგრე, თორემ თავსაც დაგანებებ.

- არა, გენაცვა, ლიზიკო, არ გამიწყრე, განა არ იცი, ჩემი ბედნიერების წამია, მხიარულათ ვარ. განა შენ კი არ გესიამოვნება ჩემი ბედნიერება?..

- შენ სულ ეგრეთი იყავი პატარაობიდან. არ გახსოვს, ინსტიტუტში რომ გიმნაზიელებმა მიწერ-მოწერა გაგიმართეს და ჩვენმა ზედამხედველმა ქალმა დაგიჭირა?

- სსუ. ქალო. ეხლა რა დროს მაგისტანებია?- ვინძლო, იერემიასაც უთხრა?- გაუხუმრა კატომ.

- კატოსთანა უსირცხვილო ვიქნები მაშინ.- უპასუხა ლიზიკომ.

ეს პირხმელი ქალი იყო კატოს ბიძაშვილი და სიყმაწვილიდან მისი მეგობარი. ისინი თითქმის ერთად იყვენ შეზრდილნი, ერთი მეორეს ბედნიერებაში გულით მონაწილენი. კატოს მამა ავეტიკა ამ ბოლო დროს გამდიდრებულიყო, მაშინ, როდესაც ლიზიკოს მამა გაკოტრებულიყო და ღარიბად ცხოვრობდა. ამისათვის ლიზიკო მუდამ კატოსთან იყო, ორნივე ერთ დროს სწავლობდენ ინსტიტუტში. კატო მეხუთე კლასიდან დაითხოვეს რაღაც უმართებულო მოქმედებისათვის.

გაათავა თუ არა თავისა და ტანის მორთულობა, კატომ აიღო ძვირფასი თვლებით შემკობილი სამაჯურები და ხელზე გაიკეთა. შემდეგ გაიარ-გამოიარა დიდი სარკის წინ, მიტრიალ-მოტრიალდა და უთხრა ლიზიკოს:

- ქალო, კარგად შემომხედე, ნატვრისთვალს არ ვგევარ?..

- მშვენიერათა გაქვს ყოველიფერი, კატოჯან, საყდარში წასვლის მეტი არა გაკლია-რა.- მერე მზაკვრობით უთხრა:- ქა, პირზედაც რომ გათეთრებულხარ?..

- სითეთრეში შენ კი ვერ დამცინებ, მაგრამ...

- ვერც სიმაღლეში განა, კატო!..- ნიშნის მოგებით ჰკითხა ლიზამ.

- არა, გეთაყვა, შენს მიმხმარს გულ-მკერდს არ დაუტოლო ეს ჩემი მადლიანი კოკრები?..

- ქა, კოკრების მაგიერათ რუმბები თქვა?..- სიცილით შენიშნა ლიზამ.

- ქალო, რას ამტეხიხარ ამადამ? გაწყვა შენი ფარგა თავი.

- ი!.. მეხი კი დავაყარე შენ კვატუმა თავსა!

- მოდი, ლიზიკო-ჯან, კმარა ჩხუბი, შევრიგდეთ.

კატო მიუახლოვდა ლიზას, გადახვია ხელი და გადაჰკოცნა. შემდეგ გაეშურენ და

დასხდენ ტახტზე, კატომ განაგრძო აღტაცებით:

- რომ იცოდე, ლიზიკო-ჯან, როგორ მიყვარხარ?.. ნუ იფიქრებ, რომ ოდესმე მოგიცილო, ჩემო კარგო. რაკი ჯვარს დავიწერთ, შენც ჩემთან უნდა იცხოვრო. ასე ამბობენ, იმერეთში სულ იერემიასთანა მოხდენილი თვალ-ტანადი ყმაწვილკაცებიაო. შენ ხომ გიყვარს იმერლის სილაზათე და კოპწიაობა. იცოდე, ლიზიკო-ჯან, იმერლის თავადიშვილს უნდა მიგცე... ჩემ მეზობლად უნდა გაგათხოვო, ქალო! იერემიამ მითხრა, ჩვენს სოფელში სულ თავადიშვილები ცხოვრობენო, მუდამ მისვლა-მოსვლა აქვთო და მშვენიერი დროს გატარება იცინო ერთმანეთში... ოჰ, ღმერთო ჩემო!.. მამაჩემმა კი დანავსა ჩემი ბედნიერების დღენი. რაები არ ულაპარაკნია, ქალო, ჩემს იერემიაზე. ქა, არ უნდა, რომ იმერეთს გავთხოვდე!.. იქაო, ყველა ავაზაკი არსო... სულ ცხარის ცრემლით მატირა!.. რომ დედას არა, კინალამ გული წამივიდა. მივარდა დედა და ასეთი დღე დაუთია, მიწაში გაამვრინა. შე, ვეშაპო, რა დაგემართა, რას ჩაგვციებხარ, რათ მოგვინელო!.. ასპიტი ხომ არა ხარ, შენი კბილით შენივე შვილები დასჭამოვო!.. ჩვენ ღირსიც არა ვართ, იმისთანა კაცი ღმერთმა ხელში ჩაგვიგდო!.. რას დასჩხავიო შავი ყორანივით ჩემ კატოს ბედ-იღბალსა!.. რაები არ უთხრა, ლიზიკო-ჯან!.. იმას უნდა, ვიღაც ღულუსტანთ ნოქარია, იმას მიმცეს... მდიდარია!.. მამაჩემი თუ მდიდარია, რა ბედნიერება აქვს მითი დედაჩემსა? ნიადაგ ლანძღვა-გინებაში ვატარებთ დროსა. ქალაქში სირაჯსა და ზარაფს გვემახიან. დიდკაცის ოჯახში ვერ შევსულვართ. ჩემი იერემია სოტნის კამანდირია, გამოჩენილი აფიცერია. ვალიდას ნათესავია. ღმერთი ბედს მაძლევს, დიდკაცობაში ფეხსა ვსდგამთ... მამაჩემი კი მუდამ დღე ჩაგვჩიჩინებს: რა ჩვენი საქმეა ბედოვლათ ქართველებთან საქმის დაჭერა, ხარჯის მეტი იმათ რა უნდა მოგცენო?.. ერთი ჯვარი დავიწერო, მერე მე ვიცი, ქალო, ამ ლაზაზნიკებში თავი მომბეზრდა!..- რაკი წავალ იმერეთში, აქაურს ცას სულაც აღარ დავინახავ. შენ მიყურე, ლიზიკო-ჯან, მე და შენ რომ სალონს გავმართავთ და მთელი იმერეთის საზოგადოება ჩვენს სალონში დაიწყებს სიარულსა. უჰ, რა ბედნიერი ვიქნებით!..

- აბა, შვილო, მოირთე კიდეც?..- შესძახა შემოსვლისთანავე კატოს მისმა დედამ, რომელიც ქართულს ხავერდის ქათიბში გამოჩყობილიყო.

- დედი, მე მზადა ვარ, აბა, შემხედე?..- ამ დროს წამოდგა კატო და გაიარ-გამოიარა დიდი სარკის წინ.

- დედა გენაცვალოს, აღდგომის კვერცხივით აწითლებულხარ. შენ ისეთი მოხდენილი ხარ, ყოველიფერი დაგშვენდება. აკი იმიტომაც არ გააგიჟე იერემია?.. რა მშვენიერად გიხდება თმაში ზურმუხტის ბუზამკალია!..- შემდეგ მიუბრუნდა ლიზას და წააქეხა «აბა, ლიზიკო, სტოლი გავაწყოთ: ხმელი ხილი, ტკბილეულობა, შამფანცკები და სხვა ტკბილი სასმელები შევამზადოთ. დაგვიანდა, მეცხრე საათი კიდეც დაიწყო. საცა არის სასიძოც მოვა».

მოსამსახურებმა ამ დროს შემოიტანეს ვერცხლისა და ბროლის სერვიზი, ნათესავებმა ნელ-ნელა იწყეს მოდენა ზალაში. ყველანი მხიარულად იყვენ, მხოლოდ ავეტიკ სოვდაგარს რაღაც გული უღრინავდა, აღარავის აღერსიანათ ხმას აღარ სცემდა. განსაკუთრებით მოსამსახურეებს აცხრობდა თავის ჯავრს; მაგრამ მაინცდამაინც დიდ ყურადღებას არავინ აქცევდა იმის ჯაჯღანს, რადგან იცოდენ იმისი ამბავი.

ამ დროს მოისმა ქუჩაზე გამალებული ეტლების რიხინი. ზალაში მყოფი სტუმრები ყველანი ადგენ და მიადგენ ფანჯრებს. «ვალიდა, ვალიდა!»- გაისმა საზოგადოებაში. ცოტა ხანს იქით მართლაც დარბაზში შემოვიდა იგი. პირველად მას მიეგება ავეტიკას მეუღლე თავის ქალიანათ; შემდეგ ავეტიკამ დაუკრა მდაბლათ თავი. «ეს რა ბედნიერი წამია ჩემთვის, რომ თქვენს ბრწყინვალეობას ვხედავ ჩემს საწყალ ოჯახში»,- მოახსენა ავეტიკამ. ვალიდამ დარბაისლურად მოიკითხა ოჯახის პატრონები, დაჰკოცნა კატო და წარუდგინა მას იერემია, რომელიც მას უკან მოსდევდა. ვალიდა დაბრძანდა მდიდრად მორთულს ტახტზე, გვერდით მოისვა კატო. ამის გვერდით დაჯდა იერემიაც. იმას ეცვა წითელი ატლასის ახალუხი სირმით გაწყობილი და შავი ეპოლეტებიანი ჩოხა. მისი ქამარ-ხანჯალი, ოქროთ-მოჭედილი, ლამპრების შუქზე ელვარებდა. ცოტახანს შემდეგ სტუმრები აქეთ-იქით ოთახებში გავიდნენ. ვალიდამ წაიყვანა ავეტიკა და მისი მეუღლე ცალკე ოთახში მოსალაპარაკებლად. დარბაზში დარჩენ მხოლოდ იერემი და კატო.

- კატო, რა ბედნიერი ვარ ამ წამს!.. მე როგორ წარმოვიდგენდი, რომ შენისთანა ანგელოზი ჩემდა ბედად დაისახებოდა. შენი სიყვარული თანდათან სწავს ჩემს გულს.

- კაცებმა ყველამ ეგრე იცით ლაპარაკი, სანამდის ჯვარი არ დაგიწერიათ, მერე კი ეს მხურვალე გული მყინვარზე უფრო ცივი გახდება,- უთხრა კატომ და მოჰკიდა ხელი წითელ ატლასის ახალუხის ღილს, თითქოს ცდილობს იმის გახსნას.

იერემიამ უცებ აკოცა ამ პუტკუნა ხელს.

კატო ამ დროს აბრეშუმით ნაქარგ ყურბალიშზე მიესვენა. იერემია ინსტიკტურად მიჰყვა მის ნებას, შემოხვია თავის მძლავრი ხელები წელზე და გულისთქმით დაეკონა ქალის მკერდს. კატო მიიბნინდა, ზედა ტუჩები ასწია და მარგალიტის ფერი ტყუპი კბილები გამოაჩინა. იერემიამ გიჟურად ჩაკოცნა მისი ტუჩები და ერთხანს ორივე იყვენ ასე ხმაგაკმენდილნი. უცებ ვალიდას შემოსვლამ გასწყვიტა ეს ნეტარი წამი. იმას შემოჰყვეს კატოს დედ-მამა და სხვა შინაური სტუმრებიც. ვალიდას ხელში ეჭირა ორი ნიშნობის ბეჭედი. იგი მოუჯდა კატოს გვერდით და იმას და იერემიას ბეჭედი შეუცვალა. ამას შემდეგ მთელმა საზოგადოებამ მიულოცა დანიშნულებს. კატოს დედის ბედნიერებას საზღვარი არ ჰქონდა. იმან გადაჰკოცნა ახალდანიშნული ქალ-ვაჟი და შემდეგ იერემიას აღარ მოსცილებია. ვალიდა ადგა, მივიდა მაგიდასთან, აიღო შამპანურით სავსე ბროლის კათხა (ბაკალი) და დალია ახალდანიშნულების სადღეგრძელო. სტუმრებმაც დალიეს მათი სადღეგრძელო.

ამ წუთას მხოლოდ ერთის კაცის სახეს რაღაც უსიამოვნების ღრუბელი ჰქონდა გადაკრული, თუმცა კი ნამალადევათ მხიარულობდა. ეს იყო ავეტიკა. როცა ყველანი აღტაცებაში იყვენ გართულნი, შამპანურებს სვამდნენ, იერემია კატოს ეტრფიალებოდა, ავეტიკას მეუღლე იღებდა მხიარულად მილოცვას, ხან ერთთან იყო, ხან მეორესთან და ყველას შამპანურს, ხმელ ხილს და ტკბილეულობას აწოდებდა, ამ დროს უეცრად დარბაზში გაჩნდა პოლიციის ბოქაული. იმან დაინახა თუ არა ვალიდა, ცოტა არ იყოს, შეკრთა და ზრდილობიანათ წარმოთქვა:

- უკაცრავად, რომ ამ უდროვო დროს შემხვდა მე აქ ხლება, მაგრამ კანონი ძალას მატანს.

მთელს საზოგადოებას თავზარი დაეცა, ყველამ ხმა გაჰკმინდა, ერთხანს ისეთი სიჩუმე ჩამოვარდა, ბუზის ბზუილს გაიგონებდა კაცი. ვალიდა განცვიფრებული შესცქეროდა პოლიციის ბოქაულს, უნდოდა საჩქაროდ მოესმინა ამ უდროვო დროს მისი მოსვლის მიზეზი.

- მე ვარ გამოგზავნილი იერემიას შესაპყრობათ, რომელსაც ბრალად ბრალდება ბახვა ფულავას ცოლის მკვლელობა.

კატომ იწივლა და გული შემოეყარა. მისმა დედამ აგრეთვე მორთო კვილი. «წყალი, წყალიო!»- გაისმა საზოგადოებაში. ვალიდა გაფითრდა, მაგრამ იმდენად შეიკავა თავი, რომ ბრძანებლობის ხმით უთხრა პოლიციის ბოქაულს: «თქვენ მიბრძანდით და უთხარით ჩემ მაგიერათ პოლიცმეისტერს, რომ ხვალ დილას იერემია ჩემთან იქნება და, როგორც ენებოს, ისე მოიქცეს. ახლა კი დრო არ არის!».

პოლიციის ბოქაულმა პატივისცემის ნიშნათ დაუკრა თავი და წავიდა. ავეტიკას მეუღლის მწუხარებას საზღვარი არ ჰქონდა. გულშეწუხებულს ქალს უცბათ გაუხსნეს კარსეტი და ასხეს ოდეკოლონი. ის წამისწამს ვარდებოდა უგრძნობლობაში. რომ აღარა ეშველა-რა, ვედარ მობრუნდა, ბოლოს აიყვანეს ციმციმ და შეიტანეს საწოლ ოთახში. «ექიმი, ექიმი!»- გაისმა ხმა. ავეტიკა გავარდა და აფრინა ბიჭი ექიმთან.

ამ საზოგადო არეულობაში თითქოს მცირეოდენ მონაწილეობას იღებდა მხოლოდ ორი პირი. ისინი სრულებით გაშეშდნენ. ერთი მათგანი იყო იერემია, რომელმაც შემადრწუნებელი გამომტყველება მიიღო, მის სახეს დაეცა რაღაც ბინდი, წვერ-ულვაში აბურბგვნოდა, მსხვილი, შუბლზე გადახლართული მისი წარბები კიდევ უფრო მოიღუშნენ. წარბებს ქვემოთ დემონური თვალები გიჟურათ გამოიცქირებოდნენ. თვით იერემია აღდგომის კელაპტარივით იყო აყუდებული, გრუზა თმა აქოჩროდა და სატანის რქებს დამსგავსებოდა. მეორე მხრით იდგა ვალიდა, რომელსაც მობერებული მთვარის ფერი გადეკრა სახეზე. იგი მდიდრულს თეთრ-ბრწყინვალე ტანსაცმელში ისე გამოიცქირებოდა, თითქოს ანგელოზი ჩამოფრენილიყოს ზეციდან და შებრძოლებოდეს სატანას, რომ საწყალი კატოს სული დაიხსნას იმის ხელიდან. ერთხან ამ ენითგამოუთქმელს მდგომარეობაში დარჩა მთელი საზოგადოება. ავეტიკას შეწუხებულ მეუღლეს აქამდის «ვასის»-ს და «უის»-ს ძახილი ვერ შეეწყვიტა.

- დამშვიდდით, აქ რაღაც მტრობაა, რომელსაც მე ვერ მიმხვდარვარ. მაგრამ მოგცემთ პატიოსან სიტყვას, მე ჩემი ნათესავის გულისათვის თავს დავსდებ. თუ საჭირო იქნება, თვით მთავარმართებელს მუხლებს მოვუყრი და იერემიას არას გავუჭირვებ,- ანუგეშა ვალიდამ კატოს დედ-მამა. შემდეგ გადახედა იერემიას და უბრძანა: «აბა, წავიდეთ.»

იერემია დარეტიანებულივით უკან გაჰყვა ვალიდას, თუმცა იმ დროს იქნება სრულებითაც არ გრძნობდა, ვის მიჰყვებოდა, რისთვის და ან სად მიდიოდა.

სტუმრები უცბათ წავიდნენ, დარჩა დარბაზში ავეტიკა თავის მოკრიახე მეუღლით მარტოდმარტო. ყოველ მისს «უის»-ს დამახეზაზე ავეტიკა გაჯავრებული შესძახებდა: «ზახრუმალ!.. მაშ მე ვირის მომდენი ვიყავი, რომ გაფრთხილებდი, რაზბოინიკს ქალს არ მივცემ-მეთქი?.. აი, ახლა მიბრძანდით შენ და შენი ქალი და ეკოპწიავეთ, ეალერსეთ იერემიას მეტეხის ციხეში!»...

მეორე დღეს მთელს ქალაქს მოეფინა ეს ამბავი, რომ იერემია დაუჭერიათო, მკვლელობას აბრალებენო!

ცოტა არ იყოს ვალიდასაც ეცხებოდა ჩირქი ამ გარემოებით. ბევრი მითქმა-მოთქმა შეიქნა, მრავალნი სავაჭრო კლუბის საზოგადოებასაც ამტყუნებდენ; ამბობდენ, რომ კლუბის წევრები ძალიან განურჩევლად იღებენ ახალ წევრებსაო. ქურდსა და ავაზაკს კარი გაღებული აქვს პატიოსან საზოგადოებაშიო. ერთს სადამოს ამ გარემოების გამო თვით სავაჭრო კლუბში ჩოჩქოლი ატყდა, მაგრამ იქ ერთმა გამოცდილმა ვაჭარმა დააშოშმინა: «რაო, ვითომ რა მოხდა?.. იერემიას მკვლელობა დასწამეს?.. დიდი რამე ყოფილა! განა ჩვენს შორის კი ცოტანი არიან, რომ იერემიაზე უარესი ბოროტება ჩაედინოსთ? აი, ნახავთ, რომ იერემია კიდევ შემობრძანდეს ჩვენს კლუბში და ისინი, ვინც მას ზიზღით იხსენებენ, კიდევ მისი ყურმოჭრილი ყმები გამხდარიყონ!»...

XX

გასულ გიორგობისთვის ქ. ქუთაისში, ერთს დაბალჭერიანს დუქნის უკანა ოთახში დილით ადრინად იჯდა თმაგაშლილი და უღვაშებაბუბუღული დიდმუცელა კაცი, რომელიც თვალეზამღვრეული გაჰყურებდა პაწია სარკმლით ქუჩაზე. გაღმით აიშართებოდა ორსართულიანი ქვითკირის შენობა, რომლის დიდი კარები წამის-წამ იღებოდა და შიგ სასამართლოს მოსამსახურენი შედიოდნენ. ყოველ კარის გაღებაზე და კოკარდის დანახვაზე იმ კაცს სახე ეჭმუხნებოდა. ეტყობოდა, რომ მას არც ეს სასამართლო მოსწონდა, არც ეს კოკარდიანი კაცები. ყველას წყევლითა და კრულვით იხსენებდა. იმ კაცს რაღაც გარემოებით გული ჰქონდა დაჩაგრული. ამ დროს გაიღო დაბალი კარი ოთახისა და შემოვარდა ჩერქეზულს ტანისამოსში გამოწყობილი ცალგვერდელა, თვალეზამღვრეული და მანჭია კაცი. ისეთი სისწრაფით შემოვარდა ის, რომ კაცს ეგონებოდა დუქანში ცეცხლი გაჩენილაო და უნდა ეს დაღვრემილი კაცი უბედურებას გადაარჩინოსო. - «ახალი ამბავი, ახალი ამბავი!»- შეჰყვირა იმ მანჭია კაცმა. გულდაბურულმა კაცმა ნელა მოიბრუნა სახე და ყურთასმენათ გადაიქცა. - «იერემია ჩამოუყვანიათ ქალაქიდან და სატუსაღოშია გამოჭიმული».

ამ სახელის გაგონებაზე ის კაცი, რომლის სახეც აქამდის დაღონებისა და სასოწარკვეთილების მეტს არას გამოხატავდა, უცბათ წამოვარდა ადგილიდან და გალაღებულს წელზე უნებურად მოისვა ხელი, თითქოს ხანჯალს ეძებსო, თვალეზამღვრეული და შესძახა:

- რას ამბობ?

- ნამდვილ მართალს ვამბობ. გამომძიებელს ყველაფერი აუხსნია. გივი დაუჭირავს, რომელიც გამოტეხილა.- ამ სახელის გაგონებაზე დიდმუცელა კაცი ისევ უცბათ მოეშვა, თითქოს თავზარი დასცემოდეს და ჩაიკეცა სკამზე უძლურათ.

როგორც მკითხველი მიხვდება, ეს კაცი იყო ბახვა ფულავა, ხოლო ამბის მთხრობელი- მისი ვექილი წუნკალა ჩაფხუტაძე.

- რას შეწუხებულხარ?.. ვაჟკაცი არა ხარ?..- შესძახა წუნკალამ.- ძლივს გასჭრა ბოლოს ღვთისა და კაცის სამართალმა. ბოროტმოქმედს აწ კი აუგებენ წესს.

- ვინ იცის, ფონი ჯერ კიდევ გასავალს არის. იმას ძლიერი პატრონი ჰყავს, კიდევ

გამომკვრება,- წარმოთქვა უიმედოთ ბახვამ.

- ბრალდებითი ოქმი კიდეც ჩაუბარებიათ იერემიასათვის. ამ ერთ კვირას უნდა განიხილონ მისი საქმე ოლქის სასამართლოში. ქუთაისში დიდი მითქმა-მოთქმაა ამ საგანზე. ბევრსა სწყინს, ბევრი კი მხიარულია. ის აქამდისაც უნდა გაეგზავნათ კატორღაშიო. რაც იმან ცუდი საქმეები ჩაიდინა, საკვირველია, აქამდისაც როგორ დადის დედამიწაზე?- იბახიან ყველანი.

ბახვამ გადმოვლანცა თვალეზი, დააბჯინა მაგიდაზე ნიდაყვი, ჩამოსდო ხელზე ნიკაპი და ასე გაშტერებული ყურს უგდებდა ვეჭილის ლაპარაკს: მის სახეზე ორნაირი აზრი იხატებოდა: ერთი თავმიცემულობისა, როცა კაცი უიმედობაშია ჩავარდნილი, მეორე ამბის მომსმენისა, რომელიც ნახევრად სჯეროდა.

- ძალიან არ მოახერხა გამომძიებელმა?! ჩინებული კაცი ყოფილა,- დაიწყო წუნკალამ.- ჟანდარმის ოქმი რომ აღმოჩნდა, მითი მტკიცდებოდა რომ იერემია იმ დამეს ქალაქს წასულიყო, როცა შენი ცოლის მკვლელობა მოხდა. შემდეგ აღარავითარი საბუთი, არც შენი ჩვენება და არც ესმასი სიკვდილის ჟამს პატივდებაში აღარ იყო მისაღები. ისე იყო წაყვანილი საქმე, რომ გამომძიებელს კანონის ძალით უნდა წარედგინა მოსასპობათ. მაგრამ დახე იმის ჭკუის გამჭრიახობას, მის სულგრძელობას!.. რაკი ერთხელვე ექვი შეიტანა, თუმცა თვალსაჩინო საბუთი არა ჰქონდა, მაინც საქმეს აღარ მოეშვა, დროებით მიივიწყა იგი, თუმცა თვალგაფაციცებული ეძებდა ყველგან, რომ რაიმე კვალი მიეგნო ბოროტმოქმედებისა, ჭეშმარიტად განგებაა, თორემ რაღა იმ ვაგონში მოხვდა, საცა საბაია გაპარიაშვილი კონდუქტორს უყვებოდა თავის თავგადასავალს. ამ დამის ნალაპარაკევი ერთი სიტყვაც არ გამოპარვია გამომძიებელს, რომელიც თურმე მიზნელებულის ვაგონის კუნჭულიდან ყურს უგდებდა. შემდეგ იკვლია, იკვლია, დიდხანს იკვლია საქმე. ბოლოს იმ გლეხსაც კი მიაგნო, რომლის ოჯახშიაც გივი წოლილიყო შენგან დაჭრილი. ბოლოს სტაცა გივის ხელი. ჯერ თურმე ძალიან უარზე დადგა, მაგრამ, როცა პირში წაუყენეს საბაია გაპარიაშვილი და თვით მისი მომრჩენელი გლეხიც, მაშინ კი წახდა თურმე, დაიწყო ტირილი, ყოველიფერს ამ საქმეს იერემიას აბრალებდა და ეხვეწებოდა გამომძიებელს გულახდილათ გამოტეხისათვის დასჯის შეღავათს. გივი ჩააგდეს სატუსალოში და იერემია მოაყვანინა ქალაქიდან დაჭერილი. იმასაც პირში წაუყენა გივი. წახდა, თურმე, ფერი ეცვალა, ისე გახდა, როგორც ყვითელი ბაია, მაგრამ დახე იმის გაუტეხელობას!.. პასუხი შეიტანა, რომ გივიმ ყოველივე მტრობით გადმომაბრალო, რადგან ფოთში ყოფნის დროს კონტრაბანდის გამოტანაში დავიჭირე და 6 თვე ფოთის სატუსალოში გამოალპესო.

იერემიას ჩვენი ენატანტალა ვეჭილი სივილა აუყვანია. როგორც კი დაუჭერიათ იერემია, მაშინვე სივილა დაუბარებიათ ტფილისს, ფული წინასწარ მიუციათ და დაჰპირებიათ გაგაკეთებთო, ოღონდ მოეხმარე იერემიას და ამ ხიფათისაგან გამომიხსენიო. ესეც მაშინვე გაქცეულა ფოთში, შეუტყვია იქ ყოველივე გივის ამბები, მაშინდელი იერემიას ამხანაგები ყველა უნახავს და ისინი მოწმეებად დაუნიშნავს. თვით გივის გამოძიების საქმე დაწვრილებით შეუსწავლია. ფოთის დამოუჩინდან მის შესახები გამოძიების კოპიოები გამოუტანია და უნდა ყოველი ღონისძიებით დაამტკიცოს, რომ ეს ბოროტმოქმედება თვით გივის საქმეა და იერემია ვითომც შიგ მტრობით იყოს გაბმული.

სანამდის წუნკალა ამ ამბის ლაპარაკში იყო, ბახვას თან-და-თან ერეოდა ბრაზი და

ბოლოს რომ ვეღარ მოითმინა, წამოვარდა ზეზე ამ სიტყვებით: «ჰოი, მაგათი სული ადარ იყოს! იტყვიან სამართალია ქვეყანაზეო!.. სივილას რომ სინდისის ნატამალი ჰქონოდა, აგრე მოიქცეოდა?.. კაცის მკვლელს და მთელი ოჯახის ცეცხლზე დამდებს გაუხდებოდა მფარველად?.. ვთქვათ, იერემია დასაკარგავია, მაგრამ ეგ სივილა ძალიან დანახრობია!.. განათლებაო!.. მაგისათვის იზრდებიან უნივერსიტეტებში, რომ ქვეყანა გარყვნან და საწყალი კაცი ამოიჭამონ?.. აწ რაკი მაგნიური კაცების სინსილა გამრავლდა, საწყალ კაცს როგორღა გაემლება ქვეყანაზე», - დაჰკრა ბახვამ ჯავრიანად მუშტი მაგიდაზე.

- დამშვიდდი, ბახვა, ვერას იზმენ, იერემიას დღე დათვლილია. შენი გულის წადილი არ შეიძლება რომ არ ასრულდეს. ღმერთი არ დაჩაგრავს მართალ კაცს.

- ეჰ, ძმაო, ესე რომ იყოს, მაგისთანა კაცებს როგორ უნდა ედგომებოდეს ქვეყანაზე, რატომ მეხი არ უნდა დაეცეს!.. მაგრამ არა, ძმაო, ქვეყანაზე პირუტყვობის მეტი არა არის რა- ბახვამ დაიწყო გაცხარებით ოთახში სიარული.

ამ დროს ოთახში შემოიძვრა ერთი წითელწვერა, პირხმელი მაღალი კაცი, რომლის თვალები ვერცხლის წყალივით აქეთ-იქით დახტოდენ თვალის ქუთუთოებში.

წუნკალას იმის შეხედვაზე რაღაც ახირებული თრთოლვა მოუვიდა. ბახვამ შეასწრო თუ არა თვალი ამ კაცს, მიუბრუნდა წუნკალას და მეგობრულად ჰკითხა: «თუ ძმა ხარ, ცოტა ხანს დუქანში გაისეირნე». ვექილმა იჭვიანად შეხედა ბახვას და კარი გაიგდო. მის გავლისთანავე კარები ჩარაზეს. მერე ბახვამ მისცა ხელი მეგობრულათ ახალ მოსულსა.

- მე გუშინდამ ჩამოვედი ქალაქიდან, - დაიწყო წითელწვერამ. - როგორც პირობა გვქონდა, ისე მოვიქეცი. იერემიას სადგომი მივიკვლიე, მისი მოსამსახურე დავიმეგობრე: გავანდე ყოველიფერი, შენი უბედურებაც დაწვრილებით ვუთხარი, სულ გული ავუტირე. ძალიან შეებრალე, შემწეობასაც დამპირდა. ვერ წარმოიდგენ, დავასკვნით პირობა, იმ კვირის სწორისათვის უნდა დავსხმოდით თავზე... იერემია ქალაქში პირველი კაცი ყოფილა. მის სახლში ოფიცრიდან მოკიდებული გენერლამდის ყველანი დადიოდენ. ორი ბედაური ისეთი უბია სახლში, რომ ძმასა და ძმას შუა თითო სამას მანეთად არ გაიცემა. უეტლოდ ფეხს არა სდგამს. მთელი პოლკის ხარჯი და მზრუნველობა მის ხელში ყოფილა. ამ ორი კვირის წინათ ერთი მდიდარი სოვდაგრის ქალი დაენიშნა და დიდებულ ქორწილს ემზადებოდა. ჩვენ გვინდოდა ქორწილის წინა ღამეს დავსხმოდით თავზე. შენთანაც მინდოდა ერთი ამხანაგი გამომეგზავნა, რომ დროით ჩამოსულიყავი, მაგრამ ნიშნობის მესამე ღამეს იერემია დაიჭირეს და მეტეხში ჩასვეს: თურმე შენი ცოლის მკვლელობას აბრალევენ და გამომძიებელს კიდევ დაუმტკიცებია მისი ბოროტმოქმედებაო.

- მადლობა ღმერთს, - ჩაილაპარაკა ბახვამ თავისთვის.

- ახლა, ძმაო, - განაგრძო ახალ-მოსულმა, - რაც ფული მომეცი, კიდევ დამეხარჯა საქმეებზე. ის კი არა, ცოტა ვალიც წამომყვა. იერემიას მოსამსახურეს ოცდაათი თუმანი მივეცი. ჩემი ამხანაგები საშველს არ მაძლევენ: რჩენა გვინდა, ფული მოგვეცი, თვარა ან მოგკლავთ, ან დაგიჭერთ და მთავრობასთან წარგადგენთო. ჩემისთანა უბედურს მგომარეობაში კაცი არ არის. ერთი წამი მოსვენება არა მაქვს. ყველასი მეშინია,

შინაურისაც და გარეულისაც.

- რამდენი გინდა?..- შეეკითხა ბახვა.

- ოცდაათი თუმანი, თუ არ მომეცი, მე აქედან ვერ წავალ.

- ძმობამ, ახლა, ამ ოცის თუმნის მეტი არა მაქვს, წაიღე და ამ ცოტა ხანში კიდევ მოგაწვდენ.

ახალმოსული სახეზე გახალისდა.

- აწ როგორ უნდა მოვიქცეთ?..- დაითვალა ფული თუ არა, ჰკითხა ბახვას ახალ-მოსულმა.

- ჯერ-ჯერობით შენ აღარა ხარ საჭირო. ვუყუროთ სამართალს. იერემია დაჭერილი ჩამოუყვანიათ ქალაქიდან. ამ კვირაში გაასამართლებენ... თუ სამართალმა ჩემი სისხლი ამოიღო, ხომ კარგი, თუ არა და მე მაგ საქმეს თავს ვერ დავანებებ. ცოლის სიკვდილის შემდეგ მე ცოცხლებში აღარ ვურევივარ. აღარც სიკვდილისა მეშინია და აღარც ციმბირისა. ჩემთვის სულერთია. ჩემს გულს მარტო ერთი რამ დაამშვიდებს: ან იერემიას მოკვლა, ან ციმბირს გაგზავნა, მანამდის მე სახრჩობელა მაქვს კისერზე მობმული. დღე და ღამე სისხლი მომწოლია კისერში და მახრჩობს. ცოცხლად ტანჯული შევიქენი. სანამდის იერემიას დასჯილს არ დავინახავ, მეც ამ ტანჯვაში უნდა ვიყო. მეტის ჯავრისაგან ხანდახან სიგიჟეც მომდის, შინაგან ცეცხლს ღვინით ვანელებ ხოლმე.

- შენი ნებაა, მოვუცადოთ. მაშ მეცა და ჩემი ამხანაგებიც მანამდის შენს სამსახურში ვითვლებით.

- დიად, ახლა ამ მხარეს გაეცალეთ, არავინ შეგნიშნოთ. ხომ იცით, პოლიცია თვალს გადევნებს.

- ჩვენ ამაღამვე მოვკურცხლავთ გურიისაკენ.

- არაყს არ დალევ?- ჰკითხა ბახვამ.

- კარგი იქნება.

ბახვა თვითონ გავიდა დუქანში და ერთი დიდი ჭიქა გამოუტანა ახალ-მოსულს.

მან გადააშუშა, გაჰკოცნა ბახვა, რომელმაც გზა დაულოცა, და გაჰქრა ოთახიდან.

XXI

წუნკალა მეტად აღელვებული შეიქნა. ის თუმცა გავიდა დუქანში, მაგრამ ისევ მალე დაბრუნდა და ფეხაკრეფით მიეპარა დუქნის ოთახს, საცა ბახვა და ახალმოსული საუბრობდნენ. იმან კარის ჭვრიტიმალაში მიაღვა ყური და მოისმინა ყველაფერი. როგორც კი იმათ საუბარი გაათავეს, წუნკალა გახტა ისევ დუქანში და წინ შემოეგება ბახვას, რომელმაც მედუქნეს ერთი ჭიქა არაყი ჩამოასხმევინა სტუმრისათვის. ბახვა წუნკალას თავისი ყოფა-ცხოვრებით ხელში ჰყავდა ჩაგდებული და გაფრთხილებული იყო მუდამ, რომ ვისმე გარეშე კაცს აღარ დაეჭირა მასთან საქმე. ახალ-მოსულის ნახვა და ბახვასთან საუბარი არაფრათ იამა მას. განსაკუთრებით, როცა მათი საუბარი მოისმინა, სულ გადუტრიალდა გული. აი, სად ხარჯავს და რა კაცებს აძლევს ბახვა თავის ამოგებულ ფულებს?.. იმან იცნო, ვინც იყო ის ახალ-მოსული. მას ციმბირელი წინათაც

ბევრჯელ ენახა და ამ ბოლო დროს მაინც იმისი და იმის ამხანაგების მოქმედებით ქვეყანა იყო აყაყანებული. პოლიცია და მთელი გუბერნიის მთავრობა ფეხზე იყო დაყენებული, უნდოდან რამენაირათ ან მოეკლათ, ან დაეჭირათ ავაზაკების მოთავე. ახლა წუნკალასათვის ორნაირად საჭირო იყო ის ახალ-მოსული. მას ციმბირელი წინათაც ბევრჯელ ენახა და ფულისგან ცლიდა. იმან მაშინვე განიზრახა პოლიციისათვის შეეტყობინებინა მისი ქუთაისში ჩამოსვლა: მაგრამ ჯერ უნდოდა თვით ბახვასთვის გადაეცა, რომ ყოველივე კავშირი გაეწყვიტა ციმბირელთან, რომ პოლიციას ხიფათი რამე არ აეტეხნა ბახვასთვის და იმათ კავშირის კვალს არ წაწყდომოდა. მეორე ესეც ჰშურდა, რომ ბახვას ფულები ციმბირელს მიჰქონდა, რადგან იცოდა, ადრე თუ გვიან ბახვას ყველა ფულები მის ხელში უნდა გადასულიყო. მას აქეთ, რაც სასამართლომ სისხლის სამართალში მიცემა გადუწყვიტა ბახვას «პოდლოგებისათვის», წუნკალა მარჯვე დროს ეძებდა დაეტყუებინა მისთვის ვექსილები ორი იმდენის შემდეგისა, რაც ბახვას ებადა. იმან იცოდა, რომ დღეს თუ ხვალ ბახვას დაამწყვდევდენ სატუსალოში, მას სურდა მანამდის მოეხდინა ესე ყოველივე. მაგრამ ჯერ მარჯვე დრო ვერ ჩაეგდო ხელში მოსალაპარაკებლად.

წავიდა თუ არა ციმბირელი, იგი მაშინვე შევარდა გულგახეთქილი ბახვასთან და ჰკითხა:

- ის კაცი ვინ იყო?

- ერთი ჩემი ძმაკაცი იყო, იმას ბევრი ამაგი მიუძღვის ჩემზე,- უთხრა გულდამშვიდებულათ ბახვამ.

- რა უნდოდა აქ?..

- ჩემ სანახავად მოვიდა.

- აბა, მე გეტყვი, ეგ ვინც არის. ეგ ციმბირიდან გამოქცეული არ არის, პოლიცია რომ დღე და ღამე დაეძებს?

- რას ლაპარაკობ, წუნკალა?.. განა ეგრე მიცნობ, ციმბირელებთან დავიჭერ საქმეს?

- ბახვა, კმარა ხუმრობა. სიმონა ციმბირელს მოხარშულსაც ვიცნობ. მე არ ვიყავი მაგის ვექილი, კაცის მკვლელობისათვის რომ ასამართლებდენ?.. პოლიციამ რომ შეიტყოს, ხომ შენც მაგასთან გაგმაგრავს!

- შენ არ ეტყვი და სხვამ არავინ იცის,- ღიმილით უთხრა ბახვამ.

- აგრე გგონია! დუქანში შემოვიდა პოლიციის მეთვალყურე, გამიხმო განზე და მკითხა: «სიმონა ციმბირელი ჩამოსულა ქუთაისს და ამ დილას ამ დუქანთან გაუვლიაო, შენ ხომ არ მოგიკრავს თვალიო». მე დავუფიცე- არ მინახავს-მეთქი. რა გვეშველებოდა, რომ შენი ოთახი გაესინჯა, როცა იმასთან საუბრობდი? კაცო, გეუბნები, თავი დაანებე მაგისთანა კაცებს, თორემ დაილუპები.

- მეტიდა დალუპული კიდევ იქნება ვინმე, მე რომ ვარ?- სასოწარკვეთილებით უთხრა ბახვამ.

- შენ ხომ არ იცი, აქამდის ვერ გითხარი, ვერ გაგიბედე, არ მინდოდა უმისოთაც მწუხარე შემეწუხებინე, მაგრამ რა ვქნა? რომ დაგიმალო, ჭირი მაინც თავის თავს არ

დამალავს. ძალიან უბედურათ წავიდა შენი გამოძიების საქმე.

- მერე რა?- ჰკითხა ბახვამ, რომელიც ოდნავაც არ აგდებდა «პოდლოვის» საქმეს.

- ექსპერტებს დაუმტკიცებიათ, რომ რიცხვი წლისა და თვისა იმ დოკუმენტში ყველგან სხვისი ხელით გადასწორებულიაო. სასამართლოში მითხრეს, რომ შენ ბრალდებითს ოქმს გიდგენენ, რომ ორჯერ გდომებია მევალესათვის ფულის გადახდევინება. ბევრი გეხვეწე მაშინ და არ დამიჯერე. მაშინვე გითხარი, რომ კარგი არა გამოვიდოდა-რა ამ გადასწორებით; მაგრამ ვერა შეგასმინე-რა, ახლა მე ცოცხლად ვიტანჯები, როცა ვფიქრობ რომ ვაი თუ მე გავხდე უნებურათ შენი დალუპვის მიზეზი!

- დარდი ნუ გაქვს მაგისი, ყველაფერში მე თვითონ ვარ დამნაშავე,- სანუგეშებლად უთხრა ბახვამ:- მე შენი მადლობის მეტი არა მმართვეს-რა. ერთად-ერთი შენ დამრჩი ამ უბედურებაში მეგობრათ.

- ძმობამ,- გულმტკივნეულად უთხრა წუნკალამ,- ვსწუხვარ და ვერა მომისაზრებია-რა. რაც შენ ფულები გაქვს ასაღები აღმასრულებელი ფურცლებით და ვექსილებით, თითქმის ათას თუმანზე მეტი იქნება. რომ რამე გაგიჭირდეს, ვის უნდა დარჩეს ეს ქონება? გააკეთე ახლავე ანდერძი, ან ზედ წარწერით გადაეცი ეს საბუთები რომელსამე შენს ნათესავს.

- მე მაგაზე აქამდის არ მიფიქრია. სწორედ ეგ კარგი მომაგონე. მაგრამ იცი, წუნკალა?- გულახდილათ უნდა გითხრა, ქვეყანაზე აღარც ნათესავი მყავს, აღარც მეგობარი. ნათესავიც მტრად გადამეკიდა და მეგობარიც, შენს მეტი. მაშ გააკეთე, ან მირჩიე, როგორც რიგი იყოს; მე თვითონ დავაწერ დოკუმენტებზე, რომ ჩემს შემდეგ ჩემი მოძრავი ქონება ყოველივე შენი იყოს. უძრავი ხომ სულ ერთიანად ჩემმა ბიძაშვილმა ნესტორამ წამართვა.

- მაგას მაინც არ ვიზამ, დანა რომ გამიყარო ყელში,- უთხრა წუნკალამ.

- მე შენ რასაც გეუბნები, ის ჰქენი,- უთხრა ბრძანებლობით ბახვამ.

- არა, არ შეიძლება. მე ჯერ ჩემი სინდისი არ გამიყიდა... მაშინ მოგიკვდეს წუნკალა!

- წუნკალა!- შესძახა ბახვამ,- მე არ გეხუმრები.- შენ თუ მართლა, ჩემი გულის შემატკივარი ხარ, აი, ახლა გამოგაჩნდება. რადგან ჩემი ვექილი ხარ, უნდა გაგიტყდე, არც შენზე მაქვს ნდობა, ასე მგონია, მალაატობ, რადგან ვიცი, რომ ჩემი მემკვიდრე არა ხარ. როცა გულახდილად დაგიმტკიცებ ყოველს ჩემს ქონებას, იქნება მაშინ დავრწმუნდე, რომ შენ ჩემი ერთგული იქნები.

- კიდევაც ემაგისთვის არ მინდა, რომ დამიმტკიცო რამე, რადგან მე შენი ერთგული ვარ. რას შვრები ბახვა? ვგონებ შენს ჭკუაზე აღარა ხარ!

- მე დიდი ხანია ჩემს ჭკუაზე აღარ ვარ. მაგრამ ის მე ვიცი, რასაც ვშვრები. და თუ არ გინდა ჩემი პატრონობა, ახლავე უნდა გავიყაროთ, მე სხვა ვექილს მოვძებნი.

- კაცო, რას გაუგიჟებინარ, რას ლაპარაკობ! მე შენი ვერა გამიგია-რა!..

- გეუბნები, დოკუმენტები გამიკეთე მეტეჟი შენზე გადმოსაცემათ! არ გინდა და მშვიდობით!

- შენი სამოწყალო მე არა მჭირს-რა!- უთხრა თითქოს გადაწყვეტით წუნკალამ.

ამის შემდეგ სიჩუმე ჩამოვარდა. წუნკალამ მოიწყინა და შესცქეროდა ბახვას გაშტერებით. იმას ვერ გამოერკვია, როგორ უნდა მოქცეულიყო, რა ეპასუხნა? ბოლოს ღრმათ ამოიხვნეშა, ორი ცრემლი გადმოაგდო და გულშემატკივრათ უთხრა ბახვას: «ძმაო, ბახვა, ისე მებრალები, მგონია, ჩემს თავს რაღაც ფარსაგი არ ავუტეხო, შენ რომ ეგრე ზნეობით აღელვებულს გხედავ. თუ რამ შენს გულში კიდევ მეგობრობის ნაპერწყალი ღვივის, ერთს რასმე გთხოვ და ამისრულე.

- რა არის?- ჰკითხა ბახვამ.

- ამ წუთას ნუ მატან ძალას, რომ ჩემზე გადმოსაცემი დოკუმენტები გაგიკეთო; ცოტა მოითმინე, როდესაც იერემიას დასჯიან და შენი გული დამშვიდდება, მაშინ, თუ კიდევ შენმა გულმა ჩემი გაბედნიერება გირჩიოს, რაც გინდა, ის ჰქენი. ახლა კი მეტს ნუღარას გამიმხელ.

- არა, არა, არ შეიძლება. მე რაც ვთქვი, ის უნდა მოხდეს. ხვალიდანვე უნდა შევუდგეთ საქმეს. ვინ იცის, მერე რა მოხდება? იქნება, მე ამაღამ მოვიკლა თავი. რასაც გეუბნები, შენ ისე გააკეთე,- დაჟინებით დაიძახა ბახვამ.

- შენი ნებაა,- ხვნეშით წამოიკრინა წუნკალამ. ის გამოეთხოვა ბახვას და კარი გაიარა.

ქუჩაზე რომ გამოვიდა, სიხარულისაგან თავი ვერ დაიჭირა, ერთი გიჟურათ ასწია მხრები და ჩაიქრიტინა. წუნკალა გახდა ამ სახით ბახვას მემკვიდრე. ყველა ვექსილებზე და აღსრულებით ფურცლებზე დააწერინა წუნკალაზე გადაცემა და ნოტარიუსს დაამტკიცებინა. ნაღდ ფულს არ შეხებია, რადგან გულარხეინად ფიქრობდა, როცა ციმბირს გადუწყვეტენ, მაშინაც მოვესწრები იმ ფულების ხელში ჩაგდებასო. მხოლოდ მას ჰქონდა ციმბირელის შიში და იმავ წამში გასწია პოლიციაში, რომ სწორ კვალზე დაეყენებია ციმბირელის მდევარნი. იმან გაასწავლა ისინი გურიისაკენ; მაგრამ მართლა იქით წავიდა სიმონა ციმბირელი, თუ სხვა მხრით, ეს თვით სიმონას მეტმა არავინ იცოდა.

XXII

ნაფიცი ვექილი სივილა ერთი იმ განთქმულ ახალგაზრდათაგანი იყო, რომლის ცოცხალი ბუნება, ბასრი ენა და მოძრავი ტვინი ჯერ კიდევ გიმნაზიაში ბევრს იმედს იძლეოდა. მან მშვენიერათ დაათავა აქ სწავლა და გაემგზავრა უნივერსიტეტში იურიდიულ ფაკულტეტზე. მისი ნორჩი და მღელვარე მგრძნობელობა ბევრი კარგი მოქმედების თავდები იყო, რომ ჰქონოდა მტკიცე საფუძველი აღზრდაში.

ამ მხრივ ქართველ ყმაწვილს დიდი ხანია ნიადაგი აქვს დაკარგული. აწინდელი საზოგადო ზნედაცემულობა უფრო მეტად ამ გარემოებას მიეწერება. ძველი აღზრდითი წესი მოიშალა, სარწმუნოება, უმცროს-უფროსობითი მორჩილება და ბუნების ენაზე გონებითი წარმატება შეფერხდა. ნივთიერი შეძლება, რომლითაც განისაზღვრებოდა წინათ დედ-მამის ოჯახის მუდმივი ზედამხედველობა ყმაწვილზე, დღეს აღარავის შერჩენია. ვაჟი, ან ქალი ცხრა წლიდან მოკიდებული, მოშორებულია დედ-მამას და შორს ქალაქში გაგზავნილია სხვის ანაზრათ. იქ იგი ისეთ სახლობაში იზრდება, საცა

მომეტებულ ნაწილათ დღიური ლუკმის ვარამი თვით იმასვე აგდებს გარყვნილების ლექში, და აი, სად ეძლევა ჩვენს მოზარდ თაობას ესევეთარი მაგალითი, აი, რა ნიადაგი ზრდის ქართველს ყმაწვილსა. ამისთანა გარემოებაში იმას რა ზნეობა უნდა შერჩეს, ან რა სარწმუნოებრივი გრძნობა უნდა განეღვიძოს, ან რა პატივისმოყვარეობა უნდა შეითვისოს! ბავშვი დედ-მამის უსაშვალლობის გამო შორს გაბარებული, ვიგინდარათ და უპატრონოთ მიგდებული, გამოდის ან ზნეობით მახინჯი, ან ადრევე ესპობა სიცოცხლე. ასეთს მკაცრ გარემოებას იშვიათად თუ ვინმე აიტანს, რომ შემდეგ ცხოვრებაში დარჩეს მტკიცე ხასიათისა და მტკიცე ზნეობის მექონი. ის კი არა, ჯერ ამის მაგალითი არც ჩემს თვალს უნახავს, არც სხვას მოსწრებია. მომეტებულ ნაწილად, თუ ვინმე ყმაწვილობიდანვე მაგარი ბუნებისა და გონების პატრონი გადურჩა ამ გარემოებას, ის მაინც ცხოვრებაში მტკიცე ხასიათს მოკლებულია. მას ადვილად რყვნის ცხოვრების ვითარება და დაბალის ხარისხის მიმართულეხანი. აი, ამ ნიმუშის ახალგაზრდა იყო ჯერ კიდევ პაწია, გიმნაზიის შეგირდი სივილა, როცა მან დაამთავრა სწავლა და სამშობლო ქვეყანამ მოსთხოვა მას სამსახური, იგი ვერ აღუდგა წინ ცხოვრების მძვინვარებას. მან უცბათ შეითვისა იგივე ღირსება და იგივე მწიკვლი, რომელიც დიდი ხანი არ არის, რაც ჩვენს აწინდელ ცხოვრებას სხვადასხვა მოქმედების ძალით სარჩულად დაედვა.

სივილა უნივერსიტეტიდან ჯერ კიდევ სტუდენტად დაბრუნდა თავის ქვეყანაში; იმ დროს მასთან ლაპარაკი სწორედ სასიამოვნო იყო. იმას მუდამ ენაზე ეკერა საზოგადოებისათვის თავგანწირულება, იმის გულისთვის დაუღალავი შრომა და მსხვერპლის მოტანა. მას მიეღო სტუდენტობის მოძრაობაში მონაწილეობა და კიდევ ამისთვის გამოესტუმრებინათ იქიდან ასე ადრინათ. მაგრამ ამით მას უფრო კარგი სახელი ჰქონდა ტოლ-ამხანაგებში გავარდნილი. სივილა არ ეშვებოდა სწავლის გათავებას. ის ხელმეორედ აპირებდა უნივერსიტეტში გამგზავრებას. «თუ ღმერთმა მომასწრო და დიპლომი მეღირსა, მე ვიცი მაშინ, რაც ვიქნები ჩემი მოძმეებისათვისო. მე უნდა გავხდე დაჩაგრულობის ვექილიო». ბევრი მისი ამხანაგთაგანი, რომელთაც უმაღლეს სასწავლებელში კურსის დასრულება არ ღირსებოდათ, გატაცებულნი იყვნენ იმის ლაპარაკით. «სივილა,- ეუბნებოდენ ისინი,- შენ ოღონდ მოდი მალე, მეტი არა გვინდა-რა. ჩვენ ყველანი მხარს მოგცემთ. შენის გულისათვის ცეცხლში ჩავდგებითო»,- ეტყობოდენ ნაამხანაგარნი, როცა სვირის ღვინით თავი ჰქონდათ გახურებული. იმ დროებში სივილა სოფლად დაიარებოდა თავის ნათესავებში და მეგობრებში. საცა მივიდოდა, ყველგან მისი ნაამხანაგარნი თუ ვინმე აღმოჩნდებოდა, უმართავდენ მას ლხინს; შეიქნებოდა ტოლუმბაშობა, სიტყვების წარმოთქმა და სხვა. სივილა ყოველთვის თავს გამოიჩენდა ხოლმე ამისთანა შემთხვევაში. იმის სიტყვას ტაშის კვრით და მოწონებით ეგებებოდენ. ამისთანა დროსგატარებას ბოლო არ ჰქონდა, სანამდის სივილა მეორედ არ გაემგზავრა უნივერსიტეტში კურსის დასასრულებლათ. წვეულების დროს ყველას მოსწონდა მისი სხარტი ენა და მაღალ საგნებზე ლაპარაკი: მამულის სიყვარულზე, სამშობლოს შვილის მოვალეობაზე, ქველმოქმედებაზე და სხვ. ყველანი აღტაცებულნი იყვნენ მისი აზრებით. ორ წელს შემდეგ კურსდასრულებული კანდიდატის დიპლომით მობრუნდა სივილა თავის ქვეყანაში და მაშინვე მიჰყო ხელი ვექილობას. მას შემოეხვიენ ნაამხანაგარნი და დაუფაცურდენ საქმეების შოვნას. პირველსავე შემთხვევაში მას შეხვდენ სავექილოდ ისეთი კაცები, რომელთაც ვექსილებით და ჯარიმით სურდათ მოვალეებისაგან ფულის აღება, ვალის

გადახდევინება, პირველ შემთხვევაშივე მას გარს შემოედგენ სულ ჩარჩები და იმისთანა კაცები, რომელნიც ათი-თორმეტად ასესხებდენ ფულსა და რაც უფრო მაგრათ გააძრობდენ ტყავს თავის მევალებს, რაც უფრო ბევრს წაართმევდენ, მით უფრო ესახელებოდათ თავი, თუმცა იმავე დროს სივილასთან თავს იკატუნებდენ და დღენიადაგ შესჩიოდენ თავის მევალებზე, რომ ისინი ვითომც უსინდისოდ მოექცენ, ვითომც განზრახვა აქვთ სულ დაგვიკარგონ ჩვენი ნაშრომი მით, რომ აპირებენ ცოლზე, ან სხვებზე მამულების გადამტკიცებასო. ისინი ამისთანა კაცებს სივილას წინაშე ეძახდენ «ავიღე- ალარ მოგეციო». მართლაც, სივილას ძალიან მოეწონა ეს სხარტი შედარება და ყოველ მევალეს, პირიანს და უპირულს, ყველას ერთ ტაფაში აქცევდა, ყველას მომჩივან ჩარჩების თვალებით დაუწყო ცქერა. იმათ ეძახდა გაიძვერებს, რომელთაც ვითომ სურდათ, მოსესხეებისათვის ქეჩა ქვეშიდან გამოეძროთ. ხშირად საზოგადო ლაპარაკში ისეთ ახირებულ აზრებს წამოურევდა სივილა, რომ გეგონებოდათ, ეს მაღალი განათლების პატრონი კაცი ჩარჩებს უჭერდა მხარს და არა მათგან ჯვარზე ცმულებსო.

ზემოხსენებული რჯულის კაცებს გარდა სივილას დაესია მრავალი ბოროტმოქმედი პირი, რომელთაგან ზოგს ქურდობა ბრალდებოდა, ზოგს ავაზაკობა, ზოგს კაცის კვლა, ზოგს «პოდლოგები». მიწის მფლობელობითს საქმეში უფრო მეტათ იმისთანა საქმეები იყო, საცა ან მფლობელობის დარღვევა, ან უძრავ საკუთრებაზე შედავება იყო გამოცხადებული, რადგან წერილობითი საბუთები ბევრს არ ჰქონდა უძრავ ქონებაზე, მეტი წილი ამისთანა საქმეებისა სასამართლოში მოწმეების კითხვით წყდებოდა. საჩივრის ინტერესი იმას ჰქონდა, ვინც ძალმომრეობაზე იყო დამგარი, ვინც სხვას მფლობელობას ურღვევდა და სურდა საქმე გაეტანა. სულ ამნაირი ხალხი მირბოდა სივილასთან, ქებას ასხამდა მის ცოდნას, მის განათლებას, და ეძებდა მის მფარველობას. ისინი ასე ეუბნებოდენ: «აბა, სივილა, შენთან იმისთვის მოვრბივართ, რომ გაგვიგონია, დიდი განათლებული, დიდი სჯულისა და კანონების მცოდნე კაცი ხარ. ერთ მხარეზე დასდებ კანონებს, იმ მხარეზე გამოვა სამართალი, მეორე მხარეზე დასდებ, მეორე მხარეზე გამოვა. აბა, მიმსახურე, მიირთვი, რასაც ითხოვ, და საქმე კი მომაგებიწე». ისინი პირდაპირ ეუბნებოდენ: «მართალია, მე ვიძალადე, მფლობელობა დავურღვიე, მაგრამ შენთან მისთვის მოვრბივარ, მე რომ მიჭირს, მე უნდა დამეხმარო, მე უნდა მომაგებიწო საქმე, თორემ მართალ კაცს რა დახმარება უნდა; ის უიმისოდაც მოიგებს, თუ შენ არ გადმოსწიე სჯულის სასწორი ჩემსკენ. ავადმყოფს უნდა წამლობა, თორემ კარგად მყოფი ექიმთან რად მიიქცევაო». ამავე გვარად შესჩივოდა ყოველი ბოროტმოქმედი კაციც, რომელიც სივილას შემწეობით ეძებდა თავის შველას: «აბა, სივილა, გაჭირვებული ახლა ვარ, ახლა მიშველე, დამიხსენ სასამართლოსაგან, მემთხვია ცოდვა, კაცი შემომაკვდაო»; ან კიდევ «გავბრიყვდი და მეზობელს დავესხი თავზე, გავცარცვე და დავსჭერი. ოღონდ დამიხსენ განსაცდელისაგან და მიირთვი, რამდენიც გინდაო».

სხვა ნიადაგი ვექილის მოქმედებისა აღარ გამოჩნდა-რა ჩვენს საზოგადოებაში არც სასარგებლო, არც სასახელო. ვინც სიმართლეს და სინდისს მისდევდა, იმას სამართლის კარზე ვერც კი გაატარებდი, ყოველ ღონისძიებას ხმარობდა, იქ არ შესულიყო. თუ გაჭირვება და ძალმომრეობა არ შეიყვანდა. მაშინაც ძვირად მიიქცეოდა ვექილთან, რადგან სწამდა, სიმართლეს რაღა დახმარება სჭირიაო. მაშასადამე, ვექილი რომ

ამგვარის კაცების იმედით დარჩენილიყო, შიმშილით უნდა ამოხდენოდა სული. თუ რომელსამე ვექილს სურდა, ცხოვრების საშუალება უხვად მოეპოვებინა და საზოგადოებაში კარგი ხმა გავარდნოდა, უსათუოდ უნდა ცდილიყო, ბევრი უსამართლო საქმე მოეგო, ბევრი ბოროტმომქმედი გაემართლებია. ამისთანა გარემოებაში ჩაყენებულ კაცს რკინის ხასიათი, გული და ქვის მოთმინებაც რომ ჰქონდებოდა, ბოლოს მაინც უნდა მომბალიყო და გაჰყოლოდა ანგარების მოყვარე კაცებსა.

ვექილი სივილა მალე შეიპყრო ამგვარმა ცხოვრების ვითარებამ. მისი ნაამხანაგარნი სულ ფუტკარივით დაედვენ და ცდილობდნენ, კარგი მომგებიანი საქმეები ემოვნათ იმისთვის. რაკი მას ენამჭევრობა შეატყვეს და კანონის მოხერხებულად ტრიალი, საექვო ზნეობის კაცები სულ იმას მიესიენ. სივილას ჩაუვარდა ხელში ბლომად ფული. მას დღედაღამ მისი ნაამხანაგევი კაცებისაგან მოსვენება არ ჰქონდა: იმათ დაიწყეს, ერთის მხრით, სივილასა და, მეორე მხრით, მომჩივან-მოპასუხეებს შორის შუამავლობა. სარგებლობდნენ ამ უკანასკნელებისაგან თითო-ოროლა მანეთს და ურიგებდნენ საქმეს სივილასთან. ამას გარდა, თვით სივილა-ადვოკატის სახლი მათთვის შეიქნა კარგადებული, ისინი აქაც კარგად ატარებდნენ დროებას ბანქოს თამაშში და სადილ-ვახშამში. სივილამ მალე იცვალა ფერი ამისთანა საზოგადოებაში. თუმცა უწინდულათვე არ იშლიდა მაღალ ჰანგზე ლაპარაკს, ახლაც ისე ამბობდა, როგორც წინათ: «მე მსხვერპლად უნდა გავხდე ჩემის ქვეყნის გულისთვის, დაჩაგრულების ზურგი უნდა შევიქნეო». მაგრამ ნამდვილად გამოდიოდა, რომ ის ჩარჩების, ძალმომრეების და ავაზაკების ზურგით და შემწეთ გამხდარიყო. სამართლისაგან დევნილი ბოროტმოქმედნი მთელ საზოგადოებათ წარმოედგინა. თვით სასამართლო იმათ ხაფანგით, რომელშიაც, თუკი ვინმე ზემოხსენებული რჯულის კაცთაგანი ჩავარდებოდა, ის ყოველ ღონისძიებას, მართალსა და არამართალს ხმარობდა, რომ იქ ჩაბმული გამოეხსნა. კანონებში და სენატის გადაწყვეტილებებში ეძებდა ისეთ გარემოებებს და კაკვებს, რომლითაც შესაძლებელი ყოფილიყო დამნაშავეს გამართლება. ის მიეჩვია მოწმეების დარიგებას და დამნაშავეთა სწავლებას, რა უნდა ეთქვათ მსაჯულთ წინაშე და რა არა. ამ სახით იმან ყოველ უკუღმართ საქმეს მიჰყო ხელი მისდა უნებურათ და ამით გაითქვა სახელი ჩინებულის ადვოკატისა. იმან დაიწყო საქვეყნო ქადაგება: «სამართალი და დანაშაულობა სულ პირობითია: ჩვენ ვამბობთ, რომ ამადაამ კაცმა კაცი მოჰკლა, ამადაამ ჩარჩმა სხვას ტყავი გააძრო, ყოფა-ცხოვრებისაგან გაცალაო, დიად, ვამბობთ და კიდევ ზიზღით ვუყურებთ, ვითომც ბოროტმოქმედსა; მაგრამ, თუ ზერელედ არ განვსჯით და სათავეში გავსინჯავთ საქმეს, გამოვა, რომ ის კი არ ყოფილა დამნაშავე, რომლსაც კაცი მოუკლავს, არამედ ის, რომელიც მომკვდარა, რადგან ამ უკანასკნელს განზრახვა ჰქონია პირველის მოკვლისა. ტყუილად არ არის ეს ანდაზა ხალხში დარჩენილი: «ის კი არ არის დამნაშავე, ვინც მოკლაო, არამედ ის, ვინც თავი მოაკვლევინაო». ჩვენ ვეძახით ჩარჩს ყოველ მოსესხეს, რომელსაც გაჭირვებულისათვის ხელი გაუმართავს, და შემდეგ ამ გაჭირვებულს აღარ ნდომებია ფულის გადახდა. რომელია აქ ჩარჩი? ის, ვინც გაჭირვებაში მეზობელს დახმარებია, თუ ის მეზობელი, რომელსაც ფულის შეხვილიფება ნდომებია მამულის სხვაზე გადამტკიცებით? გავიხსენოთ ლირის სიტყვები: «არავითარი დამნაშავე არ მოიპოვება ქვეყანაზეო». მე, როგორც ვექილს, როგორც დამცველს ყოველის გაჭირვებულისა და დამნაშავესა, არ მწამს დანაშაულობა. თვით სამართალი, კანონი და სასამართლო მამლევს უფლებას

დავიცვა ბოროტმოქმედი, შევუმსუბუქო სასჯელი. ამგვარი მსჯელობით იგი შეიქნა ნამდვილი ავაზაკების დედაბურჯი. მალე შეითვისა მათი ხასიათი, ცხოვრება და შეხედულება. ამიერიდან სივილა, რაც უფრო დიდი ავაზაკის განთავისუფლებას შეიძლებდა სამართლისაგან, იმდენად უფრო თავი მოსწონდა, იმდენად უფრო ნიჭიერებისა და ჭკვიანობის სახელი ჰქონდა გავარდნილი მის გარემორტყმულ წრეში, ამხანაგობაში და მთელ საზოგადოებაში. ეს იყო ნამდვილი ნაყოფი ჩვენის ახალი ცხოვრებისა.

XXIII

სივილამ სიამოვნებით აიღო იერემიას დაცვა. იგი დაიბარა ვალიდამ, რომელმაც მომხიბლავი პატივისცემით მიიღო და თავის ბრწყინვალე დარბაზში გააცნო უმაღლესი სასამართლოს მოსამსახურენი. სივილას მოძრავი ჭკუა და მჭერმეტყველება ფრიად მოეწონათ იმათ, ზოგმა კიდევ დაიახლოვა. დაბრუნდა თუ არა, სივილა კიდევ უფრო გულმოდგინეთ შეუდგა იერემიას საქმის შესწავლას. თუმცა ზედმიწევნით მიმხვდარი იყო, რომ ნამდვილათ იერემიას მოეხდინა ეს მკვლელობა, მაგრამ საქმის გარემოება, მისი ფორმალური მხარე ისეთნაირათ იყო დაცული, რომ იერემიას გამართლებას წინ აღარა უდგა-რა. იმან იცოდა პროკურორის აზრი, აგრეთვე მოსამართლეებისა, რომელნიც ბეჯითად დარწმუნებულნი იყვნენ იერემიას დანაშაულობაში; მაგრამ სივილა კიდევ უფრო აღტაცებული იყო ამ გარემოებით. ის გრძნობდა, რომ შინაგანს დარწმუნებას ალაგობრივი მოსამართლეებისას მისი მჭერმეტყველება ვერ შეარყევდა, მაგრამ, როცა საქმეს აპელაციით გადიტანდა უმაღლეს სასამართლო დაწესებულებაში, აი, იქ მოელოდა მას ბრწყინვალე შედეგი. იმან იცოდა, რომ იქ განსაკუთრებით ფორმალურ მხარეს სამართლის წარმოებისას მიაქცევდნენ უფრო დიდ ყურადღებას. თვით ფორმალურათ შედგენილი საბუთები მისკენ სწევდნენ სამართლის სასწორს. იქ ხომ გულით დაჯერებული მოსამართლეები აღარ იქნებოდნენ. იმათ უნდა ამოეკითხათ და განესაჯათ იერემიას დანაშაული მხოლოდ ფორმალურის საბუთებით, რადგან სხვა უფრო პატივსადები საბუთი, ესე იგი შინაგანი რწმენა, თვით საზოგადოების რწმენა იერემიას მოქმედების შესახებ მათ გონებაში ვერ გაივლიდა. სივილა წინდაწინვე სტკბებოდა თავისი ძლევით. «მაშინ მიყურონ, აქაურ მოსამართლეებს რა ფრთებს ჩამოვაყრევინებო», - ამბობდა იგი გულში.

ბოლოს დაინიშნა იერემიას საქმის გარჩევაც. მთელი ხალხი სასამართლოს კარებს მოაწყდა. საზოგადოებამ დილიდანვე იწყო დენა სასამართლოს დარბაზში. იგი ისე გაიტენა მაყურებლებით, რომ ნემსი არ ჩავარდებოდა ძირს. მათ შორის მრავალი იყო იერემიას ნათესავი, მეგვარე და კეთილისმყოფელი. ბევრი მისთანაც ერია, რომ საინტერესოთ მიაჩნდათ მართლმსაჯულების ძლევა. ისინი გულით დაჯერებულნი იყვნენ იერემიას ბოროტმოქმედებაში და უნდოდათ შეეტყოთ, რამდენათ ძლიერი გამოჩნდებოდა პირუთვნელი სამართალი კაცის მიერ შემზადებულ ხერხზე. ჯერ სხდომა არ დაწყებულიყო, გივი და იერემია არ შემოეყვანათ, არც მოსამართლეები გამოსულიყვნენ, რომ სივილა რიკულებს შიგნით ასპარეზზე მიდი-მოდიოდა ფრაკით და გამოცდილ ფალავანს ჰგავდა, რომელსაც თითქოს ჩოხის კალთები შეეკეცა და ელოდა მოპირდაპირეს.

ამ დროს შემოიყვანეს დამნაშავენი. გივის სულ დაკარგოდა ზნეობითი ძალა,

ეტყობოდა, იგი ზეზეურათ ისჯებოდა; სახეზე მხდალი გამომეტყველება ჰქონდა, თვალები ძირს დაეშვა და მთელი ის დღე ზევით არ აუხედავს. იერემიას დასდებოდა ნაცრისფერი, სახეზე გამხდარიყო და თვალები ჩაცვივნოდა, მაგრამ მისმა ახოვანებამ მაინც საზოგადოების ყურადღება მიიქცია. «ბრალი არ არის ამისთანა ვაჟკაცის გაუბედურებაო», - გაისმა ჩურჩული ქალებში. მოსამართლეები გამოვიდნენ, სხდომა დაიწყო. თავმჯდომარე შეუდგა მოწმეების კითხვას; შემდეგ ჟანდარმის ოქმი წაიკითხა, მერე პოლიციის წინამორბედი გამოძიება.

ბახვა ფულავა, როგორც ვნებული ამ ბოროტებისაგან, იქ იყო მიწოდებული. მას თავის მხრით მოეყვანა მოწმეებათ მოჯამაგირენი და მუშები, რომელნიც იმ ღამეს მკვლელობას დასწრებოდნენ. ბახვა იჯდა სახეგაჭარხლებული და მოსამართლეებისათვის თვალი არ მოუშორებია. ერთხელაც არ მიუხედავს იქითკენ, საცა გივი და იერემია ისხდნენ.

ადვოკატი სივილა დიდად მეცადინეობდა, ჩაუდგა ბახვას და მის მოწმეებს კვალში, უნდოდა იმათი ჩვენება აერია. როცა ყოველივე დასაბუთება საქმისა გათავდა, თავმჯდომარემ სთხოვა პროკურორს სიტყვა წარმოეთქვა. ამან იხელმძღვანელა გამოძიებით და ისე ცოცხლად გამოხატა მკვლელობა ესმასი იერემიასაგან, რომ მთელი საზოგადოება შეარყია. შემდეგ მოჰყვა სივილა. იმან სამ ნაწილად გაჰყო თავის სიტყვა. პირველი დააფუძნა ჟანდარმის ოქმზე და წარმოსთქვა აზრი, რომ კაცი, რომელიც ტფილისში იმყოფებოდა, იმავ დროს აბაშის სოფელში ვერ გადაფრინდებოდა, რომ მკვლელობა მოეხდინაო. მეორე ნაწილში მან დაარღვია საბაია გაპარიაშვილის ჩვენება შესახებ იერემიასი მით, რომ საბაია გაპარიაშვილმა ვერ მოიგონა იერემიას ტანსაცმელი და მისი სამხედრო ნიშნები იმ დროს, როცა ვითომ იგი ჩამომხტარიყოს დუქანში. ის ამტკიცებდა, რომ მართალია, საბაიას დუქანში მკვლელები ყოფილან, მაგრამ მათში იერემია არ რევიაო. ამასთანავე მან დაარღვია ბახვა ფულავას ჩვენება, და ამტკიცებდა, რომ ღამეში არ შეიძლებოდა კაცის ნამდვილად ცნობა. ნამეტურ მაშინ, როცა თვით ბახვა ბრძოლაში იყო გართული ერთ მკვლელთაგან- გივისთან, რომელიც კიდეც დაეჭრა. იგი რადგან მოსისხლე მტერი იყო იერემიასი, წარმოიდგინა რომ უსათუოდ იერემია უნდა რეოდა მის უბედურებაშიო. მესამე ნაწილში განიხილა გივის დამოკიდებულება იერემიასთან, რომელიც მან ძალით გაახვია საქმეში, რადგან ძველი მისი მტრობა ჰქონდა გულში კონტრაბანდის დაჭერის გამო და ისიც იცოდა, რომ იერემიას ესმა უყვარდაო. ბოლოს წარმოსთქვა, რომ გივიმ და მისმა ამხანაგებმა მოახდინეს ეს მკვლელობა, ალბათ გაცარცვის გულისათვის, და იერემია აქ არაფერ შუაშიაო.

მისმა ლოლიკურმა სიტყვებმა საზოგადოებაში მოწონების მითქმა-მოთქმა გამოიწვია: «იერემიას უსათუოდ გაამართლებენო». ახლა თავმჯდომარე მიიქცია ბახვასთან და მოითხოვა მისგან პასუხი.

ბახვა წამოდგა, შეანათა იერემიას ცრემლმორეული თვალები და შესძახა: «შე ურჯულო, რას ემართლებოდი ჩემს უმანკო ანგელოზს- ესმას, რომ გვერდი ხანჯლით გაუპე?»...- იერემიამ ამ სიტყვებზე სახე იქით მიიღო და ველარ შეხედა ბახვას.

შემდეგ ბახვა მტირალი ხმით მოჰყვა იერემიას დამოკიდებულების ამბავს ესმასთან: პირველად მან როგორ შეაშინა ესმა ღამეში, მერე ისიც მოიხსენია, როცა ესმა ქორწილის შემდეგ ეტლში ჯდებოდა, როგორ მიეპარა მას ბახვას შეუნიშნავათ და

გააგონა ეს სიტყვები: «ბოლოს მაინც ჩემი იქნებიო». დაასურათა გრძნობიერათ ესმას შიში და შემდეგ აღშფოთებული ცხოვრება ამ საშიშარის სიტყვების გამო; უკანასკნელად აღწერა მთვარიანს ღამეში ესმას ბრძოლა იერემიასთან, როცა ხელში აყვანილი გატაცებას უპირებდა, მაგრამ ესმამ არ დაანება თავის თავი; წარმოადგინა ძალიან ცოცხლათ იერემიასგან ხანჯლის ფერდში ჩაკვრა და ესმას კვილი: «აკი მომკლა ამ ურჯულოდ, ბახვა, მიშველე, მოგიკვდიო!»- დაიძახა თუ არა ეს სიტყვები, ბახვამ ცრემლები გადმოჰყარა და გულდასაწვავათ ატირდა. საზოგადოებაში მოისმა კვნესის ხმა, ქალები აქვითინდენ, მაგრამ მაყურებელნი კიდევ უფრო ააღელვა შემდეგმა ბახვას სიტყვებმა: «ვთქვათ, სააქაოს კაცის სამართალმა გაგამართლოს, ღმერთს რაღას ეუბნები, რა პირით მიხვალ მასთან, როცა მის მფარველობის ქვეშე მდგომარე ჩემი ესმა შემოგაკვილებს: «აი, აგერ მოდის ჩემი მკვლელიო!»- კვნესისა და ქვითინის ხმა კიდევ უფრო გაძლიერდა საზოგადოებაში.

ამ დროს იერემიამ ორივე ხელი მიიფარა სახეზე. მოსამართლენიც შეარყია ამ სურათმა. თავმჯდომარემ ჰკითხა იერემიას, ხომ არა გაქვს-რა დასამატებელიო. იერემიამ თითქმის ჩურჩულით წარმოთქვა:

- ჩემი პასუხი ჩემმა ვექილმა მოგახსენათ. მე ბრალი არა მაქვს-რა.

მსაჯულნი გავიდენ მეორე ოთახში და ნახევარ საათს შემდეგ გამოიტანეს თავის გადაწყვეტილება.

იერემიას ჩამოართვეს ღირსება და თორმეტი წლით გაგზავნეს კატორღაში, გივი კი რვა წლით.

იერემია გაშრა. თვალები კიდევ უფრო ჩაუცვინდა. გივი უხეიროთ ატირდა. მათ შემოერთყენ სამხედრო დარაჯები და გაიყვანეს სასამართლოს დარბაზიდან.

სივილა ძალიან ააღელვა ასეთმა გადაწყვეტილებამ. ის დადიოდა ერთხანს სასამართლოს დარბაზში. და ბახვას გასაგონათ იძახოდა: «ძალიან უსამართლოდ გადაწყდა ეს საქმე. შეუძლებელია, რომ უმაღლესმა სასამართლო დაწესებულებამ შეიწყნაროს ამნაირი გადაწყვეტილება. ფორმალურის მხრით კანონი დარღვეულია. მე ხვალვე შევიტან აპელაციას და ვნახოთ, თუ იერემია არ გამართლდებაო».

XXIV

ბახვა ფულავამ იერემიას განსჯის შემდეგ საშინელი მძიმე ტვირთი მოიხსნა ზურგიდან. იგი სულით დამშვიდდა, დაამდა. ამ წამს იგი მიემსგავსებოდა იმისთანა კაცს, რომელიც რამდენსამე წელიწადს ბნელს ხაროში ყოფილა ჩამწყვდეული და უცბათ მის საპყრობილეში მზის შუქი შეჭრილა. იმას ჯერ კიდევ არ სჯეროდა თავის ბედნიერება, როგორც იმ ტუსადს ბნელს ხაროში, რომელიც სინათლეს გადაჩვევია და პირველი მზის შუქი რაღაც მოჩვენებათ მიაჩნია. მას სურდა ეს თავის ოცნება ვისთვისმე გაეზიარებინა. ამ წუთას გასჩენოდა ვინმე ისეთი მეგობარი, რომ მისი სიტყვითაც მოესმინა თავის მოულოდნელი ბედნიერება. აი, ამ დროს დაეწია მას ქუჩაზე გახარებული წუნკალა, რომელიც თან სიცილით და ხელების მტვრევით უკან მისძახოდა:

- ბახვა, მომილოცავს!.. კაცო რა ჰქენი შენ დღეს? პირველ ადვოკატს აჯობე! მისი

ბრძნული სიტყვა, მისი შეურყეველი საბუთები სულ თავზე დაამსხვრიე, ლაფი დაასხი. კაცო, პირველი ადვოკატი შენ ყოფილხარ!.. მთელი საზოგადოება აატირე, მსაჯულებს გული შეუძარი!.. ეს რა ჰქენი?.. დღეს ნამდვილად შენ შეიქენი იერემიასათვის ღვთის რისხვით მოვლენილი მისი განმსჯელი, მისი ცოცხლად დამტანჯველი. როგორც ეშმაკი მთავარ-ანგელოსის წინაშე, ისე მოიბღუნმა იგი შენს წინაშე. პაპ!.. პაპ!.. პაპ!.. პაპ!.. რა იყო?.. ჯერაც ვერ მოვსულვარ გონებაზე.

- ეჰ, არა, ჩემო წუნკალა, ეს ჩემი მკვდარი გული მაინც აღარ გაცოცხლდება. მე დღეს, მართალია, გულის ჯავრი ვიყარე, მაგრამ სანამ ცოცხალი ვარ, ნაღველი არ მომეშლება. ერთხელ დამწარებულ სიცოცხლეს ვეღარა დამიტკობს-რა. ჯერ კიდევ მაინც ფონი გასავალს არის. ვინ იცის, უმაღლეს სასამართლოში საქმე როგორ დატრიალდება? სანამდის იერემიას ჩვენი ქვეყნის ცა თავზე ჰხურავს, მანამდის მე მშვიდობა არ მეღირსება.

- ნუ გეშინია, იმასაც მალე ნახავ, რომ იერემია თავ-მოპარსული ტუსადის მაზარით და წინ გულზე შავ-ფიცარ-დაკიდებული გამოიჭიმოს დარაჯებ-შემოხვეული ამ ჩვენს მოედანზე. ფიცარზე ეწერება მისი კარგი კაცობა: «კაცის მკვლელობისთვისო», როცა დაფის ცემით ჩამოატარებენ და ციმბირს გაუსაჯებენ, მაშინ ხომ დაიჯერებ?

- მე ამ ბოროტობით სავსე ცხოვრებაში აღარა მჯერა-რა. განა ცოტანი არიან, მაგნაირი ბოროტების ჩამდენნი გამართლებულნი?

- მაგას რაღა მოეხერხება! მაგის საქმე გადაწყვეტილია.

- იერემიას მძლავრი მფარველები ჰყავს.

- მაგრამ მაგას კაცი კი არა, ზეცაც ვეღარ უშველის.

- ვნახოთ, რა იქნება,- იქვიანად წარმოთქვა ბახვამ.

ამგვარი ლაპარაკით ისინი შევიდნენ სასაჭმო დუქანში. ბახვამ მოითხოვა სადილი. სამი-ოთხი ჭიქა ღვინო ზედიზედ გადაჰკრა და გამხიარულდა. შემდეგ უფრო მოსვენებით დაიწყო ლაპარაკი.

როცა შუა ჭამაში შევიდნენ, ბახვა თითქოს სულ გახალისდა, ის შეუდგა მომავლის ფიქრებს. უთხრა წუნკალას, სახლი ვიყიდოთ და ერთად დავიწყოთ ცხოვრებაო. შენ ჩემი საქმეები აწარმოვე და მე, როცა იერემიას ციმბირისაკენ გავისტუმრებ, ისევ ვაჭრობის საქმეს შევუდგებიო. ღმერთმა ჩემი ბიძაშვილის ნესტორას დასაცინარი ნუ მომკლასო.

მეგობრებმა მადიანად ჭამეს პური. სადილს უკან ბახვა კიდევ გაეხუმრა წუნკალას, ცოლი უნდა შეგერთო, კარგი მზითვიანი ქალი და მე მამათ უნდა დაგიდგეო. ოხერო, შენს მეტი მემკვიდრე ხომ აღარავინ მყავს?

ეს პირველი იყო მისი ხუმრობა ესმას სიკვდილის შემდეგ, წუნკალას თითქოს გული მოუვიდა ამ ხუმრობაზე და გაჯავრებით შესძახა:

- ღმერთმა შენც შეგარცხვინოს და შენი მემკვიდრეობაც.

იმას წარმოუდგა თვალში, რომ ბახვა მართლა დამცინისო. ეს იმის ნიშანია, ვაი თუ ჩემი შინაგანი გულისწადილი შეიტყო, აზრი აიღო ჩემს გაიმვერობაზე და უნდა თავი იხსნასო. ასეთი ფიქრი მით უფრო დასაჯერებელი იყო, რომ ბახვას გონება

განთავისუფლდა საპყრობილისაგან, რომელსაც ყოველივე მისი მოსაზრება, გარდა იერემიას ზღვევისა, დაებნელებინა; ახლა, რაკი იერემია დასაჯეს და ბახვასაც შეუსრულდა თავისი საწადილი, უეჭველად მისი გონების თვალებს ბინდი ჩამოეცლებოდა და დაინახავდა წუნკალას უმსგავსო ხრიკებს. ჩაფხუტამე აპილპილდა, როგორც სჩვევია ყოველ დამნაშავე ბოროტმოქმედს, როცა, განზრახვით თუ გულმარტივად, სულ ერთია, გადაჰკვრენ მისგან ჩადენილს ავკაცობას.

- არა, ჩემო წუნკალა, გული არ მოგივიდეს. განა შეგშურდა ჩემი ხუმრობა?...აი, რა გესლიანი გულის ყოფილხარ? თითქოს მარიგებდი, ნაღველს ნულარ შეინახავო?...- უთხრა გრძნობით ბახვამ.

წუნკალა ახლა კი მიხვდა ბახვას გულმარტივობას და დამოშმინებულმა უთხრა:

- ბახვა, შენი ჭირიმე, მეორედ ნულარ გამიხუმრებ მემკვიდრეობაზე. მე, ძმაო, მოგნდობივარ, რადგან მებრალები, რომ ცხოვრებაში არავის გაუტანიხარ. მე შენგან ბევრი სიკეთე მახსოვს, შენისთანა გულკეთილს და პატიოსანს კაცს ჯერ არ შევეყრივარ. ამიტომაც გემსახურები ერთგულათ, მინდა შენი საქმე არ წავახდინო, მტერი არ გაგიხარო. იქნება, მართლა იმას ფიქრობდე, რომ შენი ქონების ინტერესი მქონდეს? არა ძმაო, თუ მაგას ფიქრობ, ბარემც მითხარი და მოგშორდები.

- კაცო, რას გაუგეხებხარ? მე ვრჩები და, მგონია, ჩემი ავადმყოფობა ახლა შენ გემართება. რაებს ლაპარაკობ?... ვინ რა გითხრა მაგ აზრით? შენ გგონია, მე ვისიმე გავლენით რამე გავაკეთო, ან მოვიმოქმედო? ეგ თავის დღეში არც ყოფილა და არც იქნება. მე ვარ ერთი ჩემინება კაცი. რასაც გავივლებ გულში, უნდა ავასრულო. ხუმრობა კი ნუ გგონია, რომ შენ მემკვიდრეთ მინდებხარ. სრულებითაც არა. მე ჩემს დღეში ცოლს აღარ შევირთავ, ნათესავებს მოვშორდი. საზოგადოება აღარ მინდა, რადგან გაჭირვების დროს ყველამ ხელი დამირეკა. თუ ჩემის ხელით გამოჩიჩქნილმა და კაცად გამოყვანილმა ბიძაშვილმა გამცარცვა, სხვას ვისლა უნდა ვენდო? შენ დამრჩი ერთად ერთი ჩემი ამხანაგი, მეგობარი და სიტყვის გამცემი ჩემს უბედურებაში. მაშ მე ვინ უნდა მყავდეს შენზე მახლობელი? დამერწმუნე, არავინ. ამას გულახდილად გეუბნები. მე თუ ვიცოცხლე, იცოდე, შენთვის ვიცოცხლებ და ჩემს გადაწყვეტილებას ველარაფერი შეცვლის.

წუნკალას აღტაცებას საზღვარი არ ჰქონდა.

- ჩემო ბახვა, ჩემო დედა, ჩემო მამა, ჩემო ყველაფერო, ერთი მამაშვილურად გადამეხვიე, მაკოცე, გული დამიამე- ჭიკჭიკობდა შეზარხოშებული წუნკალა და თან ეხვეოდა ბახვას.- რა, ძმაო, მე შენი რათ მინდა რამე?... მადლობა ღმერთს, სანამდის ეს სასამართლო წესდება არ მოიშლება,- ვენაცვალე იმის მომგონს,- ჩემს შრომასაც შესაფერი ჯილდო ექნება.

- მაგას ვინ გეუბნება?... ვინ რამე გკადრა. მე შენ მხოლოდ გხედავ ჩემს საკუთრათ ამ სოფელში და შენთან მინდა გავატარო დანარჩენი ჩემი გაძალღებული ცხოვრება.

- რაკი ეგრეა,- უთხრა წუნკალამ,- მე ღმერთმა შენ მეტი მამა ნუ მომცეს. მაგრამ ერთს კი გეხვეწები, იმ ციმბირელს თავი დაანებე.

- ჯერ ვერა, ჯერ ვერა. ფონი გასავალს არის,- დაატანა ბახვამ.

- შენ არ იცი იმ კაცის ამბავი? რასაც დაგიგულეებს, სულ-ხორცისაგან გაგცლის.
 - არა, მე იმისთანა პირობა მაქვს შეკრული. უკეთუ ერთ საქმეში დამჭირდა, უნდა ამისრულოს და მისი სასყიდელიც მზათა მაქვს. ეს ორასი თუმანი თუნდ წყალში გადამიგდია.
 - აბა, მითხარი, რა პირობა გაქვს?.. თუ ჩემად გინდა თავი, ნურას დამიმალავ.
 - ჯერ ვერ გეტყვი, ჯერ ვერა. მოვა დრო, ყველაფერს შეიტყობ.
 - ეგ რაღა თავისიანობაა, თუ კი ჩემგან დაფარული გაქვს რამე.
 - ამასაც გეტყვი, მაგრამ მერე, როდისმე. ახლა არა და ნურც ჩამცივებხარ.
 - შენი ნებაა. მაგრამ ბოლოს არ ინანო. რომ გეთქვა, იქნება რასმეში გამოგდომოდი. ვინ იცის, იქნება კიდევ ვიცოდე შენი საიდუმლო და რჩევა მინდოდეს, მაგრამ ნებას რომ არ მაძლევ.
 - სწორეთ არ გაძლევ. მაგას თავი დავანებოთ. სიამოვნების პურის ჭამას ნუღარ დავიმწარებთ. სიმწარე და შხამი იერემიას დავულოცოთ.- გაუმარჯოს ყოველ დაჩაგრულს და მართალს კაცს!- წამოიძახა მხიარულებით ბახვამ და სავსე ჭიქა დაცალა.
 - გაუმარჯოს!- დაატანა წუნკალამ.
- ერთს საათს იქით ამ ორ მეგობარს ტკბილად ჩასძინებოდა თავშექცეული პაწია დუქნის ოთახში მწვირიანს მუთაქაზე.

XXV

ერთ განიერს კუკიის ქუჩის პირად აიმართებოდა ორ-სართულიანი ქვიტკირის სახლი. საღამოს მეცხრე საათზე მისი თაღით შეკრულს მოაჯირთან მიადგა ეტლი. მეორე სართულიდან ბოლქვად გამოდიოდა კანდელების შუქი, რომელიც ზოლზოლად ეფინებოდა არამეტუ ქუჩაზე, არამედ მისგანვე განათებული იყო პირდაპირ მაღალი სამ-სართულიანი სახლის კედლებიც. კარგ დარიან ღამეში ამ ქუჩის ქვაფენილზე უყვარდათ სეირნობა იმ უბნის მცხოვრებლებს, რადგან, როგორც ცხოველი სინათლით, აგრეთვე ეტლების რიხინითა და სტუმრების მოსვლით, ეს კუთხე სხვა ადგილებზე უფრო გაცოცხლებული იყო. მოსეირნეთ თითქმის ყოველთვის იმ დიდებულ პირზე ჰქონდათ ლაპარაკი, რომელიც ორ-სართულიან სახლში ცხოვრობდა. ზოგი რას ჭორიკანობდა, ზოგი რას; მაგრამ თვით იმ დიდებულ მდგმურს ყოველთვის პატივისცემით იხსენიებდენ, თითქოს მხოლოდ მას არ შეეხებოდა ის მწიკვლი, რომელიც სხვა უფრო დაბალი წოდების გვამზე რომ თქმულიყო, უეჭველად თავზე ქუდს, ან მანდილს მოხდიდა.

იმ დროს მოაჯირთან მხოლოდ ის ერთად-ერთი ეტლი იდგა, საიდანაც გადმოხტა მაღალი კოთხიანი კაცი, შინელში გამოხვეული, და ოდნავ მიაკარა თითი შესავალ კარებთან მიჭედილს ელექტრონის ფოლაქს. მოისმა ზარის რაწკუნნი და იმ წუთასვე გაიღო დიდი კარები. გაჩირაღდნებული დერეფნიდან გამოვარდა ცხოველი შუქი და კიდევ უფრო გაანათა ის არე-მარე. დერეფანს აუყვებოდა მარმარილოს კიბე, ძვირფასი წითელი მაუდით ჩამოგებული, რომ სტუმრების ფეხის ხმა ასვლის დროს არ გახმაურებულყო. ახალ-მოსულ სტუმარს კარებში მოეგება ჩინებულად ჩაცმული კარის

დარაჯი: მისი ყვითლად მოქარგული საყელო ლამპრების შუქზე ბრწყინავდა.

- ქალბატონი შინ ბრძანდება?- ჰკითხა საიდუმლოთ სტუმარმა.
- დიაღ, შინ ბრძანდება,- მიუგო დარაჯმა.
- სტუმრები ბევრნი არიან?
- არა, ბატონო, სრულებით არავინ გახლავს.

ამ პასუხზე სტუმარს ტანში ჟრუანტელმა დაურბინა. «მე აქ ისე არ მოვსულვარ, რომ ხუთი-ექვი სამხედრო, ან სამოქალაქო წარჩინებული პირი არ დამხვედროდეს», გაივლო გულში სტუმარმა. - «დღეს რა ამბავი უნდა იყოს, რომ მისი საკუთარი ხელით დაწერილი პატიჟობის წერილი მივიღე? ნუთუ მისი გამქისებული გული ბოლოს მოაღბო ჩემმა მდულარე გრძნობამ?.. ან იქნება რაიმე საიდუმლო მახეს მიგებდეს?»

ამ ორი ერთი მეორის წინააღმდეგი აზრით შეპყრობილი სტუმარი შეჩერდა პირველ კიბის საფეხურზე. დარაჯი უცქერდა თვალებში სტუმარს, ფიქრობდა, იქნება კიდევ მიბრძანოს რამეო.

- სასტუმრო დარბაზში ბრძანდება, თუ თავის საკუთარ ოთახში?- განაგრძო კითხვა ახალ-მოსულმა.

- სასტუმრო დარბაზში მიბრძანდით და იქ მოგეხსენებათ ყველაფერი.
- ხომ არსად აპირებდა წაბრძანებას?..

- არა, ბატონო. დღეს მთელი დღე ნაბრძანები გვაქვს თქვენს გარდა ყოველ სტუმარს მოვახსენოთ: «ქალბატონი შინ არ ბრძანდებაო», - უთხრა ღიმილით დარაჯმა.

ამისთანა პასუხის შემდეგ სტუმარი კიდევ უფრო აიტაცა მგრძნობელობამ. იმან ამიღო სამ-მანეთიანი და გადაუგდო დარაჯს. მოსამსახურემ მდაბლად დაუკრა თავი და დარაჯა მოაჯირის კარები. სტუმარი, მღელვარე გრძნობით აღტყინებული, შეცურდა კიბეზე.

დარბაზის წინა დერეფანში ლაქის მაგივრად, მას მიეგება მშვენივრად მორთული მოსამსახურე ქალი. ამ შემთხვევამაც არა ნაკლები ღიზი მოჰფინა სტუმრის გულს.

- ქალბატონი შინ ბრძანდება?..- ღიმილით განუმეორა სტუმარმა.
- დიაღ, დარბაზში შებრძანდით, ეხლავ გამობრძანდება.

სტუმარმა მოიხსნა შინელი და მისცა ქალს. თვითონ დადგა იქვე დერეფანში ამართულ დიდ სარკის წინ და დაიწყო წვერ-ულვაშისა და თმის ვარცხნა წმინდა სავარცხლით.

მორთვა რომ გაათავა, მან გაუწვდინა მოსამსახურე ქალს ხუთმანეთიანი.

- რატომ იკადრებთ?- მოახსენა ზრდილობით ქალმა,- ჩვენ ფულს არ ვიღებთ.

სტუმარი შეწითლდა და წაილულლულა:

- უკაცრავად, მაპატივეთ.

- არაფერს, ბატონო,- ღიმილით მიაგება პირში მოსამსახურემ და გაუღო დარბაზში

შესასვლელი კარები.

სასტუმრო დარბაზი ძვირფასის, მრავალფეროვანის ხალებით იყო მოგებული; ზოგზე სხვადასხვა ნადირისა და მხეცების სახეები ფერადებით ნაკერი, ზოგზე კურდღლის ნადირობა იყო ჩაქსოვილი: წინ კურდღელი მიხტოდა, უკან მწევარი სწვდებოდა. ეს სურათი ისე ცოცხლათ იყო ხალზე გამოყვანილი, რომ უცხო კაცი, რომელსაც არ ენახა, მორიდებით ვერ მოახერხებდა ზედ ფეხის დადგმას. ახალ-შემოსულმა სტუმარმა კი დაიწყო არხეინად სიარული, ეტყობოდა არაერთხელ გაეჯეგა მის ფეხებს ეს მშვენიერი ნაქსოვი მხატვრობა. ის ხშირად იცქირებოდა დიდრონს სარკეებში. ბოლოს დაჯდა ერთი ნახატის წინ, რომელიც პირდაპირ კედელზე იყო ჩამოკიდებული. იგი წარმოადგენდა ოჯახის პატრონის სურათს, ხელოვნურად დახატულს. ბევრი სხვა ნახატიც იყო იმ კედელზე მიკიდებული, გამოჩენილი მხატვრების ნაწარმოები. ერთგან აივანოვსკის მიერ დახატული ბათომის გარემო მდებარე ალაგები ზღვიან-მთებიანი ეკიდა. მაგრამ სტუმრის გონება და გრძნობა მხოლოდ სახლის პატრონის დიდ მშვენიერ სურათს შეეპყრო.

ამ დროს გაიღო კარი და შემოვიდა ჩინებული თვალ-ტანადი ქალი. სტუმარი შეკრთომით წამოვარდა ზეზე და უნებურად წარმოთქვა:

- ვალიდა!

ქალს ეცვა ჩალისფერი აბრეშუმის კაბა, რომლის შიგნითაც მისი მომხიბლავი ტანი გამომსჭვირვალედა. სტუმარი აღიტაცა ამ სანახაობამ. ის კრთოდა ვერხვის ფოთოლივით. ქალს ეჭირა ხელში სპილოს ძვლის ტარიანი წკეპელი, რომლის აბრეშუმის ნაქსოვს რქის მართული ჰქონდა გაყრილი.

- თქვენ, მოწყალეო ხელმწიფე, ასე რად დაიგვიანეთ?- მისცა ხელი და უთხრა,- მე რვა საათზე დაგიბარეთ, ერთი საათი მეტი რად დამატუსაღეთ ჩემს ოთახში? რათ მაცდევინეთ ამდენი ხანი?.. გაგონილა ესეთი უმართებულობა?

ის თითქოს ნახევრად ხუმრობდა, ნახევრად ნამდვილ წყრებოდა. სტუმარმა მაინც ხუმრობაში და კეკლუცობაში ჩამოართვა ეს შენიშვნა. იგი გულისთქმით დარეტიანებულიყო და ვითომც ბოდიშის მოსახდელად თვითონაც არ გაეგებოდა ათრთოლებულის ხმით რაებს ბლუწუნობდა.

ვალიდამ შენიშნა ყველაფერი; დაცინვის ღიმილი გადაეკრა სახეზე, მიუახლოვდა, აათამაშა წკეპელი და უთხრა:

- ნება მომეცით ამ წკეპლით კანონი მოგხადოთ.

- თქვენი ნება არ არის?- მიუგო სტუმარმა.

ვალიდამ ჯერ ნელა გადაჰკრა ზურგზე წკეპლი.

- თქვენი მორჩილი მოსამსახურე გახლავართ. გენებებათ დამსჯით, გენებებათ სპილოს ძვლის ტახტზე დამსვამთ.

- ააა! არ გეტკინათ! - და უფრო მაგრად მოუნაცვლა.

- კნეინა!- შესძახა სტუმარმა ღიმილით და ცოტა ტანში დაიწმარა.

ვალიდამ მესამედ კიდევ უფრო მაგრად გადაჰკრა.

- კნეინა, თქვენ აღარც კი ხუმრობთ.

- სრულებითაც არა,- წარბშეჭმუხვებით უთხრა ვალიდამ, და მეოთხედ კიდევ გადაჰკრა.

სტუმარმა მუხლი მოიყარა ვალიდას წინაშე და გულისთქმით უთხრა:

- თუნდ კიდევ მომკალით, თქვენი მსხვერპლი არა ვარ?

- გეყოფათ,- ნარნარი ხმით დაუტკბა ქალი და თეთრი ფუნჩულა ხელი გაუწოდა.

სტუმარი გაგიჟებულივით მივარდა და ზედ ცხელი ტუჩები დააკრა.

- ახლა შევრიგდეთ,- განაგრძო ღიმილით ვალიდამ. იგი დაეშვა გრძელ სელზე, ნახევრად მიწვა და უბრძანა სტუმარს მეორე სელი მიეჩოჩებინა.

- იცით, რომ თქვენთან ერთი მძიმე სათხოვარი მაქვს?- მომხიბლავი ხმით შეეკითხა ვალიდა.

- ათასი ბრძანეთ, მზად ვარ, ყველა აღვასრულო.

- იერემია რომ დაუსჯიათ კატორღით, მე ამან ძალიან შემაწუხა. ტვინი ამირია. ის ჩემი ბიძის შვილიშვილია.

- ვიცი, კნეინა. საქმე კიდევ მოგვივიდა. სივილას აპელაცია გადმოუტანია. თქვენ არ მიბრძანეთ, მაგ საქმეს ყური უგდეთ? მთელი წარმოება გულდასმით გადვიკითხე. ძალიან შესანიშნავი საქმეა. მეტათ ჭკუიანად არის მოხდენილი ეს ბოროტმოქმედება. შინაგანი აზრი ჩანს, რომ იერემიას ქალის მოტაცება სურვებია და არა მისი მოკვლა; მაგრამ რაკი ქალი არ დაჰყოლია ნებას, გამწარებულა და მასთან შიშის გამო, რომ არ დაეჭირათ, უნებურათ დაუკრავს ფერდში ხანჯალი. იგი ყოფილა მისი ქმრის მტერი და ქალის მოყვარული.

- როგორც გინდათ, ისე იფიქრეთ, მაგრამ იერემია კი არ უნდა დამიკარგოთ.

- დამნაშავე თუ არის?

- ამისათვის მოგმართეთ, რომ რაღაც იჭვია მასზე მიტანილი, თორემ, ეგ რომ არ იყოს, არც დაგსჯიდით.

- მე რაღა შემიძლია, კნეინა, მართლმსაჯულების წინააღმდეგ?

- თქვენ უნდა გაამართლოთ.

- სჯობს უმალ დამბაჩა დავიცე, ვიდრე სინდისს გადავუდგე.

- ჰა, ჰა, ჰა, ჰა! კაცების სინდისი! დ გადიხარხარა ვალიადამ.

- კნეინა, ეგრე ნუ დასცინით ჩემს სინდისს! საშიშროება თქვენ აღარავისი არა გრწამთ-რა. ჩანს, სრულებით შეგძულებიათ კაცის არსება.

- მე ისინი მეზიზღებიან.

- მაშ, მე რისი მოხელე ვყოფილვარ, თქვენი ეშხით ამდენი ხნის თითქმის

სულმობრძავი.

- კიდევ მისთვის მეზიზღებით, რომ მხოლოდ ენაზე გაკრავთ სიტყვა «სიყვარული» და გული გარყვნილებით გაქვს სავსე.

- კნენა, მაგას ნუ ბრძანებთ. მე თქვენი სიყვარულით მკვდარი ვარ, თითქმის ბოროტებადის მიღწევილი. გაგიტყდებით, თქვენდამი გრძნობამ ცოლ-ქმრობითი მოვალეობაც კი დამავიწყა.

- სიტყვით, მლიქვნელობით.

- რით უნდა დაგიმტკიცოთ?

- იერემია გამიმართლეთ.

- ეგ შეუძლებელია. არც ჩემზე არის დამოკიდებული.

- თუ თქვენ გინდათ, სხვების აღვირიც ხელში გიჭირავთ.

- არა. საერთო განსჯაში გავლენას ალაგი არ უნდა ჰქონდეს. ამ პასუხზე ქალი აღელვებული წამოვარდა და შესძახა:

- მე თქვენ მეზიზღებით ამდენის ხნის ფარისევლობისათვის ჩემ წინაშე!

კაცი წამოდგა ზეზე დაფიქრებული. მის გულში საშინელი ბრძოლა მოხდა. იგი ყოყმანობდა მოვალეობას და გულისთქმებს შორის. ბოლოს საიდუმლოთ გადაწყვიტა: «სჯობს ამ მომხიბლავ სატანის სიტკბოების სახეს მოვშორდე».

ვალიდამ თითქოს იგრძნო ეს გადაწყვეტილება, უცებ მოტრიალდა და მისი მშვენიერი ფეხის წვერი, თეთრ ატლასში გახვეული, გამოჩნდა თავჩაქინდრულ სტუმრის წინ. იგი აენტო ახალი გრძნობით, უცებ ასწია თავი. მისი გულისთქმით სავსე თვალეები მეხვდა ვალიდას ლაჟვარდ თვალეებს, რომელშიაც ღელავდენ აზვავებული ვნებანი.

სტუმარმა უნებურად მოხვია მას წელზე ხელი, ჩაიკრა გულში. ტუჩი-ტუჩს შეუწება და მიასვენა გრძელ სელზე.

- ოჰ, შენ შემოგველოს, ვალიდა, ჩემი ცხოვრება, ჩემი სინდისიც შენ ფერხთა მტვრად გამიხდია!..

ვალიდამ გადააგდო ბროლის კისერი.

კაცს სწვავდა გულისთქმის ალი; მან წაიღო ხელი ქალის მკერდის გასაფურჩქნათ, მაგრამ ვალიდა უცებ წამოვარდა სელიდან და უთხრა:

- ეგ არა! ჯერ ადრეა.

- მომკალ და ნუ გამწირავ!

- დამშვიდდით, თქვენ თავს მეტის ნებას ნუ აძლევთ!

ამ სიტყვებმა თითქოს ცივი წყალი გადაასხა კაცის გრძნობას. იგი უკუჯდა ისევ თავის სელზე.

- მე თქვენ გთხოვთ, თუ ჩემი თავი გინდათ, იერემია გამიმართლეთ,- უთხრა

კიდევ დაჟინებით ვალიდამ.

- გავამართლებ, - გადაწყვეტით დაჰკრა კვერი კაცმა, - სჯობს ათი დამნაშავე გამართლდეს, ვიდრე ერთი უსამართლოდ დაისაჯოს. იერემიას საქმეში, მართლაც, ბევრია ისეთი საექვო კითხვა, რომელიც ბეჯითად არ ამტკიცებს მის ბოროტმოქმედებას. მართლაც, ვინ იცის ერია თუ არა იგი ფულავას ცოლის მკვლელობაში? ფორმალური მხარე საბუთებისა სულ მის მხარეზე სჭრის სამართალს, ჩვენ არცა გვაქვს ნება ჩვენი შინაგანი დარწმუნებით ვიხელმძღვანელოთ ამ შემთხვევაში. გონება სხვას ამბობს, საქმის მიმართულება კი სხვას. ჩვენ მხოლოდ ამ უკანასკნელზე უნდა დავაფუძნოთ ჩვენი გადაწყვეტილება.

- მაშ მოიქცა მძვინვარე ურწმუნოცა!..- მხიარულების თვალის ციმციმით შეეკითხა მოსამართლეს ვალიდა.

სტუმარმა თანხმობის დასამტკიცებლად მხურვალედ აკოცა ხელზე.

- მაშ, სანამდის მის გამართლებას არ მომიტანთ, ლოცვითა და მარხულობით უნდა შეინახოთ თავი.

- მეტი რა ღონეა; მაგრამ მით უფრო სასიამოვნო იქნება ჩემთვის მოთმინების შემდეგ გახსნილება.- იმან დაუჭირა ხელები ვალიდას, მიიწოდა მკერდზე და გულისთქმით გამოეთხოვა:

- ნახვამდის, ჩემო ციურო სიტკბოებაე!..

XXVI

ღამის თერთმეტი საათი იყო. ერთ სასაჭმო დუქნის უკანა ოთახში ისხდა სამი კაცი. ერთი იყო ღიპგადმოგდებული, დაბიჟვინებული პირისახისა; მეორე- პირხმელი წითელწვერა; მესამე- სერთუკიანი, ლაბაბგამოპარსული, შავგვრემანი კაცი. იმ ორ კაცს მკითხველიც იცნობს; მესამე კი იერემიას შინამოსამსახურე იყო.

- როდის დაბრუნდება ხოლმე შინ იერემია?- ჰკითხა მოსამსახურეს ბახვამ.

- ის ყოველ საღამოს კლუბში დაიარება, ვახშამს იქ მიირთმევს. შინ მოდის მეორე საათზე ღამით.

- აბა, თქვი, როგორ მოვრთოთ საქმე?..- ჰკითხა ბახვამ და ამოიღო ჯიბიდან ერთი მუჭა ათმანეთიანები.

მოსამსახურემ არა თქვა-რა, მხოლოდ თვალეები დააშტერა ფულეებს.

- ერთი, ორი, სამი,- ჩათვალა ბახვამ ათამდის, მერე შეხედა მოსამსახურეს. იგი არას ამბობდა.

- თერთმეტი, თორმეტი, ცამეტი...- გადათვალა ოცამდის. მოსამსახურემ ხმა გაკმინდა.

- ოც-და-ერთი, ოც-და-ორი, ოც-და-სამი...- განაგრძო თვლა ოც-და-ათამდის.- შე კაცო, რას გაჩერებულხარ, რატომ არას ამბობ?

მოსამსახურემ ჩაახველა, თითქოს ხმა ამოიწმინდა.

- ოც-და-თერთმეტი, ოც-და-თორმეტი...- მიჰყვა ორმოცამდის.
 - ბარემც ყველა მიათვალე და ის იქნება,- ღიმილით უთხრა მოსამსახურემ.
 - ეგ ბევრია კაცო!- შეევაჭრა ბახვა.
 - მიათვალე, მიათვალე, ნუ გეშურება, განა ჩემი დახმარება კი ცოტა იქნება? ის კი არა, ორი მაგდენათაც ღირს.
 - აქ სულ ორმოც-და-ათი თუმანია,- უთხრა ბახვამ.
 - როგორ?... მაგასაც მაკლებ თუ?...
 - ალალი იყოს შენზე, მოგცემ...
- მოსამსახურემ გადიწმინდა ულვაშები და დაიწყო ლაპარაკი:
- საქმე აი, რაშია: იერემიას ძილის წინ კითხვა უყვარს, ნახევარ საათზე მეტს კითხულობს. შემდეგ სანთელს დააქრობს და დაიძინებს; მაგრამ ღამის პატარა ლამპარი მაინც უნთია.
 - ასე რომ, ხომ სულ არ ბნელა მის საწოლ ოთახში?
 - არა, ცოტათი მიბნელებულია, მაგრამ კაცის სახე როგორც ახლა შენ გიყურებ, ისე იხედება. ჩემი ფიქრი ასეა: მე უნდა დავტოვო გარეთა დერეფნის მეორე ფანჯარა დაურაზავი, მხოლოდ მიხურული იქნება. თქვენ უნდა გადახტეთ იმ ფანჯარაში.
 - რათა? ის არ სჯობია დერეფნის კარი ღია დატოვო?- უთხრა ბახვამ.
 - ეჰ, ეგ როგორ შეიძლება? მაშინვე ეჭვს აიღებენ ამაზე, შინაურის ბრალიაო,- თქვა ციმბირელმა და მიუთითა მოსამსახურეზე.
 - კარგი, მაშ აგრე იყოს,- დაჰკრა კვერი ბახვამ.
 - დერეფნის იქით ზალის კარებია. ზალის მარჯვნივ მისი საწოლი ოთახია. კარები ორივე დაურაზავი რჩება ხოლმე ყოველთვის; ასე აქვს ჩვეულება.
 - ეგეც კარგი,- თქვა ბახვამ.
 - საწოლი ოთახის ფანჯარა მაღალზეა?- იკითხა ციმბირელმა.
 - ორი საყენია მიწიდან.
 - იმას იქით ეზოში რა არის?- განაგრძო ციმბირელმა.
 - იქით ეზო მაღალი სარებით არის შემოღობილი, ჩიტიც ვერ გადაფრინდება ზედ.
 - ძირს სამზარეულოს ხომ მაინც აქვს იქით კარი გასავალი?
 - სამზარეულოს აქვს უკანა კარი, მაგრამ, თუ შიგ არ გაიარე, ისე ქუჩაზე ვერ გამოხვალ.
 - მაგას რად კითხულობ?- უთხრა ბახვამ,- განა იმავე გზით ვერ გამოვალთ?
 - არა, მე ჩვეულება არა მაქვს, საიდანაც შევალ, იქიდანვე გამოვიდე,- თქვა ციმბირელმა.

- ფული ახლავე მომეცი,- დაატანა მოსამსახურემ.

- არა, როცა მოვალთ და ვნახავთ, რომ ფანჯარა გაღებულია, ფულს მაშინ ჩაგაბარებთ.

- რა ვიცი, ღამეში რამდენს მომცემ.

- ა, ძმაო, შენ თვალის წინ შეგვკრავ ამ ორმოც-და-ათ თუმანს, აი ამ ნაჭრით; ხომ შეატყობ ხელი რომ მოუსვა?- ჰკითხა ბახვამ.

- კარგი, აგრე იყოს.

ამ დროს ოთახის კარების რაკუნნი მოისმა.

- ვინ ხარ?- დაიძახა ბახვამ.

- მე ვარ, წუნკალა.

ეს ორი კაცი მაშინვე გავარდა გარეთ ქუჩის კარებიდან.

ბახვამ გაულო კარი.

- ასე გვიან რად მოსულხარ?

- სხვაგან ვიყავი, შინ წასვლა დამეზარა და შენთან შემოვუხვიე,- უთხრა წუნკალამ.

- მშვიდობით, წუნკალა! ამაღამიდან ვეღარ მნახავ.

- რა ამბავია?..- შეშინებულად ჰკითხა წუნკალამ.

- მე იერემია უნდა მოვკლა ამაღამ, ან ზედ დავაკვდე.

- რას გაუგიჟებია?.. არა, რომ აქავ სული ამომადრო, მიანც არ გაგიშვებ,- ჩაატანა ჩოხაში ხელი.

ბახვამ ამოიღო ჯიბიდან ორმოც-და-ათი თუმანი, დააგდო მაგიდაზე და უთხრა:

- ჰა, ძმაო, ამის მეტი აღარა დამრჩენია-რა. ღმერთმა მოგახმაროს ყოველივე ჩემი ნაჭირნახულევი.

- არა, არ შეიძლება შენი გაშვება,- ეკოწიწებოდა ჩოხის კალთაში წუნკალა.

- მე ხუმრობის თავი არა მაქვს, მომშორდი,- დაჰკრა ჩოხის კალთას და გააშვებინა, ის საჩქაროთ გავარდა გარეთ ქუჩის კარიდან. წუნკალა ერთხანს იყო ხმაგაკმენდილი. მერე წამოიძახა: «ჯანდაბამდისაც გზა გქონია. შენ ჩემთვის აღარ ხარ საჭირო». იმან გააქრო სანთელი, გამობრუნდა ისევ იმ კარით, შევიდა მედუქნესთან და იკითხა:

- ბახვა სად წავიდა?

- არ ვიცი, მანდ იყო. მგონია, ვიღაც სტუმარი ჰყავდა.

- არა, ისინი ოთახში აღარ არიან.

მედუქნემ სასინათლო წამოიღო, შეანათა ოთახში, მიიარ-მოიარა, კარები დაათვალიერა. «აღბათ, სადღაც წასულანო»- გულდამშვიდებით ჩაილაპარაკა, დარაზა ქუჩისკენ გასავალი კარი და ისევ დუქანში შევიდა.

წუნკალა გამოემშვიდობა მედუქნეს და უთხრა:

- თუ ძმა ხარ, რომ მოვიდეს, უთხარი, წუნკალა იყო-თქო.
- ბატონი ბრძანდები.

*

**

იერემიას ეჭირა მშვენიერი ერთ-სართულიანი სახლი, რომელსაც ქვემოთ სამზარეულო ჰქონდა, ეზო და ცხენების ბოსელი, სადაც ორი ბედაური ება. მისი სადგომი მდიდრულათ იყო ხალებით და სახლის სამკაულით მორთული, რომელიც სტუმრის მისაღებ ოთახად ჰქონდა დანიშნული, ის წმინდა მუზეუმი გამხდარიყო, საცა ძველებური იარაღები, ფარ-შიმშერიდან დაწყებული პიზოდის თოფამდის, შვიდი-რვა საუკუნის სამხედრო მორთულობის ნიმუშები- კედლებზედ ეკიდა ლამაზათ ჩამორიგებული. ბევრი იყო მათში ოქრო-ვერცხლით მოჭედილი. ერთი ფრანგული ხმალი ეკიდა ამ კედელზე, რომელშიაც ას თუმანს აძლევდენ, მაგრამ არ ჰყიდდა. მისი საწოლი მდიდარი ატლასის საბნებით იყო გაწყობილი, ოთახი კი თექის ხალებით და ფარდებით მორთული. მარტო მისი საწოლი ტახტი თხუთმეტ თუმნათ ღირდა. იგი იდგა ცალკე, ითვლებოდა მდიდარ სასიძოთ და ბევრი ახალგაზრდა ქალი შენატროდა მის ქმრობას, მაგრამ იგი ცოლს არ ირთავდა.

იმ ღამეს იერემია ჩვეულებაზე ადრე დაბრუნდა, გრძნოდა რაღაც დაღალულობას. მოვიდა თუ არა კლუბიდან, მაშინვე დაწვა და მოსამსახურეს უბრძანა: «კარები მაგრათ დარაზიო». საწოლთან კედელზე ეკიდა ვალიდას სურათი, რომელსაც დაწოლის დროს ყოველთვის გამოეთხოვებოდა და ხელზე აკოცებდა ამ სიტყვებით: «შენ რომ არა, ვინ იცის, მე ახლა სად ვიქნებოდი? იქნება, მადნების მუშაობაში სული ამომრთმევოდა!»

უმთვარო ღამე იყო. ნაშუაღამევის მესამე საათზე ორი კაცი მივიდა იერემიას სახლის კიბეზე. ერთი იქვე დადგა, მეორე ავიდა მაღლა და მიაწვა დერეფნის კარს, მაგრამ ეს კარი დაკეტილი დაუხვდა; შემდეგ გაჰყვა განზე სახლის არშიას, გასინჯა განის ფანჯარა, რომელიც იმ წამსვე გაიღო. ამ დროს, ძირს რომ კაცი იდგა, ის გაჰქრა სადღაც ბნელაში. ცოტა ხანს იქით ისიც ავიდა კიბეზე, დაეკოწიწა გაღებულ ფანჯარას და ძლივს გადაფორთხდა დერეფანში. დერეფანიდან შევიდა კარგაღებულ ზალაში. ამდროს მას მოეგება შიგნიდან მეორე ამხანაგი და უთხრა ჩურჩულით:

- ძალიან ტკბილათ სძინავს.- ეს იყო სიმონა ციმბირელი, რომელმაც ყოველივე უკვე შეიტყო, სანამდის ბახვა დერეფანში გადაფორთხდებოდა. ციმბირელმა უტია გზა ბახვას და უკანიდან მოუდგა. ბახვა შევიდა საწოლში და დაადგა მძინარე იერემიას თავზე. ამ დროს იერემია გაიმშუმნა.

- იერემია!- კარგა ხმა-მაღლათ დაუძახა ბახვამ.

იმან თვალები გაახილა.

- მოვიდა შენი განწირვის დღე. მოვიდა შენი მსაჯული, ესმასგან გამოგზავნილი,- ამ სიტყვებით დაჰქრა იმან ფერდში ხანჯალი; მაგრამ ხანჯლის წვერმა ირეკლა გვერდის წნელზე და ჩაუხვია ფენტხებში. იერემია თვალის დახამხამებაზე უმაღლ წამოვარდა.

- რას შვრები, შე ურჯულო?- შესძახა ტკივილისაგან გამწარებულმა. იმან სტაცა ცალი ხელი მაჯაში და მეორე ყელში წაავლო. მძლავრად გადუჭინჟდა მაჯა და ხანჯალი ხელიდან გააგდებინა, შემდეგ ჰკრა ფერდში მუხლის თავი, დასცა საწოლზე და ჩაუჭირა მარცხენა ხელი ყელში. ბახვამ ამოუშვა ხროტინი. ამ დროს ციმბირელმა დაჰკრა უკანიდან თავში ხანჯალი იერემიას და ძვალი გაუპო.

- ვაიმე, მომკლეს ამ ავაზაკებმა!- დაიღრიალა იერემიამ, უშვა ხელი ბახვას და ჩაიჩოქა გულდაღმა ლოგინში.

გაბრაზებული ბახვა უცებ დასხლტა ხელიდან, აიღო ისევ ხანჯალი და ჩასძახოდა: «ფერდი უნდა გაგიპო, ფერდი, როგორც შენ ჩემ ესმას გაუპე!..» იმან ხელმეორედ უნაცვალა ხანჯალი, იერემიამ დაიხროტინა და პირიდან სისხლი გადმოანთხია. ეს იყო სულ ერთი წამის საქმე. ციმბირელი იქ აღარ იყო. ამ დროს მოისმა ეზოში საშინელი ყვირილი მოსამახურისა:

- არიქა მიშველეთ. ავაზაკები დაგვესხენ, ავაზაკები!..- შეიქნა პოლიციელების სტვენა. მალე მოვარდენ დარაჯები, ბოლოს მოესწრო იმ ღამის პოლიციის მეთვალყურეც, შევარდა კიბეზე და ჰკრა მძლავრად ფეხი დერეფნის კარებს, მაგრამ ვერ გააღო; იმან შენიშნა განის ფანჯარა გაღებული და უცბათ გადავარდა დერეფანში. იმას გადაჰყვენ სხვა პოლიციელებიც, შევარდენ საწოლ ოთახში და იქ დახვდათ იერემია, რომელიც სისხლში სცურავდა; მის ქვეშაგებში სისხლის ტბა იდგა და იქვე დოინჯშემოყრილი ბახვა ელოდა პოლიციელებს.

- ეს რა გიქნია, შე ლოთო, ჩარჩო?- გულმოსულად შესძახა პოლიციის მეთვალყურემ.

- სამართალი გავაჩინე, სამართალი! ქვეყანამ არ მაღირსა სამართალი და მე თვითონ გავაჩინე. ეს არის ჩემი ცოლის ესმას სამაგიერო. აი, ახლა გავცოცხლდი! მე ახლა გავხდი ისევ უწინდელი ბახვა. ამიერიდან, საცა უნდა ვიყო, ყველგან ბახვა მერქმევა და ქუდიც თავზე მეხურება. მადნების მუშაობაში გამგზავნიან?- იქაც კაცი ვიქნები.

პოლიციის მეთვალყურე დარწმუნდა, რომ სწორედ გიჟიაო. უბრძანა დარაჯებს, შეჰკარით და წამოიყვანეთო. «მე გახლავართ ბახვა ფულავა! გაიგოს მთელმა ქვეყანამ, რომ მცოდნია ვაჟკაცურად სისხლის აღება!» - ყვიროდა იგი ღამეში, როცა მას თოფის კონდახით სცემდნენ და ისე მიათრევდნენ პოლიციაში.

1890 წ.

